

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย

ประติมากรรมร่วมสมัย: การศึกษาความเป็นเมืองในจังหวัดปทุมธานี

Contemporary Sculpture: A Study of Urbanization in Pathum Thani Province

มหาวิทยาลัยรังสิต
Rangsit University

โดย

อาจารย์ ธิติพงษ์ เนื่องพิมพ์

สนับสนุนโดย

สถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยรังสิต

2560

ชื่อเรื่อง : ประติมากรรมร่วมสมัย : การศึกษาความเป็นเมืองในจังหวัดปทุมธานี

ผู้วิจัย : นาย ธิติพงษ์ เนื่องพิมพ์

สถาบัน : คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

ปีที่พิมพ์ : 2563

สถานที่พิมพ์ : มหาวิทยาลัยรังสิต

แหล่งที่เก็บรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ : มหาวิทยาลัยรังสิต

จำนวนหน้างานวิจัย : 203 หน้า

คำสำคัญ : ประติมากรรม, ศิลปะร่วมสมัย, ความเป็นเมือง, ปทุมธานี

ลิขสิทธิ์ : มหาวิทยาลัยรังสิต

บทคัดย่อ

ประติมากรรมร่วมสมัย: การศึกษาความเป็นเมืองในจังหวัดปทุมธานี เป็นการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ ศิลปะ เพื่อค้นหาความเป็นไปได้ในการถ่ายทอดจินตภาพของความเป็นมนุษย์ของผู้คนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดปทุมธานีผ่านผลงานประติมากรรม โดยทำการศึกษาข้อมูลภาคเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ด้านการพัฒนามาสู่ความเป็นเมืองของจังหวัดปทุมธานี รวมถึงการศึกษาภาคสนามจากพื้นที่ 4 อำเภอคือ อำเภอลองหลวง, อำเภอลำลูกกา, อำเภอเมืองปทุมธานี และอำเภอลาดหลุมแก้ว ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่มากกว่าร้อยละ 10 ประกอบกับการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวนอำเภอละไม่เกิน 3 คน

การศึกษาภาคเอกสารพบว่า ความเป็นเมืองของจังหวัดปทุมธานีนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นจากการขยายตัวของความเจริญจากกรุงเทพมหานครเพียงอย่างเดียว แต่มีปัจจัยสำคัญที่สามารถสืบย้อนไปได้ 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงที่ 1 ในรัชกาลที่ 4-5 ประเทศไทยมีความต้องการข้าวเพื่อเป็นสินค้าส่งออกมากขึ้น ซึ่งสืบเนื่องมาจากสนธิสัญญาเบาว์ริง ทำให้เกิดการขุดคลองและปรับปรุงพื้นที่ทุ่งหลวงเพื่อใช้เป็นที่ทำนา ส่งผลให้มีการริเริ่มใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในภาคการเกษตร และมีผู้คนอพยพเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากขึ้น และช่วงที่ 2 ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ประเทศไทยมีนโยบายส่งเสริมด้านอุตสาหกรรมมากขึ้น ซึ่งได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนและองค์ความรู้จากประเทศสหรัฐอเมริกา ส่งผลให้ในปี พ.ศ. 2504 เกิดเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรกขึ้น และทำให้เศรษฐกิจแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมเติบโตและแพร่กระจายออกไป จังหวัดปทุมธานีเป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากร อยู่ใกล้เมืองหลวง มีเส้นการคมนาคมที่สะดวกทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ จึงเป็นปัจจัยสำคัญทำให้จังหวัดปทุมธานีกลายมาเป็นแหล่งงานและที่อยู่อาศัย ซึ่งทำให้มีความเป็นเมืองมากขึ้นเป็นลำดับมาจนถึงปัจจุบัน

การศึกษาภาคสนามพบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมดรับรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงด้านความเจริญและความเป็นเมืองที่กำลังเกิดขึ้นกับพื้นที่ที่พวกเขาอาศัยอยู่ ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์จึงเป็นลักษณะของความเป็นห่วงและความกังวลกับการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ที่จะทำให้ความดั้งเดิมและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมสูญหายไป และจะสร้างให้เกิดปัญหาสังคมในด้านต่าง ๆ ตามมา หลายชุมชนที่ได้ลงพื้นที่ก็พบความพยายามในการแก้ปัญหาตนเองภายในชุมชน ผ่านการทำกิจกรรมเพื่อใช้สร้างเครือข่ายของผู้คนที่

อาศัยอยู่ร่วมกัน แต่โดยส่วนใหญ่แล้วก็ไม่สามารถต้านกระแสความเจริญที่มีเข้ามาได้

การสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับสู่การสร้างสรรค์ผู้วิจัยสนใจในลักษณะที่ยังเป็นพื้นที่กำลังอยู่ระหว่างสังคมชนบทแบบเกษตรกับสังคมเมืองสมัยใหม่ของจังหวัดปทุมธานี การปะทะกันระหว่างสองขั้วตรงข้ามทำให้เกิดความแปลกแยกขึ้นระหว่างผู้คนกับพื้นที่ และส่งต่อไปถึงกลุ่มผู้อาศัยเก่าและกลุ่มผู้อาศัยใหม่ ในภาพรวมของปรากฏการณ์ทั้งหมดนี้ได้บ่งบอกถึงความเป็นมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันเป็นหน่วย แต่ไร้ทิศทางและไม่มีคามมั่นคง จึงเกิดเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ที่ต้องการเชิญให้ผู้ชมได้ตั้งคำถามและพิจารณาถึงการดำรงอยู่ร่วมกันผ่านผลงานประติมากรรม โดยเน้นไปที่กระบวนการประกอบสื่อวัสดุให้เกิดเป็นรูปทรงและการเลือกพื้นที่เฉพาะสำหรับนำเสนอผลงาน

สำหรับการใช้สื่อวัสดุ อันได้แก่ ไม้อัดเคลือบฟิล์มดำ จานดินเผา ปูนซีเมนต์ และกระจก ทั้งหมดถูกนำมาประกอบเข้าร่วมกัน โดยสร้างเป็นรูปทรงของโต๊ะสนามที่แสดงเฉพาะเส้น โครงสร้าง ที่มีสิ่งของอย่างจานดินเผาและกระจกวางอยู่ด้านบนอย่างกระจัดกระจายไม่เป็นกลุ่มก้อน แต่ละหน่วยย่อยจะมีความคล้ายคลึงกันแต่ดำรงอยู่อย่างไม่สัมพันธ์กัน ผลงานจะถูกนำไปติดตั้งที่โถงด้านหน้าของหอนิทรรศน์ปทุมธานี ซึ่งแต่เดิมเป็นศาลากลางประจำจังหวัดที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 โดยผู้วิจัยหวังว่าความหมายของสื่อวัสดุ รูปทรง วิธีการประกอบรูปทรงในผลงานประติมากรรม และความหมายของสถานที่ติดตั้งจะสามารถทำงานร่วมกันเพื่อกระตุ้นให้เกิดการตั้งคำถามต่อชีวิตในปัจจุบันและอนาคตที่จะผู้คนในพื้นที่นี้จะต้องเผชิญต่อไปได้

Title : Contemporary Sculpture: A Study of Urbanization in Pathum Thani Province

Researcher : Mr. Thitipong Nueangpim

Institution : Faculty of Digital Art, Rangsit University

Year of Publication : 2020

Publisher : Rangsit University

Sources : Rangsit University

No. of pages : 203

Keywords : Sculpture, Contemporary Art, Urbanization, Pathumthani

Copyright : Rangsit University

ABSTRACT

Contemporary Sculpture: A Study of Urbanization in PathumThani Province is a creative art research to find the possibility of transmitting human imagery of people living in Pathum Thani Province through sculptures by studying the documentary information about the development history to the city of PathumThani Province including field studies from 4 districts namely Khlong Luang District, Lam Luk Ka District, Mueang Pathum Thani District And Lat Lum Kaeo District which is an area where more than 10% of industrial factories are located, together with interviews of informants of no more than 3 people in each district.

The documentary study found that the urbanization of Pathum Thani Province did not arise from the growth of prosperity from Bangkok only, but there were 2 important factors that can be traced back. The first phase was during the reign of Rama IV-V. Thailand needed more rice for export which was due to the Bowring Treaty resulting in digging canals and improving the Royal field area for use as a rice field. Resulting in the introduction of modern technology in agriculture and there were more people coming to live in the area, and during the second phase after the change of government in 1932, Thailand had a policy to promote more industrial which received financial support and knowledge from the United States, leading to the year 1961 was the first national economic development plan, and allowed the capitalist economy to grow and spread. Pathum Thani was a province with abundant resources. It was near the capital with convenient transportation lines, which are included land, water and air, which was a key factor in Pathum Thani Province becoming a place of work and housing which had made the city more sequentially up to the present time.

Field studies found that all the interviewees were aware of the progress and urbanization that is occurring in the area they live in. The information provided by the interview therefore is characterized by worry and concern about the changes in the area that will cause goodness and traditional lifestyles to disappear and will cause social problems in various dimensions. Many communities that have found the

area have attempted to solve problems within the community through activities to create a network of people who live together, but for the most part, it is not able to withstand the current progress.

The synthesis of the information received lead to creativity. The researcher is interested in the area that is still parallel between the agricultural society and the modern urban society of Pathum Thani Province. The clash between the two opposing sides creates a distinction between people and the area, and forwarding it to the group of old residents and group of new residents in general. All of these phenomena indicate humanity as a unit, but without direction and without stability, it is therefore a creative way to invite the audience to ask questions and consider the existence together through the sculpture by focusing on the process of assembling materials into shapes and choosing specific areas for presenting work.

For media materials such as plywood, black film, earthenware, cement and glass, all are assembled together by creating the shape of a field table that shows only the structure lines with things such as earthenware and glass scattered above, not in cluster, each sub-unit looks similar but exists, unrelated. The works will be installed in the front hall of the Pathum Thani Exhibition Hall which was originally the provincial town hall built during the reign of King Rama VI. The researchers hope that the meaning of the media, the shape of the material, the method of assembling the shape in the sculpture and the definition of the installation location will be able to work together to raise questions about current and future lives that people in this area will face further.

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาเรื่อง ประติมากรรมร่วมสมัย: การศึกษาความเป็นเมืองของจังหวัดปทุมธานี จะไม่สามารถสำเร็จลงได้หากขาดการแนะนำและความช่วยเหลือจากบุคคล สถาบัน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ อันประกอบไปด้วย

สถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยรังสิต และ คณะดิจิทัลอาร์ต มหาวิทยาลัยรังสิต ที่สนับสนุนด้านเงินทุน สถานที่ปฏิบัติงาน การเปิดโอกาส และการเปิดกว้างในการศึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนสิทธิ์ สิทธิสูงเนิน อาจารย์ประจำภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ให้ความกรุณาเป็นที่ปรึกษาและชี้แนะแนวทางอันเป็นประโยชน์ในการดำเนินงาน

คุณจิรพันธ์ สมประสงค์, คุณถวิล เสียงแจ้ว, คุณธานี หอมชื่น, คุณธนพร โพธิ์มัน, คุณชลาทิพย์ โลหะศิริ, คุณเพียว สุครัก, คุณฉลวย กาเหว่านาค, คุณอรรถพล อรุโณรส, คุณศนิवार วุฒิทกุล, คุณสุกมา แสงเดือนฉาย, คุณบรรจง ทองย่น, คุณพิเชฐ เพ็ญทองแดง, คุณกมล ศรีชมภู, คุณวันชัย ศรียุคธรร, คุณเพ็ญรุ่ง เสาะแสง และคุณประสิทธิ์ สนิท กลุ่มผู้คนชาวจังหวัดปทุมธานี ทั้งที่ผู้วิจัยได้อ้างอิงและไม่ได้ อ้างอิงลงในรายงานฉบับนี้ ซึ่งได้ให้โอกาสในการสัมภาษณ์พูดคุยและเก็บข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

และบุคคลอีกจำนวนมากที่ไม่ได้เอ่ยนามไว้ ณ ที่นี้ ซึ่งมีส่วนร่วมที่เป็นประโยชน์ จนทำให้การศึกษาในครั้งนี้สามารถสำเร็จลุล่วงลงได้เป็นอย่างดี

ธิดิพงษ์ เนื่องพิมพ์
กุมภาพันธ์ 2563

มหาวิทยาลัยรังสิต Rangsit University

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญภาพ	ช
สารบัญตาราง	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	4
1.3 คำถามการวิจัย	4
1.4 ขอบเขตการวิจัย	4
1.5 กรอบแนวคิดการวิจัย	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา	
2.1 สมัยใหม่ หลังสมัยใหม่ และร่วมสมัย	7
2.1.1 สังคม	7
2.1.2 ศิลปะ	15
2.2 ประติมากรรมกับสื่อวัสดุ	19
2.3 กรณีศึกษาจากศิลปินร่วมสมัย	
2.3.1 LIU BOLIN	24
2.3.2 SUBODH GUPTA	27
2.3.3 HUANG YONG PING	30
บทที่ 3 ปทุมธานีกับความเป็นเมืองและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
3.1 ประวัติและความเป็นมาของจังหวัดปทุมธานี	34
3.1.1 ทะเลโบราณสู่สังคมลุ่มแม่น้ำ	34
3.1.2 ทุ่งพญาเมืองและทุ่งพระเสด็จ	38
3.1.3 เมืองสามโลก	39
3.1.4 เมืองประทุมธานีสู่จังหวัดปทุมธานี	44
3.2 ปัจจัยด้านความเป็นเมืองของจังหวัดปทุมธานี	48
3.2.1 การขาดคลองและขยายพื้นที่เพาะปลูก	48
3.2.2 ทุนนิยมอุตสาหกรรม	61
3.3 ความเป็นเมืองจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	66

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 การศึกษาภาคสนามและการวิเคราะห์ข้อมูล	
4.1 ขอบเขตในการศึกษา	73
4.1.1 พื้นที่ในการศึกษา	73
4.1.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	73
4.2 เครื่องมือและวิธีการในการรวบรวมข้อมูล	74
4.2.1 การสัมภาษณ์	74
4.2.2 การสังเกต	74
4.3 ข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม	75
4.3.1 อำเภอลาดหลุมแก้ว	75
4.3.2 อำเภอเมืองปทุมธานี	86
4.3.3 อำเภอลำลูกกา	98
4.3.4 อำเภอกลองหลวง	105
4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	113
4.4.1 ทัศนคติปัจจุบันของคนกับความเป็นเมือง	113
4.4.2 อนาคตของผู้คนกับพื้นที่	115
บทที่ 5 การสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมร่วมสมัย	
5.1 แนวทางการสร้างสรรค์ประติมากรรมของผู้วิจัย	116
5.2 กรอบแนวคิดหลัก	121
5.3 รูปแบบและการจัดแสดงผลงาน	121
5.3.1 การกำหนดรูปทรง สื่อวัสดุ และเทคนิค	122
5.3.2 การกำหนดสถานที่เพื่อจัดแสดงผลงาน	124
5.4 ขั้นตอนการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรม	125
5.4.1 ภาพร่าง	125
5.4.2 ขั้นตอนการสร้างสรรค์	126
5.4.3 การนำเสนอผลงาน	128
บทที่ 6 การอภิปรายและสรุปผลการวิจัย	
6.1 อภิปรายผลการวิจัย	132
6.2 สรุปผลการวิจัย	134
เอกสารอ้างอิง	135
ภาคผนวก	145
ประวัติผู้วิจัย	192

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 แผนที่แสดงจำนวนประชากรในเขตกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2559	2
1.2 กรอบแนวคิดในการวิจัย	6
2.1 ศิลปิน Pablo Picasso ผลงานชื่อ Still Life with Chair Caning ค.ศ. 1912	22
2.2 ภาพจากนิทรรศการผลงานศิลปะย้อนหลังของ Marcel Duchamp ที่ Pasadena Art Museum ค.ศ. 1963	22
2.3 ศิลปะลัทธิ Arte Povera ศิลปิน Michelangelo Pistoletto ผลงานชื่อ Venus of the Rags ค.ศ. 1967, 1974	23
2.4 ศิลปะลัทธิ Land Art ศิลปิน Robert Smithson ผลงานชื่อ Spiral Jetty ค.ศ. 1970	23
2.5 ศิลปิน Liu Bolin ผลงานชื่อ No. 1 ค.ศ. 2005	26
2.6 ศิลปิน Liu Bolin ผลงานชื่อ Instant Noodles ค.ศ. 2012	26
2.7 ศิลปิน Liu Bolin ผลงานชื่อ Migrants ค.ศ. 2015	26
2.8 ศิลปิน Subodh Gupta ชื่อผลงาน This is not a fountain ค.ศ. 2011-2013	28
2.9 รายละเอียดผลงาน This is not a fountain	28
2.10 ศิลปิน Subodh Gupta ชื่อผลงาน Three Cows ค.ศ. 2003-2008	29
2.11 ศิลปิน Subodh Gupta ชื่อผลงาน Geheri Neend (Deep Slumber) ค.ศ. 2014	29
2.12 ศิลปิน Huang Yong Ping ผลงานชื่อ Bank of Sand, Sand of Bank ค.ศ. 2002 แสดงในนิทรรศการ Shanghai Biennale ครั้งที่ 3	32
2.13 ศิลปิน Huang Yong Ping ผลงานชื่อ Colosseum ค.ศ. 2007	33
2.14 ศิลปิน Huang Yong Ping ผลงานชื่อ Pentagon ค.ศ. 2007	33
3.1 ขอบเขตการรุกเข้าสูงสุดของทะเลสมัยโฮโลซีนจากการศึกษาของ ดร.ตรงใจ หูตางกูร	35
3.2 แผนที่ De Groote Siamse Rivier Me-Nam ofte Moeder der Wateren in haren loop met de in vallende Spruyten Verbeeld	43
3.3 แผนที่จังหวัดชัยภูมิ พ.ศ. 2467	53
3.4 ภาพขยายแผนที่สำหรับขุดคลองในฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา	59
3.5 แผนที่จังหวัดประทุมธานี พ.ศ. 2469	59
4.1 แผนที่อำเภอลาดหลุมแก้ว	75
4.2 แผนที่แสดงขอบเขตการใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2557	81
4.3 ตำบลระแหง ตำบลคูขวาง และตำบลคูบางหลวง อำเภอลาดหลุมแก้ว เปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ. 2523, พ.ศ. 2534 และ พ.ศ. 2562	83
4.4 ตำบลคูบางหลวง อำเภอลาดหลุมแก้ว เปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ. 2523 กับ พ.ศ. 2562	84

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.5 เกษตรกร บริเวณหน้าวัดลำหามเมฆ ตำบลบ่อเงิน อำเภอลาดหลุมแก้ว	84
4.6 ถนน เสาไฟ สิ่งปลูกสร้าง และท้องนา ตำบลบ่อเงิน อำเภอลาดหลุมแก้ว	85
4.7 สิ่งปลูกสร้างใหม่ ถนนริมคลองลากค้อน ตำบลหน้าไม้ อำเภอลาดหลุมแก้ว	85
4.8 วิถีชีวิตริมทางหลวงหมายเลข 9 ใกล้วัดทองสะอาด ตำบลคลองพระอุดม อำเภอลาดหลุมแก้ว	85
4.9 แผนที่อำเภอเมืองปทุมธานี	86
4.10 พื้นที่ตำบลบางเดื่อ ตำบลบางแขวง ตำบลบางกะดี ตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมืองปทุมธานี เปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ. 2534 กับ 2562	93
4.11 พื้นที่ตำบลบางกะดี ตำบลบ้านกลาง ตำบลสวนพริกไทย และตำบลบางพูน อำเภอเมืองปทุมธานี เปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ. 2523 กับ 2562	94
4.12 พื้นที่ตำบลบางหลวง ตำบลบ้านฉาง ตำบลบางปรอก และตำบลบ้านกลาง อำเภอเมืองปทุมธานี เปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ. 2523 กับ พ.ศ. 2562	94
4.13 พื้นที่ตำบลบางปรอก, ตำบลบางหลวง, ตำบลบางเดื่อ, ตำบลบ้านกลาง และ ตำบลบางกระดี อำเภอเมืองปทุมธานี เปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ. 2523, พ.ศ. 2534 กับ พ.ศ. 2562	95
4.14 การสร้างเขื่อนและขยายพื้นที่ที่ริมน้ำ ตลาดสดเทศบาลปทุมธานี อำเภอเมืองปทุมธานี	96
4.15 อาคารพาณิชย์ ริมถนนเลียบบคลองเปรมประชากร ตำบลบางพูน อำเภอเมืองปทุมธานี	96
4.16 การถมที่ดินเพื่อเตรียมการก่อสร้าง บริเวณตำบลบ้านกลาง อำเภอเมืองปทุมธานี	97
4.17 ป้ายประกาศขายที่ดินริมทางหลวงชนบท นบ.3021 สายราชพฤกษ์ ช่วงทางแยกต่างระดับขุนมหาชาติไทย-ทางแยกต่างระดับปทุมธานี	97
4.18 แผนที่อำเภอลำลูกกา	98
4.19 พื้นที่ตำบลลาดสวายและตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา เปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ. 2523 กับ พ.ศ. 2562	103
4.20 พื้นที่ตำบลบึงคำพร้อย, ตำบลลำลูกกา และตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา เปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ. 2542 กับ พ.ศ. 2562	103
4.21 ทิวทัศน์ทุ่งนากับบ้านจัดสรร ริมถนนลำลูกกา	104
4.22 การปรับปรุงที่ดินเพื่อการก่อสร้าง ริมถนนลำลูกกา	104
4.23 ภูมิทัศน์บริเวณริมถนนด้านหน้าตลาดใหญ่ลำลูกกา คลอง 7	104
4.24 แผนที่อำเภอคลองหลวง	105

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.25 พื้นที่ระหว่างตำบลคลองหนึ่ง, ตำบลคลองสอง, ตำบลคลองสาม และตำบลคลองสี่ อำเภอคลองหลวง เปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ. 2534, 2542 และ พ.ศ. 2562	110
4.26 พื้นที่ระหว่างตำบลคลองหนึ่ง, ตำบลคลองสอง และตำบลคลองสาม อำเภอคลองหลวง เปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ. 2534 และ พ.ศ. 2562	111
4.27 บรรยากาศคลองห้า หน้าวัดศิริจันทราราม อำเภอคลองหลวง	111
4.28 แยกหนองเสือ ถนนชัยบุรี-วังน้อย ตำบลคลองเจ็ด อำเภอคลองหลวง	112
4.29 สำนักงานขายอาคารพาณิชย์ แยกหนองเสือ ตำบลคลองเจ็ด อำเภอคลองหลวง	112
4.30 สิ่งปลูกสร้างและทุ่งนา ริมถนนชัยบุรี-วังน้อย ตำบลคลองเจ็ด อำเภอคลองหลวง	112
5.1 ผลงานประติมากรรมระดับปริญญาตรี	117
5.2 ผลงานประติมากรรมศิลปนิพนธ์ระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2546	117
5.3 ผลงานประติมากรรมศิลปนิพนธ์ระดับปริญญาโท พ.ศ. 2554	118
5.4 ผลงาน Family Portraits พ.ศ. 2562	120
5.5 โต๊ะสนาม	123
5.6 หอนิทรรศน์ปทุมธานีและตำแหน่งสำหรับจัดแสดงผลงาน	124
5.7 ภาพร่างสำหรับขยายผลงาน	125
5.8 โมเดล 3 มิติ สัดส่วน 1:10	126
5.9 ตัดประกอบ โครงสร้างไม้อัดเคลือบฟิล์มดำ	126
5.10 ทาแล็คเกอร์บริเวณขอบไม้	127
5.11 ทดลองจัดวางงานดินเผากับโครงไม้	127
5.12 ปูนซีเมนต์และงานดินเผา	127
5.13 ขั้นตอนการติดตั้ง	128
5.14 การติดตั้งเสร็จสมบูรณ์ มุมมองจากภายในอาคาร	129
5.15 บรรยากาศของผลงานในมุมมองต่าง ๆ	130
5.16 รายละเอียดของผลงานในมุมมองต่าง ๆ	131
5.17 รายละเอียดในผลงาน	131

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1.1 ตารางเปรียบเทียบจำนวนประชากร พ.ศ. 2551 กับ พ.ศ. 2561	2
3.1 สำมะโนครัวเมืองประทุมธานี พ.ศ. 2441	46
3.2 สำมะโนครัวจังหวัดชัยภูมิ พ.ศ. 2455	53
3.3 สำมะโนครัวจังหวัดประทุมธานี พ.ศ. 2455	60
3.4 ตารางเปรียบเทียบจำนวนประชากรจังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2480-2553	65
5.1 วิเคราะห์ความหมายของสื่อวัสดุและรูปทรงในผลงาน Family Portraits	120
5.2 วิเคราะห์ความหมายของสื่อวัสดุและรูปทรงในผลงาน House and Home	122

บทที่ 1

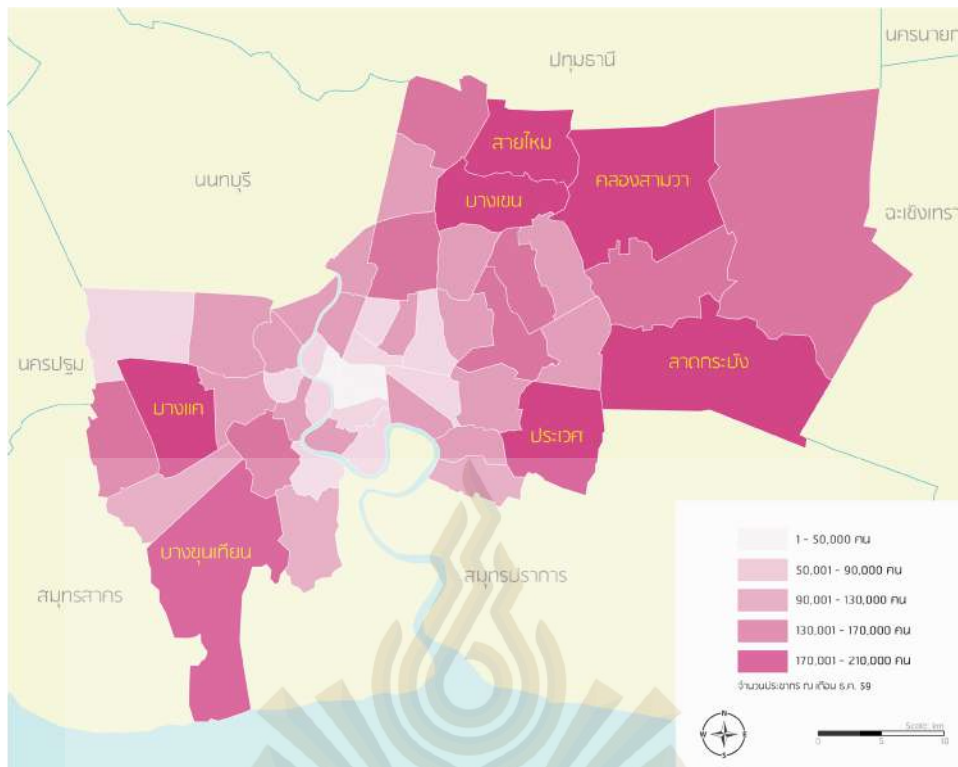
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กรุงเทพมหานคร ถูกสถาปนาขึ้นเป็นเมืองหลวงของประเทศเมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2325 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 (ครองราชย์ พ.ศ. 2325-2352) จากข้อมูลเรื่อง *กรุงเทพฯ ปัจจุบัน* ของ ศูนย์ข้อมูลกรุงเทพมหานคร (2556) ทำให้ทราบว่าจากเดิมกรุงเทพฯ มีพื้นที่ของเมืองเพียง 2,589 ไร่หรือประมาณ 4.14 ตารางกิโลเมตร มีจำนวนประชากรที่ไม่ทราบแน่ชัด โดยส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในเขตกำแพงเมืองและริมแม่น้ำลำคลองที่ใกล้กับกำแพงเมือง พื้นที่นอกจากนั้นเป็นที่ลุ่มและป่ากร้างว่างเปล่า แต่ต่อมาในปี พ.ศ. 2510 จากการตรวจสอบจากภาพถ่ายทางอากาศ พบว่ากรุงเทพมหานครมีพื้นที่ชุมชน (urbanized area) ประมาณ 143.42 ตารางกิโลเมตร โดยเมืองได้ขยายตัวออกไปทางด้านทิศใต้ถึงสมุทรปราการ ทางด้านเหนือไปถึงจังหวัดนนทบุรี ด้านตะวันตกอยู่บริเวณเขตรุนนบุรีและพื้นที่ติดต่อกับ และทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ขยายตัวไปตามแนวถนนสุขุมวิท และจากการศึกษาภาพถ่ายทางอากาศในปีต่อมาในช่วง ๆ ได้แก่ ปี พ.ศ. 2529, 2538 และ 2543 ได้พบว่าพื้นที่ความเป็นเมืองได้ขยายตัวออกไปรวดเร็วมาก เป็นจำนวน 347.39, 585.54 และ 672.339 ตารางกิโลเมตรตามลำดับ โดยทิศทางการขยายตัวของเมืองได้ครอบคลุมจุดพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ ในบริเวณปริมณฑลและในแนวด้านตะวันออกและด้านเหนือของศูนย์กลางเมืองเดิม และการเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่เกษตรกรรมมาเป็นพื้นที่อยู่อาศัยพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม เพื่อให้บริการชุมชนโดยรอบพื้นที่ดังกล่าวเป็นส่วนใหญ่

จากภาพที่ 1.1 ในปัจจุบันศูนย์กลางเมืองของกรุงเทพฯ ที่เป็นเขตชั้นในมีประชากรอาศัยอยู่เบาบางกว่าเขตรอบนอก ทั้งนี้ก็เพราะกรุงเทพฯ มีสถานะเป็นเมืองโตเดี่ยวมาตั้งแต่อดีต ประกอบกับไม่มีการวางแผนสำหรับการกระจายความเจริญออกไปสู่ส่วนภูมิภาค ทำให้กรุงเทพฯ ต้องประสบปัญหาในหลายด้าน ทำให้ปัจจุบันไม่เหมาะกับการอยู่อาศัย ผู้คนที่อยู่อาศัยเดิมกับผู้คนใหม่ที่เข้ามาทำงานจึงมักที่จะเลือกพื้นที่ที่อยู่อาศัยในพื้นที่เขตชานเมือง (suburban area) มากกว่า โดยส่วนใหญ่จะเลือกอาศัยอยู่ในพื้นที่เขตปริมณฑล 5 จังหวัดที่มีอาณาเขตติดกับกรุงเทพฯ คือ จังหวัดนครปฐม จังหวัดนนทบุรี จังหวัดปทุมธานี จังหวัดสมุทรปราการ และจังหวัดสมุทรสาคร แต่ผู้คนที่กระจายไปอย่างไม่มีระบบขาดการวางแผนและการควบคุมหรือที่เรียกว่า การขยายตัวของเมืองแบบกระจัดกระจาย (urban sprawl) จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้จังหวัดในเขตปริมณฑลต้องประสบกับปัญหาของการเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีชีวิตแบบใหม่ ที่ทำให้ผู้คนที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมและผู้อาศัยใหม่ต่างกระทบกระทั่งกัน เกิดเป็นผลกระทบต่อสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ผศ. ดร. อรทัย ก๊กผล (2559) ได้ให้ความหมายคำว่า เมือง ในหนังสือ *Urbanization เมื่อ “เมือง” กลายเป็นโจทย์ของการบริหารจัดการท้องถิ่นสมัยใหม่* ว่า “เมือง หมายถึง สถานที่ตั้งถิ่นฐานอันถาวรหนาแน่น และมีขนาดใหญ่โตที่มนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม” (น. 22) ซึ่งเป็นคำอธิบายที่เรียบง่ายที่ช่วยแสดงให้เห็นภาพใหญ่ของคำว่า “เมือง” แต่ในขณะที่เดียวกัน ในบทความชื่อ *เมืองคืออะไร? ถ้าเป็นเพียงคำถามที่ไร้สาระ* ของ ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์ (2552) ก็ได้นิยามความเป็นเมืองให้เห็นว่าเมืองนั้นเกิดจาก

ภาพที่ 1.1 แผนที่แสดงจำนวนประชากรในเขตกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2559
ปรับปรุงจาก แผนที่แสดงจำนวนประชากรในเขตกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2559 โดย สำนักยุทธศาสตร์
และประเมินผล (2559)

	ประชากร พ.ศ. 2551 (คน)	ประชากร พ.ศ. 2561 (คน)	อัตราการเพิ่ม + / ลด - (ร้อยละ)
ทั่วประเทศ	63,389,730	66,413,979	(+) 0.05
กรุงเทพมหานคร	5,710,883	5,676,648	(-) 0.01
ปทุมธานี	929,250	1,146,092	(+) 0.23
สมุทรสาคร	478,146	577,964	(+) 0.21
นนทบุรี	1,038,392	1,246,295	(+) 0.20
สมุทรปราการ	1,147,224	1,326,608	(+) 0.16
นครปฐม	843,599	917,053	(+) 0.09

ตารางที่ 1.1 ตารางเปรียบเทียบจำนวนประชากร พ.ศ. 2551 กับ พ.ศ. 2561 และอัตราการเพิ่ม-ลด
ปรับปรุงจาก จำนวนประชากรจากการทะเบียน ชาย หญิง เนื้อที่ ความหนาแน่น และบ้าน จำแนกตาม
ภาค และจังหวัด พ.ศ. 2551-2560 และ จำนวนประชากรจากการทะเบียน จำแนกตามอายุ เพศ จังหวัด
อำเภอ และเขตการปกครอง ปี พ.ศ.2561 โดย สำนักงานสถิติแห่งชาติ (สสช) จาก <http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/01.aspx>

การกระทำของมนุษย์เป็นสำคัญ “มิติทางกายภาพของเมืองนี้คือผลผลิตที่เป็นรูปธรรมมากที่สุดของการกระทำ ของผู้คนทุกกลุ่ม ชนชั้น ชาติพันธุ์ ภาษาและเพศวิถี มันคือมิติที่ผู้คนทุกกลุ่มชนไม่เว้นแม้แต่คนธรรมดาสามัญ คนชายขอบได้มีส่วนร่วมสร้างมันขึ้นมา มิว่าจะโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม” (น. 38) ด้วยมุมมองนี้ช่วยให้การรับรู้คำว่า “เมือง” มีมิติที่ซับซ้อนและมีชีวิตชีวาเพิ่มมากขึ้น และที่สำคัญก็คือได้แสดงถึงการให้ความสำคัญกับมนุษย์ซึ่งเป็นผู้ที่อาศัยหลักและเป็นตัวแปรในการสร้างสรรค์สิ่งที่เกี่ยวข้องกับเมืองให้เกิดขึ้น

คำว่า นคราภิวัดน์ หรือ ความเป็นเมือง การขยายเมือง เป็นศัพท์บัญญัติของคำภาษาอังกฤษว่า urbanization โดยสำนักงานราชบัณฑิตยสภาได้อธิบายไว้ว่า

ในทางประชากรศาสตร์ หมายถึง การที่สัดส่วนของประชากรที่อยู่ในเขตเมืองเพิ่มมากขึ้น สาเหตุสำคัญที่ทำให้ประชากรเมืองเพิ่มมากขึ้น ได้แก่ การที่ประชากรชนบทย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในเขตเมืองเพิ่มมากขึ้น ภาวะเจริญพันธุ์ของประชากรที่อยู่ในเมืองก่อนแล้ว และของผู้ย้ายถิ่นที่เข้ามาอยู่ใหม่ก็มีส่วนทำให้ประชากรในเขตเมืองเพิ่มขึ้นอย่างมาก นอกจากนั้นการขยายพื้นที่เขตเมืองออกไปครอบคลุมพื้นที่ซึ่งเคยเป็นเขตชนบทอยู่ก่อน รวมทั้งการเปลี่ยนนิยามของเมือง ก็มีผลสำคัญที่ทำให้สัดส่วนของประชากรในเขตเมืองเพิ่มสูงขึ้น. (จินดารัตน์ โพธิ์นอก, 2553, ย่อหน้า 1)

ส่วนการกลายไปสู่ชุมชนเมือง วิศรา แหลมทอง และ อรุณ ศิริจานุสรณ์ (2552) ได้บรรยายไว้ในรายงานผลการวิจัยเรื่อง *หลักการทางแนวคิดชุมชนเมืองที่พอเพียง* ที่ได้แนะนำให้เห็นถึงกระบวนการเกิดขึ้นของความเป็นเมืองที่ผ่านมาในบริบทโลก ซึ่งมักจะมีสาเหตุที่สัมพันธ์กับปริมาณของผู้คนที่เพิ่มขึ้นในพื้นที่หนึ่ง รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงในลักษณะคู่ตรงข้ามจากสังคมและวิถีชีวิตในรูปแบบชนบท สู่วิถีชีวิตสมัยใหม่ที่เน้นการผลิตแบบอุตสาหกรรม

จากชุมชนเกษตรกรรมในอดีต ที่มนุษย์ประกอบอาชีพเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ สร้างอาหารแทนอาหารในธรรมชาติ รู้จักการชลประทาน ทำให้คนเคลื่อนตัวย้ายถิ่นฐานอาศัย จากทุ่งนา ป่าเขา เข้าสู่การเป็นชุมชนเกษตรเมื่อหลายพันปีมาแล้ว ...

ณ เวลานั้น ชุมชนเกษตรกรรมพัฒนาเป็นชนบทที่มีความหนาแน่นเพิ่มมากขึ้น มีผลผลิตเหลือกินเหลือใช้ จึงเริ่มเข้าสู่ยุคการค้าขายแลกเปลี่ยน มีการต่อสู้ แข่งชิง และป้องกันทรัพย์สิน เกิดเครื่องมือ ระบบเงินตรา ข้อกฎหมาย โดยชุมชนเกษตรกรรมมีการเปลี่ยนแปลงเป็นศูนย์กลางการค้าและผลิตสินค้าต่าง ๆ มากขึ้นจนกลายเป็นชุมชนเมือง ประชาชนในชุมชนเมืองนั้น จะเริ่มมีวิถีชีวิตที่มีความแตกต่างไปจากชุมชนเกษตรกรรมโดยสิ้นเชิง ... ประเทศในซีกโลกตะวันตก เป็นกลุ่มประเทศที่มีประชากรเมืองเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมในศตวรรษที่ 18 ซึ่งเป็นยุคเศรษฐกิจใหม่ที่ประชาชนส่วนใหญ่จะละทิ้งอาชีพเกษตรกรรมหันหน้าเข้าสู่แรงงานการผลิตอุตสาหกรรม. (วิศรา แหลมทอง และ อรุณ ศิริจานุสรณ์, 2552, น.13-

ถิ่นบัวหลวง เมืองรวงข้าว เชื้อชาวมอญ นครธรรมะ
พระตำหนักรมใจ สดใสเจ้าพระยา ก้าวหน้าอุตสาหกรรม
คำขวัญจังหวัดปทุมธานี

จังหวัดปทุมธานี เป็นพื้นที่ที่กำลังได้รับผลกระทบของการขยายตัวของกรุงเทพมหานคร ทำให้มีประชากรเพิ่มขึ้นเป็นอันดับหนึ่งในกลุ่มจังหวัดในเขตปริมณฑลด้วยกัน (ตารางที่ 1.1) จากการที่ผู้วิจัยได้ย้ายเข้ามาทำงานและอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ตั้งแต่ พ.ศ. 2556 เป็นต้นมา ทำให้ผู้วิจัยได้รับรู้และสัมผัสกับจังหวัดปทุมธานีในมุมมองที่แตกต่างออกไป จากการได้เข้ามาเป็นผู้ที่เฝ้ามองจากมุมมองของคนในพื้นที่ ได้ส่งผลให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาความเปลี่ยนแปลงที่นำความเป็นเมือง (urbanization) มาสู่จังหวัดปทุมธานี รวมไปถึงผลกระทบที่เกิดต่อผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ โดยจะนำผลที่ได้จากการศึกษามาบูรณาการกับศาสตร์ศิลปะและนำเสนอออกมาในแนวทางของการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะ (art creative research) โดยหวังว่าการศึกษานี้จะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้ในสังคมได้หันกลับมาพิจารณาและตระหนักถึงความสัมพันธ์ของบริบทต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับการพัฒนาสู่ความเป็นเมืองฝักรากอยู่ในสังคมไทย ซึ่งเกี่ยวข้องอย่างมีนัยยะสำคัญในการกำหนดหรือชี้นำทิศทางการดำเนินชีวิต ซึ่งในบางครั้งความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่กำลังเกิดขึ้นรอบตัวเรา อาจจะทำให้เรารู้ว่าตอนนี้ชีวิตเรากำลังเดินไปในทิศทางใด

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาริบท (context) ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนามาสู่ความเป็นเมืองของจังหวัดปทุมธานี รวมถึงผลกระทบในด้านต่าง ๆ ที่มีต่อผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่

1.2.2 เพื่อสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมร่วมสมัยที่สื่อถึงจินตภาพ (imagery) ของความเป็นมนุษย์ของผู้คนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดปทุมธานี

1.3 คำถามการวิจัย

จังหวัดปทุมธานีเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีจุดเด่นในด้านประวัติศาสตร์ การเกษตรกรรม และวัฒนธรรม แต่ความเจริญของเมืองกำลังส่งผลกระทบต่อด้านลบ ทำให้สังคมเกษตรกรรมแต่อดีตนั้นถูกซัดสับด้วยสังคมเมืองสมัยใหม่ และมีแนวโน้มที่เมืองสมัยใหม่จะเจริญขึ้นและบดบังอดีตจนหมดสิ้น ส่งผลกระทบโดยตรงกับผู้คนดั้งเดิม ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อที่เคยมีอยู่ในพื้นที่นี้จะค่อย ๆ ถูกหลงลืมไปอย่างสิ้นเชิง จากปัญหาดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดคำถาม 2 คำถามคือ การพัฒนามาสู่เมืองของจังหวัดปทุมธานีมีบริบทมาจากสิ่งใดบ้าง ? และจะมีกระบวนการทางประติมากรรมแบบใดที่สามารถถ่ายทอดถึงความเป็นมนุษย์ของผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ได้บ้าง ?

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะ (art creative research) โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 2 ส่วน คือ

1.4.1.1 ทำการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากบริบทของสถานการณ์ความเป็นเมือง ใน

จังหวัดปทุมธานีตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน รวมถึงผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบที่มีต่อผู้คนที่อาศัยอยู่ เพื่อให้ได้ข้อสรุปภาพรวมของความเป็นเมืองปทุมธานีที่เป็นข้อมูลร่วมสมัยอย่างที่สุด

1.4.1.2 สัมภาษณ์ข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษา เพื่อนำมาใช้ในกระบวนการสร้างสรรค์ ศิลปะ สำหรับกำหนดแนวความคิดหลัก เทคนิค และรูปแบบการแสดงออก

1.4.2 แหล่งข้อมูลและกลุ่มตัวอย่าง คือ พื้นที่ในจังหวัดปทุมธานี และกลุ่มผู้ให้ข้อมูล (key-informants) คือ ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป้าหมาย

1.4.2.1 แหล่งข้อมูล ใช้การเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) 4 จาก 7 อำเภอใน จังหวัดปทุมธานี ที่มีสถานประกอบการอุตสาหกรรมตั้งอยู่มากกว่าร้อยละ 10 ของจำนวนทั้งหมดใน จังหวัด คือ อำเภอลองหลวง, อำเภอลำลูกกา, อำเภอเมืองปทุมธานี และอำเภอลาดหลุมแก้ว

1.4.2.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล เป็นกลุ่มตัวอย่างที่เลือกโดยความบังเอิญ (accidental random sampling) จากผู้คนที่อาศัยอยู่ในแต่ละอำเภอที่กำหนดไว้ ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ต่อการเปลี่ยนแปลง ของพื้นที่มาเป็นผู้ให้ข้อมูล จำนวนอำเภอละไม่เกิน 3 คน

1.4.3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวิจัย ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) ที่จะสะท้อนให้เห็น ความเป็นเมืองได้ชัดเจนที่สุดก็คือสภาพของเมืองและมุมมองของคนในพื้นที่ที่มีต่อความเป็นเมือง จึงมี ความจำเป็นต้องทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม (field survey) โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

1.4.3.1 การสัมภาษณ์ (interview) ใช้การสัมภาษณ์รายบุคคลด้วยแบบสัมภาษณ์ที่ไม่มี โครงสร้าง (unstructured interview form) ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth-interview) โดยกำหนด คำถามในการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย คือ

- ความสัมพันธ์ของผู้ให้ข้อมูลกับจังหวัดปทุมธานีหรือพื้นที่ที่อาศัยอยู่
- ความคิดเห็นต่อความเจริญของจังหวัดปทุมธานีหรือพื้นที่ที่อาศัยอยู่

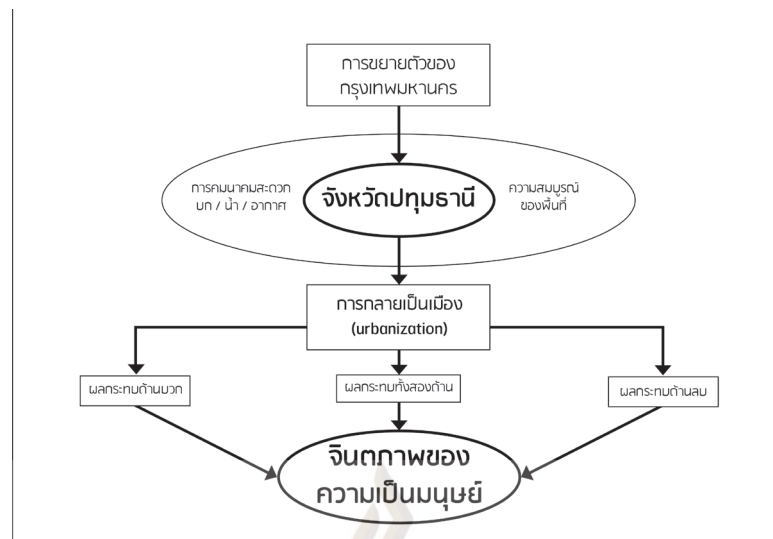
1.4.3.2 การสังเกต (observation) เป็นการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) โดยมุ่งสำรวจและเก็บข้อมูลความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ อาทิเช่น บ้านเรือน อาคารที่พัก ถนน ฯ ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับการดำรงชีวิตของผู้คนในพื้นที่ที่ใช้ศึกษา

1.4.4 ระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2560 ถึง เดือนมกราคม พ.ศ. 2563

1.5 กรอบแนวคิดการวิจัย

กรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงที่มีประชากรตามทะเบียนราษฎรมากกว่า 5 ล้านคน ซึ่งถือว่า มากที่สุดในประเทศ แต่ในขณะเดียวกันกลับมีจำนวนขนาดพื้นที่อยู่ในอันดับที่ 68 ของประเทศ ความ ไม่สัมพันธ์กันของจำนวนประชากรและพื้นที่จึงก่อให้เกิดการกระจายตัวไปสู่จังหวัดปริมณฑล ได้แก่ จังหวัดนนทบุรี จังหวัดปทุมธานี จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรสาคร และ จังหวัดนครปฐม จังหวัดต่าง ๆ จึงต้องปรับเปลี่ยนตัวเองเพื่อรองรับการขยายตัว ที่จะทำให้เกิดการลงทุน ด้านธุรกิจ มีการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรม มีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและการคมนาคม มีการ เพิ่มการก่อสร้างด้านอสังหาริมทรัพย์ ทั้งหมดนี้ก็เพื่อให้เพียงพอต่อจำนวนประชากรที่หลั่งไหลเข้ามา ทำงาน

จังหวัดปทุมธานีติดต่อกับกรุงเทพมหานครด้านทิศเหนือ มีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 หรือ

ภาพที่ 1.2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ถนนพหลโยธิน ซึ่งเป็นเส้นทางหลักที่ใช้เชื่อมโยงกรุงเทพฯ เพื่อผ่านออกไปสู่ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อีกไม่นานจังหวัดปทุมธานีก็คงจะถูกกลืนกินและกลายสภาพเป็นเหมือนกับกรุงเทพฯ มากยิ่งขึ้น

ความเป็นเมืองนั้นอาจจะส่งผลดีที่เราไม่อาจปฏิเสธได้ ความสะดวกสบาย ความทันสมัย การประกอบอาชีพ การเข้าถึงสาธารณูปโภค การสร้างรายได้และชื่อเสียง ฯลฯ แต่ในทุกสิ่งนั้นจะมีสองด้านเสมอ ผลเสียที่เกิดจากความเจริญขึ้นของความเป็นเมืองได้กระทำให้องค์ความรู้และประวัติศาสตร์ที่ยาวนานกำลังจะถูกหลงลืม พื้นที่ที่ทรงคุณค่าด้านประวัติศาสตร์กำลังถูกแทรกแซงทำลายและทดแทนด้วยความเจริญ สายน้ำ ผืนดิน และธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์กำลังถูกคุกคามและถูกทำลาย การปะทะกันของผู้คนดั้งเดิมและคนกลุ่มใหม่ก็นำมาสู่ความรุนแรง ฯลฯ จากตัวอย่างปัญหาที่ผู้วิจัยกล่าวถึง ล้วนแต่เป็นปัญหาที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในปัจจุบัน โดยมีกระบวนการของการกลายไปสู่ความเป็นเมืองนั้นเป็นส่วนหนึ่งของสถานการณ์ทั้งหมด

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ได้ทราบถึงบริบทที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสู่ความเป็นเมืองของจังหวัดปทุมธานี รวมถึงผลกระทบในด้านต่าง ๆ ที่มีต่อผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่

1.6.2 สามารถสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมร่วมสมัยที่สื่อถึงจินตภาพ ของความเป็นมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของจังหวัดปทุมธานีได้

บทที่ 2

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

ประติมากรรมร่วมสมัย : ความเป็นเมืองในจังหวัดปทุมธานี เป็นการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะ (art creative research) ซึ่งมีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้ สามารถแบ่งได้เป็น

2.1 สมัยใหม่ หลังสมัยใหม่ และร่วมสมัย

2.1.1 สังคม

2.1.2 ศิลปะ

2.2 ประติมากรรมกับสื่อและวัสดุ

2.3 กรณีศึกษาจากผลงานสร้างสรรค์ของศิลปินร่วมสมัย

2.3.1 Liu Bolin

2.3.2 Subodh Gupta

2.3.3 Huang Yong Ping

2.1 สมัยใหม่ หลังสมัยใหม่ และร่วมสมัย

ปัจจุบันเรากำลังมีชีวิตอยู่ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 หรือพุทธศตวรรษที่ 26 มีชื่อเรียกยุคสมัยนี้ว่ายุค “ร่วมสมัย” หรือ “contemporary” ในภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยังไม่สามารถระบุลงไปอย่างแน่ชัดได้ในปัจจุบันว่ามีนิยามหรือความหมายเฉพาะอย่างไร เราต่างรู้เพียงว่า ร่วมสมัย คือคำที่ใช้เรียกช่วงเวลาหรือยุคสมัยที่เป็นปัจจุบันเท่านั้น เพื่อให้สามารถเข้าใจถึงที่มาของยุคร่วมสมัยได้ สำหรับเนื้อหาในส่วนนี้ ผู้วิจัยเรียบเรียงเหตุการณ์ตามลำดับเวลาของประวัติศาสตร์โลก โดยเน้นทางทวีปยุโรปเป็นสำคัญ แบ่งการอธิบายออกอย่างกว้าง ๆ ได้เป็นสองกลุ่ม คือ 1) สังคม กับ 2) ศิลปะ และในส่วนที่เป็นเหตุการณ์สำคัญ ผู้วิจัยจะระบุปีพุทธศักราชควบคู่ไปกับปีคริสต์ศักราช เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของเวลาและเหตุการณ์ที่มีต่อกันระหว่างทวีปยุโรปและประเทศไทยซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการสร้างตัวตนของมนุษย์

2.1.1 สังคม

สำหรับยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ยุโรปในการศึกษานี้ แบ่งออกเป็น 3 ยุค คือ

1) ยุคกลาง (the middle ages / medieval period) ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 5-15 (พุทธศตวรรษที่ 10-20)

2) ยุคสมัยใหม่ (the modern ages) ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 15 - ค.ศ. 1960 (พุทธศตวรรษที่ 20 - พ.ศ. 2503)

และ 3) ยุคร่วมสมัย (contemporary ages) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1960 - ปัจจุบัน (ปีพ.ศ. 2503 - ปัจจุบัน) ซึ่งจะเห็นว่ายุคร่วมสมัยนั้นเป็นช่วงเวลาที่ดำเนินต่อมาจากยุคสมัยใหม่ที่เกิดต่อเนื่องมาจากยุคกลางและยุคคลาสสิกตามลำดับ

ยุคสมัยใหม่ถือกำเนิดขึ้นในช่วงปลายยุคกลางตรงกับปลายคริสต์ศตวรรษที่ 15 (พุทธศตวรรษที่ 19) ยุคกลางนั้นมีชื่อเรียกอื่นอีกว่า ยุคมืด (dark ages) ซึ่งเป็นคำที่ใช้เรียกอย่างประชดประชันถึงความหยุด

นึ่งทางวัฒนธรรม เนื่องมาจากในเวลานั้นบ้านเมืองกำลังตกอยู่ในภาวะของสงครามและความวุ่นวาย อธิยา โคมลกาญจน (2541) ระบุว่าสามสถาบันสำคัญในยุคกลางนั้นประกอบไปด้วย 1)อนารยชน คือ ชาวเยอรมัน 2)คริสต์ศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาเดียวที่ถูกยอมรับอย่างเป็นทางการในยุโรป ซึ่งมีอิทธิพลและบทบาทสำคัญ ทั้งในด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และการควบคุมประชาชน และ 3)ระบอบฟิวดัล (feudalism) มีหัวใจสำคัญคือความเกี่ยวข้องระหว่าง เจ้า กับ ข้า โดยที่กษัตริย์เป็นเจ้าของที่ดิน และมอบที่ดินให้แก่พวกขุนนางและอัศวินเพื่อให้พวกเขาตอบแทนความจงรักภักดี เช่น การรบหรือการรับใช้ต่อกษัตริย์เป็นการตอบแทน

อนารยชน คริสต์ศาสนาและระบอบฟิวดัล มีส่วนในการพัฒนายุคกลางแบบค่อยเป็นค่อยไป จากสมัยเสื่อมของอาณาจักรโรมันจนถึงการรุกรานของอนารยชน ที่ได้เกิดการผสมผสานกับวัฒนธรรมคริสต์ศาสนาไปถึงเมื่อระบอบฟิวดัลรุ่งเรืองที่สุดในคริสต์ศตวรรษที่ 12 และ 13 เป็นระยะที่คริสต์ศาสนาเรืองอำนาจ และระบอบฟิวดัลขยายอิทธิพลกว้างขวาง แต่เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 14 และ 15 ทั้งสองสถาบันนี้กลับลดอิทธิพลลงเมื่อเกิดลักษณะของอารยธรรมสมัยใหม่ที่แทนที่ (อธิยา โคมลกาญจน, 2541, น. 210)

ในหนังสือ โลก MODERN & POST MODERN ชีรยุทธ บุญมี (2546, น. 27-60) ได้อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงผ่านจากยุคกลางมาสู่ยุคสมัยใหม่ที่ส่งผลให้เกิดการปฏิวัติหรือการปฏิรูปใหญ่ 4 ด้าน คือ

1)การเกิดความคิดมนุษยนิยมในยุค renaissance: ซึ่งเป็นแนวคิดที่เชื่อว่า ตัวมนุษย์เองสามารถรู้และตอบปัญหาทุกอย่างได้ มนุษย์แต่ละคนสามารถสื่อสารกับพระเจ้าได้โดยไม่ต้องผ่านคนกลางคือศาสนจักร ซึ่งเน้นให้เห็นวิถีคิดที่พยายามแยกการศึกษาเรื่องราวของมนุษย์ (studius humanistatis) นั้นออกจากการศึกษาพระเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (studius divinitas)

2)การปฏิรูปศาสนาในยุโรประหว่างคาทอลิกกับโปรเตสแตนต์: นั้นมีผลมาจากที่ Martin Luther (ค.ศ. 1483-1546) บุคคลสำคัญในการปฏิรูปศาสนาคริสต์ เขาต้องการให้แยกนิกายออกมาเป็นโปรเตสแตนต์ เขาเผยแพร่งานที่ชื่อ The Ninety-five Theses เป็นคำถามและการเรียกร้อง 95 ข้อ ให้มีการปฏิรูปศาสนา เป็นเพราะศาสนาคริสต์มีอำนาจมากทำให้พระติดอยู่กับเงินทองและชื่อเสียง และมีการอนุญาตให้ใช้เงินไปวางไปได้ ประชาชนจึงมองว่าศาสนาเริ่มเกิดความเสื่อมลง แนวคิดของ Martin Luther จึงได้รับการยอมรับไปในวงกว้าง ผลของการปฏิรูปศาสนายังได้ก่อให้เกิด ลัทธิปัจเจกชนนิยม (individualism) ที่บอกว่าตัวบุคคลหนึ่งคนมีสิทธิเสรีภาพ มีอำนาจ มีความสำคัญเท่าเทียมกัน

3)การปฏิวัติทางความคิด คือการให้คำตอบทุก ๆ ด้านแก่มนุษย์: ในลักษณะที่คัดค้านต่อศาสนวิทยาเสาหลักทางความคิด 3 เสาซึ่งเป็นกรอบคิดที่กำหนดโดยคริสต์ศาสนาถูกแทนที่ด้วยระบบความคิดใหม่ คือ

(1)โลกและจักรวาลเกิดมาอย่างไร และดำรงอยู่อย่างไร: ซึ่งจากแต่เดิม ชาวยุโรปมีความเชื่อต่อคติจักรวาลว่ามีโลกและมนุษย์อยู่ในฐานะของสิ่งพิเศษที่ถูกพระเจ้าเป็นผู้สร้างขึ้น ซึ่งอยู่ในจุดศูนย์กลางและถูกล้อมรอบโดยดวงดาวต่าง ๆ ตามความเชื่อของ Ptolemy นักดาราศาสตร์ชาวอียิปต์ ก่อนที่จะถูก Nicolaus Copernicus (ค.ศ. 1473-1543) นักดาราศาสตร์ที่เสนอคำตอบใหม่ว่าดวงอาทิตย์คือศูนย์กลางของจักรวาล ซึ่งต่อมา Johannes Kepler (ค.ศ. 1571-1630) และ Galileo Galilei (ค.ศ. 1564-1642) ได้เข้ามาพัฒนาทฤษฎีนี้ต่อ ทำให้พบหลักฐานหลายอย่างที่ยืนยันว่าดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลางจักรวาล มากกว่าโลก

(2) การปกครองมนุษย์ด้วยกันเองในสังคมหนึ่ง ๆ เกิดขึ้นได้เพราะความชอบธรรมที่พระเจ้ามอบหมายให้กษัตริย์หรือศาสนจักรเป็นผู้ดูแล จากเดิมที่อำนาจทางการเมืองในยุโรปจะตกอยู่ที่พระสันตะปาปาแห่งกรุงโรม ทำให้ศาสนจักรมีอำนาจมากที่สุด รองลงมาคืออำนาจของกษัตริย์ และสุดท้ายคืออำนาจของกระฎุมพีที่เป็นชนชั้นกลางหรือชนชั้นนายทุน ซึ่งทำให้เกิดความขัดแย้งว่าส่วนไหนที่มีความสำคัญมากกว่ากัน เริ่มแรกก็เฉพาะส่วนของคริสตจักรกับรัฐ ต่อมาในช่วงก่อนยุคสมัยใหม่ที่เกิดลักษณะของปัจเจกบุคคลขึ้น จึงเกิดการตั้งคำถามถึงสิทธิและหน้าที่ของทั้ง 3 ส่วน โดยกลายมาเป็นแนวคิดปรัชญาการเมืองที่แตกเป็น 2 แนวทาง คือ แนวทางที่มุ่งให้อำนาจกับปัจเจกบุคคลกับแนวทางที่มุ่งให้อำนาจกับกษัตริย์

(3) ความจริงเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์และจุดมุ่งหมายในชีวิตมนุษย์ ซึ่งคริสตศาสนาให้คำตอบว่าคือการได้ปลดปล่อยบาป และได้เข้าสู่อาณาจักรของพระเจ้า: แต่เดิมนั้นมีแนวคิดที่ว่า แม่แบบ (forms) หรือแบบคิด (ideas) ของทุก ๆ สิ่งก็คือการดำรงอยู่ในรูปแบบหนึ่งของพระเจ้า ต่อมามนุษย์มีความต้องการที่จะเข้าถึงหรือระลึกถึงแม่แบบ ลัทธิเหตุผลนิยม (rationalism) นั้นจึงมุ่งเน้นในความสำเร็จของเหตุและผลในการได้มาซึ่งความรู้ที่เป็นความสามารถทางความคิดของมนุษย์เพราะฉะนั้นจาก divine intelligence จึงถูกพัฒนามาเป็น human intelligence ซึ่งเป็นบางสิ่งที่ทำให้มนุษย์สามารถเข้าถึงหรือระลึกถึงต้นแบบที่เป็นการดำรงอยู่ของพระเจ้าได้

และ 4) การปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นำไปสู่การปฏิวัติอุตสาหกรรม: ศตวรรษที่ 16-18 เป็นช่วงเวลาที่มีการค้นพบความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดความสนใจในการประดิษฐ์คิดค้นทางวิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรม ซึ่งส่งผลทำให้ในกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรม (the industrial revolution) โดยเริ่มขึ้นที่ประเทศอังกฤษเป็นที่แรก ก่อนจะกระจายไปสู่ประเทศทั่วยุโรป จนถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ประเทศส่วนใหญ่ในยุโรปจึงกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรม

นอกจากทั้ง 4 ข้อแล้วยังมีปัจจัยอื่นประกอบอีก อาทิเช่น กษัตริย์ของแต่ละประเทศ ได้แก่ สเปน โปรตุเกส อังกฤษ และฝรั่งเศสทำการสถาปนารัฐชาติของตนขึ้นแทนระบบฟิวดัล ประกอบกับในระหว่างปี ค.ศ. 1450-1700 (พ.ศ. 1993-2243) ได้เกิดสิ่งที่เรียกว่า การขยายตัวของยุโรป (the expansion of europe) คือช่วงเวลาของการออกเดินเรือเพื่อแสวงหาดินแดนใหม่ ซึ่งมีเหตุผลมาจากความต้องการการผจญภัยผนวกกับความต้องการขยายเขตแดนการค้าและสินค้าเพื่อสนองความต้องการของประชากรยุโรปที่มีมากขึ้น และการเผยแพร่ศาสนา ทั้งหมดนี้ทำให้โลกทั้งหมดได้เชื่อมโยงเข้าด้วยกัน มีการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าและอารยธรรมต่าง ๆ ระหว่างกันมากขึ้น ทำให้การค้าทางทะเลของกลุ่มประเทศในยุโรปเจริญเติบโตขึ้นมาก ส่งผลต่อมาทำให้เกิดระบบทุนนิยม (capitalism) เกิดเป็น ชนชั้นกลางหรือกลุ่มพ่อค้าวาณิชเดิม ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีเงินทุนที่ต่อมากจะเข้ามามีอิทธิพลและบทบาทสำคัญในสังคมมากขึ้น โดยในภายหลังราวปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 (พุทธศตวรรษที่ 24) ได้เกิด ยุคจักรวรรดินิยม (imperialism) มีการเข้ายึดครองดินแดนโพ้นทะเลที่ค้นพบเป็นของตนเองได้แก่ประเทศ โปรตุเกส สเปน อังกฤษ ฝรั่งเศส และดัตช์ จะเริ่มเกิดการแย่งชิงสิทธิครอบครองจนเกิดข้อพิพาทระหว่างกันหลายครั้ง ซึ่งประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบจากลัทธิล่าอาณานิคมโดยจะกล่าวถึงในบทที่ 3 ต่อไป

การที่มนุษย์สามารถก้าวออกมาจากกรอบศรัทธาของศาสนาได้ ทำให้เกิดมุมมองใหม่ที่สร้างความ

เชื่อว่ามนุษย์ทุกคน ไม่ได้มีชีวิตอยู่เพื่อพระเจ้าเท่านั้น ทำให้หันกลับมามองที่ตัวบุคคลและให้ความสำคัญกับความสามารถของแต่ละบุคคลช่วยส่งเสริมให้เกิดเสรีภาพในการที่จะพัฒนาตนเองมากขึ้น เกิดความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนให้ดีขึ้น ซึ่งส่งผลโดยตรงในด้านศิลปะ สถาปัตยกรรม วรรณคดี ดนตรี ปรัชญา และวิทยาศาสตร์ ทำให้เกิดยุค renaissance หรือ ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ ขึ้น มีความหมายตรงกับคำว่า rebirth หรือ การเกิดใหม่ ในหนังสือ *ศิลปะเรอเนซองส์: ความรู้ฉบับพกพา* แปลโดย จัญญา เจริญอนุรักษ์ (2557) โดยอธิบายถึงที่มาของคำว่า renaissance ที่ Giorgio Vasari (ค.ศ. 1511-1574) จิตรกรและนักประวัติศาสตร์ศิลปะชาวอิตาลีนำมาใช้เป็นคนแรก ซึ่งนอกจากจะช่วยแยกศิลปะในยุคของเขาออกจากศิลปะยุคกลางที่เป็นอดีตไปแล้ว ยังช่วยเน้นให้เห็นว่าเขามีสำนึกต่อเรื่องของเวลา ซึ่งเป็นแนวคิดที่เป็นต้นแบบและสืบต่อมาถึงคนในรุ่นปัจจุบัน “การตระหนักรู้ว่าตนเองอยู่ ณ จุดใดในประวัติศาสตร์ รู้ว่าตนเองและวัฒนธรรมในยุคสมัยของตนแตกต่างจากอดีต ทั้งอดีตอันใกล้และอันไกล อาจเป็นคุณลักษณะโดดเด่นที่สุดของยุคเรอเนซองส์ที่เชิดชูความเป็นมนุษย์เหนือสิ่งอื่นใด” (น. 24) ส่วน อธิชา โกมลกาญจน (2541) ก็ได้อธิบายความหมายอย่างกว้างว่า “การจัดวางรากฐานของอารยธรรมใหม่เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนจากยุคกลางเป็นยุคใหม่ เปลี่ยนจากอิทธิพลของคริสต์ศาสนาที่ครอบงำอยู่มาสู่สมัยแห่งวิทยาศาสตร์ และความเป็นปัจเจกชนนิยม (individualism)” (น. 395)

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15-17 (พุทธศตวรรษที่ 20-22) ถือเป็นช่วงเวลาของการปฏิวัติวิทยาศาสตร์ (the scientific revolution) ที่ “จะเป็นการมุ่งเน้นการอธิบายเรื่องที่ยังมีคمنอยู่... กล่าวคือเป็นการที่ความคิดเดิม ไม่อาจอธิบายสิ่งสำคัญที่เกิดขึ้นได้ทั้งหมด จึงเกิดรูปแบบใหม่ของความพยายามที่จะอธิบายแทนที่รูปแบบเดิม” (อธิชา โกมลกาญจน, 2541, น. 432) ซึ่งมีผลมาจากการที่เริ่มรู้จักการทดลอง การสังเกต และการคำนวณ ที่ทำให้เกิดการค้นพบความรู้ใหม่ทางวิทยาศาสตร์เป็นจำนวนมาก โดยเริ่มจากที่นักวิทยาศาสตร์เชื้อสายโปแลนด์ชื่อ Nicholaus Copernicus (ค.ศ. 1473-1543) นำเสนอการค้นพบที่ว่าดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลางของจักรวาล โดยมีโลกและดาวเคราะห์ดวงอื่น ๆ โคจรโดยรอบ ซึ่งได้ล้มล้างทฤษฎี geocentric ที่มีเนื้อหาว่าโลกคือศูนย์กลางของจักรวาล ที่หยุดนิ่งไม่มีการเคลื่อนไหว มีดวงอาทิตย์และดวงดาวหมุนรอบในเวลา 24 ชั่วโมง เสนอไว้เมื่อ ค.ศ. 100 ของ Claudius Ptolemy (ค.ศ. 85-168) ลงอย่างสิ้นเชิง ซึ่งถือเป็นหมุดหมายสำคัญที่ทำให้ผู้คนในเวลาต่อมาหันมาสนใจศึกษาเรื่องราวของธรรมชาติกันมากขึ้นกว่าในยุคกลางที่มุ่งศึกษาด้านปรัชญาและศาสนาเป็นหลัก

การศึกษาค้นคว้าและการนำเสนอทฤษฎีโดยอาศัยวิธีจากการทดลอง การสังเกต และการคำนวณ ช่วยทำให้เกิดสังคมแห่งเหตุผลขึ้น ซึ่งเป็นสังคมที่ผู้คนแสวงหาคำตอบหรืออธิบายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและทางสังคมด้วยการศึกษาและการหาคำตอบเชิงประจักษ์ ซึ่งเป็นที่สนใจกันอย่างกว้างขวางในกลุ่มปัญญาชนของยุโรป จนทำให้ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 มีการจัดตั้งสถาบันวิทยาศาสตร์แห่งชาติขึ้นในหลายประเทศ เพื่อช่วยสนับสนุนการศึกษาและแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างนักวิทยาศาสตร์ด้วยกันเอง รวมไปถึงส่งเสริมนักประดิษฐ์ให้ศึกษาวิจัยเพื่อประดิษฐ์อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ทำให้วงการวิทยาศาสตร์มีความเจริญก้าวหน้าขึ้นโดยลำดับ ทั้งนี้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ก็ได้กลายมาเป็นรากฐานของความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ที่ผลักดันให้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรม (the industrial revolution) เป็นครั้งแรกขึ้นที่ประเทศอังกฤษ ในปี ค.ศ. 1760 (พ.ศ. 2303) ที่ทำให้มนุษย์ได้ก้าวไปสู่โลกใหม่

การปฏิวัติอุตสาหกรรม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงเทคนิคการผลิตในชั้น
 มูลฐานจากการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตที่ใช้มือมาเป็นการใช้เครื่องจักร ซึ่งประหยัด
 แรงงานในการผลิต

วิธีการผลิตแบบอุตสาหกรรมภายในครัวเรือน (Domestic System) หรือระบบ
 จ่ายงานไปทำในบ้าน (Putting – Out System) ซึ่งนายจ้างเป็นผู้ออกวัตถุดิบให้ลูกจ้างนำ
 ไปทำการผลิตภายในบ้านเรือนของลูกจ้างเอง โดยที่ลูกจ้างจะเป็นเจ้าของเครื่องมือที่
 ใช้ในการผลิตและจะได้รับค่าตอบแทนจากจำนวนการผลิตที่ตนผลิตขึ้นเป็นรายชิ้น
 กลายมาเป็นการผลิตในระบบโรงงาน (Factory System) ซึ่งลูกจ้างจะต้องเข้าทำงานใน
 โรงงานแบบเข้าไปเย็นกลับ หรืออาจจะพักค้างอยู่ในบริเวณโรงงานนั้นเลยและได้ค่า
 จ้างเป็นรายวัน นายจ้างจะเป็นนายทุน คือ เป็นเจ้าของวัตถุดิบที่ใช้ และเป็นเจ้าของทุน
 และเครื่องมือเครื่องจักรที่ใช้ในการผลิตทั้งหมด (ห้องสมุดกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม,
 2550, น. 65)

ความจริงแล้วการปฏิวัติอุตสาหกรรมเกิดขึ้นจากกลุ่มชนชั้นกลางที่มีเงินทุนและความมุ่งมั่น ที่
 เล็งเห็นช่องทางในการทำธุรกิจของตน โดยเริ่มจากการประดิษฐ์เครื่องจักรเพื่อใช้ในอุตสาหกรรมทอผ้า
 โดยมีแหล่งพลังงานจากเครื่องจักรไอน้ำที่ประดิษฐ์ขึ้นในปี ค.ศ. 1769 (พ.ศ. 2312) โดย James Watt (ค.ศ.
 1736-1819) และยิ่งพัฒนาขึ้นเมื่อมีการค้นพบไฟฟ้าที่มีที่มาจากจากการประดิษฐ์เครื่อง ไดนาโมของ Michael
 Faraday (ค.ศ. 1791-1867) ในปี ค.ศ. 1831 (พ.ศ. 2374) ทำให้สามารถผลิตสินค้าจำนวนมากขึ้นได้ ด้วย
 เหตุนี้จึงทำให้ประเทศอังกฤษเกิดการขยายตัวทางการค้าทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศมากขึ้น
 สิ่งที่เกิดตามมาก็คือการเกิดระบบ โรงงานและระบบนายทุน การทำงานในระบบ โรงงานจำเป็นต้องมีการ
 สร้างโรงงานและการขยายที่อยู่อาศัยเพื่อให้แรงงานได้อาศัยอยู่ใกล้กับที่ทำงาน ทำให้เมืองจำเป็นต้องมี
 การขยายออกไปใหญ่ขึ้น และมีการสร้างสาธารณูปโภคซึ่งนำไปสู่การใช้วิถีชีวิตแบบใหม่ ส่วนในด้าน
 สังคม นายทุนส่วนใหญ่จะเป็นชนชั้นกระฎุมพี (bourgeoisie) ส่วนแรงงานจะมาจากชนบทที่เลือกละทิ้ง
 บ้านเกิดเพื่อเข้ามาเป็นกรรมกรในโรงงานอุตสาหกรรม เกิดเป็นกลุ่มชนชั้นแรงงาน (working class) หรือ
 ชนชั้นกรรมาชีพ (proletariat) ขึ้น ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ยังชีพได้โดยขายพลังแรงกายของตนแลกกับเงินเดือน
 เพียงอย่างเดียว ส่วนใหญ่อาศัยรวมกันอยู่ในสลัม มีสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ไม่มีคุณภาพ อีกประการ
 หนึ่งที่สำคัญก็คือเมื่อผู้คนจำเป็นต้องอพยพเข้ามาอยู่ร่วมกันในเมืองใหญ่ที่กลายเป็นเขตที่ตั้งของ
 โรงงานอุตสาหกรรม จะทำให้เกิดสังคมความเป็นอยู่แบบเมืองขึ้น

นอกจากปัญหาเรื่องชนชั้น ดังที่กล่าวไปในตอนต้นแล้วว่าในคริสต์ศตวรรษที่ 19 (พุทธศตวรรษ
 ที่ 24) เป็นช่วงที่กษัตริย์เริ่มสถาปนารัฐชาติของตนเองขึ้น จนเกิดเป็นลัทธิชาตินิยม (nationalism) ที่ถือเอา
 ความจงรักภักดีต่อชาติของตนเป็นสำคัญ เป็นสภาวะทางความรู้สึกนึกคิดของกลุ่มคนที่ก่อตัวขึ้นร่วมกัน
 ภายใต้การใช้ภาษาเดียวกัน การมีพื้นฐานประวัติศาสตร์ร่วมกัน และการนับถือศาสนาเดียวกัน ลัทธิชาตินิยม
 นี้เมื่อรวมเข้ากับการปฏิวัติอุตสาหกรรมแล้วได้กระตุ้นกลุ่มชาติยุโรปให้เกิดการแข่งขันกันล่าอาณานิคม
 ของตัวเองขึ้น กล่าวคือ การผลิตที่เปลี่ยนมาใช้เครื่องจักรทำให้สามารถผลิตได้อย่างรวดเร็ว ทำให้
 ขาดแคลนวัตถุดิบเพื่อนำมาใช้ผลิต ส่งผลให้เกิดการแสวงหาดินแดนที่มีวัตถุดิบและยังช่วยขยายตลาดออก
 ไปได้ด้วยเพราะฉะนั้นการเข้าครอบครองดินแดนจะทำให้ประเทศเจ้าอาณานิคมสามารถจัดสรรทรัพยากร

ให้แก่ประเทศของตนเองได้อย่างเต็มที่ ด้วยเหตุผลนี้จึงทำให้ขัดแย้งและหวาดระแวงซึ่งกันและกัน

ผลประโยชน์มากมายที่เกิดจากขยายตัวของระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรมที่ชาติยุโรปตั้งตัวเอาจากประเทศในอาณานิคมของตน ทำให้แต่ละประเทศในกลุ่มยุโรปด้วยกันเองเริ่มมีการกระทบกระทั่งกันเพื่อแย่งชิงเอาผลประโยชน์ ซึ่งแสดงถึงการเข้มแข็งขึ้นของความคิดแบบชาตินิยมที่ชาติของตนต้องมีความยิ่งใหญ่เหนือชาติอื่น ได้ทวีความรุนแรงขึ้นจนนำไปสู่การทำสงครามระหว่างชาติซึ่งถือว่าเป็นสงครามที่มีความสูญเสียมากที่สุดคือ สงครามโลกครั้งที่ 1 ค.ศ. 1914-1918 (พ.ศ. 2457-2461), สงครามโลกครั้งที่ 2 ค.ศ. 1939-1945 (พ.ศ. 2482-2488) รวมไปถึงสงครามเย็น ค.ศ. 1947-1991 (พ.ศ. 2490-2534) เป็นต้น สงครามที่เกิดขึ้นได้ทำให้เกิดความสูญเสียอย่างมหาศาลและส่งผลกระทบต่อรุนแรงไปทั่วโลก ส่งผลให้กลุ่มชนชาติในทวีปอื่น ๆ ของโลกเกิดการรวมตัวกันเพื่อที่จะสร้างระบอบการปกครองและการเมืองที่จะสามารถนำมาใช้เพื่อคานอำนาจกับชาติตะวันตกให้ได้ การเกิดขึ้นของสงครามใหญ่ทั้งสองครั้งในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ยังได้นำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงต่อมโนทัศน์ของผู้คน ทักษิณา พิพิธกุล ได้เขียนไว้ในบทความ จากสมัยใหม่ (Modernism) สู่อหลังสมัยใหม่ (Postmodernism): การขับเคลื่อนทางวัฒนธรรมสู่ศิลปะกับธรรมชาติ ว่า

คริสต์ศตวรรษที่ 19 ตั้งต้นจากทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แต่การระเบิดขึ้นของสงครามโลกทั้งสองครั้งในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ความโหดร้ายทารุณ การเข่นฆ่ากันเองด้วยอาวุธซึ่งมีอำนาจร้ายแรงและการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ได้สร้างความหายนะ ความปั่นป่วนทางสังคมและจิตใจต่อสังคมโลกเป็นอย่างมาก ผลของสงครามทั้งสองครั้งทำให้ความเชื่อความศรัทธาที่ชาวตะวันตกเคยมีต่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีว่า จะทำให้ชีวิตดีขึ้นเริ่มเสื่อมถอยลง การเกิดขึ้นของสงครามได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า แนวคิดแบบสมัยใหม่ (Modernism) มีความผิดพลาด ความเชื่อมั่นและความศรัทธาต่อความคิดแบบสมัยใหม่ (Modernism) จึงเริ่มถูกท้าทายสังคมตะวันตกตั้งคำถามและต่อต้านต่อระบบแนวคิดแบบสมัยใหม่ซึ่งมีรากฐานมาจากมนุษยนิยมทั้งหมด ตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 จึงนับเป็นการสิ้นสุดของลัทธิสมัยใหม่ (Modernism) กระแสต่อต้านและกระบวนการตรวจสอบระบบความคิดของลัทธิสมัยใหม่ (Modernism) ที่เกิดขึ้นตามมา คือลัทธิหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) (ทักษิณา พิพิธกุล, 2558, น. 153-154)

สำหรับการเปลี่ยนแปลงของโลกไปสู่ภาวะหลังสมัยใหม่ ชีรยุทธ บุญมี (2546, น. 108-126) ระบุว่า เป็นช่วงเวลาที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเข้มข้น การจะให้คำจำกัดความจึงจำเป็นต้องพิจารณาจากหลายแง่มุม

1) ในแง่ประวัติศาสตร์โลก: คริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นเวลาที่ชาติตะวันตกเริ่มเสื่อมอำนาจลงเนื่องจากความขัดแย้งกันภายในภูมิภาคจนทำให้เกิดสงครามโลกขึ้นถึง 2 ครั้ง ประเทศในอาณานิคมหรืออารยธรรมอื่นจึงสามารถผลักดันจนสามารถปลดปล่อยตนเองออกมาได้ ทำให้อำนาจทางการเมืองการปกครองเกิดการกระจายและเกิดการถ่วงดุลกันในโลก

2) ในแง่อำนาจการเมืองและสังคม: มีการเปลี่ยนระบบการปกครองไปเป็นแบบประชาธิปไตยมากขึ้น สิทธิและเสรีภาพด้านสิทธิมนุษยชนได้รับการยอมรับในวงกว้างสตรี เด็ก คนพิการ ชนกลุ่มน้อย

ต่าง ๆ ก็ได้รับการยอมรับและมีบทบาทในสังคมมากขึ้นอีกด้วย

3) ในแง่วัฒนธรรม: เกิดวัฒนธรรมประชาชน (popular culture) และการปฏิบัติของคนหนุ่มสาว ในทศวรรษที่ 1960 โดยส่วนแรกเป็นการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมของคนธรรมดา ชาวบ้าน หรือวัฒนธรรม ในวิถีชีวิตธรรมดา ที่ทำให้เกิดการล้มเลิกการแบ่งแยกชนชั้นทางวัฒนธรรมลง และส่วนหลังเป็นการลุก ขึ้นมาปฏิบัติต่อกฎระเบียบดั้งเดิมที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตในทุกด้าน ทั้งสองแนวคิดได้แพร่ขยายไปทั่วโลก โดย ประสานร่วมไปกับความเจริญขึ้นของอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีการสื่อสารสารสนเทศ หนังสือ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ ฯลฯ ซึ่งช่วยทำให้คนธรรมดาหรือชาวบ้านมีอำนาจเพิ่มมากขึ้น โลกมีความเท่าเทียม ทางชนชั้นไปในทางที่สมดุลขึ้น

4) ในแง่การปฏิบัติความคิดที่สำคัญ: โดยเกิดขึ้นทั้งในวงการวิทยาศาสตร์ ศิลปะ และปรัชญา ที่ พยายามตั้งคำถามกับความจริงที่ไม่ได้มีหนึ่งเดียวอันเป็นการปฏิบัติแนวคิดสำคัญที่มีมาตั้งแต่ยุคสมัยใหม่ รวมถึงการตั้งคำถามกับมิติความสัมพันธ์ที่ปรัชญาเข้าไปปรับใช้กับอำนาจและผลประโยชน์ซึ่งส่งผลกระทบต่อคนบางกลุ่มหรือไม่

5) ในแง่สังคมพหุนิยม (pluralism): ส่งผลมาจาก ข้อ 3 และ 4 รวมกัน เกิดเป็นยุคสมัยแห่งความ หลากหลายทางสังคม วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ เกิดความเคารพต่อความแตกต่างมากขึ้น

6) ในแง่เศรษฐกิจ: มีการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจขนานใหญ่ 2 ประการ ประการแรกคือ ระบบ การผลิตเป็นแบบหลังอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจที่ภาคบริการข้อมูลข่าวสารมีความสำคัญ มากกว่าภาคการผลิตสินค้าที่เป็นวัตถุดิบ ส่งผลให้เศรษฐกิจในช่วงครึ่งศตวรรษแรกมีความผันผวนสูง ประการที่สองคือ มีการปฏิวัติระบบการเงิน ที่ “ราคา” จะไม่ใช่สิ่งที่ใช้บ่งบอกมูลค่าของสิ่ง ๆ หนึ่งหรือ สินค้าอีกต่อไป แต่กลายเป็นแบบจำลองทางความคิดที่เราให้คุณค่าต่อสิ่ง ๆ นั้น ทำให้การกำหนดราคา หลุดพ้นจากการควบคุมของตัวบุคคล รัฐ หรือท้องถิ่น

และ 7) กระบวนการยึดตรึงและถดถอยของมนุษย์ในศตวรรษที่ 20: โดยมีประเด็นใหญ่อยู่ที่ใน อดีตนั้นผู้คนต่างมีความผูกพันใกล้ชิดกัน สังคมหรือชุมชนที่อาศัยอยู่มีส่วนในการกำหนดอัตลักษณ์ที่เป็น สถานะทางสังคม ชนชั้น อาชีพ กลุ่ม จังหวัด รัฐ หรือชาติของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นสิ่งที่ยึดตรึงมนุษย์ไว้แต่ ในยุคหลังสมัยใหม่ ชุมชนท้องถิ่นและชาติจะลดบทบาทลง ผู้คนจะมีลักษณะเป็นปัจเจกที่ล่องลอย สามารถ แสวงหาและกำหนดอัตลักษณ์ของตนเอง ได้อย่างหลากหลายและไม่ตายตัว ซึ่งเป็นลักษณะของ กระบวนการถดถอย (disembedded) ที่ส่งผลมาสู่ศตวรรษที่ 21 ด้วย

ลักษณะที่สำคัญอีกประการของสังคมหลังสมัยใหม่ก็คือการเกิดขึ้นของสิ่งที่เรียกว่าโลกาภิวัตน์ (globalization) ขึ้น โดยคำนี้มีความหมายถึง “การทำให้แพร่หลายไปทั่วโลก ความเป็นไปทั่วโลก การ เปลี่ยนแปลงที่กระทบถึงกันทั่วโลก การเกี่ยวโยงกันทั่วโลก” (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2537, ย่อหน้า 3) ซึ่งเกิดขึ้นจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ (information technology) โดยเฉพาะ อินเทอร์เน็ต (internet) เป็นสำคัญ ที่ได้เข้ามามีส่วนทำลายพรมแดนระหว่างรัฐและเชื่อมโยงรวมเอาความ สัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของดินแดนทั่วทั้งโลกให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ขึ้น โลกาภิวัตน์จึงมีความสัมพันธ์กับการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยที่ กิจกรรมที่เกิดขึ้นในภูมิภาคหนึ่งได้มีความสำคัญต่อผู้คนที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคอื่น ๆ ที่อยู่ห่างไกลออกไป โดยที่การเชื่อมต่อในลักษณะนี้เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอในปริมาณที่เพิ่มขึ้นและมีความรวดเร็วมากขึ้น เป็น

ผลมาจากการพัฒนาของเทคโนโลยีและการวางระบบการขนส่งและการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น อันเป็นการช่วยเพิ่มศักยภาพให้กับความรวดเร็วและเข้มข้นในการติดต่อแลกเปลี่ยนของผู้คนในระดับโลกและระดับท้องถิ่นในเวลาเดียวกัน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำลายโครงสร้างอำนาจอันเข้มแข็งของรัฐและทำให้เส้นแบ่งเขตแดนของแต่ละประเทศเลือนลางลง

postmodern หรือ หลังสมัยใหม่ จึงเป็นคำที่อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงไปสู่การตั้งคำถามเพื่อท้าทายและต่อต้านกับวิถีคิดของการแสวงหาหรือการเข้าถึง “ความจริง” ในแบบสมัยใหม่ โดยหลังสมัยใหม่มีความเชื่อว่าไม่มีสิ่งใดเป็นสากลและถูกต้องที่สุด ทุกสิ่งเป็นเพียงวาทกรรมหรือการเล่นของภาษาที่ใช้ประกอบคำสำหรับอธิบายสิ่งต่าง ๆ เท่านั้น

ในปัจจุบันยุคหลังสมัยใหม่เปลี่ยนชื่อเรียกมาเป็น ร่วมสมัย แต่ทั้งนี้ก็ยังไม่มีความชัดเจนในนิยามหรือให้ความหมายแก่ยุคนี้ อาจจะมีสาเหตุมาจากความเชื่อที่มีต่อความไม่ถาวร ความคิดและความเชื่อจึงคงอยู่ในสภาพที่เลื่อนไหล และยังเปิดโอกาสใหม่ ๆ แก่ความรู้ต่าง ๆ ในการหลอมรวมหรือบูรณาการเข้าด้วยกัน ซึ่งอาจจะเป็นหนทางทางที่สามารถเข้าใจถึงความจริงที่ผู้คนในยุคนี้กำลังค้นพบอยู่ก็เป็นไปได้

นักคิด Postmodernists ต่างสงสัยเกี่ยวกับความรู้สึกปรารถนาในแบบโมเดิร์น และสงสัยผู้ที่อ้างว่าจะเดินไปสู่ความปรารถนานั้น นักคิดโพสต์มอดิร์นเชื่อว่าคำอ้างที่บอกว่าเป็นตัวแทนของคนทั้งโลก ได้กีดกันคนบางกลุ่มออกไป โดยเฉพาะคนที่ด้อยโอกาสและอยู่ชายขอบ ความสามารถที่จะสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับมนุษยชาติเกิดขึ้นบนฐานอำนาจซึ่งอาจเป็น หรือไม่เป็นสิ่งสากล และมาจากข้อสงสัยที่เกิดจากสภาพโมเดิร์น ซึ่งนักคิดแนวโพสต์มอดิร์นพยายามค้นหาสิ่งที่ขาดหายไปจากโมเดิร์น พร้อมทั้งตั้งคำถามต่อสมมุติฐานที่โมเดิร์นใช้เป็นฐาน นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส ฌอง ฟรังก์ซ์ส์ เลียวทาร์ด (1984) เคยกล่าวว่า postmodernism หมายถึงการไม่เชื่อในวาทกรรมกระแสหลัก หรือ metanarrative คำว่า metanarrative หมายถึงทฤษฎีที่ถูกสร้างไว้อย่างยิ่งใหญ่และละเอียดอ่อนเพื่อสร้างความรู้ ทฤษฎีแต่ละทฤษฎีต่างอ้างความสำคัญของตัวเองเพื่อที่จะสร้างความรู้และปลดปล่อยมนุษยชาติจากอดีต และอ้างว่าตัวเองเป็นทฤษฎีสากลสำหรับการค้นหาความจริงและการนำไปปฏิบัติ

นักคิด Postmodernists ท้าทายและตั้งคำถามต่อทฤษฎีที่อ้างว่าได้สร้างความรู้ที่เป็นธรรมชาติ มีอยู่จริงและเป็นสากล สิ่งที่ Postmodernism ทำคือชี้ให้เห็น โครงสร้างของวิถีคิดของการแสวงหาความจริง หรือการเข้าถึงความจริงต่างๆ สิ่งที่ตามมาคือ ทฤษฎีเหล่านี้มิได้ถูกทำลายแต่มันจะถูกลดอำนาจและคุณค่า ถูกหรือความมั่นใจต่อการสร้างความรู้ต่างๆ ในขณะที่เดียวกันก็ทำให้เห็นข้อจำกัดและอคติของการใช้ทฤษฎีต่างๆ โพสต์มอดิร์น นำวิธีการหรือทำลายและท้าทายดังกล่าวมาจากความคิดของ นักปรัชญาเยอรมัน เช่น โจฮันน์ ก็อดต์ไฟรด์ ฟอน เฮอร์เดอร์, อาร์เทอร์ โชเพินฮาวเออร์ และวิลเฮล์ม ดิวธิ เพื่อที่จะตั้งคำถามเกี่ยวกับระบบเหตุผล ทศนะเกี่ยวกับวัฒนธรรมในฐานะเป็นกระบวนการ และวิธีการทำความเข้าใจโลกในฐานะเป็นการสร้างตัวตนมนุษย์

ความแตกต่างระหว่าง modernism และ postmodernism อาจดูได้จากความสัมพันธ์

ที่แนวคิดเหล่านี้มีต่อ “ความจริง” สำหรับพวกโมเดิร์นเชื่อว่าความจริงมีอยู่หนึ่งเดียว เป็นสากล และไม่มีสิ่งใดมาทำลายได้ นักวิชาการที่เชื่อในแนวคิดนี้จะต้องแสวงหาวิธีการที่จะได้ความจริงมาให้ได้ เมื่อได้ความจริงมาแล้วก็ต้องแสดงให้คนอื่นเห็น ส่วนโพสต์มอเดิร์น เชื่อว่าความจริงเกิดขึ้นมาพร้อมกับการสร้างคำอธิบายต่างๆ ความจริงเป็นเรื่องของการตีความของแต่ละคน ซึ่งคนแต่ละคนจะมีทัศนะที่ต่างกันตามบริบททางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ความจริงแบบโมเดิร์นที่มีลักษณะเป็นเอกภาพและไม่ขึ้นอยู่กับกาลเวลาถูกเปลี่ยนใหม่โดยโพสต์มอเดิร์น ทำให้ความจริงมีหลายแบบ (นิพนธ์ ค้วงวิเศษ, ม.ป.ป., ข้อหน้า 3, 5-6)

จากการเรียบเรียงเนื้อหาทั้งหมดในส่วนนี้ทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าใจในบริบทต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนผ่านของแต่ละยุคสมัยผ่านลำดับเวลาทางประวัติศาสตร์และสังคม อันมีส่วนในการสร้างหรือกำหนดรูปแบบของผู้คนและสภาพของสังคมซึ่งมีผลมาสู่สังคมในปัจจุบัน ที่เป็นกรอบคิดสำคัญของผู้วิจัยในการเชื่อมโยงความคิดสู่เนื้อหาของความเป็นเมืองที่เกิดขึ้นในจังหวัดปทุมธานี ดังที่จะได้กล่าวถึงในบทที่ 3 ต่อไป

2.1.2 ศิลปะ

ตามที่ได้อธิบายไปในหัวข้อที่ผ่านมาว่าการก้าวเข้าสู่ยุค renaissance ทำให้เกิดความเจริญเฟื่องฟูขึ้นของศิลปวิทยาในด้านศิลปะ สถาปัตยกรรม ดนตรี วรรณกรรม ฯลฯ ทำให้ชีวิตของผู้คนในช่วงเวลานั้นเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการเกิดขึ้นของศิลปะในยุคต่อมาคือยุคศิลปะสมัยใหม่หรือ modern art เถลิง พัฒโนภาย (2561) ได้อธิบายความหมายไว้ในหนังสือ *กว่าจะ โมเดิร์น: ประวัติย่อของศิลปะ ก่อนยุคสมองกลสารสนเทศ* ว่า

ในเชิงประวัติศาสตร์ศิลปะ เป็นที่ยอมรับกันค่อนข้างทั่วไปว่า ศิลปะโมเดิร์น (Modern Art) หมายถึงงานศิลปะที่ถูกสร้างขึ้นในช่วงประมาณ ค.ศ. 1870 ถึง 1970 และยุคโมเดิร์น (The Modern Age) หมายถึงช่วงเวลาทางศิลปะที่เกิดขึ้นหลังจากโลกศิลปะตะวันตกถูกครอบงำโดยกระบวนการคิดและวิธีการสร้างงานศิลปะตามจารีตตะวันตก ซึ่งได้รับอิทธิพลโดยตรงจากวิถีคิดและวิธีการทำงานของศิลปินในสมัยเรเนอซองส์และวิทยาลัยศิลปะที่ถือกำเนิดขึ้นครั้งแรกในสมัยเรเนอซองส์ (เถลิง พัฒโนภาย, 2561, น. 51)

สุธี คุณาวิชยานนท์ (2561) เขียนไว้ในหนังสือ *ศิลปะสมัยใหม่และร่วมสมัย: ตะวันตกและไทย* ว่าจุดเริ่มต้นของศิลปะสมัยใหม่นั้นเกิดขึ้นมาตั้งแต่ “กลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยมีศิลปะในลัทธินีโอ-คลาสสิกซิสม์และโรแมนติซิสม์ที่เริ่มต้นขึ้นในราวกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นกลุ่มที่บุกเบิกแผ้วทางให้ก่อนเกือบร้อยปี” (น. 82) ซึ่งสอดคล้องกับ เถลิง พัฒโนภาย (2561) ที่ระบุว่าในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 (พุทธศตวรรษที่ 24) นั้นมีกลุ่มศิลปินอวองต์-การ์ดเป็นกลุ่มศิลปินที่ทำหน้าที่เป็นแนวหน้าของพัฒนาการทางสังคม พวกเขามีกระบวนการทำงานศิลปะที่เน้นการทดลองเพื่อค้นหาวิธีการใหม่ในการสร้างงานศิลปะเพื่อนำไปสู่ผลงานที่ดีกว่าเดิม หรือเป็น “ผู้ก่อการกบฏทางศิลปะ” (น. 51) ที่ทำให้เกิดศิลปะสมัยใหม่ในที่สุด

เถกิง พัฒโนภาย (2561) ยังได้สรุปถึงลักษณะสำคัญของศิลปะสมัยใหม่ว่าประกอบไปด้วย 1) เนื้อหาของศิลปะ (subject matter) “คือวิถีชีวิตแบบใหม่ ซึ่งเป็นผลโดยตรงจากพัฒนาการทางเทคโนโลยีของยุคอุตสาหกรรม ... สิ่งที่ศิลปินโมเดิร์นเลือกสะท้อนในงาน คือ “ความใหม่” (newness) ในชีวิตสมัยใหม่ (modern life) หรืออาจเรียกรวม ๆ ได้ว่า “สภาวะโมเดิร์น” (modernity)” (น. 130) และ 2) วัสดุใหม่ เทคนิคใหม่และเป็นศิลปะในรูปแบบใหม่ “ศิลปินไม่รู้ลึกลับว่าจำเป็นต้องถูกจำกัดด้วยวัสดุและวิธีการทางศิลปะแบบเดิม ๆ อีกต่อไป ... ศิลปินเริ่มทดลองนำเอาวัสดุและวิธีการใหม่ ๆ มาสร้างสรรค์งานศิลปะ ทั้งในแง่ รูปทรง สี สัน และผิวสัมผัส ทั้งวัสดุมีค่า หรือขยะที่ถูกใช้แล้ว ทั้งงานหัตถกรรมและสินค้าอุตสาหกรรม” (น. 132)

ส่วน สุทธิ คุณาวิชยานนท์ (2561, น. 49-50) ได้แบ่งลักษณะเด่นของศิลปะสมัยใหม่ตามบทบาทหน้าที่ของศิลปะและศิลปิน เนื้อหาในศิลปะ และรูปแบบทางศิลปะไว้ 3 กลุ่มใหญ่ คือ

กลุ่มที่ 1 early modern art ผลงานศิลปะมักจะแสดงภาพชีวิตปกติประจำวันของชนชั้นกลางหรือกระฎุมพี เพราะเป็นกลุ่มคนที่มีส่วนสนับสนุนแทนกลุ่มผู้อุปถัมภ์เดิม ผลงานยังแสดงผ่านรูปหรือภาพถ่ายแทนที่มีลักษณะเหมือนจริง แต่มีการใช้สีแปร่งที่เป็นอิสระขึ้น ลัทธิทางศิลปะเช่น realism, impressionism, neo-impressionism และบางส่วนของ post-impressionism

กลุ่มที่ 2 high modern art ซึ่งมีความแตกต่างจากกลุ่มก่อนหน้านี้คือมักจะแสดงออกในเนื้อหาทางนามธรรมมากขึ้น เป็นการแสดงออกด้านอารมณ์ความรู้สึกหรือจุดมุ่งหมายในเชิงจิตวิญญาณ มีการแสดงออกแบ่งเป็น 2 แนวทาง แนวทางแรกเน้นการแสดงออกทางอารมณ์ มีลักษณะเร้าใจและสะท้อนอารมณ์ ผลงานถึงแม้จะใช้รูปในการนำเสนอแต่ก็เริ่มที่จะถอยห่างจากความเหมือนจริง ลัทธิทางศิลปะเช่น post-impressionism, cubism, fauvism, futurism และ expressionism ส่วนแนวทางที่สองแสดงความงามทางอุดมคติโดยไม่จำเป็นต้องอ้างอิงกับโลกตามที่เรารู้จัก ลัทธิทางศิลปะเช่น abstract art, constructivism, suprematism, the style, abstract expressionism, color field, hard-edge painting, minimalism และ op art

และ กลุ่มที่ 3 anti art ซึ่งมีความแตกต่างไปจาก 2 กลุ่มก่อนหน้านี้อย่างชัดเจน ในแนวทางของการต่อต้านขนบธรรมเนียมของศิลปะกระแสหลัก, ต่อต้านสถาบันศิลปะ, ต่อต้านลัทธิสมัยใหม่, ต่อต้านลัทธิทุนนิยม และต่อต้านลัทธิเหตุผลนิยม ทำให้ผลงานออกมามีลักษณะอิสระและไร้เหตุผล ก่อนไปทางการแสดงความคิด มีการนำวัสดุที่ไม่ใช่วัสดุแบบประเพณีที่ใช้กันในศิลปะก่อนหน้านี้มาสร้างผลงาน ซึ่งเป็นช่วงที่คาบเกี่ยวระหว่างศิลปะสมัยใหม่กับศิลปะหลังสมัยใหม่หรือศิลปะร่วมสมัย ลัทธิทางศิลปะเช่น dada, บางส่วนของ surrealism, neo-dada, pop art, action, fluxus และบางส่วนของ minimalism และ happening art

ในบทความที่ชื่อ *ศิลปะหลังสมัยใหม่กับวิถีชีวิตสหัฐวรรษใหม่* ของ สมโภชน์ ศรีวัชรณ (2545) ได้กล่าวถึงศิลปะสมัยใหม่ว่าเป็นการ “หลุดพ้นจากการตอบสนองอำนาจเบื้องบน ชนชั้นสูง ศาสนา และประเพณีนิยมในอดีตมาสู่โลกแห่งสัจจะและความสำคัญของปัจเจกชน แต่มาติดกรอบตัวเอง ตอบสนองเฉพาะบุคคลผู้สร้าง ตอบสนองชนชั้นกลาง บุคคลเป็นศูนย์กลางของความหมายและความจริง เป็นการสร้างอำนาจใหม่ แบบนิยมใหม่” (น.23) ซึ่งทำให้ในปี ค.ศ. 1690 (พ.ศ. 2503) เกิดกลุ่มศิลปะลัทธิ dada ขึ้นในประเทศฝรั่งเศส ซึ่งเป็นเวลาเดียวกับที่โลกกำลังมีสงครามโลกครั้งที่ 1 สถานการณ์บ้านเมืองในขณะ

นั้นได้กระตุ้นให้กลุ่มศิลปิน dada เกิดแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะในการสะท้อนปัญหาจากสังคมโลก โดยแสดงออกในลักษณะของการเยาะเย้ย ถากถาง และต่อต้านความงามในแบบที่เคยชื่นชมมาจากในอดีต ด้วยการใช้สื่อวัสดุที่ไร้ค่ามาสร้างเป็นผลงานศิลปะ ต่อมาที่ประเทศสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1950 (พ.ศ.2493) ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เฟื่องฟูที่สุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ไปเพียงไม่นาน ในขณะที่สังคมอเมริกันกำลังมีสภาพเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เฟื่องฟู วัฒนธรรมแบบชาวอเมริกันกำลังเป็นที่แพร่หลายไปทั่วโลกอันเป็นผลมาจากความเจริญขึ้นของการติดต่อสื่อสาร ศิลปินจึงนำเอาวัตถุในชีวิตประจำวัน รวมถึงภาพ สัญลักษณ์ มาเป็นสื่อในการสะท้อนถึงภาพที่ปรากฏขึ้นในสังคมทุนนิยมที่เป็นสิ่งธรรมดาสามัญอยู่ในชีวิตประจำวันของคุณคน การเกิดขึ้นศิลปะในยุคหลังสมัยใหม่ในช่วงแรกจึงมีที่มาจากสภาพที่แท้จริงของชีวิตและสังคมที่ศิลปินนั้นประสบโดยตรง ซึ่งมีลักษณะในการล้มล้างและต่อต้านแนวคิดและรูปแบบของศิลปะที่มีมาก่อนหน้าอย่างตรงไปตรงมา การทำงานของศิลปินหลังสมัยใหม่หรือร่วมสมัยจึงเป็นปฏิกิริยาที่แสดงออกเพื่อต่อต้านต่อแนวคิดของศิลปะสมัยใหม่ ด้วยกลวิธีที่หลากหลายซึ่งเกิดขึ้นจากความสงสัยในความจริงที่พวกศิลปินสมัยใหม่เชื่อถือ ศิลปินร่วมสมัยมักใช้ด้านตรงข้ามที่ศิลปินสมัยใหม่ไม่นิยมหรือกล่าวคือ “พวกหลังสมัยใหม่ได้ทำการรื้อฟื้นรูปแบบ, ประเด็นสาระหรือเนื้อหาหลายอย่างที่พวกสมัยใหม่เคยดูหมิ่นและรังเกียจที่จะเข้าไปเกี่ยวข้อง” (สุธี ฅณวิชยานนท์, 2561, น. 199) นอกจากนั้น วิธีการทำงานหรือลักษณะของผลงานยังค่อนข้างมีความเคลื่อนไหวและเปิดกว้างให้เกิดการตีความร่วมกันของผู้ชมมากกว่าศิลปะสมัยใหม่เคยเป็น

ในปัจจุบันคำว่าหลังสมัยใหม่ถูกเรียกแทนด้วยคำว่า ร่วมสมัย กันอย่างกว้างขวาง จริง ๆ แล้วทั้งสองคำนี้เป็นคำพ้องความหมาย ที่สามารถพบการใช้คำที่สลับกันอยู่ในงานเขียนหลายชิ้น ผู้วิจัยจึงขอใช้คำว่าร่วมสมัยในการอธิบายต่อไปในส่วนนี้

“ร่วมสมัย” เป็นคำที่บัญญัติศัพท์มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า contemporary ซึ่งมีรากศัพท์มาจากคำในภาษาละตินยุคกลางว่า contemporarius เกิดจากการรวมกันของคำว่า com (มีความหมายว่า with-กับ, together-ด้วยกัน) และคำว่า tempus (มีความหมายว่า time-เวลา, season-ฤดูกาล, portion of time-ส่วนของเวลา) ทำให้มีความหมายโดยรวมว่า “มีชีวิตอยู่หรือเกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน และ ซึ่งอยู่ในหรือเกิดขึ้นในปัจจุบัน” (Lexico, contemporary) ส่วนใน พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556) ได้กำหนดว่าเป็นคำวิเศษณ์ มีความหมายว่า “สมัยปัจจุบัน เช่น ประวัติศาสตร์ร่วมสมัย ศิลปะร่วมสมัย; รุ่คราวเดียวกัน, สมัยเดียวกัน” (น. 973)

พูดอย่างเข้มงวด คำว่า “ศิลปะร่วมสมัย” (contemporary art) หมายถึงศิลปะที่ถูกสร้างและผลิตขึ้นโดยศิลปินที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน ศิลปินในปัจจุบันทำงานและตอบสนองกับสภาพแวดล้อมของโลกที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความก้าวหน้าของเทคโนโลยี และความมีหลายโฉมหน้า ด้วยการทำงานกับขอบเขตที่กว้างขวางของสื่อชนิดต่าง ๆ ศิลปินร่วมสมัยมักสะท้อนและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมยุคใหม่ เมื่อเกี่ยวข้องกับศิลปะร่วมสมัย ผู้ชมจะถูกท้าทายให้ตั้งคำถามประเภท “มันเป็นงานศิลปะที่ดีไหม?” หรือ “มันสร้างความพึงพอใจทางสุนทรียศาสตร์หรือไม่?” ไป และคิดว่างานศิลปะชิ้นนั้น ๆ “ท้าทาย” หรือ “น่าสนใจ” หรือไม่? ศิลปินร่วมสมัยอาจตั้งคำถามกับความคิดแบบจารีตถึงการที่ศิลปะถูกนิยาม สิ่งที่สร้างศิลปะและวิธีการที่ศิลปะถูก

สร้างขึ้นมา ในขณะที่ก็ได้สร้างบทสนทนา กับ - และในบางกรณีก็เป็นการปฏิเสธ - สไตส์ และกลุ่มความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ที่มาก่อนหน้าพวกเขาด้วย

คำถามดังเช่น “ศิลปะคืออะไร?” และ “อะไรคือบทบาทหน้าที่ของศิลปะ?” นั้น เป็นสิ่งใหม่อย่างมาก การสร้างงานศิลปะที่กำหนดความคาดหวังและธรรมเนียมปฏิบัติทางศิลปะของผู้ชมนั้นเป็นมโนทัศน์ของสมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม ศิลปินทุกยุคสมัยต่างก็เป็นผลผลิตของวัฒนธรรมและยุคสมัยของตัวเองทั้งสิ้น ศิลปินร่วมสมัยจึงอยู่ในสถานะของการแสดงตัวเองและตอบสนองต่อประเด็นต่าง ๆ ทางสังคมด้วยวิธีการที่ศิลปินในอดีตไม่สามารถทำได้ เมื่อมีประสบการณ์กับศิลปะร่วมสมัยที่ Getty Center ผู้ชมต้องใช้เกณฑ์วัดที่แตกต่างจากเกณฑ์วัดทางศิลปะของอดีตในการตัดสินงานศิลปะ แทนที่จะถามว่า “ฉันชอบรูปลักษณ์ของงานชิ้นนี้ไหม?” ผู้ชมอาจต้องถามว่า “ฉันชอบความคิดที่ศิลปินนำเสนอไหม?” การมีจิตใจที่เปิดกว้างจะนำไปสู่เส้นทางที่ทอดยาวของความเข้าใจ, และกระทั่งการชื่นชม, ศิลปะในยุคของเราเอง (The J. Paul Getty Museum, n.d., para.1 and 9)

ข้อความข้างต้นเป็นบางส่วนจากบทความชื่อ *About Contemporary Art* จากพิพิธภัณฑสถานศิลปะ The J. Paul Getty อธิบายถึงคุณสมบัติพื้นฐานบางประการของศิลปะร่วมสมัยในเรื่องความเปิดกว้างของกระบวนการคิดและการเข้ามามีส่วนร่วมในการให้คุณค่าแก่ผลงานศิลปะของผู้ชม ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าศิลปะร่วมสมัยมีลักษณะที่ชัดเจนในการให้ความสำคัญต่อความหลากหลาย ที่จะนำไปสู่การสร้างนิยามใหม่ต่อสิ่งที่ปรากฏอยู่ตรงหน้า

ทำให้ลักษณะเด่นของศิลปะร่วมสมัยอยู่ที่ศิลปินมีสำนึกต่อความคลุมเครือ ความไม่ชัดเจน จึงทำให้ผลงานส่วนใหญ่มีลักษณะที่เลื่อนไหล เป็นอิสระ ไร้ข้อจำกัด ที่ไม่สามารถกำหนดลงไปอย่างเฉพาะเจาะจงได้ว่าควรจะเป็นเช่นใด รวมถึงว่าก็อาจจะเป็นข้อดีที่ทำให้ศิลปะร่วมสมัยในปัจจุบันยังคงมีการเลื่อนไหลไม่หยุดนิ่งเช่นเดียวกับศิลปะที่เคยเกิดขึ้นมาก่อนหน้านี้ ดังที่ วรเทพ อรรถบุตร ได้แสดงความคิดเห็นของเขาไว้ในย่อหน้าสุดท้ายของหนังสือ *และแล้วความรู้สึก ‘ร่วมสมัย’ ก็ปรากฏ: ศิลปะร่วมสมัย*

101

ในทัศนะผู้เขียน คงไม่เป็นการด่วนสรุปเกินไปนักว่า ศิลปะร่วมสมัยในฐานะภาพที่สร้าง ‘โลก’ ขึ้นมา หรือการสะท้อนภาพโลกก็ตาม กำลังสื่อถึงการหมุนและพบพานการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่รู้จักหยุดหย่อน ทำให้ศิลปะร่วมสมัยเปรียบได้กับช่วงเวลาหรือขั้นขณะหนึ่งของภาพในหัว โดยในบางแง่มุมให้คำตอบสุดท้ายอย่างกะปริดกะปรอย หรือเป็นสิ่งที่ต้องเฝ้ารอจนกว่าภาพดังกล่าวจะเคลื่อนไหวช้าลง หรือสามารถรวบรวมเป็นภาพแสดงแทนแก่ช่วงเวลาห้วงหนึ่งของการเปลี่ยนแปลง เพราะช่วงเวลาที่ไหลไปอย่างไม่รู้จบ เป็นตัวแผ่หรือแกะห่อ (unfold) ชะตากรรมโลกใบเดียวที่อยู่เหิงและมีอันตราয়รมล่อม หรือเป็นดินแดนที่ตกสำรวจอยู่ (วรเทพ อรรถบุตร, 2561, น. 140)

คำว่า ร่วมสมัย จึงมีความสำคัญแก่ผู้วิจัยใน 2 ด้าน คือ 1) ถ้าไม่เข้าใจดีก็กลัวไม่รู้จักร่วมสมัย คือ เรื่องของเวลา ณ ปัจจุบันที่สัมพันธ์อยู่กับการเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลมาจากการเคลื่อนไหวทางความคิดของผู้คนในอดีต การทำความเข้าใจในบริบทที่มากมายซึ่งเกี่ยวข้องกันอยู่ช่วยให้เราيلمองเห็นภาพร่วมสมัยของเราได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น และ 2) โอกาสและความเป็นไปได้ในการสะท้อนความเป็นจริง คือ ศิลปะร่วมสมัยมีลักษณะการใช้สื่อและวัสดุที่หลากหลาย เพื่อแสดงความเคลื่อนไหวของความจริงในรูปแบบร่วมสมัย จึงเป็นสาเหตุให้ผู้วิจัยใช้ชื่อต้นของการศึกษานี้ว่า “ประติมากรรมร่วมสมัย” เกิดจากการรวมกันของคำว่า “ร่วมสมัย” กับ “ประติมากรรม” ซึ่งคำที่สองเป็นแขนงหนึ่งของการสร้างสรรค์ศิลปะ ซึ่งผู้วิจัยมีความถนัดและความสนใจ โดยเมื่อรวมทั้งสองคำนี้แล้วผู้วิจัยต้องการเน้นไปถึงการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะแขนงประติมากรรม ที่นำข้อมูลมาจากการศึกษาเรื่องราวและสถานการณ์ของสังคมร่วมสมัย ณ ที่ที่เรากำลังมีชีวิตอยู่ โดยในส่วนต่อไปจะขออธิบายถึงประติมากรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานี้

2. ประติมากรรมกับสื่อวัสดุ

“ประติมากรรม” เป็นแขนงหนึ่งของการสร้างสรรค์ศิลปะ Cambridge English Dictionary (2020) นิยามคำว่า Sculpture ว่าเป็น “ศิลปะที่ก่อรูปจากวัสดุที่มีความแข็ง มันเป็นภาพแทนของสิ่งของ, คน, ความคิด ฯลฯ มักทำด้วยวัสดุ อาทิเช่น ไม้, ดิน, โลหะ, หรือหิน หรือวัสดุที่สร้างขึ้นด้วยวิธีการนี้” ส่วน Lexico Dictionary online (2020) ได้นิยามว่าเป็น “ศิลปะที่สร้างแบบ 2 หรือ 3 มิติ เป็นภาพแทนหรือรูปทรงนามธรรม, โดยเฉพาะที่แกะสลักด้วยหิน หรือ ไม้ หรือ หล่อด้วยโลหะหรือปูนปลาสเตอร์” จากนิยามทั้งสองมีความหมายร่วมที่สามารถสรุปได้ว่า ประติมากรรมเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่เป็นภาพแทน (represent) ของทั้งสิ่งของหรือสิ่งมีชีวิต หรือความคิด หรือความเป็นนามธรรม ที่ถูกสร้างขึ้นมาจากสื่อ (media) หรือวัสดุ (material) โดยมีเทคนิค (technique) ที่เป็นกระบวนการในการจัดการกับสื่อหรือวัสดุนั้น โดยเฉพาะ

ศุภโชค ชุมสาย ณ อยุธยา (2561) ได้กล่าวถึงความหมายไว้ว่า “คำว่า ประติมากรรม เป็นคำไทยที่ประดิษฐ์ออกมาจากคำสันสกฤตสองคำ คือ “ประติมา” อันมีความหมายว่า รูป, รูปร่าง, รูปเคารพ, ความเหมือน, เครื่องหมาย, สัญลักษณ์ และคำว่า “กรรม” อันมีความหมายว่า การกระทำ ในที่นี้จึงหมายถึง รูป, รูปร่างที่ถูกกระทำขึ้นมา” (น. 1)

จักรพันธ์ วิลานีนกุล (2560) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ *วัสดุและสื่อในประติมากรรม* โดยชี้ประเด็นไปที่ความหมายของคำที่สัมพันธ์ต่อวิธีการทำงานว่า

ประติมากรรมตรงกับภาษาฝรั่งเศสและภาษาอังกฤษว่า Sculpture มาจากคำนาม ในภาษาละติน Sculpura หมายความว่า การแกะสลักให้เป็นรูปทรง และคำกริยา Sculpere หมายถึง แกะสลักหรือตัดออกให้ได้รูปทรง ความหมายดั้งเดิมของคำว่าประติมากรรม ในวัฒนธรรมตะวันตกบ่งบอกถึงความสำคัญของวิธีการในงานประเภทนี้และยังสะท้อนให้เห็นถึงการเลือกสรรวัสดุที่จะนำมาใช้ด้วย (จักรพันธ์ วิลานีนกุล, 2560, น. 9)

นอกจากนั้น จักรพันธ์ ยังได้จำแนกเทคนิควิธีการในงานประติมากรรมออกเป็น 3 แนวทาง คือ

1) การตัดหรือการแยกส่วนออกจากกัน คือ การนำส่วนที่ไม่ต้องการออกจากวัสดุให้เหลือรูปทรงที่ต้องการ วิธีการนี้ใช้กับวัสดุที่มีมวลเป็นก้อน และมีความแข็งคงรูปร่างได้ดี เช่น หิน ไม้ กระจก และเขาสัตว์ เป็นต้น

2) การเพิ่มวัสดุให้รูปทรง คือ วิธีการเติม เพิ่ม หรือปั้นวัสดุให้เป็นรูปทรง

และ 3) การประกอบวัตถุเข้าด้วยกันหรือประกอบโครงสร้าง ซึ่งในที่นี้ วิธีการของการประกอบวัตถุหรือประกอบโครงสร้างเข้าด้วยกันนั้นเป็นกระบวนการที่เพิ่งเริ่มมีขึ้นในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 หรือช่วงกลางของยุคสมัยใหม่ ซึ่งได้เปลี่ยนมุมมองและวิธีการทำงานของประติมากรมาจนถึงปัจจุบัน (น. 10-12)

อย่างที่ได้อธิบายไปในตอนต้นว่าประติมากรรมสร้างขึ้นจากสื่อและวัสดุที่มีเทคนิคที่เหมาะสมในการจัดการสื่อและวัสดุนั้น ๆ จากคำอธิบายเกี่ยวกับคำว่า “สื่อ” และ “วัสดุ” ของ จักรพันธ์ วิชาสินกุล (2560) ได้ระบุไว้ว่า “อันที่จริงชื่อมีความหมายซ้ำซ้อน คำว่า “สื่อ” ตรงกับ “Media” ในบริบทของศิลปะ คำนี้มีความหมายเป็นสองทาง ในทางหนึ่ง “สื่อ” หมายถึง วัสดุที่ใช้ในการทำงานศิลปะ อีกความหมายหนึ่ง คำนี้หมายถึง เทคนิคหรือกระบวนการที่ศิลปินใช้ทำงานศิลปะ ดังนั้นคำว่า “สื่อ” จึงมีความหมายทางหนึ่งซ้ำซ้อนกับคำว่า “วัสดุ” ” (น. (3))

หากย้อนไปในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 18-19 (พุทธศตวรรษที่ 23-24) ในโลกศิลปะยังอยู่ในระบบที่เรียกว่า academic art หรือ ศิลปะตามจารีต ซึ่งมีลักษณะที่เป็นหลักการทางศิลปะอันสืบทอดกันมาตั้งแต่ยุคกรีกมาจนถึง renaissance ผลงานประติมากรรมโดยส่วนใหญ่มักถูกนำเสนอผ่านภาพเหมือนของบุคคล สัตว์ หรือสิ่งของ ตามแบบที่ดำรงอยู่ในโลกของความเป็นจริง เนื้อหาที่นำเสนอส่วนใหญ่ก็เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของผู้คน ศาสนา หรือเป็นฉากหนึ่งของเหตุการณ์สำคัญ การใช้สื่อวัสดุและเทคนิคหลักในการทำงานประติมากรรมก็จะเป็นเทคนิคที่พัฒนามาตั้งแต่โบราณ ได้แก่ การแกะสลัก (carving) และการปั้น-หล่อ (modeling-casting) ในรายละเอียดทางเทคนิค การแกะสลักจะเป็นกระบวนการนำออกวัสดุที่นิยมนั้นจะเป็นหินอ่อนหรือไม้ ส่วนการปั้นจะเป็นกระบวนการเพิ่มวัสดุให้กับรูปทรง เริ่มต้นจากการใช้ดินเหนียวเพื่อสร้างรูปทรงให้ได้ตามที่ต้องการ ก่อนจะนำไปทำแม่พิมพ์ และหล่อออกมาเป็นวัสดุปูนปลาสเตอร์หรือซีเมนต์ สำหรับผลงานที่หล่อด้วยซีเมนต์ก็เพื่อที่จะนำไปเข้ากระบวนการหล่ออีกครั้งเป็นสำริด (bronze) ซึ่งเป็นวัสดุที่มีความคงทนมากกว่า ทั้งสองกระบวนการนี้ยังได้รับความนิยมและสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

ศตวรรษต่อมาศิลปินมีความพยายามที่จะค้นหาวิธีการทำงานในรูปแบบใหม่ โดยอาศัยวัสดุที่มีในชีวิตประจำวันมาทำงาน ซึ่งมีชื่อเรียกสื่อชนิดใหม่การสร้างสรรคศิลปะนี้ว่า วัสดุสำเร็จรูป (readymade) หรือบางครั้งอาจจะเรียกว่า สิ่งเก็บตก (found object) โดยเริ่มปรากฏให้เห็นเป็นครั้งแรกจากผลงานที่ใช้เทคนิคการปะติด (collage) ของ George Braque (ค.ศ. 1882-1963) และ Pablo Picasso (ค.ศ. 1881-1973) ทั้งสองคนเป็นจิตรกรผู้ร่วมกันพัฒนาศิลปะลัทธิ cubism และยังร่วมกันเป็นผู้ที่นำเทคนิคปะติดมาใช้ในผลงานอย่างเป็นรูปธรรม การสร้างผลงานด้วยกระบวนการนี้เป็นหมุดหมายสำคัญของศิลปะของต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 (พุทธศตวรรษที่ 25) ก็เพราะว่า

ศิลปินเริ่มมีมุมมองและความคิดในเรื่องที่เกี่ยวกับความเป็นจริงทางศิลปะที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะก่อนหน้านั้นศิลปินต้องอาศัยทักษะ ฝีมือ ตลอดจนความพยายามในการสังเกต เพื่อการเลียนแบบวัตถุต่าง ๆ ที่ต้องการนำเสนอในผลงานให้ปรากฏออกมาในรูปแบบลักษณะที่เหมือนกับ

ความเป็นจริงหรือเข้าใจถึงความจริงตามธรรมชาติของวัตถุนั้นให้ได้มากที่สุด ... แต่ในทางตรงกันข้ามด้วยกลวิธีปะติดนั้น ศิลปินสามารถนำสิ่งที่ป็นจริงจากหนังสือพิมพ์มานำเสนอในผลงานได้อย่างตรงไปตรงมา ด้วยการปะติดชิ้นส่วนของหนังสือพิมพ์ลงบนผลงานศิลปะ ดังที่ศิลปินทั้งสองทำขึ้น (เด่นพงษ์ วังศาโรจน์, 2544, น. 92)

ต่อมาในปี ค.ศ. 1917 (พ.ศ. 2460) Marcel Duchamp (ค.ศ. 1887-1968) ชื่อมาโลปีสสาวะที่ทำมาจากกระเบื้องเคลือบสีขาวและเขียนคำว่า “R.Mutt 1917” ลงไปบนโลปีสสาวะนั้น ที่คล้ายกับการเซ็นชื่อของศิลปินลงบนผลงานศิลปะ เขาตั้งชื่อมันว่า fountain และส่งไปเข้าร่วมแสดงในนิทรรศการศิลปะของสมาคมศิลปินอิสระ (society of independent artists) ที่นิวยอร์ก แต่ถูกคณะกรรมการของนิทรรศการปฏิเสธไม่ให้เข้าร่วม ด้วยเหตุผลว่าสิ่งนี้ไม่ใช่ศิลปะ การกระทำของเขาในครั้งนั้น ได้ส่งผลให้เกิดการตีความคุณค่าของศิลปะขึ้นใหม่ ที่จากเดิมศิลปะจะเป็นสิ่งสูงส่งและมีคุณค่า แต่ Marcel Duchamp ได้ทำให้ศิลปะกลายเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ รวมไปถึง เขายังได้แสดงให้เห็นว่าการที่ศิลปินคนหนึ่งจะตัดสินใจเลือกวัตถุชิ้นหนึ่งมาใช้เป็นวัตถุทางศิลปะ (object of art) นั้นย่อมสามารถทำได้ ซึ่งเป็นการย้ำความหมายที่ว่า “สิ่งที่สำคัญสำหรับการเป็นศิลปะไม่ใช่ตัววัตถุ หากแต่เป็นความคิดของศิลปินมากกว่า” (ภาณุ บุญพิพัฒนาพงศ์, 2017, ย่อหน้า 6)

ในช่วงทศวรรษที่ 1960 (พ.ศ. 2503) เกิดลัทธิทางศิลปะใหม่ขึ้นจำนวนมาก ซึ่งแต่ละลัทธิก็มีแนวทางในการสร้างสรรค์แตกต่างกันออกไป แต่กับการใช้สื่อแล้วมีความสำคัญมากขึ้นเพราะศิลปินเริ่มให้ความสำคัญกับกระบวนการคิด การตีความ รวมไปถึงมีลักษณะการทำงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่มากขึ้น ลัทธิที่เกิดขึ้นและแนวทางการใช้สื่อ ได้แก่ pop art ใช้รูปทรงและสัญลักษณ์จากสื่อที่อยู่ในชีวิตประจำวัน, arte povera หรือ poor art เกิดจากวิธีคิดในการนำเอาของไม่มีค่าหรือตามจารีตโบราณมาสร้างเป็นงานศิลปะ, minimalism มีรูปแบบผลงานที่เรียบง่าย สร้างผลงานจากวัสดุอุตสาหกรรม, earth art สร้างผลงานด้วยวัสดุที่หาได้ในธรรมชาติ เน้นการทำงานกับพื้นที่ธรรมชาติ, installation art / site-specific เป็นศิลปะที่เกิดจากการติดตั้งจัดวาง ความสำคัญอยู่ที่การจัดตัวผลงานให้สัมพันธ์สภาพแวดล้อม เป็นต้น จากตัวอย่างที่ยกมานี้แสดงให้เห็นถึงทิศทางร่วมกันในการที่ต้องการพัฒนาศิลปะไปในแนวทางที่แตกต่างจากเดิม จึงไม่น่าแปลกใจที่ในช่วงทศวรรษที่ 1960 จะเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อสำคัญที่นำศิลปะเคลื่อนเข้าสู่ยุคร่วมสมัยอย่างเต็มตัว

ภาพที่ 2.1 ศิลปิน Pablo Picasso ผลงานชื่อ Still Life with Chair Caning ค.ศ. 1912 (Wikiart, 2017)

ภาพที่ 2.2 ภาพจากนิทรรศการผลงานศิลปะย้อนหลังของ Marcel Duchamp ที่ Pasadena Art Museum ค.ศ. 1963 (Julian Wasser, 1963)

ภาพที่ 2.3 ศิลปะลัทธิ Arte Povera ศิลปิน Michelangelo Pistoletto ผลงานชื่อ Venus of the Rags ค.ศ. 1967, 1974 (TATE, n.d.)

ภาพที่ 2.4 ศิลปะลัทธิ Land Art ศิลปิน Robert Smithson ผลงานชื่อ Spiral Jetty ค.ศ. 1970 (Holt/Smithson Foundation, n.d.)

ในกระบวนการสร้างงานประติมากรรมยุคปัจจุบัน การใช้วัสดุที่เหมาะสมเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง มันเป็นแนวคิดที่เปลี่ยนไปและแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากการสร้างงานประติมากรรมในกรอบคิดของศิลปะสมัยใหม่ซึ่งเน้นไปที่คุณสมบัติและลักษณะเฉพาะทางกายภาพของวัตถุเพื่อเป้าหมายเชิงสุนทรียะ เช่น ความสวยงามของลายหินอ่อน ผิว และลายของเนื้อไม้ หรืออื่น ๆ ในปัจจุบัน การเลือกสรรวัสดุสำหรับการสร้างงานชิ้นหนึ่ง ๆ ต้องคำนึงถึงความหมายที่แฝงอยู่และเป็นสิ่งที่ต้องคิดอย่างละเอียดรอบคอบ โดยเฉพาะความหมายในทิศทางที่เกี่ยวกับกรอบความเชื่อ วิถีคิด วัฒนธรรม และการใช้ชีวิตของผู้คนในสังคม ดังนั้น วัสดุที่เราเห็นในงานชิ้นหนึ่ง ๆ ที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของศิลปินจึงเป็นสิ่งสำคัญในการสื่อผ่านทั้งความคิด ความหมาย และอารมณ์ความรู้สึก มันเป็นเครื่องมือที่สามารถสื่อสารได้ตั้งแต่สิ่งที่ป็นรูปธรรมไปจนถึงระดับสถานะนามธรรมอันลึกซึ้ง ศิลปินจึงจำเป็นต้องพิจารณาเลือกใช้วัสดุด้วยความครุ่นคิดและเอาใจใส่ เพราะแม้วัสดุจะถูกคิดว่าเป็นสิ่งที่ป็นรูปธรรมทางกายภาพ เป็นเพียงวัตถุหรือสสาร แต่ที่จริงแล้วมันคือสิ่งที่เชื่อมโยงต่อไปยังความหมายต่าง ๆ (intertextuality) เมื่อใช้มันอย่างเหมาะสมร่วมกับรูปทรงที่ถูกคัดเลือกมาอย่างดีแล้ว มันจะกลายเป็นสื่อที่ทำหน้าที่นำผู้ชมไปสู่ความหมายตามที่ศิลปินต้องการอย่างได้ผลและมีพลัง (ชเนศ อ่าวสินธุ์ศิริ, 2562, ย่อหน้า 1)

ในปัจจุบันซึ่งเป็นยุคของศิลปะร่วมสมัย แก่นแกนของศิลปะนั้นยังมีความเคลื่อนไหว ไม่หยุดนิ่ง พร้อมกับการเปิดรับกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่ศิลปินจะนำเสนอออกมา คำจำกัดความของการใช้สื่อหรือวัสดุสำหรับผลงานประติมากรรมจึงถูกพัฒนาไปอย่างไร้ขอบเขตด้วย ศิลปินในคริสต์ศตวรรษที่ 21 บางคนก็มีลักษณะการสร้างสรรค์ที่เกิดจากผสมผสานข้ามประเภทของสื่อวัสดุ โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกศิลปินเพื่อนำมาเป็นกรณีศึกษา 3 คนดังต่อไปนี้

2.3 กรณีศึกษาจากศิลปินร่วมสมัย

ผู้วิจัยทำการคัดเลือกศิลปินร่วมสมัยจำนวน 3 คน เพื่อแสดงให้เห็นกระบวนการคิดและการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะที่มีแนวทางแตกต่างกันออกไปในแต่ละคน โดยคัดเลือกจาก 1) ศิลปินที่มีผลงานสร้างสรรค์อยู่ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ที่เน้นไปในด้านการใช้สื่อและวัสดุ 2) มีผลงานในลักษณะสามมิติ หรือมีลักษณะบางประการในผลงานที่เกี่ยวข้องกับความเป็นสามมิติ และ 3) เป็นศิลปินที่ทำงานในประเด็นที่เกี่ยวกับความเป็นมนุษย์ที่สัมพันธ์กับสังคมซึ่งสัมพันธ์กับเนื้อหาของงานวิจัยนี้

2.3.1 Liu Bolin

Liu Bolin เกิด ค.ศ. 1973 ที่มณฑลซานตง (shandong) ประเทศจีน เรียนจบระดับ master of art สาขาประติมากรรมจาก the central academy of fine arts (cafa) ที่กรุงปักกิ่งใน ค.ศ. 2001 เขาเป็นศิลปินที่สร้างผลงานโดยได้ตั้งประเด็นข้อถกเถียงถึงความกังวลที่มีต่อสังคมของประเทศบ้านเกิดของตัวเอง ผ่านปฏิบัติการทางศิลปะ ผลงานภาพถ่ายชุด Hiding in the City เป็นการบันทึกถึงการหายไป (disappearing) หรือการอำพราง (camouflage) ร่างกายของบุคคลในสภาพแวดล้อมอันเป็นที่ตั้งของการถกเถียงและการวิจารณ์ถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม

ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 2013 Liu Bolin ได้พูดในงาน TED2013: The Young, The Wise, The Undiscovered (TED, 2013) เขาได้อธิบายถึงที่มาของผลงานชุด Hiding in the City ว่า ผลงานชิ้นแรกเริ่มถูกทำขึ้นในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2005 โดยเขาได้จัดวางตัวเองให้อยู่ท่ามกลางซากตึกอาคาร (ภาพที่ 2.4) ซึ่งสถานที่นั้นก็คือค่ายศิลปะนานาชาติปักกิ่งที่เขาทำงานอยู่ ซึ่งถูกรัฐบาลกลางของจีนบังคับให้ทำลายทิ้ง เขาใช้สื่อบายตั้งแต่สรีระถึงเท้า บนใบหน้า และบนเสื้อผ้า เพื่อให้ตัวเขาคกลมกลืนหรือกลมหายไปในสภาพแวดล้อมที่เป็นฉากหลัง เขาอธิบายว่าเขาสร้างงานชิ้นนี้ขึ้นมาเพื่อใช้ประท้วงรัฐบาลจีน รวมถึงต้องการให้คนส่วนใหญ่ในประเทศจีนหันมาสนใจสภาพความเป็นอยู่รอบตัวเอง และสื่อถึงเสรีภาพในการสร้างสรรค์ของศิลปินในประเทศจีน

หลังจากนั้นเป็นต้นมา การแสดง (performance) จิตรกรรม (painting) และการถ่ายภาพ (photography) จึงเป็นส่วนประกอบสำคัญของการแสดงออกทางศิลปะของเขา หลายครั้งที่เขาเอาตัวเองเข้าไปอยู่ในพื้นที่สาธารณะที่แตกต่างกันออกไป ได้แก่ สถานที่สำคัญ เขตก่อสร้าง สวนสาธารณะ ฯลฯ สถานที่เหล่านั้นช่วยกระตุ้นผู้ชมให้เกิดการคิดเกี่ยวกับเรื่องของปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวตนของมนุษย์กับสังคมสมัยใหม่ ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม อุตสาหกรรม วัฒนธรรม หรือความเป็นปัจเจกบุคคล ฯลฯ ที่ในปัจจุบันนั้นมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา

สาระสำคัญของกระบวนการ “ทำให้หายไป” สำหรับ Liu Bolin คือความพยายามในการครุ่นคิดและตั้งคำถามถึงความสัมพันธ์หรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างความเจริญและพัฒนาการของสิ่งที่เกิดขึ้นรอบ ๆ ตัวของเขา การล่องหนไปในสถานที่ที่แตกต่างกันจะส่งผลทางความคิดแก่ผู้ชมอย่างไรได้บ้าง จึงเป็นคำถามที่เขาใช้สำหรับการให้ความสำคัญกับกระบวนการคิดที่จะนำเสนอผลงานออกมา มากกว่าแค่จะทำให้บางสิ่งล่องหนหายไปเฉย ๆ

ปัจจุบัน Liu Bolin ยังสร้างผลงานด้วยกลวิธีนี้อย่างต่อเนื่อง โดยสามารถสรุปแนวทางการทำงานที่สำคัญได้ 3 แนวทางคือ 1) ขยายพื้นที่ออกไปจากประเทศจีนสู่สถานที่สำคัญทั่วโลก ตัวอย่างเช่น ผลงานชื่อ 2) เขาและผู้ช่วยร่วมกันสร้างฉากหลังขึ้นมาเองในสตูดิโอ เช่น ผลงานชื่อ instant noodles (ค.ศ. 2012) เขาซื้อบะหมี่สำเร็จรูปจำนวนมากมาจัดวางให้คล้ายกับชั้นวางของในห้างสรรพสินค้า เพื่อนำเสนอถึงอันตรายของสารที่ปนเปื้อนอยู่ในบะหมี่สำเร็จรูป และ 3) มีบุคคลอื่นอยู่ในผลงานแทนตัวศิลปิน เช่น ผลงาน 6 ชิ้นที่สร้างขึ้นใน ค.ศ. 2015 เขาทำขึ้นที่เมืองท่า catania ในประเทศอิตาลี เป็นผลงานที่เขาถ่ายทอดความหวัง อนาคต ความตาย การดิ้นรนของผู้อพยพ เขาได้ทำงานร่วมกับผู้อพยพชาวแอฟริกัน (african migrants) โดยนำพวกเขาเหล่านั้นมาจัดวางลงไปในสถานที่อย่างชายหาดที่เป็นสถานที่แรกที่ผู้อพยพเดินทางมาถึง หรือจับคู่พวกเขากับวัตถุที่มีความสัมพันธ์กับผู้อพยพเหล่านั้น เช่น เรือลำที่พาผู้อพยพมาขึ้นฝั่ง เป็นต้น

ผู้วิจัยสนใจในความสำคัญของกระบวนการสร้างผลงานของ Liu Bolin มากกว่าลักษณะทางกายภาพของผลงาน ที่ความเป็นสามมิติหรือลักษณะของประติมากรรมแบบในอดีตนั้นคงไม่สามารถอธิบายงานของเขาได้อย่างครอบคลุม แต่หากพิจารณาในรายละเอียดของการสร้างผลงาน ตั้งแต่การเลือกสถานที่ มุมมองของภาพ ไปจนถึงการจัดวางร่างกายของตนเองลงไปนั้น แสดงถึงการที่เขามีความรู้เกี่ยวกับการใช้พื้นที่ว่างที่รวมไปกับการจัดวางสิ่งต่าง ๆ ในผลงานของเขาได้เป็นอย่างดี ก่อนที่เขาจะใช้เทคนิคทางจิตรกรรมเพื่อประสานร่างกายและสถานที่เป็นหนึ่งเดียวกัน

ภาพที่ 2.5 ศิลปิน Liu Bolin ผลงานชื่อ No. 1 ค.ศ. 2005 (Liu Bolin, 2005)

ภาพที่ 2.6 ศิลปิน Liu Bolin ผลงานชื่อ Instant Noodles ค.ศ. 2012 (Liu Bolin, 2012)

ภาพที่ 2.7 ศิลปิน Liu Bolin ผลงานชื่อ Migrants ค.ศ. 2015 (Liu Bolin, 2015)

ความน่าสนใจในส่วนของการทำให้ตัวบุคคลล่องหนหรือเลือนหายไปก็เป็นส่วนสำคัญ เพราะเกิดภาพลวงตาที่เรียกร้องความสนใจจากผู้ชม และยังเป็นกลวิธีที่จะทำให้ผู้ชมได้พิจารณารายละเอียดในผลงานอย่างใกล้ชิดได้อีกทางหนึ่ง สำหรับการที่ศิลปินเลือกใช้วิธีการทางจิตรกรรมมากกว่าจะใช้เทคนิคการแต่งภาพดิจิทัล ก็ทำให้เห็นว่าศิลปินให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างผลงานเป็นอย่างมาก กล่าวคือ การสร้างสรรค์ผลงานของศิลปินเริ่มจากการหาสถานที่และมุมมองที่เหมาะสม แล้วจึงทดลองนำตัวเองเข้าไปเพื่อหาตำแหน่งที่เหมาะสมของผลงาน เมื่อได้ตำแหน่งที่เหมาะสมแล้วผู้ช่วยศิลปินจะทำหน้าที่ร่างและระบายสีลงไปตามที่ต้องการ เมื่อเสร็จแล้วก็จะถ่ายภาพเป็นขั้นตอนสุดท้ายจึงถือว่าสำเร็จ ซึ่งบางครั้งศิลปินอาจจะต้องยืนอยู่นานมากกว่าสามถึงหกชั่วโมงเพื่อจะได้ผลงานชิ้นหนึ่ง คุณค่าในความสัมพันธ์ของตัวศิลปินกับสถานที่ ณ ช่วงเวลานั้นจึงเกิดขึ้น

กระบวนการคิดเลือกประเด็นในการนำเสนอ การเลือกสถานที่หรือฉากหลังให้ส่งเสริมกับแนวคิด การเลือกมุมมองภาพและการจัดวางตำแหน่งของบุคคลที่จะปรากฏในภาพ รวมไปถึงการเลือกสิ่งของประกอบหรือการนำบุคคลอื่นเข้ามาในผลงาน จะเห็นได้ว่า Liu Bolin ไม่ได้ให้ความสำคัญกับส่วนใดส่วนหนึ่งในการทำงานศิลปะของเขา แต่กระบวนการทั้งหมดนั้นต่างต้องทำงานโยงโยและส่งเสริมกัน เพื่อช่วยสะท้อนแนวความคิดของศิลปินที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ โลกในปัจจุบันได้อย่างมีพลัง

2.3.2 Subodh Gupta

Subodh Gupta เกิด ค.ศ. 1964 ที่รัฐพิหาร (bihar) ประเทศอินเดีย เขาเรียนจบด้านจิตรกรรม ก่อนที่จะผันตัวเองมาทำงานกับสื่อหลากหลายประเภท อาทิ จิตรกรรม, ประติมากรรม, ศิลปะจัดวาง (installation art), ภาพถ่าย และวิดีโออาร์ต (video art) ผลงานของเขาได้รับแรงบันดาลใจมาจากวัสดุสำเร็จรูปจำพวกกล่องอาหารกลางวัน ปิ่นโต กระจังคิบูก เครื่องครัว จักรยานและถังนม ฯลฯ ซึ่งเป็นภาพของสิ่งของที่มีอยู่ทั่วไปในชีวิตประจำวันของคนในประเทศอินเดีย แต่ด้วยวัฒนธรรมทุนนิยมกำลังเข้ามาทำให้บางสิ่งในสังคมอินเดียหายไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เขาจึงใช้ความทรงจำและประสบการณ์จากวัตถุสิ่งของร่วมกับเทคนิคกระบวนการทางศิลปะที่เหมาะสมในการสร้างความหมายใหม่ให้แก่วัตถุเหล่านั้น เพื่อสำรวจความความตึงเครียดของความเป็นเมืองและการพัฒนาอุตสาหกรรม กับค่านิยมดั้งเดิม ความเชื่อทางจิตวิญญาณและทางศาสนา การอพยพ วัฒนธรรมทุนนิยม และความแตกต่างทางชนชั้น

วัสดุในงานประติมากรรม อาทิเช่น สแตนเลส บรอนซ์ ทองเหลือง อลูมิเนียม หินอ่อน ดินเผา ซีวีว หรือทองคำ Subodh Gupta นำมาใช้เพื่อทำให้ความรู้สึกคุ้นชินของเราที่มีต่อสิ่งของธรรมดาสามัญเหล่านั้นเคลื่อนย้ายไปสู่ความคิดใหม่ วัสดุที่เขาเลือกใช้ในงานนอกจากจะให้ผลด้านสุนทรียภาพ ยังทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ที่ขบขันคุณค่าทางความคิด จากการศึกษากลวิธีการสร้างผลงานของเขาพอจะสรุปได้ว่าวิธีการที่ง่ายที่สุดในการใช้วัสดุสำเร็จรูปก็คือการนำมาใช้โดยตรง ได้แก่ ผลงานชื่อ this is not a fountain ทำขึ้นใน ค.ศ. 2011-2013 สิ่งของจำพวกหม้อและกระทะโลหะจำนวนมากถูกรวบรวมมาจากครอบครัวทั่วประเทศอินเดีย Subodh Gupta ใช้สิ่งของทั้งหมดนั้นอย่างตรงไปตรงมา โดยวางสวมพวกมันเข้ารวมกันอย่างไม่เป็นระเบียบจนเกิดเป็นกองขนาดใหญ่ ในกองนั้นมีท่อและก๊อกน้ำไหลขึ้นมาหลายจุดและปล่อยน้ำให้ไหลออกมาตลอดเวลา ความขบขัน รอยขีดข่วน คราบเขม่าคาบบนภาชนะแต่ละใบ และการกองทับถมรวมกัน กระตุ้นจินตนาการถึงสภาพวิถีชีวิตที่ไร้คุณภาพของเจ้าของเดิม ผสานกับเสียงน้ำที่ไหล

กระทบกับภาชนะด้านล่างที่ดูเหมือนจะไม่มีวันสิ้นสุดนั้นสะท้อนถึงความสำคัญของน้ำ อาหาร และที่อยู่อาศัยซึ่งเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ รวมถึงหลักคำสอนพื้นฐานของศาสนาฮินดูที่แบ่งแยกสรรพสิ่งในโลกออกตามระดับของความสะอาด (level of cleanliness) โลกนี้จึงมีเพียงสิ่งที่บริสุทธิ์ (pure) และไม่บริสุทธิ์ (impure) แนวคิดนี้ถูกชนชั้นสูงในสังคมนำมาใช้ปกป้องตนเองและกีดกันวรรณะที่ต่ำกว่า ศัจจะของวัสดุ (truth-to-material) จึงทำหน้าที่ของมันออกมาอย่างเต็มที่สู่ผู้ชมในการกระตุ้นให้นึกไปถึงบริบทที่สัมพันธ์กันดังที่กล่าวมา

ภาพที่ 2.8 ศิลปิน Subodh Gupta ชื่อผลงาน This is not a fountain ค.ศ. 2011-2013 (Albright-Knox Art Gallery, 2018)

ภาพที่ 2.9 รายละเอียดผลงาน This is not a fountain (Albright-Knox Art Gallery, 2018)

ภาพที่ 2.10 ศิลปิน Subodh Gupta ชื่อผลงาน Three Cows ค.ศ. 2003-2008 (Nature Morte, n.d.)

ภาพที่ 2.11 ศิลปิน Subodh Gupta ชื่อผลงาน Geheri Neend (Deep Slumber) ค.ศ. 2014 (Nature Morte, n.d.)

นอกจากนี้ Subodh Gupta ยังนำวัสดุสิ่งของในชีวิตประจำวันมาเปลี่ยนเป็นค่าทางวัสดุ ผลงานชื่อ three cows (ค.ศ. 2003-2008) (ภาพที่ 2.10) “ในชนบทถ้าฉันต้องการนม ฉันจะไปหาวัวเพื่อเอานม; ในเมืองมันจะจัดส่งมาถึงคุณ โดยจักรยาน” (Pernilla Holmes, 2005, para. 5) คำพูดตรงไปตรงมาของศิลปิน แสดงถึงความเป็จริง การปะทะกันระหว่างวิถีชีวิตชนบทและเมืองสัมพันธ์อยู่กับสภาวะของการแปรเปลี่ยนทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมทุนนิยมในอินเดีย เขาจึงได้นำจักรยานและอุปกรณ์สำหรับส่งนมมาเปลี่ยนให้กลายเป็นบรอนซ์และอลูมิเนียมด้วยกระบวนการหล่อ (casting) สีเหลืองทองของบรอนซ์ได้นำพาคุณค่าความหมายดั้งเดิมเป็นที่นิยมใช้กับงานประติมากรรมในอดีต และเมื่อมันมาอยู่ร่วมกับอลูมิเนียมที่มีผิวมันวาว คุณลักษณะของวัสดุทั้งสองชนิดได้ทำให้การรับรู้ถึงจักรยานส่งนมคันหนึ่งนั้นเปลี่ยนไป กลวิธีการปรากฏอยู่ในผลงานอีกหลายชิ้นของเขา เช่น magic wand (ค.ศ. 2002) ไม้ไฟถูกหล่อแทนด้วยอลูมิเนียม, vehicle for seven seas (ค.ศ. 2004-2006) รถชนของในสนามบินกับกระเป๋าคู่มือแทน

ด้วยบรอนซ์และอลูมิเนียม และ imperial metal (ค.ศ. 2014) เขาหล่อเหล็กเส้นข้ออ้อยแทนด้วยทองคำ 24k เป็นต้น ทั้งนี้ “การเปลี่ยนวัสดุ” ได้ทำการรื้อสร้าง (deconstruct) ความหมายและความทรงจำดั้งเดิมที่เรา มีต่อวัตถุนั้น ที่จะเปลี่ยนรูปทรงของสิ่งของธรรมดาสามัญให้กลายเป็นภาพตัวแทนความคิดตามที่ศิลปิน ต้องการได้

การประกอบรูปทรงย่อยเพื่อสร้างรูปทรงใหญ่ ก็เป็นอีกกลวิธีที่ Subodh Gupta ใช้ในการสร้างผลงาน มวลของภาชนะสแตนเลสและทองเหลืองจำนวนมากได้อัดแน่นรวมตัวกันจนเกิดเป็นรูปทรงใหม่ เขามักจะเลือกรูปทรงใหม่ที่เรารู้จักกันคืออยู่แล้วและปล่อยให้เนื้อในกับภาพภายนอกนั้นทำงานร่วมกันเพื่อ สื่อสารทางความคิดบางประการออกมา เขาใช้วิธีการนี้กับผลงานหลายชิ้น ได้แก่ สร้างเป็นรูปทรง กะโหลกในผลงาน very hungry god (ค.ศ. 2006) และ geheri neend (deep slumber) (ค.ศ. 2014) (ภาพที่ 2.11), สร้างเป็นรูปทรง mushroom cloud ในผลงาน line of control (ค.ศ. 2008) หรือสร้างเป็นรูปทรง เหมือนคลื่นน้ำหรือรูปทรงนามธรรม ได้แก่ ผลงาน hungry god (ค.ศ. 2005-2006), u.f.o (ค.ศ. 2007), incubate (ค.ศ. 2010), ray (ค.ศ. 2012) และ love (ค.ศ. 2014) เป็นต้น รวมถึงกลวิธีการ “ขยายวัตถุให้มี ขนาดใหญ่” เขาใช้เพื่อให้รูปทรงของ ปิ่น โต หม้อ ถังน้ำ ฯลฯ ถูกขยายขึ้น เน้นความสำคัญราวกับเป็นตั้ง อนุสาวรีย์ที่เต็มไปด้วยคุณค่าความหมายในตัวเอง ยกตัวอย่างเช่น ผลงาน leap of faith (ค.ศ. 2005-2006), tiffin และ twin (ค.ศ. 2010), mark off (ค.ศ. 2011), touch, trace, taste, truth (ค.ศ. 2015) และ birth of star (ค.ศ. 2016) เป็นต้น

2.3.3 Huang Yong Ping

Huang Yong Ping เกิด ค.ศ. 1954 ที่เมืองเซี่ยเหมิน (xiamen) ตั้งอยู่ในมณฑลฝูเจี้ยน (fujian) ประเทศจีน ในค.ศ. 1982 ภายหลังจากการปฏิวัติวัฒนธรรม (cultural revolution) เขาเป็นนักเรียนรุ่นแรก ของภาควิชาจิตรกรรมสีน้ำมันที่ zhejiang academy of fine arts (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็น china academy of art) ภายหลังจากเรียนจบเขาได้กลับไปเป็นครูมัธยมที่บ้านเกิด ซึ่งทำให้เขาก็ได้ริเริ่มจัดกิจกรรมทดลองทาง ศิลปะขึ้น จนใน ค.ศ. 1986 เขากับเพื่อนศิลปินก็ได้ร่วมกันก่อตั้งกลุ่ม xiamen dada ซึ่งเป็น “จุดเริ่มต้น” ของทุกสิ่งในการทำงานศิลปะในชีวิตของเขา ที่ส่งผลต่อเนื่องมาสู่ปัจจุบัน

เขาได้พูดถึงการทำงานในช่วงนั้นว่า “มันเป็นเรื่องเกี่ยวกับจะอย่างไรให้เปิดกว้างมากขึ้นและ การค้นหาความงามทางศิลปะ ศิลปะควรเป็นทัศนคติ เป็นหนทางการแสดงออกของตัวเองผ่านงานศิลปะ” (Fondation Louis Vuitton, 2016) เพราะฉะนั้นรูปแบบของกิจกรรมที่เป็นการแสดงออกในแนวทางของ เขาและกลุ่ม xiamen dada จึงเป็นไปเพื่อปฏิวัติความคิดเรื่องรูปแบบการสร้างสรรคในแบบดั้งเดิมของ ประเทศจีนในเวลานั้น อาทิเช่น การแต่งเติมบางสิ่งลงไปในภาพวาดจีนแบบดั้งเดิมหรือนำรูปภาพที่แสดง เสร็จแล้วมาเผาจนหมด เป็นต้น ต่อมาใน ค.ศ. 1989 ได้เกิดเหตุการณ์ปราบปรามผู้ประท้วงรัฐบาลที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน ทำให้เขาตัดสินใจย้ายไปใช้ชีวิตอยู่ที่ปารีสและเปลี่ยนสัญชาติเป็นฝรั่งเศส และทำงานศิลปะ จนกระทั่งจนเสียชีวิตลงในวันที่ 20 ตุลาคม ค.ศ. 2019

ในด้านการงานเขาได้รับอิทธิพลหลักมาจากศิลปะลัทธิ dada และศิลปินอย่าง Marcel Duchamp นอกจากนั้นเขายังศึกษาปรัชญาตะวันออก ได้แก่ ศาสนาพุทธนิกายฉาน (chan ตรงกับคำภาษาญี่ปุ่นว่า เซน zen) คัมภีร์อี้จิง ปรัชญาวัฒนธรรมจีน โบราณ รวมถึงนักปรัชญาตะวันตก ได้แก่ Ludwig Wittgenstein (ค.ศ. 1889-1951) Friedrich Nietzsche (ค.ศ. 1844-1900) เป็นต้น องค์ความรู้ต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาได้ผสม

ผลงานและนำไปสู่กรอบคิดที่เป็นลูกผสมระหว่างตะวันออกและตะวันตก เขาใช้พลังของศิลปะเพื่อกระตุ้นให้เกิดการพิจารณา การปฏิรูป และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางความคิด

ผลงานชื่อ Bank of Sand, Sand of Bank (ภาพที่ 2.12) ถูกสร้างขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 2000 ในนิทรรศการ shanghai biennale ครั้งที่ 3 ซึ่งจัดขึ้นที่เมืองเซี่ยงไฮ้ ประเทศจีน ตั้งแต่วันที่ 6 พฤศจิกายน ค.ศ. 2000 ถึงวันที่ 6 มกราคม ค.ศ. 2001 แรงบันดาลใจในผลงานชิ้นนี้มาจาก

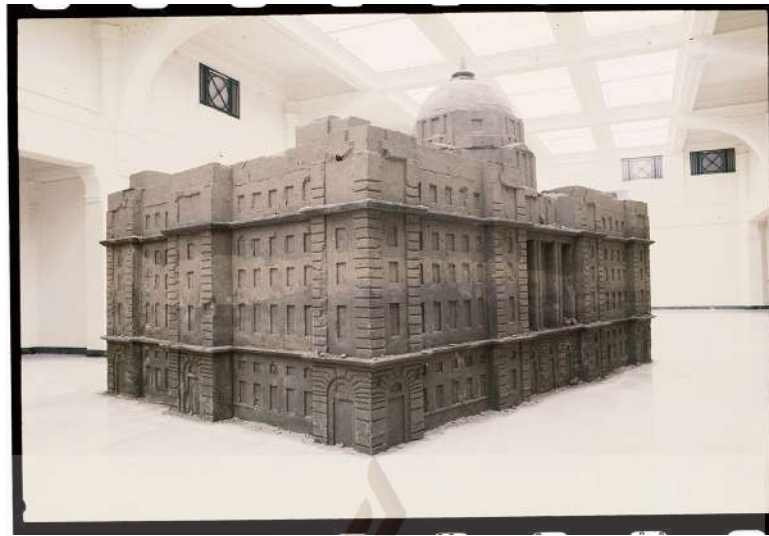
ด้วยเหตุผลหลายประการแรงบันดาลใจที่สำคัญที่สุดของงานคือความเป็นจริงใหม่ในประเทศจีนในเวลาที่เศรษฐกิจกำลังเฟื่องฟู

อาคารเอชเอสบีซีเป็นสถานที่สำคัญที่สุดในเดอะบันด์ ประวัติศาสตร์ของมันสะท้อนถึงประวัติศาสตร์การพัฒนาของเซี่ยงไฮ้ หลังจากสร้างเสร็จใน ค.ศ. 1923 ชาวอังกฤษเรียกมันว่า 'อาคารที่หรูหราที่สุดระหว่างคลองสุเอชและช่องแคบเบริง' ใน ค.ศ. 1949 ธนาคารหรูหรานี้ถูกยึดครองโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ เงินของหลักทรัพย์นิยมนะวันตกหายไปอย่างสมบูรณ์ แต่อาคารได้กลายเป็นธนาคารอีกครั้งในทศวรรษที่ 1990 เมื่อธนาคารเซี่ยงไฮ้ผู้คงได้รับการเข้าซื้อ. (Tianyuan Deng, 2018, para. 6 and 8)

Huang Yong Ping ทำซ้ำรูปทรงของอาคาร HSBC ที่ตั้งอยู่ในเขตที่เรียกว่าเดอะบันด์ ซึ่งเป็นเขตริมแม่น้ำ ศูนย์กลางของเมืองเซี่ยงไฮ้ ซึ่งเป็นเมืองท่าและย่านธุรกิจเก่าแก่มากตั้งแต่ปี ค.ศ. 1860 โดยอาคารนี้สร้างขึ้นมาตั้งแต่ ค.ศ. 1923 เป็นอาคารที่มีความงดงามแบบสไตล neoclassicism ประวัติของอาคารแห่งนี้ในระหว่าง ค.ศ. 1949 ช่วงเหตุการณ์การปฏิวัติจีน อาคารตกไปเป็นของรัฐบาลคอมมิวนิสต์ และต่อมาใน ค.ศ. 1990 ธนาคารเพื่อการพัฒนาผู้คงก็ได้เข้ามาขอซื้อและกลายมาเป็นอาคารสำนักงานใหญ่ตั้งแต่นั้น ในผลงานชิ้นนี้ Huang Yong Ping ได้สร้างโครงสร้างภายในด้วยไม้ ส่วนผิวด้านนอกทำมาจากทรายผสมกับปูนซีเมนต์ โดยคลุกเคล้าให้เข้ากันก่อนที่จะราดน้ำให้เปียกและนำไปอัดลงในแม่พิมพ์ เมื่อน้ำระเหยออกจึงนำมาติดตั้งลงบนโครงสร้างที่ได้เตรียมไว้ เพราะฉะนั้นเมื่อระยะเวลาผ่านไป ผิวด้านนอกของผลงานที่ทำจากทรายก็จะค่อย ๆ ทลายลงมา รูปทรงจากวัสดุและเทคนิคที่ศิลปินเลือกใช้ จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์ร่วมกันเพื่อที่จะร่วมกันสร้างความหมายบางประการอย่างที่ศิลปินนั้นต้องการได้ เขาได้พูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารและทรายเอาไว้ว่า

เมื่อสังคมต้องการเงินจำนวนมาก เงินจะถูกแปลงเป็นทราย หากศูนย์กลางเป็นธนาคารทรายเราจะคลานไปในทรายเหมือนหนู ความตั้งใจของงานคือการตั้งคำถามถึงแนวคิดของ 'ธนาคาร' ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางที่ควรสนับสนุนการเคลื่อนไหวและการดำเนินงานต่าง ๆ และความจริงที่ว่าแนวคิดการถล่มลงมาของ 'ธนาคาร' หมายถึงทรายเป็นวัสดุที่เกี่ยวข้องมากที่สุดที่จะใช้ (Tianyuan Deng, 2018, para. 9)

การใช้วัสดุที่ไม่คงทน ทำให้อาคารที่เป็นผลพวงของสิ่งสำคัญของเมืองหลังนี้ถูกเปลี่ยนไปเป็นซากปรักหักพังที่ถูกกลืนเลือน เพราะทรายจะค่อย ๆ หลุดร่วงลงมาทีละน้อย แสดงถึงความเปราะบางและความเป็นชั่วคราวในผลงาน ราวกับว่าโครงสร้างที่ดูเหมือนแข็งแกร่งนี้กำลังจะพังทลายลง

ภาพที่ 2.12 ศิลปิน Huang Yong Ping ผลงานชื่อ Bank of Sand, Sand of Bank ค.ศ. 2002 แสดงในนิทรรศการ Shanghai Biennale ครั้งที่ 3 (Ocula, 2018)

และในผลงานอีกสองชิ้นที่ชื่อว่า colosseum และ pentagon (ภาพที่ 2.13-2.14) จัดแสดงที่พิพิธภัณฑ์ gladstone กรุงนิวยอร์ก ระหว่างวันที่ 17 กุมภาพันธ์ ถึง 17 มีนาคม ค.ศ. 2007 วัสดุที่ใช้ในผลงานประกอบไปด้วย ดินเผา ดิน และต้นไม้ ซึ่งมีความพิเศษแตกต่างไปจากผลงานก่อนหน้านี้

ผลงานชิ้นแรกที่ชื่อว่า colosseum เขาทำแบบจำลอง (replicas) รูปทรงของหนึ่งในเจ็ดสิ่งมหัศจรรย์ของโลกยุคใหม่ สนามกีฬากลางเจ้านี้ก่อสร้างมาตั้งแต่ยุคโรมัน ปัจจุบันอยู่ ณ ใจกลางกรุงโรม ประเทศอิตาลี ภายในสนามโดยรอบด้านข้างถูกยกขึ้นเป็นที่นั่งอัฒจันทร์ ด้านล่างมีพื้นสนามสำหรับการแข่งขัน และได้พื้นสนามถูกแบ่งเป็นห้องสำหรับใช้เก็บอุปกรณ์ กรงขังสัตว์ และเก็บตัวนักกีฬาหรือนักสู้ที่เรียกว่า gladiator ส่วนผลงานที่ชื่อว่า pentagon เป็นรูปทรงของอาคารที่ทำกรกลางของกระทรวงกลาโหมประเทศสหรัฐอเมริกา ตัวอาคารเป็นวงรอบรูปห้าเหลี่ยมซ้อนกันห้าชั้น ตรงกลางด้านในสุดเป็นโถงว่างเปิดโล่ง ไม่มีหลังคาปกคลุม รูปห้าเหลี่ยมถือเป็นสัญลักษณ์ทางการทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา จะเห็นความเชื่อมโยงของสถานที่ทั้งสองว่ามีความเกี่ยวพันกันตั้งแต่ลักษณะของโครงสร้างที่เป็นอาคารที่โอบล้อมสนามตรงกลางไว้เหมือนกัน รวมถึงการที่ colosseum เป็นที่ของการแข่งขันต่อสู้ที่ชนชั้นปกครองใช้เพื่อควบคุมประชาชนในจักรวรรดิให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ส่วนอาคาร pentagon นั้นเป็นสถานที่ควบคุมทางการทหารที่สำคัญที่สุดของประเทศสหรัฐอเมริกา ทั้งสองสถานที่จึงเชื่อมโยงไปสู่การต่อสู้ การนองเลือด และความตาย แต่ทว่า Huang Yong Ping ก็ได้แทนที่ด้วยต้นไม้ที่เติบโตขึ้นซึ่งดูขัดแย้งกับโครงสร้างที่ทำมาจากดินเผาที่ดูแก่คร่ำครึ

ผลงานของ Huang Yong Ping ได้ทำลายความเข้าใจของเราที่มีต่อบางสิ่งลงอย่างสิ้นเชิง ด้วยกลวิธีทางศิลปะที่ทำให้สถานที่ที่มีความหมายเกี่ยวพันกับการสู้รบที่รุนแรงแปรเปลี่ยนไปเป็นสถานที่ของการเติบโต ต้นไม้ที่ถูกจัดวางลงไปในช่วงว่างระหว่างหน่วยย่อยของรูปทรงหลัก ได้แสดงให้เห็นว่าการเลือกสรรสื่อวัสดุมีส่วนสำคัญต่อการแสดงผลของความคิดในผลงานนั้น ซึ่งอย่างไรก็ดี สำหรับเขาแล้ว สิ่งสำคัญที่สุดในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะก็คือวิถีคิดของเราที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ นั่นเอง ดังที่เขาเคยให้สัมภาษณ์ไว้ว่า

ฉันคิดว่าวิถีคิดทั้งหมดของเราต้องเปลี่ยนไป การศึกษาที่เราได้รับในอดีต ระบบทั้งหมด ด้วยอคติทางสังคม ประเพณี และนิสัย สิ่งเหล่านี้ทั้งหมดที่ก่อขึ้นในแบบที่เราคิด ต้องกำจัดให้หมด นี่คือสิ่งที่สำคัญที่สุด สิ่งอื่นทุกสิ่งเป็นเรื่องรอง เป็นเพียงรายละเอียด หลังจาก ค.ศ. 1989 นั้นไปฝรั่งเศสเพื่อดูผลงานของ Marcel Duchamp โดยตรง เป็นครั้งแรก แต่มันไม่สำคัญแล้ว มันเป็นเพียงการพิจารณาว่าภายในของโกปัสสาวะนั้น มีสีเหลืองอ่อนหรือสีขาวมีคราบใด ๆ ปรากฏอยู่ข้างในหรือไม่? แต่นี่ไม่ใช่ความสำคัญรองทั้งหมดใช่ไหม เนื่องจากปัญหาหลักถูกจับแล้ว นั่นคือความสำคัญทางแนวคิดของโกปัสสาวะนี้และวิธีที่มันเปลี่ยนวิถีคิดของเรา นั่นคือประเด็นหลัก วัตถุประสงค์ปะนั้นเป็นเรื่องรอง แต่โหมดการคิดของเราที่เกี่ยวกับมันเป็นสิ่งดั้งเดิม (Asia Art Archive [AAA], 2008)

ภาพที่ 2.13 ศิลปิน Huang Yong Ping ผลงานชื่อ Colosseum ค.ศ. 2007 (Gladstone gallery, 2007)

ภาพที่ 2.14 ศิลปิน Huang Yong Ping ผลงานชื่อ Pentagon ค.ศ. 2007 (Gladstone gallery, 2007)

บทที่ 3

ปทุมธานีกับความเป็นเมืองและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การค้นคว้าข้อมูลภาคเอกสารจาก หนังสือ เอกสารจดหมายเหตุ รายงานการวิจัย และบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสู่ความเป็นเมืองของจังหวัดปทุมธานี โดยนำข้อมูลที่นำมาเรียบเรียงใหม่ แบ่งหมวดหมู่ตามเนื้อหาด้านประวัติความเป็นมา, การพัฒนาสู่ความเป็นเมือง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบที่เกิดจากความเป็นเมือง โดยใช้วิธีการบอกเล่าเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ตามลำดับเวลา เพื่อให้เห็นถึงทิศทางของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งมีเนื้อหาทั้งหมดดังต่อไปนี้

3.1 ประวัติและความเป็นมาของจังหวัดปทุมธานี

3.1.1 ทะเลโบราณสู่สังคมลุ่มแม่น้ำ

3.1.2 ทุ่งพญาเมืองและทุ่งพระเสด็จ

3.1.3 เมืองสามโคก

3.1.4 เมืองปทุมธานีสู่จังหวัดปทุมธานี

3.2 ปัจจัยด้านความเป็นเมืองของจังหวัดปทุมธานี

3.2.1 การขุดคลองและขยายพื้นที่เพาะปลูก

3.2.1.1 การขุดคลองในพื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา

3.2.1.2 การขุดคลองในพื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา

3.2.2 ทุนนิยมอุตสาหกรรม

3.3 ความเป็นเมืองจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 ประวัติและความเป็นมาของจังหวัดปทุมธานี

3.1.1 ทะเลโบราณสู่สังคมลุ่มแม่น้ำ

สารานุกรมไทยฉบับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฉบับที่ 31 ในหัวข้อเรื่องซากดึกดำบรรพ์ในประเทศไทย เรียบเรียงโดย สมศักดิ์ โพธิ์สัตว์ และ เขียวลักษณ์ ชัยมณี ได้ให้ข้อมูลถึงการขุดพบซากหอยจำนวนมากที่วัดเจดีย์หอย ตำบลบ่อเงิน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ไว้ว่า

พบเปลือกหอยทะเลหลายชนิดสะสมตัวปนกับซากไม้ผุในตะกอนดินเหนียว ทะเลที่มีลักษณะอ่อนนุ่ม มีสีเทาถึงเทาปนเขียว ซากหอยที่พบมีหลายชนิด เช่น หอยแครง หอยกาบ หอยสังข์ และหอยลาย ซากหอยที่พบมากที่สุดเป็นหอยนางรมยักษ์ มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Crassostrea gigas* เมื่อนำซากหอยนี้ไปหาอายุด้วยวิธีกัมมันตภาพรังสีคาร์บอน 14 พบว่ามีอายุประมาณ 5,500 ปี

ซากหอยเหล่านี้เป็นหอยที่อาศัยอยู่ในทะเลใกล้ชายฝั่ง ในที่ราบน้ำขึ้นถึง หรือหาดชายเลนที่มีป่าชายเลนขึ้นปกคลุม น้ำกร่อยค่อนข้างตื้นและมีน้ำขึ้นน้ำลงประจำวัน แสดงให้เห็นว่า ในอดีตบริเวณวัดเจดีย์หอยเคยเป็นชายทะเลมาก่อน (สมศักดิ์ โพธิ์สัตว์ และ เขียวลักษณ์ ชัยมณี, 2549, น. 196)

การศึกษาเรื่อง การตีความใหม่เรื่องขอบเขตแนวชายฝั่งทะเลโบราณสมัยทวารวดีบนที่ราบภาคกลางตอนล่าง ของ ดร.จง หุตางกูร ที่ได้ทำการวิเคราะห์หาพัฒนาการของภูมิศาสตร์พืชพรรณสมัยโฮโลซีนในพื้นที่ราบภาคกลางตอนล่าง เพื่อกำหนดแนวชายฝั่งทะเลโบราณสมัยทวารวดี ที่สามารถแยกพัฒนาการของภูมิศาสตร์พืชพรรณในกลุ่มบางกอกสมัยโฮโลซีนได้ 5 ระยะ คือ

ตั้งแต่ระยะที่ 1 คือปรากฏการณ์การรุกเข้าสูงสุดของน้ำทะเล เมื่อราว 8,400 ปีมาแล้วตามปีปฏิทิน แนวผืนป่าชายเลนปกคลุมอยู่ในเขต จ.สุพรรณบุรี-อ่างทอง จากนั้นระยะที่ 2 จึงเข้าสู่ช่วงการถดถอยของระดับน้ำทะเล ทำให้แนวผืนป่าชายเลนเคลื่อนที่ลงทางทิศใต้ มาอยู่ในพื้นที่ จ.ปทุมธานี เมื่อราว 6,000 ปีมาแล้วตามปีปฏิทิน ระยะที่ 3 แนวผืนป่าชายเลนเคลื่อนตัวลงมาอยู่ในพื้นที่ จ.นนทบุรี เมื่อราว 4,000 ปีมาแล้วตามปีปฏิทิน ระยะที่ 4 แนวผืนป่าชายเลนเคลื่อนตัวลงมาอยู่ในพื้นที่ทางตอนเหนือของกรุงเทพมหานคร เมื่อราว 2,500 ปีมาแล้วตามปีปฏิทิน และระยะที่ 5 แนวผืนป่าชายเลนเคลื่อนตัวต่อมาอยู่ในพื้นที่ของ อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ เมื่อราว 1,500 ปีมาแล้วตามปีปฏิทิน (ดร.จง หุตางกูร, 2557, น. 31)

ภาพที่ 3.1 ขอบเขตการรุกเข้าสูงสุดของทะเลสมัยโฮโลซีนจากการศึกษาของ ดร.จง หุตางกูร (วารสารดำรงวิชาการ, 2557, น. 38)

ซึ่งค่อนข้างเป็นที่ชัดเจนว่าจังหวัดปทุมธานีตั้งอยู่ในบริเวณที่เคยเป็นพื้นที่ของทะเลโบราณมาก่อน และเริ่มเห็นเป็นแผ่นดินมาเพียงแค่ 6,000-4,000 ปีมาแล้วตามปีปฏิทิน การรุกเข้าไปและการถอยร่นของทะเลโบราณ เป็นปรากฏการณ์ที่ส่งเสริมให้กำเนิดเมืองที่สำคัญขึ้นมาในที่ราบลุ่มภาคกลาง ตั้งแต่ยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์มาจนถึงยุคสมัยประวัติศาสตร์หรือราว 1,500 ปีก่อนปัจจุบัน (คริสต์ศตวรรษที่ 11) อาณาจักรที่สำคัญในบริเวณที่ราบภาคกลางตอนล่างคือ อาณาจักรทวารวดี อาณาจักรลพบุรี และอาณาจักรอยุธยา ตามลำดับ ความเจริญรุ่งเรืองของอาณาจักรเหล่านี้ต่างก็เกิดขึ้นจากการเป็นเมืองท่าสำคัญ เป็นจุดศูนย์รวมในการติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าและวัฒนธรรมกับกลุ่มชุมชนโบราณที่อยู่ต่างภูมิภาค ได้แก่ ประเทศอินเดีย ประเทศจีน ประเทศเวียดนาม อาณาจักรเขมร รวมถึงความสัมพันธ์กับชุมชนโบราณอื่น

ในภูมิภาคเดียวกัน ได้แก่ ชุมชนในกลุ่มแม่น้ำแม่กลอง-ท่าจีน กลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา กลุ่มน้ำบางปะกง กลุ่มแม่น้ำลพบุรี-ป่าสัก กลุ่มน้ำมูล-ชี กลุ่มน้ำปิง รวมถึงชุมชนโบราณบริเวณคาบสมุทรภาคใต้ของประเทศไทย ปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์ของทะเลโบราณจึงมีความสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งส่งต่อไปสู่การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมและองค์ความรู้ ซึ่งเป็นสิ่งที่หลอมรวมและพัฒนากลายเป็นรากฐานที่มีผลสืบเนื่องต่อมาถึงตัวตนของ “เรา” ในปัจจุบันอีกด้วย

จังหวัดปทุมธานีตั้งอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง (lower central plain) ของประเทศไทย กรมทรัพยากรธรณี (กทช.) ได้อธิบายเกี่ยวกับธรณีวิทยาของบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง ไว้ว่า

ขอบเขตของบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างครอบคลุมพื้นที่ตอนล่างของจังหวัดนครสวรรค์ ตั้งแต่บริเวณปากน้ำโพเรื่อยลงมาจนถึงปากแม่น้ำเจ้าพระยาที่จังหวัดสมุทรปราการ ระดับความสูงของบริเวณนี้ต่ำกว่าที่ราบลุ่มภาคกลางตอนบนและแตกต่างกันไปในแต่ละท้องที่ เช่น ขอบตลิ่งแม่น้ำเจ้าพระยา ในเขตจังหวัดนครสวรรค์ ชัยนาท สิงห์บุรี มีความสูงเฉลี่ยประมาณ 20 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง จากนั้นระดับความสูงจะค่อยๆ ลดลงจนถึงบริเวณจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีความสูงเฉลี่ย 2.5 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง

ที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างบริเวณที่อยู่ใกล้แม่น้ำเจ้าพระยาจะเห็นร่องรอยของการเคลื่อนที่ของแม่น้ำสายนี้จากลักษณะของทะเลสาบรูปแอก (oxbow lake) และรอยทางน้ำโค้งตัว (meander scar) ตั้งแต่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ลงมาจนถึงกรุงเทพมหานคร ซึ่งอยู่ห่างจากปากแม่น้ำเจ้าพระยาประมาณ 21 กิโลเมตร มีระดับความสูงโดยเฉลี่ยประมาณ 1.5 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง โดยทั่วไปบริเวณนี้มีลักษณะแบนราบแต่กระจายเป็นบริเวณกว้างเกิดจากการไหลบ่าเข้ามาของทะเลโบราณ แล้วถอยร่นออกไปในช่วงเวลาต่อมา จากหลักฐานของชนิดตะกอนที่มาสะสมตัวและลักษณะภูมิประเทศพบว่าในที่ราบนี้ยังประกอบไปด้วยที่ลุ่มชื้นแฉะ (marsh) ที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง (tidal flat) ดินดอนสามเหลี่ยม (delta) เช่น ที่จังหวัดนครปฐมและทางทิศใต้ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา หาดทราย (beach) และสันดอนทราย (sand bar) ซึ่งส่วนใหญ่จะพบเห็นได้เด่นชัดในบริเวณจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและบางบริเวณของกรุงเทพมหานคร (กรมทรัพยากรธรณี, กทช., 2561, ย่อหน้า 5-6)

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่สำคัญของจังหวัดปทุมธานีคือการมีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านแบ่งพื้นที่ของจังหวัดออกเป็นฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออก “แม่น้ำ” จึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดบ้านเมืองในบริเวณภาคกลางของประเทศ ศรีสักดิ วัลลิโกดม อธิบายถึงการเกิดบ้านเมืองที่สัมพันธ์กับภูมิศาสตร์ของภาคกลางตอนล่างไว้ในหนังสือที่ชื่อ *สร้างบ้านแปงเมือง*

พื้นที่ภาคกลางตอนล่างประกอบไปด้วยส่วนของดินดอนเก่า (old delta) และดินดอนใหม่ (young delta) โดยที่ดินดอนเก่าจะเกี่ยวข้องกับการเกิดบ้านเมืองมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายคือ ตั้งแต่ยุคเหล็กลงมาจนถึงสมัยทวารวดี ลพบุรี และอยุธยา ส่วนดินดอนใหม่จะสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการเกิดบ้านเมืองตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้นหรือราวพุทธศตวรรษที่ 19 ลงมาจนถึงปัจจุบัน

... ย้อนขึ้นไปก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 มักไม่มีผู้คนเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ... เพราะลุ่มต่ำจนเกินไปและหลาย ๆ แห่งในสภาพกึ่งบกกึ่งน้ำ ... ต่อเมื่อพุทธศตวรรษที่ 19 ลงมา การทับถมทำให้พื้นที่ดอนขึ้นกว่าแต่เดิม ... พอตั่งหลักแหล่งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยได้ ... เป็นเวลาที่บ้านเมืองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการค้าขายติดต่อกันระหว่างภายในและภายนอก ... บริเวณดินดอนใหม่ขึ้นการตั้งถิ่นฐานของชุมชนมักเกิดขึ้นตามริมลำน้ำแม่น้ำที่เกิดใหม่ที่ไหลจากเหนือลงใต้ไปออกทะเลเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะบรรดาแม่น้ำที่เป็นที่ตั้งของบ้านเมืองในปัจจุบัน เช่น แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำบางปะกง และแม่กลองนั้น คือสิ่งที่สะท้อนให้เห็นบ้านเมืองในสมัยพุทธศตวรรษที่ 19 ลงมาแทบทั้งสิ้น (ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม, 2560, น. 156-159)

จากข้อมูลที่น่ามาแสดงพอจะสรุปได้ว่าจังหวัดปทุมธานีตั้งอยู่บนตำแหน่งของดินดอนใหม่ มีชัยภูมิที่ตั้งที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของบ้านเมือง เพราะพื้นแผ่นดินมีความอุดมสมบูรณ์จากแร่ธาตุที่ทับถมกันของทะเลโบราณรวมเข้ากับตะกอนที่พัดพาลงมาจากพื้นที่สูง ช่วยทำให้เกิดแผ่นดินที่มีความเหมาะสมแก่การทำเกษตร โดยเฉพาะการปลูกข้าว นอกจากนี้ ตะกอนดินเหนียวที่ทับถมกันเป็นชั้นหนาก็น่าจะเหมาะเป็นวัตถุดิบสำหรับทำอิฐและเครื่องปั้นดินเผา หรือนำไปใช้เป็นวัสดุก่อสร้างและถมที่ดิน (กรมทรัพยากรธรณี, 2559, น. 9) การที่มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านยังส่งเสริมให้มีการเคลื่อนไหวกองผู้คนในพื้นที่บริเวณนี้ตลอดเวลา ทำให้เป็นที่ทำเลที่ถูกเลือกในการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน และรวมตัวกันขึ้นเป็นชุมชน ความเป็นอยู่ของชุมชนในบริเวณนี้ใช้แม่น้ำเป็นหลักในการดำเนินชีวิต มีชื่อเรียกเฉพาะว่า สังคมลุ่มแม่น้ำ (riverine society) ในบทความเรื่อง *สังคมลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา : พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง* ของ ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม ได้ให้ความหมายของสังคมประเภทนี้ไว้ว่า

เหตุที่พัฒนาการของสังคมมนุษย์ขึ้นเป็นบ้านเมืองที่สำคัญเกิดขึ้นนั้น เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์เป็นปัจจัยสำคัญ ... การมีลำน้ำและแม่น้ำที่ไหลลงสู่ทะเลได้ทำให้มีการเคลื่อนไหวกองผู้คนทั้งจากภายนอกและภายในเข้ามาตั้งหลักแหล่งที่อยู่อาศัยอย่างถาวร (sedentary settlements) และพัฒนาเป็นบ้านเมืองทางเกษตรกรรมและการค้าขาย (port polity) เกิดขึ้น ... ถ้าพิจารณาจากลักษณะการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อมสังคมมนุษย์ที่เกิดขึ้นบนดินดอนรูปสามเหลี่ยมแล้วก็อาจเรียกได้ว่าเป็น “สังคมลุ่มแม่น้ำ” (riverine society) เพราะการตั้งหลักแหล่งจะเกิดขึ้นตามริมฝั่งแม่น้ำลำคลองที่เป็นเส้นทางคมนาคมทั้งสิ้น ... เหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะบริเวณริมฝั่งแม่น้ำมักเป็นพื้นที่สูงที่เกิดจากการทับถมของโคลนตะกอน (levee) ในยามที่น้ำล้นฝั่งในฤดูน้ำ เป็นที่เหมาะกับการสร้างบ้านเรือนและเรือสวน เป็นแหล่งชุมชน ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน (villages) เมือง (towns) และนคร (cities) เรียงรายอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำลำคลอง รูปแบบของการตั้งถิ่นฐานเป็นแบบแนวยาวไปตามลำน้ำ (linear pattern) ด้านหน้าของบ้านเรือนที่อยู่อาศัยรวมทั้งวัดวาอารามที่เป็นศาสนสถาน ต่างก็หันหน้าลงแม่น้ำลำคลองที่เป็นเส้นทางคมนาคมทั้งสิ้น ส่วนด้านหลังของชุมชนก็มักเป็นทุ่งโล่ง เป็นไร่นาสาโทอันเป็นแหล่งที่ทำการเพาะปลูกพืชผลทางเกษตรกรรม ... ความสำคัญที่โดดเด่นของสังคมลุ่มแม่น้ำก็คือ เป็นสังคมที่มีการเคลื่อนไหวกองเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา อันเนื่องมาจากการ

ที่คนหลายเผ่าพันธุ์ หลายวัฒนธรรม ทั้งที่เข้ามาจากภายนอกทางทะเลและเคลื่อนย้ายจากพื้นที่ภายใน (hinter land) มาผสมปนเป่อย่างต่อเนื่อง จนทำให้เกิดบูรณาการทางวัฒนธรรมและการเมืองขึ้นเป็นสังคมที่เป็นรัฐและอาณาจักรในที่สุด (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2561, น. 102-103)

3.1.2 ทุ้งพญาเมืองและทุ้งพระเสด็จ

สายน้ำช่วยสร้างแผ่นดิน ผืนแผ่นดินก็ให้หลักแหล่งแก่ผู้คนสำหรับตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน สายน้ำและผืนดินจึงมีความสัมพันธ์โดยตรงกับวิถีชีวิตของผู้คนในอดีต ซึ่งทำให้บริเวณริมฝั่งแม่น้ำลำคลองเป็นตำแหน่งสำคัญในการเกิดขึ้นของชุมชนมากกว่าพื้นที่ภายใน

ในหนังสือ *พระราชพงษาวดารกรุงเก่า ฉบับหมอบรัดเล* (2549) ระบุถึงการขุดคลองสายหนึ่งในเขตจังหวัดปทุมธานีไว้ว่า “ครั้นล่วงมาลัทธิราช ๕๗๐ ปีวอก สัมฤทธิศก ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมนั้น ก็ให้ขุดคลองลัดริมวัด ไก่เตี้ย ณ ท้ายบ้านสามโคกนั้นตำบลหนึ่ง”. (น. 383) การขุดคลองลัดที่ถูกกล่าวถึงเป็นที่รู้จักกันในปัจจุบันว่า “คลองลัดเกร็ดใหญ่” หรือ “ลัดเตร็ดใหญ่” โดยทำการขุดขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2150-2151 (ค.ศ. 1607-1608) ตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (ครองราชย์ พ.ศ. 2145-2170) ทรงให้มีการขุดขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินเรือ คลองลัดนี้เริ่มขุดที่ท้ายบ้านสามโคกหน้าวัด ไก่เตี้ยลงไปทางทิศใต้ไปถึงหน้าวัดมะขาม (วัดศาลเจ้า) ผลจากลำน้ำที่ไหลสะดวกทำให้ในเวลาต่อมาคลองขุดมีขนาดใหญ่ขึ้นจนกลายเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาสายหลักไป ส่วนแม่น้ำสายเดิมก็ตื้นเขินและมีขนาดเล็กลงไปเป็นคลอง มีชื่อเรียกตามพื้นที่ที่ไหลผ่านว่า คลองบ้านพร้าว และ คลองบางหลวงเชิงระกา

และในบริเวณใกล้เคียงนี้มีหลักฐานการค้นพบเมืองโบราณอยู่ 2 แห่ง ซึ่งมีชื่อเรียกว่า ทุ้งพญาเมือง และ ทุ้งพระเสด็จ ในหนังสือ *ปทุมธานีในอดีต เล่ม 2* ของ ทองคำ พันนัทธี ได้บันทึกถึงการเข้าขุดค้นในพื้นที่ของทุ้งพญาเมืองและทุ้งพระเสด็จไว้ดังนี้

ทุ้งพญาเมือง อยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ในเขตตำบลบ้านจ้วติดต่อบ้านเชียงระกาใหญ่ อำเภอสามโคก ... ในทุ้งนี้มีเมืองโบราณ ... มีวัดสำคัญอยู่ในเมือง เรียกว่า “วัดพญาเมือง” เป็นวัดร้างมานาน ปัจจุบันโค่นลงไปแม่น้ำเจ้าพระยา ... รอบ ๆ เมืองโบราณแห่งนี้มีกำแพงกว้าง 10 วาล้อมรอบ และนอกกำแพงเมืองยังมีคูน้ำกว้าง 10 วาล้อมรอบอีกชั้นหนึ่งด้วย ภายในกำแพงเมืองยังแบ่งออกเป็นเขตส่วนใจกลางเมือง ซึ่งมีกำแพงด้านในกว้าง 10 วาและมีคูน้ำกว้าง 10 วาล้อมรอบภายในอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะของความมั่นคงแข็งแรงของเมืองได้เป็นอย่างดี ... รูปลักษณะของเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าจากทิศใต้ไปทิศเหนือตามลำแม่น้ำเจ้าพระยา คูเมืองเริ่มจากทิศใต้เหนือบ้านปทุมขึ้นไปทีเรียกว่า ”คลองคู” (คูเมือง) จรดกับคลองคูเมืองบ้านวังมาเชื่อมต่อ ... ทางตอนใต้ของเมืองโบราณลงมามีวัดร้างวัดหนึ่งเรียกว่า วัดกระพัง และในทุ้งนี้ชาวบ้านเรียกว่า “ทุ้งพระเสด็จ” เมื่อปีพุทธศักราช 2519 ผู้เขียนมีความสนใจได้เข้าไปสำรวจคูมีสภาพเป็นป่ารกชัฏ สิ่งก่อสร้างหักพังหมด มีแต่ฐานเป็นโคกสูง มีต้นไม้ใหญ่ปกคลุม บริเวณของวัดกว้างมากนับเป็นร้อยไร่ มีสระน้ำขนาดใหญ่ 3 สระ ทิศเหนือ 1 สระ ทิศใต้ 2 สระ... วัดกระพังอาจจะเป็นวัดสมัยทวาราวดี หรือไม่ก็คงเป็นวัดสมัย

สุโขทัย เพราะชื่อวัด คำว่า “กระพัง” นั้นตรงกับชื่อในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 คือ “ตระพังโพง” หมายถึงบ่อที่มีน้ำใช้ได้ตลอดปี และมี 3 สระเช่นเดียวกัน (ทองคำ พันนัทธี, ม.ป.ป., น. 153-159)

ส่วนในบทความเรื่อง *ทุ่งพญาเมืองที่สาม โลก* ของ วลัยลักษณ์ ทรงศิริ ได้สรุปข้อมูลจากการค้นพบของ ทองคำ พันนัทธี โดยนำไปเชื่อมโยงกับบันทึกและตำนานพื้นถิ่นที่มีในจังหวัดปทุมธานี มีใจความว่า

ทุ่งพญาเมืองและทุ่งพระเสด็จ คือกลุ่มชุมชนขนาดใหญ่ที่มีอายุร่วมสมัยกับเมืองอโยธยาศรีรามเทพนคร มีหลักฐานเก่าไปถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นช่วงก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยาอย่างเป็นทางการ ... มีการอยู่อาศัยต่อเนื่องเรื่อยมาจนราวพุทธศตวรรษที่ 20 ก่อนจะกลายเป็นเมืองร้างและมีการอพยพชาวมอญเข้ามาอยู่อาศัยเป็นชุมชนใหญ่อีกครั้งในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2561, น. 220-222)

จากทั้งสองข้อมูลตามที่กล่าวมา พอจะสันนิษฐานได้ว่าทั้งทุ่งพญาเมืองและทุ่งพระเสด็จอาจจะมี ความสัมพันธ์ร่วมสมัยเดียวกันเพราะมีตำแหน่งที่ตั้งอยู่ใกล้กัน และอาจจะเกิดเป็นเมืองมาตั้งแต่ก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยา ดังปรากฏชื่อทุ่งพญาเมืองอยู่ในโคลงกำสรวลสมุทร หรือ กำสรวลศรีปราชญ์

จากมาเรื่อร้อนทั้ง	พญาเมือง
เมืองเปล่าปลิวใจหาย	น่าน้อง
จากมาเยี่ยมาเป็ล่อง	อกเปล่า
อกเปล่าว่าร้ายฟ้าร้อง	ร่าหารนหา

“เรื่อลอยลามาถึงทุ่งพญาเมือง เห็นเมืองเปล่า ๆ ใจที่พลอยพลัดหายไปเซียวระนอง จากมาแล้ว โฉนเลยต้องมาอกว่างเปล่า ที่อกว่างเปล่าเพราะใจไปว่ายวนอยู่บนฟ้า ร้องร่าและร้อนรนหาน้อง” สำนวนนี้เป็นการถอดความของ วินัย พงศ์ศรีเพียร (2558, น. 66) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้แต่งโคลงกำสรวลสมุทรนี้ได้พบเห็นว่าทุ่งพญาเมืองนั้นเป็นเมืองร้างไปแล้วและถึงแม้ว่าจะยังไม่สามารถกำหนดผู้แต่งโคลงกำสรวลสมุทรนี้ลงไปได้อย่างชัดเจน แต่ก็พอจะสันนิษฐานได้ว่าการเดินทางในโคลงกำสรวลสมุทรนี้น่าจะเกิดขึ้นก่อนหน้าการขุดคลองลัดเกร็ดใหญ่ เพราะการขุดคลองเป็นสาเหตุที่ทำให้แม่น้ำเจ้าพระยาเปลี่ยนทิศทางการเดินเรือที่เป็นการคมนาคมหลักในยุคนั้นก็ต้องเปลี่ยนไปตาม รวมไปถึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ทุ่งพญาเมืองและทุ่งพระเสด็จต้องร้างลงไป

แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าในปัจจุบันพื้นที่ที่คาดว่าจะเป็เมืองของทุ่งพญาเมืองและทุ่งพระเสด็จนั้นได้รับผลกระทบจากการขยายของเมือง ทำให้หลักฐานทางโบราณคดีที่ยังคงอยู่ในพื้นที่ถูกทำลายไปอย่างสิ้นเชิง รอยต่อของประวัติศาสตร์ช่วงต้นก่อนการกำเนิดขึ้นเมืองสาม โลกจึงขาดหายไปด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

3.1.3 เมืองสามโลก

สามโลก เป็นชื่อนามที่ใช้เรียกชุมชนแรกเริ่มของจังหวัดปทุมธานีซึ่งมีหลักฐานที่เป็นรูปธรรมมากที่สุด สามโลกตั้งอยู่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา มีการพบหลักฐานย้อนไปในกฎหมายเก่า ทัศนะพระธรรมมูญว่าด้วยการใช้ตราราชการต่าง ๆ พ.ศ. 2179 ในแผ่นดินพระเจ้าปราสาททอง (ครองราชย์ พ.ศ. 2172 - 2199) แห่งกรุงศรีอยุธยา ระบุว่าสาม โลกเป็นเมืองขึ้นกับกรมพระกลาโหม แสดงว่าเมือง

สามโคกมีฐานะเป็นเมืองมาแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยา (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, (4) ศธ 2.4.1/3 กล่อง 1, 2521) ส่วนในหนังสือ *ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดปทุมธานี* (2527) ระบุว่า “ชื่อบ้านสามโคก นั้นมีชื่อมานาน คั้นคว่ำหาหลักฐานที่แน่นอนไม่ได้ เท่าที่ทราบจากคำเล่าลือสืบกันมา จับความได้ว่า ในบริเวณบ้านสามโคกนี้เป็นที่ดอน น้ำไม่สามารถท่วมถึงได้มีอยู่ 3 ที่ชาวบ้านจึงเรียกกันว่า “บ้านสามโคก” (น. 75).

ทองคำ พันนัทธิ (ม.ป.ป., น. 157) ได้เสนอว่า “เมืองสามโคกเดิมอยู่ปากคลองบ้านพร้าว ตำบลบ้านจิว ที่วัดพญาเมือง (ร้าง)” พญาเมืองอาจจะเคยเป็นที่ตั้งแรกของเมืองสามโคกเก่าก่อนที่จะย้ายไปฝั่งตะวันตก โดยอ้างอิงจากคำกล่าวของพระบริหารเทพธานี (เฉลิม กาญจนาคม) เจ้าเมืองปทุมธานี พ.ศ. 2469-2471

เมืองสามโคกเป็นชุมชนหนึ่งที่เติบโตขึ้นบนริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา มีผู้คนจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างหลากหลาย ในเมืองสามโคกชนชาติมอญเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่โดดเด่นและมีจำนวนมาก หลักฐานการเคลื่อนย้ายเข้าไปในพื้นที่สามโคกของชนชาติมอญ สามารถแบ่งเป็น 3 ช่วงเวลา คือ

1) สมัยกรุงศรีอยุธยา ปี พ.ศ. 2206 (ค.ศ. 1663) ในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (ครองราชย์ พ.ศ. 2199-2231) มีบันทึกอยู่ในหนังสือ *พงษาวดารเรื่องเรารบพม่า ครั้งกรุงศรีอยุธยา*

ครั้งนั้นพวกมอญข้างฝ่ายใต้หาได้เข้ากับพวกที่ตีเมืองเมะตะมะทั้งหมดไม่ พวกที่ตีได้เมืองเมะตะมะเห็นว่าจะต่อสู้พม่ารักษาเมืองไว้ไม่ได้ก็อพยพครอบครัวรวมคนประมาณ 10,000 เศษ และคุมเอาตัวมั่งนันทมิตร อาพระเจ้าอังวะเข้ามาเมืองไทยทางด้านพระเจดีย์สามองค์ จะเข้ามาขอพึ่งพระบารมีอยู่ในกรุงศรีอยุธยา

สมเด็จพระนารายณ์ได้ทรงทราบข่าวพวกมอญจะเข้ามาสามก๊กก็เห็นอันมากก็ทรงพระโสมนัส ค้ำรัสสั่งให้ขุนนางนายกองมอญเก่าคุมกองทัพพวกมอญที่เข้ามาสามก๊กก็อยู่แต่ก่อนออกไปรับครัวมอญใหม่เข้ามายังกรุงศรีอยุธยา พวกสมิงมอญที่เป็นหัวหน้าของพวกครัวเอาตัวมั่งนันทมิตรเข้ามาถวายแต่อยู่ได้ไม่ช้านันทมิตรก็ป่วยถึงสิ้นชีพ สมเด็จพระนารายณ์ทรงตั้งแต่งพวกนายครัวมอญให้มียศศักดิ์ควบคุมสมัคพรรคพวกที่เข้ามาด้วยกัน และโปรดให้พวกครัวมอญที่อพยพเข้ามาครั้งนั้น ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านสามโคกปลายเขตจังหวัดกรุงฯ ต่อกับแดนเมืองนนทบุรีบ้าง ที่ริมวัดตองปุ และแถวคลองคูจอมในซานพระนครบ้าง. (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ, 2463)

ในฉบับพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2463 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพทรงเพิ่มเชิงอรรถว่า

เดิมข้าพเจ้าเข้าใจว่า เมืองประทุมธานีตั้งในรัชกาลที่ ๒ กรุงรัตนโกสินทร์ ในคราวเมื่อพวกมอญอพยพเข้ามาในรัชกาลนั้น ต่อมาได้พบหนังสือทำเนียบหัวเมืองครั้งกรุงเก่ามีชื่อเมืองประทุมธานี จึงทราบว่าเปนเมืองตั้งมาแต่ครั้งกรุงเก่าแล้ว เห็นว่าจะตั้งในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ เนื่องแต่ครัวมอญที่เข้ามาครั้งนั้นก็อาจจะเปนได้ (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ. 2463)

ซึ่งช่วยยืนยันถึงความสัมพันธ์ของการอพยพเข้ามาของชาวมอญกลุ่มแรกกับการขยายตัวของชุมชนในพื้นที่สามโคก

2) สมัยกรุงธนบุรี พ.ศ. 2317 (ค.ศ. 1774) ในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี (พระเจ้าตากสินมหาราช) (ครองราชย์ พ.ศ. 2310-2325) มีบันทึกอยู่ในหนังสือ *พงษาวดารเรื่องเรารบพม่า ครั้งกรุงธน ๑ แลกรุงเทพ ๑*

เวลานั้นครีวมอญที่อพยพเข้ามา มาถึงกรุงธนบุรีแต่เวลาพระเจ้ากรุงธนบุรียังไม่เสด็จกลับโดยมาก ที่มาทางด่านพระเจดีย์สามองค์ผู้คนมากมายกว่าที่เข้ามาทางอื่น พระยามอญที่เป็นหัวหน้าคิดการขบถต่อพม่าก็มาด้วยในหมู่นั้น 4 คน คือ พระยาแจ้งคน 1 พระยากลางเมืองคน 1 ตละเสียงคน 1 ตละเกี๋ยบคน 1 ในหนังสือพระราชพงษาวดารว่า พระยามอญ 4 คนนี้ ครั้งเมื่อพระเจ้าอลองพญาตีเมืองมอญ เคยหนีเข้ามาอยู่ในเมืองไทยครั้งหนึ่งแล้ว ครั้นพม่าตีได้กรุงเก่าเอาตัวกลับไปอีก ครั้งนี้จึงรวบรวมสมัครพรรคพวกมาด้วยเปนนอันมาก พระเจ้ากรุงธนบุรีมีรับสั่งให้ครีวมอญไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่ปากเกร็ดในแขวงเมืองนนทบุรีบ้าง ที่สามโคกในแขวงเมืองปทุมธานีบ้าง สำนวญได้ชายฉกรรจ์เข้ามาคราวนั้น 1,000 เศษ จึงทรงตั้งพระยาบำเรอภักดิ์ครั้งกรุงเก่า ซึ่งเป็นเชื้อมอญให้เป็นที่พระยารามัญวงศ์ มียศเสมอจตุสดมภ์ เป็นหัวหน้าควบคุมกองมอญทั่วไป ส่วนพระยามอญแลพวกหัวหน้านั้นก็ทรงตั้งให้มียศศักดิ์เป็นข้าราชการทุกคน (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ, 2461)

3) สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ปี พ.ศ. 2358 (ค.ศ. 1815) ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 (ครองราชย์ พ.ศ. 2352-2367) มีบันทึกอยู่ในหนังสือ *พระราชพงษาวดารกรุงรัตนโกสินทร รัชกาลที่ 2*

ครั้นถึงปีญัตตศก จุลศักราช 1177 พ.ศ. 2358 พวกมอญที่เมืองเมาะตะมอญ พม่ากดขี่หนักเข้า จึงพร้อมใจกันจับเจ้าเมืองกรมการพม่าฆ่าเสียแล้ว พวกนั้นอพยพครอบครัวเข้ามาในพระราชอาณาจักร เดินเข้ามาทางเมืองตากบ้าง ทางเมืองอุไทยธานีบ้าง แต่โดยมากมาทางด่านพระเจดีย์สามองค์เข้าแขวงเมืองกาญจนบุรี เมื่อได้ทรงทราบข่าวว่าครีวมอญอพยพเข้ามา จึงโปรดให้กรมพระราชวังบวรสถานมงคล เสด็จขึ้นไปคอยรับครีวมอญอยู่ที่เมืองนนทบุรี จัดจากแลไม้สำหรับปลูกสร้างบ้านเรือน แลเสบียงอาหารของพระราชทานขึ้นไปพร้อมเสร็จ ทางเมืองกาญจนบุรี โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามงกุฎฯ คุณไพบูลย์สำหรับป้องกันครีวมอญ แลเสบียงอาหารของพระราชทานออกไปรับครีวมอญทางหนึ่ง โปรดให้เจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษมนตรีเป็นผู้ใหญ่เสด็จกำกับไปด้วย ทางเมืองตากนั้น โปรดให้เจ้าพระยาอภัยภูธรที่สมุหนายกเป็นผู้ขึ้นไปรับ ครีวมอญมาถึงเมืองนนทบุรีเมื่อวันพุธเดือน 9 แรม 3 ค่ำ ปีญัตตศก จุลศักราช 1177 พ.ศ. 2358 เป็นจำนวนคน 40,000 เศษ โปรดให้ตั้งภูมิลำเนาอยู่ในแขวงเมืองประทุมธานีบ้าง เมืองนนทบุรีบ้าง เมืองนครเขื่อนขันธ์บ้าง สมิงสอดเบาที่เป็นหัวหน้านั้นทรงพระกรุณาโปรดตั้งให้เป็นพระยารัตนจักร ด่วนายรามัญที่เป็นผู้ใหญ่มียศอยู่ในเมืองเดิม ก็ทรงพระกรุณาโปรดตั้งให้เป็นพระยาทุกคน (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2459)

กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเพิ่มไว้ในเชิงอรรถด้วยว่า “มอญพวกนี้ที่เรียกกันว่ามอญใหม่ มอญที่มาครั้งพระยาเจ่งเรียกกันว่ามอญเก่า”

สำหรับการดำเนินนโยบายของสยามที่มีต่อชาวมอญนั้น สุภรณ์ โอเจริญ (2541) อธิบายไว้ในหนังสือ มอญในเมืองไทย ว่า “ไม่ว่าจะโดยการอพยพเข้ามาเองหรือถูกกวาดต้อนเข้ามา จะได้รับการเลี้ยงดูให้เสมอหน้ากันเทียบเท่าพลเมืองไทย” (น. 75) ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการอพยพของชาวมอญทั้ง 3 ครั้ง พระมหากษัตริย์จะเป็นผู้กำหนดว่าครอบครัวชาวมอญควรจะไปอยู่อาศัยกันบริเวณใด ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะให้ให้อาศัยกันอยู่บริเวณริมพระนคร หัวเมือง หรือแถบหัวเมืองชายแดน โดยหวังให้ครอบครัวมอญเป็นกำลังเสริมช่วยสร้างและป้องกันพระนคร รวมถึงการทำเกษตรกรรม ผลิตสิ่งอุปโภคบริโภคเพื่อใช้สำหรับเลี้ยงดูผู้คนที่อยู่ภายในเขตพระนครและรวมไปถึงพื้นที่โดยรอบ

เมืองสาม โลกในสมัยนั้นจึงเป็นชุมชนที่เป็นที่รู้จักกันดีที่เป็นชุมชนของชาวมอญ อีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้สาม โลกเป็นที่รู้จักก็คืออาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผา ดังปรากฏชื่อเรียกอยู่บนแผนที่ของชาวต่างชาติหลายฉบับ ดังตัวอย่างในแผนที่ที่ชื่อ *De Groote Siamse Rievier Me-Nam ofte Moeder der Wateren in haren loop met de in vallende Spruyten Verbeeld* (แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า *The Great Siamese Rievier Me-Nam or Mother of the Waters in her course with the falling Spruyten Imagined*) อยู่ในหนังสือ *Oud en Nieuw Oost-Indiën* (แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า *Old and New East Indies*) ตีพิมพ์ขึ้นระหว่างปี ค.ศ. 1724-1726 (พ.ศ. 2267-2269) โดยบาทหลวง François Valentijn ชาวฮอลันดา ซึ่งเป็นบาทหลวงประจำโบสถ์ของบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดา (VOC ย่อมาจากคำว่า *Verenigde Oost-Indische Compagnie* แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า *Dutch East India Company*) ในแผนที่ได้แสดงเส้นทางเริ่มตั้งแต่อ่าวไทยจากฝั่งซ้ายของภาพ เข้ามาสู่ดินแดนตามเส้นทางแม่น้ำเจ้าพระยา ไปสิ้นสุดที่ดินแดนทางฝั่งขวาของภาพที่เป็นพื้นที่ทางภาคเหนือของประเทศไทย ตลอดเส้นทางดังกล่าวได้ระบุตำแหน่งสำคัญของชุมชนบ้านเรือน วัดไทย โบสถ์คริสต์ หรือเขตเมืองต่าง ๆ ที่เรียงรายไปตลอดริมฝั่งแม่น้ำและส่วนพื้นดินรวมทั้งสิ้น 101 ตำแหน่ง สำหรับหมายเลขที่ 22 ระบุไว้ว่า *Potte-Bakkers Dorp* แปลได้ว่า *Potters Village* หรือ หมู่บ้านเครื่องปั้นดินเผา (Terwiel, 2017, p. 79)

ชุมชนสาม โลกนั้นเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดี ส่วนหนึ่งมาจากความโดดเด่นทางวัฒนธรรมและประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวมอญ อีกส่วนหนึ่งมาจากการเป็นแหล่งอุตสาหกรรมผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่มีชื่อเสียงในเรื่องอิฐมอญและตุ้มอีเล็ง สุภรณ์ โอเจริญ บรรยายไว้ว่า

การทำอิฐนั้นทำกันมากแถบสาม โลก ปทุมธานี และคงจะทำกันมาแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยาเช่นเดียวกับการทำเครื่องปั้นดินเผา ส่วนมากมักทำเป็นงานอดิเรกในยามว่างจากการทำนา อิฐดังกล่าวมีลักษณะเป็นก้อนสี่เหลี่ยมผืนผ้าเล็ก ๆ ผิวไม่เรียบ เรียกกันว่า “อิฐมอญ” ซึ่งอาจเป็นเพราะชาวมอญเป็นผู้นำเข้ามาและทำกันมากจนดูเหมือนจะเป็นผู้ผูกขาดการทำอิฐชนิดนี้ โดยเฉพาะในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ดังจะเห็นได้ว่าการก่อสร้างป้อมค่ายและกำแพงเมืองต่าง ๆ ในสมัยนั้น โปรดฯ ให้เกณฑ์ไพร่หลวงรามัญไปตั้งเตาทำอิฐเพื่อใช้ในการก่อสร้าง (สุภรณ์ โอเจริญ, 2541, น. 208)

มีมอญบางพวกได้หันมาค้าขายทางเรือควบคู่ไปกับการต่อเรือ เช่นที่สาม โลก มอญชาวเรือนี้จะใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในเรือ ล่องไปตามลำน้ำเพื่อขนส่งสินค้า

เช่น คู่ม ไห โอง จาก ดิน ทราย ฯลฯ ไปขายตามที่ต่าง ๆ เวลาต้องเรือไปค้าขายก็มักไป
กันเป็นกลุ่มกลุ่มละหลายลำและทำการค้าขายร่วมกัน (สุภรณ์ โอเจริญ, 2541, น. 86 อ้าง
ถึงใน Shorck, op. cit., p.184. และ Brian L. Foster, 1972, pp. 13-16)

ภาพที่ 3.2 แผนที่ De Groote Siamse Rievier Me-Nam ofte Moeder der Wateren in haren loop met de in vallende Spruyten Verbeeld (Atlas of mutual heritage, n.d.)

หลักฐานที่แสดงถึงความสำคัญของการทำเครื่องปั้นดินเผาในเมืองสาม โลกก็คือ วันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2543 กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเตาโองอ่าง (เตาสามโลก) เป็นโบราณสถาน (ประกาศกรมศิลปากร เรื่อง ขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตที่ดิน โบราณสถาน, 2544, 9 เมษายน, น. 1) การเข้าชุดครั้งนี้เป็นความร่วมมือของกรมศิลปากรโดยสำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี, องค์การบริหารส่วนจังหวัดปทุมธานี และองค์การบริหารส่วนตำบลสามโลก เข้าดำเนินงานขุดแต่งจนแล้วเสร็จในปี พ.ศ 2543

การขุดค้นมีขึ้นที่บริเวณวัดสิงห์ หมู่ที่ 2 บ้านโลกขาม ตำบลสามโลก อำเภอสามโลก จังหวัดปทุมธานี ข้อมูลจากเอกสาร *เตาเผาโบราณที่เมืองสามโลก* ของ ภัทรพงษ์ เก่าเงิน (มปป., น. 2-14) นักโบราณคดี 4 ฝ่ายวิชาการ สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี ระบุว่า มีการพบเนินซากเตาเผาจำนวน 3 เนินหรือ 3 โลก อยู่ทางด้านทิศเหนือและตะวันตกเฉียงเหนือของวัดสิงห์ห่างจากวัดประมาณ 300 เมตร โลกที่ 1 เป็นเนินซากเตาเผาที่มีขนาดใหญ่และมีความสมบูรณ์มากที่สุด ส่วนโลกที่ 2 ตั้งอยู่ทางด้านตะวันตกของโลกที่ 1 ห่างออกไปประมาณ 70 เมตร มีขนาดเล็กที่สุด ปัจจุบันถูกทำลายจนไม่เหลือร่องรอยจากการทำถนนสายสามโลก-วัดสะแก (สายใน) และโลกที่ 3 ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของโลกที่ 2 ห่างออกไปประมาณ 20 เมตร มีประชาชนปลูกบ้านอยู่เกือบโดยรอบและมีบางส่วนถูกตัดทับด้วยถนน มีการขุดค้นในโลกที่ 1 พบเตาเผาจำนวน 4 เตา วางตัวยาวตามแกนทิศเหนือใต้ เฉียงออกจากแกนทิศเหนือไปทางทิศตะวันตกเล็กน้อย ค้นพบผลิตภัณฑ์ที่ได้จากเตาเผา คือ ประติมากรรมพระพุทธรูปดินเผาประทับนั่งในชั่มรูปสามเหลี่ยม, เครื่องประกอบสถาปัตยกรรม เช่น ท่อน้ำดินเผา

กระเบื้องปูพื้น กระเบื้องมุงหลังคา และชิ้นส่วนหลังคาจำลอง ส่วนที่พบมากที่สุดก็คือภาชนะดินเผา ประเภทโถงหรือตุ่ม หม้อน้ำ อ่าง และครก ส่วนที่พบไม่มากนักก็คือ กระปุก หวด จานและชาม ตะคัน เต่า และฝา รวมไปถึงภาชนะที่ไม่ทราบถึงลักษณะการใช้ที่แท้จริงอีกจำนวนหนึ่ง ภาชนะต่าง ๆ พบว่าไม่มีการตกแต่งลวดลาย ส่วนที่มีการตกแต่งก็จะใช้วิธีเรียบง่าย เช่น การขูดขีดหรือการกดประทับ การขูดค้น พบรูปแบบของเตาเผาและโบราณวัตถุรวมกับหลักฐานทางเอกสารในครั้งนี ทำให้สามารถสันนิษฐานได้ว่าแหล่งเตาโถงอ่างนี้ได้เริ่มผลิตเครื่องปั้นดินเผามาแล้วตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 23 (คริสต์ศตวรรษที่ 18) หรืออาจจะก่อนหน้านั้น และดำเนินกิจการสืบเนื่องมาถึงราวครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ 25 (คริสต์ศตวรรษที่ 20)

การประกอบอาชีพกันเองภายในชุมชนดังเช่นเมืองสาม โลกนี้ เป็นลักษณะเฉพาะของชุมชนในอดีตซึ่งสามารถพบเห็นได้ทั่วประเทศ ที่แต่ละชุมชนจะมีการทำการเกษตรกรรมร่วมอยู่กับการทำ หัตถกรรม ได้แก่ การผลิตข้าวของเครื่องใช้ การทอผ้า เป็นต้น ลักษณะของชุมชนแบบนี้ทำให้คนที่อาศัย อยู่ภายในชุมชนสามารถพึ่งพาตัวเองได้ รวมถึงยังสามารถนำสินค้าที่เหลือจากการผลิตไปขายในชุมชน อื่น ๆ ได้อีกด้วย โครงสร้างในรูปแบบนี้แม้จะทำให้แต่ละชุมชนพัฒนาขึ้นอย่างล่าช้า แต่ก็ เป็นรูปแบบที่มีความมั่นคงมากกว่าแต่หลังจากที่โครงสร้างระบบการผลิตทางเกษตรในประเทศเปลี่ยนไปตั้งแต่การทำ สนธิสัญญาเบาว์ริงในปี พ.ศ. 2398 วิถีชีวิตในแบบดั้งเดิมนี้ก็เริ่มเปลี่ยนไป

3.1.4 เมืองประทุมธานีผู้จังหวัดประทุมธานี

ในวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2358 (ค.ศ. 1815) พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเสด็จประพาส เมืองสามโลกในเทศกาลออกพรรษาเดือนสิบเอ็ด ตามตำนานเล่าต่อกันว่า บรรดาชาวเมืองสามโลกพากันมาเข้าเฝ้า พร้อมทั้งนำดอกบัวซึ่งมีอยู่มากมายในเมืองนี้มาถวาย ครั้งนั้นพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามเมืองสามโลกขึ้นใหม่ว่า “เมืองประทุมธานี” และยกฐานะเป็นหัวเมืองชั้นตรี ขึ้น กรมพระกลาโหม การเสด็จประพาสเมืองสามโลกและการพระราชทานเปลี่ยนนามเมืองใหม่นี้ปรากฏอยู่ในนิราศของสุนทรภู่ 2 เรื่องคือ นิราศภูเขาทอง ที่แต่งขึ้นราวปี พ.ศ. 2371 (สุนย์มานุษยวิทยาสาริรินธร (องค์การมหาชน) (สมส.) กับ นิราศวัดเจ้าฟ้า แต่งขึ้นราวปี พ.ศ. 2375 (วัฒนธรรม บุญจับ, 2558, น. 6)

นิราศภูเขาทอง

ถึงสามโลก โศกถวิลถึงปิ่นเกล้า	พระพุทธเจ้าหลวงบำรุงซึ่งกรุงศรี
ประทานนามสามโลกเป็นเมืองตรี	ชื่อประทุมธานีเพราะมีบัว
โอ้พระคุณบุญล้นไม่กลับหลัง	แต่ชื่อตั้งก็ยังไม่รู้ทั่ว
โอ้เรานี้ที่สุนทรประทานตัว	ไม่รอดชั่วเช่นสามโลกยิ่งโศกใจ
สิ้นแผ่นดินสิ้นนามตามเสด็จ	ต้องเที่ยวเตร็ดเตร่หาที่อาไศรย
แม้กำเนิดเกิดชาติใดใด	ขอให้ได้เป็นข้าฝ่าธุลี
	(พระยาวิจิตรวงศ์วุฒิไกร, 2465)

นิราศวัดเจ้าฟ้า

๑ แล้วเลยนาคบขำถึงสามโลก	เป็นลั่นโลกสมมติสุดสงสัย
ถามบิดาว่าผู้เฒ่าท่านเล่าไว้	ว่าที่ไทยท้าวอุทองเชือกองทรัพย์
หวังจะไว้ให้ประชาเป็นค่าจ้าง	ด้วยจะสร้างบ้านเมืองเครื่องประดับ

พอทำกินสิ้นบุญเป็นสูญลับ
 จึงที่นี้มีนามชื่อสามโคก
 แผ่นดินหลังครั้งพระโกฏไต้โปรดแปลง
 ชื่อประทุมธานีที่เสด็จ
 มารับส่งตรงนี้ที่สำนัก
 ได้รู้เรื่องเมืองประทุมค้อยชุ่มชื่น
 เห็นพวกชายฝ้ายมอญแต่ก่อนมา
 พวกสาวสาวเกล้ามวยสวยสะอาด
 ทั้งหมดผ้าตรีเหมือนสีรุ้ง
 เมื่อยกเท้าก้าวอย่างสว่างแวบ
 นี้หากเห็นเป็นเด็กถ้าจักจิ้น
 ชาวบ้านนั้นปั่นอี่เล็งไว้เฟิงพะ
 ทำนวาน้องร้องถามไปตามทาง
 เขาเบือนหน้าว่าไม่รู้คุณเจ้า
 ลิ่นศรีปากบาคหน้าหนาวจร

ทองก็กลับกลายเป็นดินแดง
 เป็นคำโลกสมมุติสุดแสดง
 เป็นตำแหน่งมอญมาสามภักดิ์
 เดือนสิบเบ็ดบัวออกทั้งดอกฝัก
 พระยาพิทักษ์ทวยหาญผ่านพารา
 คุกมิพื้นวัดบ้านขนานหน้า
 ล้วนสักขาเขียนหมึกจารึกพง
 แต่ขยาอยู่ด้วยว่านุ่งผ้าถุง
 ทั้งผ้าถุงนั้นก็อ้อมลงกรอมดิน
 เหมือนผ้าแลบแลผาดแทบขาดศีล
 เขียนจะปั่นชุ่มซำไปตามนาง
 กระจอนกระจะอ่างโองกระจงกระจาง
 ว่างบางขวางหรือไม่ขวางพินางมอญ
 จงถามเขาข้างหลังที่นั่งสอน
 ฝีปากมอญมิใช่เบาเหมือนชาวเมือง ฯ

(วัดชนะ บุญจับ, 2558, น. 33-34)

ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 (ครองราชย์ พ.ศ. 2411-2453) ทรงเล็งเห็นว่าสยามกำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยมากขึ้น การปกครองประเทศแบบเดิมกำลังจะขาดประสิทธิภาพและไม่สามารถพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าขึ้นได้ รวมไปถึงอิทธิพลจากชาติจักรวรรดินิยมตะวันตกที่กำลังมุ่งเข้ามาล่าอาณานิคมในแถบทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้พระองค์ต้องปรับปรุงให้สยามได้รับการยอมรับเทียบเท่าชาติอารยะทั้งหลาย จึงเกิดเป็นความพยายามที่จะผลักดันให้เกิดการปฏิรูปสังคม ณ ขณะนั้นในทุกด้าน

การปฏิรูปการปกครองในระบบมณฑลเทศาภิบาลถูกนำมาใช้แทนระบบกินเมืองที่มีมาแต่อดีต ระบบกินเมืองเป็นระบบการจัดการปกครองกันเองภายในท้องถิ่น ผู้ดูแลที่ได้รับเลือกหรือสืบเชื้อสายต่อกันมานั้นมีหน้าที่ดูแลและจัดเก็บภาษีอากรจากราษฎรในท้องที่ก่อนนำส่งต่อให้แก่ราชสำนัก แต่ในระบบการปกครองแบบเทศาภิบาลจะถูกกระทำลงมาจากราชสำนัก ที่จะกำหนดเขตปกครองที่เรียกว่า มณฑล ซึ่งขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทย แต่ละมณฑลจะเป็นการรวมเอาหัวเมืองที่มีอาณาเขตใกล้เคียงมารวมไว้ด้วยกัน ข้าราชการจากส่วนกลางจะถูกแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งข้าหลวงเทศาภิบาลเพื่อทำหน้าที่บริหารงานราชการภายในมณฑล รวมไปถึงดูแลความเป็นอยู่ของราษฎรในพื้นที่ของตน ทำให้เมืองประทุมธานี เมืองนนทบุรี เมืองสมุทรปราการ และเมืองนครเขื่อนขันธ์ ถูกรวมเข้าอยู่ในมณฑลกรุงเทพฯ โดยเริ่มแรกนั้นให้ขึ้นตรงกับกระทรวงนครบาล (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.5 ม.1/17) และมีผู้ดูแลเมืองที่เป็นข้าราชการจากส่วนกลางเข้ามาดูแลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2440 เป็นต้นมา

ชนชาติ	ชาย	หญิง	รวม (คน)
ไทย	4,681	4,935	9,616
รามัญ	4,403	4,572	8,975
จีน	1,022	762	1,784
ลาว	362	250	612
แขก	99	81	180
ญวน	93	100	193
รวม	10,660	10,700	21,360

ตารางที่ 3.1 สำมะโนครัวเมืองประทุมธานี พ.ศ. 2441 (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ม-ร.5 น/625/1, ร.ศ. 117, 13 มีนาคม)

ในปี พ.ศ. 2441 เมืองประทุมธานีแบ่งการปกครองออกเป็น 4 ตำบล คือ ตำบลบ้านสามโคก ตำบลคลองรังสฤษดิ์ ตำบลบ้านม่วง และตำบลบ้านท้อกิ่ง มีการสำรวจประชากรของกระทรวงมหาดไทย พบว่ามีประชาชน 6 ชนชาติอาศัยอยู่ร่วมกันแบ่งออกเป็น ชาวไทย ชาวรามัญ(มอญ) ชาวจีน ชาวลาว แขก(มุสลิม) และชาวญวน โดยสัดส่วนของชาวไทยกับชาวมอญนั้นมีมากที่สุดและอยู่ในสัดส่วนใกล้เคียงกัน ส่วนที่รองลงมาคือชาวจีน รวมถึงอาจจะมีชนชาติอื่นที่อยู่นอกเหนือจากข้อมูลนี้ปะปนอยู่ด้วย ในหนังสือที่ระลึกครบรอบ 200 ปี ปทุมธานี (2558, น. 25-45) ซึ่งได้อธิบายรายละเอียดของแต่ละชนชาติไว้ดังนี้

ชาวจีน คาดว่ามีมาแล้วตั้งแต่สมัยเข้ามาติดต่อกับค้าขายกับอาณาจักรอยุธยา ต่อมาในรัชกาลที่ 5 - 6 ถึงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อเข้ามาหากินในสยาม การตั้งถิ่นฐานในเมืองประทุมธานี สถานที่แรกเริ่มจะอาศัยอยู่กันบริเวณสามโคก ได้แก่ ตลาดบางเตย จะพบว่ามีการตั้งศาลเจ้า โรงเจ และฮวงซุ้ย โดยยังมีการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อในเทศกาลต่าง ๆ ชาวจีนสมัยก่อนจะใช้แพสำหรับอยู่อาศัยและติดต่อกับค้าขาย ชาวจีนในย่านนี้นิยมประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้าง ทำสวนผัก และงานฝีมือประเภทช่างเงิน ช่างทอง ส่วนชุมชนชาวจีนเก่าแก่อื่น ๆ ได้แก่ ชุมชนตลาดบ้านลาดคว้น อำเภอสามโคก, ตลาดระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว, ตลาดเจริญผลพัฒนาและตลาดศิริวัฒนา อำเภอเมืองปทุมธานี, ตลาดบางขันธุ์ อำเภอคลองหลวง และตลาดปากคลองเจ็ดและตลาดรังสิต อำเภอธัญบุรี

ชาวลาว มีชุมชนที่สำคัญคือ ชุมชนวัดเสด็จ เกิดจากการอพยพเข้ามาเมื่อครั้งสยามทำสงครามปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ ในครั้งนั้น รัชกาลที่ 3 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรียะ) บุตรเจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง) ต้นตระกูลชเสนีย์ ยกทัพไปปราบจนสงบราบคาบ แล้วจึงได้นำครอบครัวลาวลงมาที่กรุงเทพฯ ในราว พ.ศ. 2370 พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ครอบครัวลาวไปตั้งบ้านเรือนที่ใกล้กับวัดสร้อยทอง เมืองประทุมธานี ในปัจจุบันวัดสร้อยทองได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดเสด็จ

ชาวญวนหรือชาวเวียดนาม อพยพเข้ามาในสมัยรัตนโกสินทร์ สาเหตุเพราะประเทศเวียดนามเกิดสงครามภายใน ชาวญวนเข้ามาตั้งรกรากในเขตสามโคกบริเวณชุมชนข้างวัดท้ายเกาะใหญ่และชุมชนรอบวัดมเหยงค์ ต่อมาได้รวมกลุ่มเข้ากับชุมชนที่นับถือศาสนาคริสต์ที่มีมาแต่เดิมสมัยอยุธยาแล้ว

มีการผสมกลมกลืนกันทางชาติพันธุ์และศาสนา ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการขุดคลองรังสิตในเขตลำลูกกา ทำให้ประชาชนอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนทำกินเพิ่มมากขึ้น เกิดเป็นชุมชนคริสต์เชื้อสายญวนขนาดใหญ่ขึ้นในเขตอำเภอลำลูกกา

คนแขกหรือคนมุสลิม มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่ปัตตานีและถูกทหารเข้ามาแย่งส่วนกลางพระนครตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 (ครองราชย์ พ.ศ. 2325-2352) โดยให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ใต้วัดเสด็จ (สร้อยทอง) ชื่อชุมชนบ้านแขก คนมุสลิมอีกกลุ่มทหารมาอีกในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 (ครองราชย์ พ.ศ. 2367 - 2394) และให้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลหน้าไม้ อำเภอลาดหลุมแก้ว

ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 (ครองราชย์ พ.ศ. 2453-2468) ในวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2458 (ค.ศ. 1915) พระองค์ทรงเห็นว่ากรุงเทพฯ มีความเจริญขยายออกไปมากแล้ว จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกมณฑลกรุงเทพฯ แล้วกำหนดเขตขึ้นใหม่ โดยปรับให้เมืองชัยภูมิและเมืองประทุมธานีไปสมทบเป็นหัวเมืองขึ้นกระทรวงมหาดไทย และในวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2458 จึงได้มีประกาศพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้โอนหัวเมืองทั้งสองไปขึ้นอยู่ในมณฑลกรุงเก่า (ประกาศยกเมืองชัยภูมิ แลเมืองปทุมธานี ขึ้นในมณฑลกรุงเก่า, 2458, 14 พฤศจิกายน, น. 359) ต่อมาจึงได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ใช้คำว่า จังหวัด แทนคำว่าเมืองใน ลงวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2459 (ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนคำว่าเมืองเรียกว่าจังหวัด, 2459, 28 พฤษภาคม, น. 51-53) และ พ.ศ. 2461 (ค.ศ. 1918) จึงได้ให้มีการเปลี่ยนการเขียนชื่อจังหวัดใหม่ จากเดิมที่ใช้คำว่า จังหวัดประทุมธานี จึงได้เปลี่ยนมาเป็น “จังหวัดปทุมธานี”

จังหวัดปทุมธานี แต่เดิมมี 3 อำเภอ คือ 1)อำเภอบางกระดี่ 2)อำเภอสามโคก และ 3)อำเภอเชียงราก ก่อนที่จะมีประกาศแบ่งเขตท้องที่ในจังหวัดปทุมธานีขึ้นใหม่ใน พ.ศ. 2474 มีการยุบรวมเมืองชัยภูมิ ซึ่งมีเขตการปกครอง 4 อำเภอ คือ 1)อำเภอรังสิต 2)อำเภอคลองหลวง 3)อำเภอหนองเสือ และ 4)อำเภอลำลูกกา ทำให้จังหวัดปทุมธานีมีเขตปกครองรวมทั้งสิ้น 7 อำเภอจนถึงปัจจุบัน ประกอบไปด้วย

1)อำเภอเมืองปทุมธานี มีชื่อเดิมว่า อำเภอเมือง เปลี่ยนมาเป็น อำเภอบางกระดี่ เมื่อ พ.ศ. 2460 (ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องเปลี่ยนชื่ออำเภอ, 2460, 29 เมษายน, น. 43) และใน พ.ศ. 2481 จึงเปลี่ยนมาเป็นอำเภอเมืองปทุมธานี

2)อำเภอสามโคก

3)อำเภอลาดหลุมแก้ว มีชื่อเดิมว่า อำเภอเชียงราก เปลี่ยนมาเป็น อำเภอลาดหลุมแก้ว เมื่อ พ.ศ. 2460 (ประกาศเรื่องให้แบ่งเขตท้องที่ในจังหวัดประทุมธานี, 2460, 1 เมษายน, น. 5-6)

4) อำเภอชัยภูมิ มีชื่อเดิมว่า อำเภอรังสิต เปลี่ยนมาเป็น อำเภอชัยภูมิ เมื่อ พ.ศ. 2481 และเปลี่ยนการเขียนเป็น ชัยภูมิ ในสมัยที่ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี

5) อำเภอลำลูกกา

6) อำเภอคลองหลวง ชื่อเดิม อำเภอบางหวาย เปลี่ยนเมื่อ พ.ศ. 2448

และ 7) อำเภอหนองเสือ

3.2 ปัจจัยด้านความเป็นเมืองของจังหวัดปทุมธานี

กระบวนการเป็นเมือง (Urbanization) ในจังหวัดปทุมธานี จะเป็นปรากฏการณ์ของลักษณะการเป็นเมืองที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการเพิ่มขึ้น-ลดลง ของประชากรเมือง กล่าวคือ พื้นที่ชุมชนเมืองบางส่วนของจังหวัดปทุมธานีได้ถูกเปลี่ยนแปลงบทบาทไปตามลำดับศักยภาพและการเจริญเติบโตของเมืองจากบทบาทในอดีตที่เป็นเพียงเมืองบริบทรองรับการขยายตัวของพื้นที่ทางตอนบนของกรุงเทพมหานคร มาเป็นเมืองศูนย์กลางการพัฒนาด้านเศรษฐกิจอุตสาหกรรม และการพัฒนาการศึกษา ทำให้เกิดการจ้างงานและเกิดแหล่งงานใหม่เพิ่มขึ้นมากมาย ผลที่ตามมาคือ การหลั่งไหลเข้ามาของแรงงานและประชากรจากภายนอก กระบวนการเป็นเมืองที่เกิดขึ้นในจังหวัดปทุมธานี จึงผลักดันให้เกิดความหนาแน่นและเกิดการขยายตัวของเมืองอย่างควบคุมไม่ได้ ซึ่งส่งผลทำให้เกิดการขยายตัวของเมืองแบบไร้ทิศทาง (Urban Sprawl) ตามมา (เขาวลัทธิ จันทมาศ, 2559, น.35)

นิยามของ เขาวลัทธิ จันทมาศ ซึ่งให้เห็นว่าการเพิ่มหรือลดลงของประชากรในพื้นที่นั้นมีส่วนทำให้เกิดความเป็นเมืองขึ้น ส่วนปัจจัยรองลงมาก็คือการเติบโตขึ้นของระบบเศรษฐกิจที่สร้างอาชีพกลายเป็นแหล่งงานสำคัญและทำให้เกิดการจ้างงานขึ้นตามมา จากประวัติความเป็นมาของจังหวัดปทุมธานี ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 2400 เป็นต้นมาได้เกิดเหตุการณ์สำคัญซึ่งส่งเสริมให้เกิดความเป็นเมืองขึ้น สามารถแบ่งออกเป็น 2 หัวข้อหลัก คือ 1) การขุดคลองและขยายพื้นที่เพาะปลูกในรัชกาลที่ 5 และ 2) การที่รัฐเริ่มส่งเสริมกิจการอุตสาหกรรมภายหลังจากการเปลี่ยนการปกครอง พ.ศ. 2475 ทำให้เกิดระบบทุนนิยมกระจายไปทั่วประเทศ โดยมีรายละเอียดในแต่ละหัวข้อดังต่อไปนี้

3.2.1 การขุดคลองและขยายพื้นที่เพาะปลูก

ย้อนกลับไปที่ตอนต้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 (ครองราชย์ พ.ศ. 2394-2411) หรืออยู่ในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ลัทธิล่าอาณานิคมในทวีปเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้กำลังเติบโตเต็มที่ ประเทศสยามในขณะนั้นกำลังตกอยู่ภายใต้ความตึงเครียดจากการคุกคามของมหาอำนาจทางตะวันตก ส่งผลให้ในวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2398 (ค.ศ. 1855) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงต้องจำยอมลงนามในสนธิสัญญาเบาว์ริงกับสหราชอาณาจักรสาระสำคัญของสนธิสัญญานับนี้ทำให้ประเทศสยามต้องยอมเสียดินแดนนอกอาณาเขตให้แก่ประเทศอังกฤษ และต้องยอมเปลี่ยนแปลงระบบการค้าขายภายในประเทศไปสู่ระบบการค้าแบบเสรี ซึ่งจากเดิมการค้าขายสินค้าที่มีค่ากับต่างชาติจะอยู่ในความควบคุมผูกขาดของพระคลังสินค้า ส่วนการค้าขายของเอกชนเป็นเพียงการค้าขนาดเล็กภายในประเทศ แต่จากข้อบังคับในสนธิสัญญาทำให้สยามต้องจำยอมเปลี่ยนไปสู่ระบบการค้าที่เปิดเสรีมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้การค้ากับต่างชาติมีการขยายตัวเป็นอย่างมาก และทำให้ “ข้าว” กลายเป็นพืชเศรษฐกิจสำหรับการส่งออกที่สำคัญ การเปลี่ยนแปลงระบบการค้านี้ได้ส่งผลต่อโครงสร้างทางการผลิตของสยาม ทำให้เกิดมีการจ้างแรงงานเพิ่มมากขึ้นจากที่ไม่เคยมีมา ตลอดจนมีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในขั้นตอนการผลิตเพื่อเพิ่มผลผลิตให้ได้จำนวนมากขึ้น

จากความต้องการข้าวเป็นจำนวนมากได้กระตุ้นให้เกิดการปฏิรูปประเทศในด้านต่าง ๆ โดยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงได้ตระหนักถึงความสำคัญของการคมนาคมภายใน

ประเทศทั้งทางบกและทางน้ำ ในขั้นต้น พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการขยายและปรับปรุงพื้นที่ภายใน และโดยรอบเขตเมืองพระนคร ให้มีการสร้างและปรับปรุงสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานทั้งด้านการไฟฟ้า น้ำ ประปา ถนน และทางรถไฟจีน ซึ่งเป็นส่วนที่ช่วยให้การติดต่อค้าขายกับการขนส่งสินค้าไปสู่ต่างประเทศ นั้นมีความสะดวกมากยิ่งขึ้น สำหรับส่วนของการปรับปรุงพื้นที่ที่มีผลต่อความเปลี่ยนแปลงในบริเวณ จังหวัดปทุมธานีนั้นสามารถแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วน คือ

3.2.1.1 การขุดคลองในพื้นที่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา

ช่วงต้นของการครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชประสงค์ให้ขุดคลองสายแรกขึ้นในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี มีชื่อคลองว่า คลองเปรมประชากร หรือในชื่อเดิม คลองสวัสดิ์เปรมประชากร คลองนี้ถูกขุดขึ้นในระหว่างปี พ.ศ. 2413-2415 เพื่อช่วยย่นระยะทางการเดินเรือจากพระนคร ไปยังจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และช่วยเปิดพื้นที่ริมสองฝั่งคลองให้เป็นที่อยู่อาศัยและทำการเพาะปลูก

ทั้งข้าราชการและสามัญชนต่างเข้าจับจองที่ดินสองฟากฝั่งคลอง ที่ดินที่ประกาศจับจองนี้บางแปลงมีมากถึง 2,000 ไร่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นการตระหนักอีกขั้นหนึ่งถึงการเก็งกำไรราคาที่ดิน มีคนน้อยคนที่จะมีกำลังคนได้บังคับบัญชาพอที่จะทำไร่ไถนาในผืนดินขนาดใหญ่เช่นนี้ ดูเหมือนว่าจะเป็นไปได้ว่า เอกชนที่เกี่ยวข้องกำลังจะขายหรือไม่ก็ให้เช่าผืนดินเหล่านั้นในอนาคต ดังนั้นที่ดินสองฟากฝั่งลำคลองจึงยังคงไม่ได้ใช้เพาะปลูกอยู่อีกมาก ในขณะที่ผืนดินที่ไม่มีกรจับจองในเขตอื่น ๆ ก็ยังมีพอและชาวราษฎรก็ไม่จำเป็นต้องเสี่ยงกับโชคชะตาด้วยการอพยพเข้าไปในดินแดนที่แม้ว่าจะมีน้ำอุดมสมบูรณ์และยังไม่มีกรเพาะปลูก แต่ก็ถูกจับจองโดยบุคคลที่มีอำนาจมากกว่าในสังคม (เดวิด บรูซ จอห์นสัน, 2530, น. 25)

สิ่งที่ เดวิด บรูซ จอห์นสัน ได้กล่าวไว้ในหนังสือ *สังคมชนบทและเศรษฐกิจข้าวของไทย* ได้แสดงถึงระบบของ “การเก็งกำไรที่ดิน” นั้นได้เกิดขึ้นควบคู่ไปกับกระบวนการที่รัฐพยายามพลิกผืนดินที่รกร้างให้กลายมาเป็นที่ทำกินตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีแรงเสริมมาจากความต้องการผลิตข้าวที่ช่วยทำให้ที่ดินในตำแหน่งที่ดีและเหมาะสมนั้นมีความต้องการ และช่วยทำให้ที่ดินเหล่านั้นมีมูลค่าราคาขึ้น เหล่าชาวนาจากพื้นที่ต่าง ๆ จึงมีความต้องการพื้นที่ที่พร้อมสำหรับการประกอบอาชีพ แต่อย่างไรก็ตามกรรมสิทธิ์ในการจับจองก็มักจะตกไปอยู่กับกลุ่มคนที่มีกำลังทรัพย์มากกว่า ชาวนาที่มีทุนทรัพย์น้อยจึงทำได้เพียงเป็นผู้เช่าที่นาต่อจากนายทุนอีกทอดหนึ่ง สำหรับผู้วิจัยแล้วจากจุดนี้ถือเป็นการเริ่มต้นของปัญหาการครอบครองที่มีระบบทุนนิยมอยู่เบื้องหลัง

สำหรับจังหวัดปทุมธานีนั้นมีพื้นที่ในฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา มีพื้นที่รกร้างขนาดใหญ่เรียกกันทั่วไปว่า “ทุ่งหลวง” ซึ่งในหนังสือ *ร้อยปีคลองรังสิต โครงการวิจัยนำร่องเฉลิมฉลองวโรกาสกาญจนาภิเษก สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* โดยที่ ฉลอง สุนทรวาณิชย์ ระบุรายละเอียดของทุ่งหลวงไว้ว่า

ประมาณ 2,000 ตารางกิโลเมตร หรือ 1.5 ล้านไร่ โดยประมาณ” (น. 1) ส่วนใหญ่ของทุ่งรังสิตตั้งอยู่ในเขตอำเภอคลองหลวง อำเภอธัญบุรี อำเภอหนองเสือ และอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ที่เหลืออยู่ในเขตอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา เขตหนองจอก และเขตบางเขน กรุงเทพมหานคร พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับระบบชลประทานรังสิต ที่มีคลองรังสิตและคลองระพีพัฒน์เป็นคลองหลัก” (ฉลอง สุนทราวาณิชย์, 2539, น. 1)

และในหนังสือเล่มเดียวกัน ธนวัฒน์ จารุพงษ์สกุล (2539, น. 115) ก็ได้บรรยายถึงสภาพทางนิเวศวิทยาของทุ่งรังสิตก่อน พ.ศ. 2432 ไว้ว่า “น่าจะเป็นทุ่งหญ้าขนาดใหญ่มีน้ำขังอยู่บางแห่ง พืชที่ขึ้นก็จะเป็นการจำพวกหญ้าและพืชน้ำ (Gramineae) ... ในบริเวณที่น้ำไม่ลึกนักและบริเวณที่เป็นที่ดอนซึ่งพบอยู่โดยทั่วไปมักจะมียอดไม้พุ่มและใหญ่ขึ้น” นอกจากนั้นเขายังระบุว่าในทุ่งหลวงยังมีสัตว์ขนาดเล็กจำพวกนกและสัตว์ขนาดใหญ่จำพวกกวาง เช่น สมัน (ปัจจุบันสูญพันธุ์ไปแล้วจากประเทศไทย) และโขลงช้างป่าซึ่งพากันลงจากเขาใหญ่มาหากินกันอยู่ในบริเวณทุ่งหลวงไปจนถึงริมคลองแสนแสบได้เป็นจำนวนมาก

การพลิกพื้นที่ที่รกร้างไปสู่การใช้ประโยชน์เพื่อการปลูกข้าวจะเป็นที่นิยมกันอย่างมากในช่วงเวลานั้น เพราะสืบเนื่องมาจากเศรษฐกิจที่เติบโตขึ้นซึ่งมีข้าวเป็นปัจจัยหลัก เมื่อมีที่ดินแล้วสิ่งที่จำเป็นอีกอย่างหนึ่งก็คือ คลอง ที่จะเป็นเสมือนเส้นเลือดที่แผ่เข้าไปในผืนดินแต่ละส่วนและนำน้ำเข้าไปเพื่อสร้างความชุ่มชื้น ความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ต้นข้าว รวมถึงยังช่วยให้การคมนาคมขนส่งนั้นเป็นไปได้โดยสะดวกเพราะในเวลานั้นการเดินทางทางน้ำยังมีความจำเป็นมากกว่าในปัจจุบัน

ด้วยเหตุนี้ จึงได้เกิดโครงการสำคัญที่เรียกว่า “โครงการรังสิต” เป็นโครงการจากการเข้าหุ้นรวมกลุ่มกันระหว่างกลุ่มขุนนาง นายทุน และนักธุรกิจต่างประเทศ อันประกอบไปด้วย พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์, พระนันทพิภพ (ชื่น บุนนาค), นายโยคิม แกรซี, หลวงสาธรราชายุทธ (ยมหรือเจ้าตัวยม) และหม่อมราชวงศ์สุวพรรณ (ใหญ่) สนิทวงศ์ ได้ร่วมกันจัดตั้งบริษัทกอมปนีชูดคลองแลคูนาสยาม ที่ในระยะต่อมาใช้ชื่อเรียกว่า “บริษัทขุดคลองแลคูนาสยาม” (Siam Lands, Canal and Irrigation company) เพื่อดำเนินการขอพระบรมราชานุญาตขุดคลองทั่วพระราชอาณาเขต โดยได้เริ่มทำในเขตผืนดินบริเวณทุ่งหลวงที่ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ก่อน ซึ่งทางบริษัทฯ นั้นได้รับพระบรมราชานุญาตให้จัดการขุดในพื้นที่ดังกล่าว แต่ก็มีเงื่อนไขให้ทางบริษัทฯ นั้นเป็นผู้ออกทุนในการขุดคลองทั้งหมด โดยรัฐบาลจะยกกรรมสิทธิ์ที่ดินสองฝั่งคลองที่ไม่มีผู้ใดจับจองตามที่รัฐบาลกำหนดให้ ซึ่งที่ดินตามที่กำหนดนั้นทางบริษัทฯ จะขายให้แก่ผู้ใดก็ได้ตามความปรารถนา แต่จะต้องเหลือที่ริมฝั่งทั้ง 2 ข้าง ๆ ละ 6 วา เพื่อใช้เป็นี่สาธารณะ รวมไปถึงบริษัทฯ จะต้องเป็นผู้ดูแลบำรุงรักษาคอง โดยสามารถเก็บเงินจากเรือที่ผ่านไปมา และแบ่งรายได้ร้อยละ 20 จากรายได้ทั้งหมดให้แก่รัฐบาล

เป้าหมายของโครงการรังสิตนั้นมีวัตถุประสงค์ในการขุดคลองเพื่อเปิดพื้นที่รกร้างว่างเปล่าในท้องทุ่งหลวงให้เป็นแหล่งเพาะปลูกทำนา ใช้เชื่อมเส้นทางสัญจรทางน้ำระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำนครนายก และเพื่อสร้างระบบน้ำเพื่อการเกษตรที่คอยควบคุมน้ำและรักษาระดับน้ำในพื้นที่ให้มีเพียงพอตลอดปี รวมไปถึงให้มีน้ำเพียงพอต่อการทำนาแม้ในปีที่มีน้ำไม่ปกติ โดยมีสัญญาพระราชทาน

พระบรมราชานุญาตขุดคลองลงวันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2431 (ค.ศ. 1888) แต่กว่าที่บริษัทฯ จะได้เริ่มขุดอย่างเป็นทางการก็มีการแก้ไขสัญญาอีกหลายครั้งไปจนถึงวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2433 (ค.ศ. 1890) ทางบริษัทฯ จึงได้เริ่มขุดอย่างเป็นทางการโดยเริ่มจากคลองสายหลักก่อน ตั้งแต่คลองเปรมประชากร แขวงเมืองประทุมธานีไปออกที่ลำน้ำนครนายก โดยมีการสร้างประตูระบายน้ำและประตูเรือสัญจรทั้งด้านตะวันออกและตะวันตกของลำคลองนี้ แรงงานส่วนใหญ่ในช่วงเริ่มต้นเป็นคนจีนซึ่งเป็นแรงงานที่นิยมและมีจำนวนมากในช่วงเวลานั้น แต่ในภายหลังทางบริษัทฯ ได้นำเข้าเครื่องจักรมาใช้ขุดแทนแรงงานคนซึ่งได้ผลดีกว่าและมีค่าใช้จ่ายที่ถูกลงกว่าเป็นอย่างมากอีกด้วย

ภายหลังจากขุดคลองสายหลักสำเร็จ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงได้เสด็จพระราชดำเนินเปิดคลองในวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2439 (ค.ศ. 1896) (เสด็จพระราชดำเนินเปิดคลองรังสิตประยูรศักดิ์ แลเสด็จพระราชวังบางปะอิน, 2439, 24 พฤศจิกายน, น. 430-433) ภายหลังจากนั้นทุ่งหลวง หรือ ทุ่งหลวงรังสิต หรือ ทุ่งรังสิตนี้ จึงได้ก้าวเข้าสู่การเติบโตในรูปแบบของเมืองอย่างเด่นชัดขึ้น กล่าวคือ เมื่อที่ดินและคลองได้เกิดขึ้นนั้นมีชาวนาและนายทุนที่สนใจได้เข้ามาจับจองที่ดินและอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนเพื่ออยู่อาศัยกันเป็นจำนวนมาก จากชุมชนย่อยจึงเกิดเป็นชุมชนใหญ่ขึ้นในหลายจุดของพื้นที่ หลักฐานที่เป็นรูปธรรมที่สุดคือการเกิดขึ้นของเมืองธัญบุรี ทั้งนี้ สุภางค์ จันทวานิช (2539, น. 309-315) ได้ระบุปัจจัยของการเกิดขึ้นของเมืองธัญบุรีว่าประกอบไปด้วย 1) ปัจจัยด้านทำเลที่ตั้ง 2) ปัจจัยด้านที่ดินทำกินและน้ำ 3) การเพิ่มของประชากร 4) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี 5) ผลผลิตส่วนเกินและความหลากหลายของอาชีพ ซึ่งมีรายละเอียดมากจากการที่บริเวณคลองซอยที่ 6 และ 7 ที่เป็นคลองซอยแรกซึ่งได้เริ่มขุดหลังจากขุดคลองสายหลักมาแล้ว 2 ปี อีกทั้งยังสามารถเดินทางเชื่อมกับคลองแสนแสบที่อยู่ตอนล่างได้อีกด้วย ด้วยเหตุปัจจัยด้านต่าง ๆ จึงทำให้มีผู้คนจากทุกสารทิศอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในบริเวณนี้ก่อนพื้นที่อื่น ๆ กลุ่มผู้คนต่าง ๆ ที่ย้ายเข้ามานั้นประกอบไปด้วยชาวนาจำนวนหนึ่งที่ย้ายมาจากพื้นที่นาบริเวณริมคลองแสนแสบ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากน้ำทะเลทำให้ไม่สามารถทำนาได้ตามที่ต้องการ อีกกลุ่มหนึ่งคือพวกชาวนาจากภาคอีสานที่ไม่สามารถทำนาของตัวเองได้เพราะผืนดินแห้งแล้งประกอบกับไม่มีเส้นทางคมนาคมที่ใช้ในการส่งข้าวออกไปขายได้ จึงจำเป็นต้องเดินทางลงมาเพื่อรับจ้างทำนาในบริเวณภาคกลางแทน นอกจากนั้น ก็ยังมีผู้คนกลุ่มอื่น ๆ อีก เช่นคนมอญ คนไทยมุสลิมตลอดไปจนคนในบังคับต่างประเทศเช่น คนจีน คนญวน และแขกมลายูเข้ามาตั้งรกรากอาศัยอยู่กันเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะชาวจีนที่ในตอนแรกนั้นเข้ามารับจ้างขุดคลองแต่ต่อมาเมื่อมีเครื่องจักรขุดคลองแทนแล้วก็เลือกที่จะไม่ย้ายไปทำที่อื่นต่อ แต่เลือกที่จะอยู่อาศัยที่บริเวณนั้นจนเกิดเป็นชุมชนชาวจีนขึ้นในหลายจุดของจังหวัดปทุมธานี

การเจริญขึ้นของพื้นที่ได้พัฒนามาเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและแหล่งงานที่สำคัญ ที่มีความหลากหลายของเชื้อชาติ สถานะ อาชีพจนทำให้บริเวณคลองซอยที่ 6 และ 7 มีลักษณะของชุมชนเกิดขึ้น ใน พ.ศ. 2444 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเมืองขึ้นบริเวณคลองซอยที่ 6 และ 7 และพระองค์ทรงเสด็จพระราชดำเนินมาเปิดเมืองธัญบุรีอย่างเป็นทางการด้วยตัวพระองค์เองในวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2445 (ค.ศ. 1902) (การเสด็จพระราชดำเนินเปิดเมืองธัญบุรี, 2445, 22 มีนาคม, น. 1028-1031) ดังปรากฏรายละเอียดการกำหนดเขตแดนเมืองธัญบุรีอยู่ในเอกสาร ร่างจดหมายเหตุเรื่องสร้างเมืองธัญบุรี มีใจความสำคัญว่า

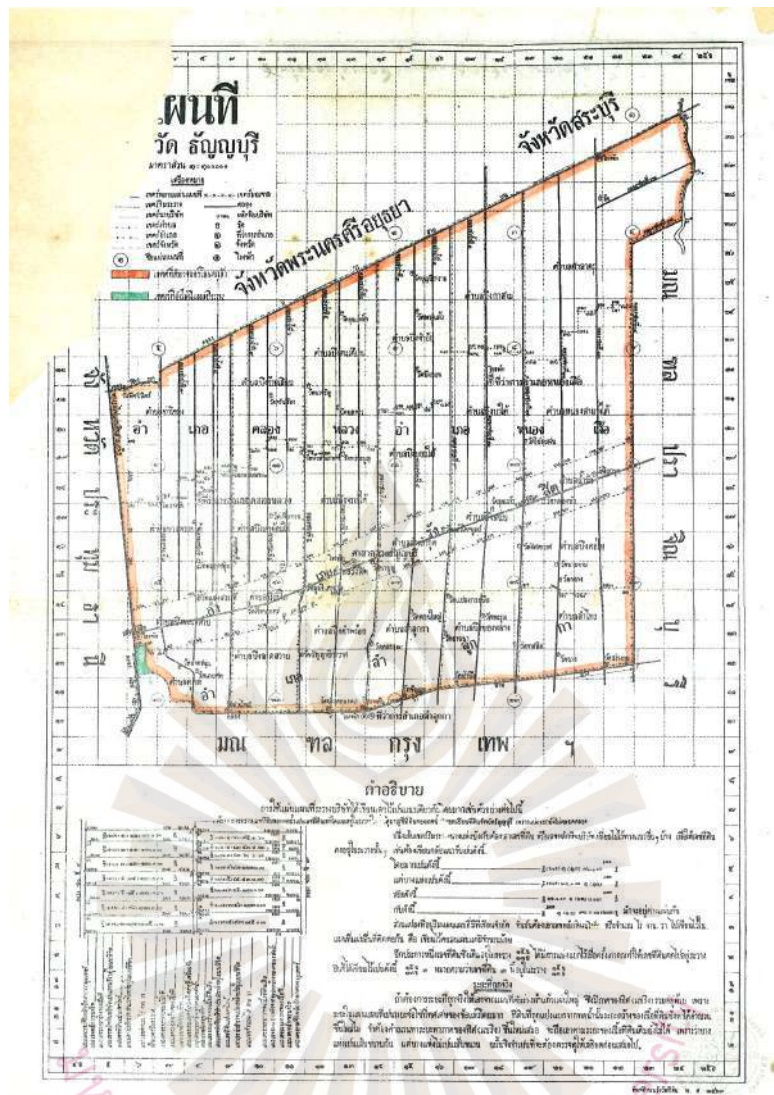
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศสร้างเมืองขึ้นที่ตำบลระหว่างคลองชอยที่ 6 กับที่ 7 ฝั่งเหนือคลองรังสิตประยูรศักดิ์ เมื่อวันที่ 6 เมษายน รัตนโกสินทร์ศก 120 มีกำหนดเขตแขวงเมือง ทิศตะวันตกตั้งแต่ทางรถไฟนครราชสีมาไปทางทิศตะวันออกจนถึงคลองชอยที่ 14 ฝั่งตะวันตก จดแขวงเมืองนครนายกแลเมืองฉะเชิงเทรา ทิศเหนือตั้งแต่คลองหกวาสายบนฝั่งใต้พรมแดนกรุงเก่าแลเมืองสระบุรี ลงมาทางทิศใต้จนพ้นคลองหกวาสายล่างไป 40 เส้น ตามเขตรที่นาริมคลองหกวาฝั่งใต้ จดแขวงกรุงเทพฯ แลเมืองมีนบุรี พระราชทานนามเมืองว่า “เมืองธัญญบุรี” (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.5 น 3.2 ก/2, 2445, น. 152)

ในอีกมุมมองหนึ่ง เดวิด บรูซ จอห์นสัน (2530, น. 75) ให้เหตุผลว่าปัจจัยของการเกิดเมืองธัญญบุรีนั้นเกิดมาจากสภาพทางเศรษฐกิจที่เติบโตขึ้น รวมถึงโครงสร้างทางสังคมไทยในชนบทที่ประกอบขึ้นจาก “ขอบข่ายความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์อย่างไม่เป็นทางการ” ซึ่งทั้งสองสิ่งนั้นช่วยเอื้อให้เกิดกลุ่มผู้มีอิทธิพลหรือกลุ่มโจรสู้รายขึ้นในท้องถิ่น ที่นับวันจะก่อคดีที่ทวีความรุนแรงและยากต่อการดูแลควบคุม ทำให้ทางราชการจำเป็นต้องปฏิรูปการปกครองและยกเขตนี้ให้เป็นเมือง เพื่อให้สามารถเข้ามาจัดการการปกครองให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย

แรกเริ่มเมืองธัญญบุรีแบ่งการปกครองเป็น 4 อำเภอ คือ 1)อำเภอรังสิต 2)อำเภอคลองหลวง 3)อำเภอหนองเสือ และ 4)อำเภอลำลูกกา แต่ต่อมาใน พ.ศ. 2474 (ค.ศ. 1931) พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 (ครองราชย์ พ.ศ. 2468-2478) ทรงออกประกาศยุบจังหวัดธัญญบุรี เพื่อประหยัดรายจ่ายเงินแผ่นดิน (ประกาศเรื่องยุบรวมท้องที่บางมณฑลและบางจังหวัด, 2474, 21 กุมภาพันธ์, น. 577) ทำให้เมืองธัญญบุรีมีสถานะเป็นเมืองอยู่เพียง 30 ปี

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2433 ที่เริ่มการขุดคลองจนถึง พ.ศ. 2455 พื้นที่ของจังหวัดธัญญบุรีมีผู้คนอพยพเข้ามาอยู่อาศัยมากถึง 33,517 คน ถ้าพิจารณาร่วมกับตารางที่ 2.1 จะพบว่าเฉพาะในอาณาเขตจังหวัดปทุมธานีใน พ.ศ. 2441 ก็ยังมีผู้คนอาศัยอยู่เพียง 21,360 คนเท่านั้น แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงของทางเศรษฐกิจของสยาม นอกจากจะทำให้เกิดการพลิกพื้นที่ดินรกร้าง เกิดการขุดคลองและการชลประทานกันอย่างกว้างขวางแล้ว ยังมีส่วนช่วยกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนไหวของผู้คนจากทั่วประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มชาวนาที่ต้องการแสวงหาที่ทำกินอันอุดมสมบูรณ์ใหม่ ด้วยขนาดอันกว้างใหญ่ของทุ่งรังสิตเองก็เพียงพอที่จะโอบรับเอาผู้คนจำนวนมากไว้ได้เป็นอย่างดี จนสามารถพัฒนาไปสู่การเกิดเป็นจังหวัดธัญญบุรีขึ้นได้ดังที่กล่าวมาข้างต้น แต่ทั้งนี้ นอกจากด้านที่ดีและเป็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นก็ยังมีด้านตรงข้ามซึ่งเกิดขึ้นควบคู่กันและเป็นปัญหาด้วย สุนทรี อาสะไวย์ และ เรื่องวิทย์ ลิมปนาท ได้เชื่อมโยงเรื่องรูปแบบของระบบทุนกับความเจริญที่เกิดขึ้นกับพื้นที่แถบนี้ไว้ว่า

เป็นอาณานิคมที่มีกำเนิดและพัฒนาการที่สัมพันธ์กับเรื่องของ “ทุน” ในรูปของ “เงินตรา” ที่ค่อนข้างเด่นชัดนับตั้งแต่แรก คือเริ่มต้นตั้งแต่การลงทุนของเอกชนเพื่อพัฒนาการขุดคลองโดย “บริษัทขุดคลองเสถียรสยามจำกัด” ติดตามมาด้วยการเฟื่องฟูของธุรกิจจัดสรรที่ดินเพื่อใช้ปลูกข้าว มาถึงยุคพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรม เขตนี้ก็เป็นเขตแรก ๆ ที่มีการลงทุนพัฒนาอุตสาหกรรมขั้นปฐม (สุนทรี อาสะไวย์ และ เรื่องวิทย์ ลิมปนาท, 2539, น. 8)

ภาพที่ 3.3 แผนที่จังหวัดชัยภูมิ พ.ศ. 2467 (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ผจมท 0601/16, 2467)

อำเภอ	ชาย	หญิง	รวม (คน)
คลองหลวง	3,897	4,195	8,092
ชัยภูมิ	3,331	3,221	6,552
ลำลูกกา	7,300	6,407	13,707
หนองเสือ	2,637	2,529	5,166
รวม	17,165	16,352	33,517

ตารางที่ 3.2 สำมะโนครัวจังหวัดชัยภูมิ พ.ศ. 2455 (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กน (ล) 2/กลุ่ม 1-4, พ.ศ. 2450-2456)

ศรีศักร วัลลิโภดม (2561) ก็ได้กล่าวถึงผลของความเจริญที่เกิดขึ้นว่า “การขยายตัวทางการเกษตรในการทำนาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภูมิประเทศให้เป็นทุ่งนาที่กว้างขวาง มีการปลูกข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจ มีผู้ประกอบการ มีนายทุน และชนชั้นกลาง ... สิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ใหม่ในทางภูมิทัศน์ของสังคมเกษตรกรรมที่เริ่มทิ้งห่างไปจากสังคมชานาแต่เดิม” (น. 280)

สุนทรีย์ อาสะวีย์ (2530) ได้อธิบายถึงการแบ่งรูปแบบการจัดการที่ดินในโครงการรังสิตไว้ 2 ประเภท คือ “การจัดการที่ดินโดยรัฐบาล และการจัดการที่ดินโดยบริษัทบุคคลนอกแลดูนาสยาม” (น. 66-69) สำหรับประเภทหลัง “บริษัทจัดการแบ่งและขายที่ดินก่อนที่บริษัทจะได้บุคคลนอกเสียอีก โดยบริษัทประกาศชักชวนให้คนมาลงชื่อเพื่อจองที่ของบริษัท และจ่ายเงินค่าที่ให้กับบริษัท ซึ่งบริษัทเรียกว่า “ช่วยเสียดำที่บุคคลนอกกรอกที่ดิน” ทั้งนี้โดยบริษัทใช้วิธีการให้ผู้ซื้อดังกล่าวผ่อนชำระเงินให้แก่บริษัทเป็นงวดๆ” (น. 68) รวมถึงการที่ในช่วงแรกนั้นบริษัทจะแบ่งขายที่ดินแปลงขนาดใหญ่มากกว่า จึงทำให้กรรมสิทธิ์บนพื้นที่ดินตกไปอยู่กับผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนที่อยู่ในกรุงเทพฯ มากกว่าชาวนาธรรมดาคนมีฐานะจากกรุงเทพฯ เป็นผู้ที่จะเห็นช่องทางในการทำธุรกิจเก็งกำไรจากการค้าที่ดิน ที่ส่งผลต่อให้เกิดความเฟื่องฟูของธุรกิจจัดการที่ดินสำหรับใช้ปลูกข้าวในระยะต่อมา แม้ว่าทางรัฐบาลและบริษัทจะมีความพยายามจัดการที่ดินให้แก่ราษฎร แต่ปัญหาที่นำไปสู่การวิวาทเรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดินก็ยังมีขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพราะส่วนหนึ่งมาจากการดูแลที่ไม่ทั่วถึงของรัฐ รวมไปถึงมีการปักปันเขตพื้นที่ที่ทับซ้อนกัน ทำให้มีการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมเพื่อบีบบังคับให้ชาวนาหรือราษฎรที่อยู่กินมาก่อนต้องสูญเสียสิทธิเหนือที่ดินของตนเอง และต้องจำยอมกลายเป็นผู้เช่าแทน

ในด้านการเติบโตของชุมชนและสังคมชานา จากการเปรียบเทียบของ เดวิด บรูซ จอห์นสัน พบว่ามีความแตกต่างกันเป็นอย่างมาก ระหว่างจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่เป็นแหล่งเพาะปลูกเก่าแก่ของภาคกลางกับแหล่งเพาะปลูกใหม่อย่างทุ่งรังสิต เพราะในจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้นมีการขยายตัวขึ้นอย่างช้า ๆ แต่ละครอบครัวมีความรู้จักกันเป็นอย่างดี ทำให้ความเป็นชุมชนตั้งอยู่บนความมั่นคงมากกว่า ในขณะที่ทุ่งรังสิตชานาส่วนใหญ่เป็นผู้อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ จึงไม่สามารถขอความช่วยเหลือของเพื่อนบ้านที่มีอยู่ได้มากนัก การลงทุนบนที่นาใหม่จำเป็นต้องใช้เงินจำนวนมากในการลงทุน จึงมักจะต้องกู้ยืมเงินเกิดเป็นหนี้สิน ซึ่งมักจะเกิดขึ้นในปีแรกของการตั้งถิ่นฐานในการเพาะปลูก ความแตกต่างอีกประการหนึ่งสืบเนื่องมาจากปัญหาข้างต้นคือ การขาดเงินสำหรับลงทุนทำให้ชาวนาไม่สามารถเป็นเจ้าของที่นาได้ จึงเกิดรูปแบบการเช่าที่เพื่อทำนาขึ้น

การถือครองที่ดินขนาดใหญ่และการเช่าที่ดินเป็นประเด็นสำคัญที่ชี้ให้เห็นสภาพสังคมของเขตชานเมืองฝั่งตะวันออก ... เจ้าของที่ดินมีจำนวนน้อยกว่าและผู้เช่ามีจำนวนมากว่า ความแตกต่างของสัดส่วนนี้เกี่ยวข้องกับลักษณะอื่นของสังคมชานเมือง ... คือ ความคล่องตัวในการโยกย้ายถิ่นฐานของประชากร (เดวิด บรูซ จอห์นสัน, 2530, น. 58)

การย้ายถิ่นของประชากรและการตั้งถิ่นฐานชั่วคราวเป็นลักษณะหนึ่งของสังคมชานเมือง ซึ่งทำให้บริเวณนี้แตกต่างออกไปจากเขตเพาะปลูกเก่าแก่ของภาคกลาง บริเวณทั้งสองยังแตกต่างกันในลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านอีกด้วย ในสมัยโบราณ หมู่บ้านของไทยมักจะมีลักษณะพื้นฐานสองประการ ซึ่งนักมานุษยวิทยาเขียนว่า “หมู่บ้านเป็น

แนว” (strip village) และ “หมู่บ้านกระจุก” (cluster village) หมู่บ้านเป็นแนวประกอบด้วยบ้านปลูกเป็นแนวยาวแคบ ๆ ตามแม่น้ำ ลำคลองหรือตามถนน มีสวนผักและนาอยู่หลังบ้าน ศูนย์กลางจะอยู่ที่การมีชายแม่น้ำร่วมกันมากกว่าจะอยู่ใจกลางหมู่บ้าน หมู่บ้านเป็นแนวหลาย ๆ หมู่บ้านในที่ที่มีประชากรหนาแน่นมักจะกลายเป็นบริเวณการตั้งหลักแหล่งที่ยาวต่อเนื่องสำหรับหมู่บ้านกระจุกซึ่งไม่ได้ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำแต่อยู่ในท่ามกลางนาข้าวมักจะรวมตัวกันเป็นหน่วยเดียว และแต่ละหน่วยจะแยกออกจากหมู่บ้านใกล้เคียง บริเวณฝั่งตะวันออก การตั้งหลักแหล่งเป็นไปตามแบบใหม่ นั่นคือ ชาวนาจะก่อสร้างบ้านขึ้นในใจกลางที่ดินของเขาบน “ที่ราบกว้างใหญ่ที่ไม่มีดินไม้อะไร” และไม่ได้อยู่ในหมู่บ้านทั้งแบบ “เป็นแนว” หรือ “กระจุก” เพื่อสะดวกต่อการปกครองรัฐบาล จึงรวมบ้านเรือนประมาณ 50 หลังคาเรือนที่แยกกันอยู่ จัดกลุ่มเข้าด้วยกันเป็นหนึ่งหมู่บ้าน และนักมานุษยวิทยาได้ตั้งชื่อให้เหมาะสมว่า “หมู่บ้านกระจาย” (scatter villages) (เดวิด บรูซ จอห์นสัน, 2530, น. 59-60)

การเลือกปลูกสร้างที่อยู่อาศัยตามชอบใจ ได้สร้างให้เกิดลักษณะรูปแบบการตั้งบ้านเรือนแบบใหม่ขึ้นในประเทศไทย การที่แต่ละครอบครัวอาศัยกระจายห่างจากกันมากจึงมักจะมีเหตุร้ายแรง การปล้น หรืออาชญากรรมขึ้นอยู่เสมอ ๆ นอกจากนั้น หมู่บ้านแบบกระจายยังทำให้ไม่มีการพัฒนาขึ้นเป็นหมู่บ้าน (village) ที่ชัดเจน บ้านเรือนสร้างเพื่ออาศัยอยู่กันแบบชั่วคราว ทำอาชีพปลูกข้าวเพียงอย่างเดียว ไม่มีการจัดสรรพื้นที่สำหรับเพาะปลูกพืชผักเพื่อใช้กินในครัวเรือน จึงมีความต้องการเงินมากขึ้นเพื่อใช้ซื้อหาสิ่งอุปโภคและบริโภค ส่งผลต่อความเป็นอยู่ของชาวนาเป็นอย่างมาก (สุนทรีย อาสะไวย์, 2530, น. 91; สุนทรีย อาสะไวย์และเรืองวิทย์ ลิมปนาท, 2539, น. 44) ลักษณะความเป็นอยู่แบบนี้คือจุดแตกหักของสังคมชนบทไทยที่จะก้าวไปสู่วิถีชีวิตแบบใหม่ สุภางค์ จันทวานิช ได้สรุปถึงสถานการณ์ของชุมชนในพื้นที่นี้ไว้อย่างน่าสนใจว่า

จะพบว่าคนที่อยู่อาศัยในบริเวณดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องติดต่อกันน้อยมากหรือไม่มีเลย คนจำนวนหนึ่งเข้ามาอาศัยอยู่โดยคิดว่าตนจะอยู่เพียงทำนา ครั้นพอพื้นหนานาก็กลับบ้าน คนจำนวนหนึ่งอาศัยอยู่โดยถาวร แต่เนื่องจากไม่ได้มีสิทธิ์ครอบครองที่นา จึงไม่ได้คิดทำนุบำรุงที่ดินให้อุดมสมบูรณ์ ผู้เป็นเจ้าของที่ดินแท้จริงส่วนใหญ่เป็นเจ้านายขุนนางหรือคหบดีที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ และให้ผู้อื่นมาเช่าที่นาของตน สถานการณ์เช่นนี้ทำให้ทุ่งรังสิตเป็นชุมชนเว้งว่างไร้วิญญาณ (สุภางค์ จันทวานิช, 2539, น. 332)

อายุสัมปทานของบริษัทขุดคลองและคูนาสยามในโครงการรังสิตหมดลงตามประกาศราชกิจจานุเบกษาลงไว้เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2458 (ประกาศกระทรวงเกษตรราชการ เรื่อง ที่ดินบริษัทขุดคลองและคูนาสยามลิมิตัด, 2458, 14 พฤศจิกายน, น. 1820) กิจการของบริษัทฯ ถูกโอนมาเป็นของกระทรวงเกษตรราชการในสภาพทรุดโทรม มีการอพยพของชาวนาออกจากเขตนี้โดยทั่วไป (สุนทรีย อาสะไวย์, 2530, น. 160) สภาพที่ย่ำแย่ของพื้นที่และลำคลองสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามที่ยังไม่เพียงพอในการจัดการดูแลแก้ไขปัญหาของรัฐ จึงทำให้พื้นที่และผู้คนในบริเวณนี้ไม่ได้รับการดูแลพัฒนาขึ้นอย่างสมควรจะเป็น ที่ผ่านมามีผลประโยชน์ส่วนใหญ่ตกไปอยู่กับเจ้าของที่ดินตัวจริงที่เป็นกลุ่มชนชั้นสูงและนายทุนรวมไปถึงพ่อค้าคนกลางที่เป็นผู้รับซื้อข้าว ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นชาวจีน สำหรับการดำรงชีวิตของชาวนาไทยในจึงมีแต่ความไร้เสถียรภาพอย่างมากที่สุด

ในรัชสมัยของรัชกาลที่ 6 การพัฒนาประเทศนั้นถูกทำไปบนสิ่งเดิมที่มีอยู่แล้วเป็นส่วนใหญ่ การที่ประเทศต้องพึ่งพาข้าวเพื่อเป็นสินค้าสำหรับการส่งออกเพียงอย่างเดียวจึงเริ่มเป็นปัญหาขึ้นในช่วงปลายรัชกาล ใน พ.ศ. 2463 ประเทศสยามต้องประสบปัญหาการขาดดุลของงบประมาณแผ่นดิน ซึ่งมีปัจจัยมาจากปัญหาทั้งภายในและภายนอกประเทศ ปัญหาภายใน ส่วนใหญ่ที่นั้นเกิดจากภาวะอุทกภัยใน พ.ศ. 2460 และข้าวย่ำใน พ.ศ. 2462 ก็เกิดภาวะฝนแล้งขึ้นอีก ปัญหาที่รุนแรงประเทศในขณะนั้น ได้ส่งผลเสียต่อการทำเกษตรกรรมอย่างรุนแรง ทำให้ขาดแคลนข้าวสำหรับการบริโภคภายในประเทศและใช้เป็นสินค้าสำหรับการส่งออกไปต่างประเทศด้วย และรัฐก็ยังจำเป็นต้องจัดสรรเงินจำนวนหนึ่งเพื่อช่วยเหลือชาวนาและผู้ประสบปัญหาอีกด้วย ส่วนปัญหาจากภายนอกประเทศ เกิดมาจากการเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2457-2461) ทำให้รัฐต้องขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยนเงิน แต่รัฐกลับแก้ปัญหานี้โดยการพัฒนาส่งเสริมการป้องกันประเทศ รวมไปถึงสาธารณประโยชน์ด้านอื่นแทน โดยเฉพาะการกู้เงินมาใช้ในการพัฒนาด้านการคมนาคมทางรถไฟ แม้ว่าในภายหลังที่สงครามโลกครั้งที่ 1 สิ้นสุดลง สภาพเศรษฐกิจได้กลับคืนมาสู่ภาวะปกติ แต่ก็ไม่ได้ทำให้การเงินของรัฐกลับมาสู่สภาพที่ดีขึ้นได้

จากปัญหาทั้งหมดที่กล่าวมา ตั้งแต่การไม่พยายามริบเร่งพัฒนาเศรษฐกิจขึ้นพื้นฐานด้านการเกษตร ผลประโยชน์ที่ไม่เท่าเทียมระหว่างพ่อค้าคนกลางกับชาวนา ภัยธรรมชาติ ความผิดพลาดจากการกำหนดแนวทางการแก้ไขวิกฤตการเงิน หรือการใช้เงินในการพัฒนาประเทศที่ไม่ตรงกับปัญหาหรือความต้องการในขณะนั้น ได้กลับกลายมาเป็นความขัดแย้งกันทางความคิดของคนภายในประเทศ โดยเฉพาะระหว่างชนชั้นศักดินาและสามัญชน ซึ่งปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่เหตุการณ์ปฏิวัติสยามใน พ.ศ. 2475 (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ สุธี ประศาสน์เศรษฐ, 2527, น. 445-462; พรเพ็ญ อันตระกูล, 2527, น. 462-493) ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงรายละเอียดของเรื่องนี้ในหัวข้อถัดไป

3.2.1.2 การขุดคลองในพื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา

ในอดีตที่ดินบนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยามีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมขัง สำหรับพักน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำท่าจีนในฤดูน้ำหลาก เช่นเดียวกับหลาย ๆ พื้นที่ในเขตที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง ผู้คนส่วนใหญ่อาศัยอยู่กันอย่างกระจัดกระจายไปทั่วในพื้นที่ รัตนวงษ์สกุล (2539) เรียกช่วงเวลาที่มีการก่อตั้งบริษัทขุดคลองแควนสยาม ตั้งแต่ พ.ศ. 2431 ว่า “ยุคเจริญก้าวหน้าของบริเวณที่ราบลุ่มดินดอนปากแม่น้ำเจ้าพระยา” (น. 101) เพราะมีการขุดคลองเพื่อการพัฒนาที่ดินบนที่ที่เคยเป็นที่ลุ่มน้ำขังกันอย่างกว้างขวาง

ถึงแม้ว่าการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมจะเกิดขึ้นบนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาดังที่กล่าวไปในหัวข้อที่ผ่านมาแล้วนั้น ส่วนของพื้นที่ฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาก็ยังมีพื้นที่อีกมากที่รอให้มีคนเข้าพลิกฟื้นและจับจอง ซึ่งก็หนีไม่พ้นไปการตกเป็นเป้าหมายของกลุ่มเจ้านายและนายทุนที่หวังจะทำกำไรจากการขุดคลองและขายที่ดินให้ได้เหมือนกับที่เกิดขึ้นแล้วในฝั่งตะวันออก แต่ก่อนที่จะกล่าวถึงรายละเอียดของคลองในเขตจังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงคลองที่เกิดขึ้นใกล้กับพื้นที่จังหวัดปทุมธานีซึ่งได้รับพระบรมราชานุญาตให้ขุดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 มีจำนวน 2 โครงการ คือ

1) คลองพระพิมล เดิมชื่อว่า คลองพระราชกิมล เป็นโครงการที่อยู่ทางใต้ของจังหวัดปทุมธานีในเขตจังหวัดนนทบุรี เกิดขึ้นโดยพระราชกิมล (เพ็ง) ได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตขุดคลองนี้ใน พ.ศ. 2433 มีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดพื้นที่เพาะปลูก ซึ่งได้รวบรวมนักลงทุนผู้เข้าหุ้นในนาม

บริษัทขุดคลองบางบัวทอง ซึ่งหวังจะขายที่ดินริมฝั่งคลองให้ได้เช่นเดียวกับบริษัทขุดคลองแลคูนาสยาม แต่ในความเป็นจริงโครงการนี้ดำเนินไปได้อย่างล่าช้าเพราะเกิดน้ำท่วมใน พ.ศ. 2434-2435 จนมาถึง พ.ศ. 2440 พระราชาภิรมณ (เพ็ง) ได้ถึงแก่กรรม ในระหว่างนั้นนายเลื่อนบุตรชายได้ขอพระบรมราชานุญาตขุดคลองต่อจากบิดาแต่ก็ไม่ได้รับพระบรมราชานุญาต การขุดคลองจึงได้ยกเลิกไปในปี พ.ศ. 2442 และ พ.ศ. 2476 จึงมีการขุดต่อโดยกรมชลประทาน ปัจจุบันคลองพระพิมลมีจุดเริ่มต้นจากคลองบางบัวทอง อำเภอ บางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ไปสิ้นสุดที่วัดยอดพระพิมล ตำบลไทรน้อย อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี คลองพระพิมลถือเป็นจุดเริ่มต้นของความเจริญรุ่งเรืองของบางบัวทอง เนื่องจากขุดผ่านฝักกลางท้องทุ่ง ทำให้เกิดนาดีทั้ง 2 ฝั่งคลอง ต่อมาจึงเกิดคลองซอยย่อยกระจายเข้าไปในพื้นที่ เกิดตลาดและบ้านเรือน มีผู้คนหลากหลายเชื้อชาติเข้ามาอยู่อาศัยไปตลอดริมสองฝั่งคลองเป็นจำนวนมาก

และ 2) คลองพระยาบรรลือ เป็นโครงการที่อยู่ทางเหนือของจังหวัดปทุมธานีในเขต จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยพระยาบรรลือสิงหนาท (เจ๊ก) ซึ่งเป็นชาวนวน (เวียดนาม) และเป็นผู้บังคับบัญชาทหารอาสาชวามในสยาม เห็นว่าชาวนวนยากจน จึงอยากที่จะยกระดับความเป็นอยู่ของชาวนวน ให้ได้มีที่อยู่อาศัยร่วมกันและมีพื้นที่เพาะปลูกเพื่อใช้ประกอบอาชีพที่สุจริต จึงขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตขุด และก็ได้รับพระราชทานในปี พ.ศ. 2436 โดยโครงการนี้หยุดชงักไประหว่าง พ.ศ. 2437-2439 เพราะพระยาบรรลือสิงหนาท (เจ๊ก) ถูกเรียกไปช่วยราชการ ก่อนจะกลับมาเริ่มขุดอีกครั้งในปี พ.ศ. 2441 แต่ก็ต้องหยุดลงเพราะการถึงแก่กรรมของเขา ซึ่งมีลูกชายมารับภาระขุดคลองต่อแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ

สำหรับพื้นที่ท้องทุ่งฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาของจังหวัดปทุมธานี ทางบริษัทขุดคลองแลคูนาสยาม ได้ทูลขอพระบรมราชานุญาตไปพร้อมกับการขอขุดคลองในพื้นที่ฝั่งตะวันออกตั้งแต่นั้นแล้ว แต่ในเวลานั้นทางบริษัทฯ ได้รับพระบรมราชานุญาตให้ขุดได้เฉพาะแต่ฝั่งตะวันออกก่อน จนกระทั่งการขุดในฝั่งตะวันออกใกล้จะเสร็จสิ้น ในราวปี พ.ศ. 2444 (ค.ศ. 1901) เป็นต้นมา ทางบริษัทฯ จึงได้ส่งหนังสือเพื่อทวงถามถึงสัญญาสำหรับการขุดคลองในฝั่งตะวันตกต่อ โดยในเอกสารจดหมายได้ระบุเหตุผลในการขอขุดซึ่งมีใจความสำคัญว่า

อนึ่งด้วยทุ่งนี้ดีกว่าทุ่งคลองรังสิต คือ 1. เนื้อดินดี 2. ไม่มีข้าง 3. น้ำในคลองจะไม่เปรี้ยว เพราะถ่ายน้ำใหม่เข้าอยู่เสมอ 4. คลองเหล่านี้จะช่อมอยู่เสมอ ไม่ให้ตื่น 5. ในต้นฤดูฝนระดับน้ำในคลองตั้งแต่สี่กุกลงมาจะขึ้นเร็วกว่าคลองรังสิต 6. ระยะทางใกล้กว่ากรุงเทพ กว่าคลองรังสิต โดยเหตุนี้จึงเห็นว่าคงจะหาผู้รับซื้อได้ง่าย (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กส 10/254 ปีที่ 5 จากจำนวน 6 ปี, 2444)

แต่ทั้งนี้ทางบริษัทฯ ก็ยังไม่ได้รับอนุญาตให้ขุดได้ในทันที เพราะรัฐบาลได้ขอให้มีการทำสำรวจพื้นที่ทั้งหมดก่อนว่าในบริเวณนั้นมีผู้ทำนาอยู่มากน้อยขนาดไหน เพื่อป้องกันปัญหาพิพาทหากมีการขุดคลองรุกล้ำเข้าไปในพื้นที่ของผู้อื่น โดยรัฐบาลเองก็ยังไม่แน่ใจว่าจะทำการขุดเองหรือว่าจ้างให้บริษัทฯ เป็นผู้ขุด รวมถึงได้มอบหมายให้นายเย โสมัน วันเดอร์ ไฮเด วิศวกรชลประทานชาวฮอลันดา ที่ดำรงตำแหน่งเจ้ากรมคลองในขณะนั้น ทำการสำรวจความเหมาะสมเพื่อเสนอแก่รัฐบาลในการประกอบการตัดสินใจ ซึ่งภายหลังการสำรวจนายเย โสมัน วันเดอร์ ไฮเด ก็ได้เขียนรายงานเสนอต่อกระทรวงเกษตรธิการ โดยมีความเห็นว่า การที่ทางบริษัทขุดคลองฯ ต้องการจะขุดคลอง ก. ที่อยู่ในแนวนอน

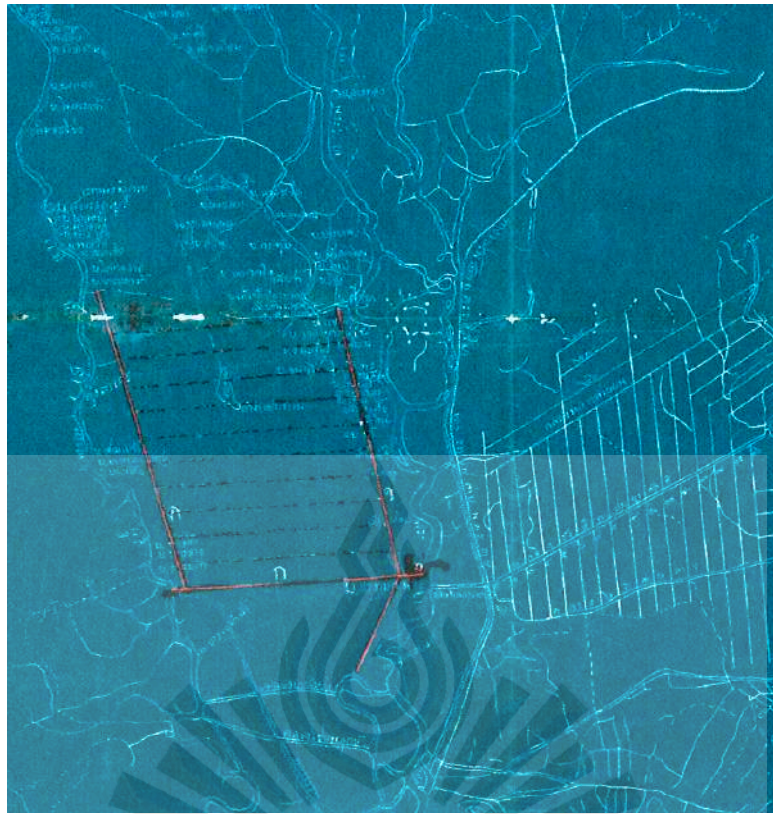
ก่อนนั้นเห็นว่าไม่เหมาะสม โดยทางกรมคลองมีความเห็นว่าควรจะขุดตามแนวคลอง ข. ที่เป็นคลองในแนวจากทิศเหนือลงมาถึงใต้ก่อน เพราะการขุดตั้งแต่ทิศเหนือลงใต้จะทำให้สำเร็จเร็ว คลองที่จะขุดจะเหมาะแก่การชลประทานที่จะมีขึ้นในอนาคต รวมถึงคลองที่จะขุดสามารถรับน้ำสะอาดจากแม่น้ำสีสุก (ในปัจจุบันเป็นช่วงหนึ่งส่วนหนึ่งของแม่น้ำน้อยที่ไหลผ่านอำเภอจังหวัดพระนครศรีอยุธยา) ได้ตลอดปี และจะช่วยเปิดพื้นที่รกร้างว่างเปล่าซึ่งมีอยู่มากให้มีน้ำใช้ที่สะดวกขึ้นอีกด้วย (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กส 10/254 ปีที่ 3 จากจำนวน 6 ปี, 2444)

พ.ศ. 2447 (ค.ศ. 1904) กระทรวงเกษตรราธิการได้ออกประกาศห้ามมิให้จับจองที่ดินในท้องทุ่งฝั่งตะวันตกแห่งแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีอาณาเขตทิศใต้เริ่มตั้งแต่คลองบางใหญ่ แขวงเมืองนนทบุรีขึ้นไปทางทิศเหนือถึงบ้านสีสุกและคลองบางปลาหมอ ทิศตะวันออกติดแม่น้ำเจ้าพระยา และทิศตะวันตกติดแม่น้ำนครไชยศรี ที่ประกาศห้ามก็ “เพราะเจ้าพนักงานกรมคลองกำลังคิดแบบแผนที่จะขุดคลองเพื่อการทน้ำไขน้ำลงมาในท้องทุ่งนั้นอยู่ยังไม่ทราบว่าจะขุดคลองลงมาอย่างไร” (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กส10/254) แต่ต่อมา พ.ศ. 2451 (ค.ศ. 1908) รัชกาลที่ 5 ก็ทรงมีพระบรมราชานุญาตให้ออกประกาศอนุญาตให้ราษฎรเข้าจับจองที่ดินในท้องทุ่งฝั่งตะวันตกแห่งแม่น้ำเจ้าพระยาได้ เพราะพระองค์ทรงเห็นว่าเสียเวลาผู้ที่สนใจจะเข้ามาจับจองที่ดิน

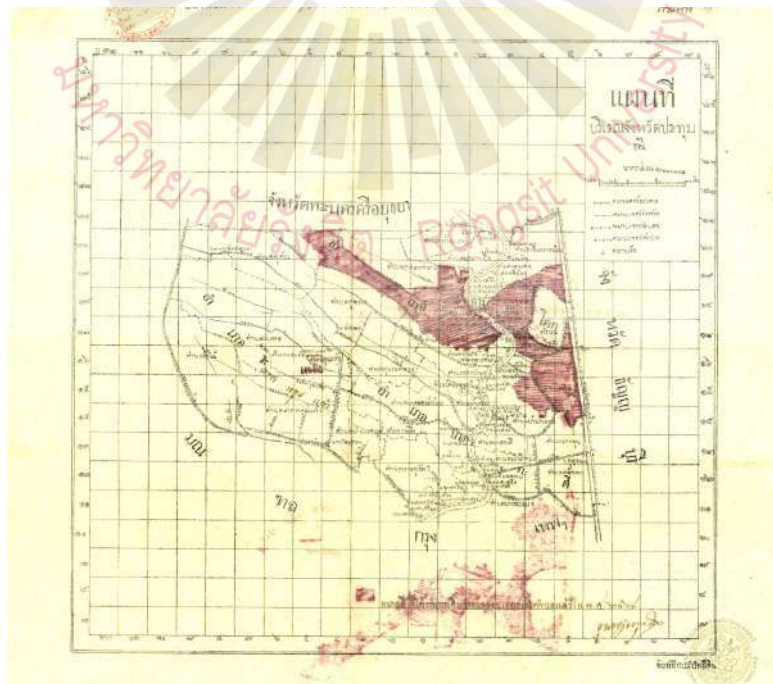
การตอบโต้กันทางหนังสือเป็นเวลาหลายปีระหว่างบริษัทขุดคลองฯ และรัฐบาล สุดท้ายก็ไม่สามารถสรุปได้ว่าฝั่งใครจะได้สิทธิ์ในการจัดการ โดย เดวิด บรูซ จอห์นสตัน (2530) ได้ให้เหตุผลไว้ว่า “โครงการของพระยาบรรณาก็ตกอยู่ในสภาพเดียวกับโครงการต่าง ๆ ของบริษัทขุดคลองเสนาสยามคือ ตกเป็นเหยื่อของความรู้สึกที่เพิ่มขึ้นของรัฐบาลที่ว่า การปรับปรุงที่ดินอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพนั้น รัฐบาลควรเป็นผู้เข้าดำเนินงานเอง” (น. 35-36) ทั้งนี้ก็เพราะว่า

การปรับปรุงโดยเอกชนนั้นไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับทำให้สัมปทานที่ดินเท่านั้น แต่ในระดับยังเกี่ยวกับการมีอำนาจด้วยเช่นกัน ...

จากแง่มุมของรัฐบาล มองว่าผู้ได้รับสัมปทานซึ่งไม่ได้ผูกพันตนเองกับอะไรมากไปกว่ากำไร เป็นผู้สร้างบทบาทที่สำคัญให้แก่ตนเองในการกำหนดสถานที่ สิ่งแวดล้อมและระยะเวลาสำหรับประชาชนในการตั้งถิ่นฐาน กิจการเหล่านี้ย่อมเกี่ยวพันอย่างแน่นนอนกับการปกครองส่วนท้องถิ่น และรัฐบาลรู้สึกว่าการเข้ามาควบคุมกิจการปรับปรุงที่ดินจะเป็นการประกันว่าผลประโยชน์ของสาธารณะชนจะได้รับการปกป้องอย่างดีที่สุด (เดวิด บรูซ จอห์นสตัน, 2530, น. 38)

ภาพที่ 3.4 ภาพขยายแผนที่สำหรับขุดคลองในฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ผจกท 0601/16, 2467)

ภาพที่ 3.5 แผนที่จังหวัดประจวบฯ พ.ศ. 2469 (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ผจกท 0601/25, 2469)

อำเภอ	ชาย	หญิง	รวม (คน)
เชียงราก	5,504	5,751	11,255
เมืองปทุมธานี	5,715	5,701	11,416
สามโคก	4,391	5,575	9,966
รวม	15,610	17,027	32,637

ตารางที่ 3.3 สำมะโนครัวจังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2455 (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กน.(ล) 2/กล่อง 1-4, 2450-2455)

แต่ในสุดท้ายแล้วรัฐบาลก็ไม่มีความชัดเจนที่จะอนุมัติให้แก่บริษัทขุดคลองได้ทำต่อ หรือว่ารัฐบาลจะเลือกเป็นผู้ลงทุนทำการขุดเอง ทำให้แผนการขุดคลองบนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเพียงโครงการเท่านั้น ซึ่งถ้าหากโครงการนี้สามารถเกิดขึ้นได้จริง สภาพความเป็นอยู่ของผู้อยู่บนฝั่งตะวันตกของจังหวัดปทุมธานีนี้ก็คงคล้ายกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับทุ่งหลวงรังสิต แต่อย่างไรก็ดี จากการสำรวจสำมะโนครัวจังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2455 จำนวนประชากรทั้งหมดบนพื้นที่ของจังหวัดปทุมธานีในปี พ.ศ. 2455 มีถึง 32,637 คน ในขณะที่มีขนาดพื้นที่ของจังหวัดน้อยกว่าจังหวัดชัยภูมิเกือบ 4 เท่าตัว แต่กลับมีจำนวนประชากรน้อยกว่าจังหวัดชัยภูมิเพียง 880 คนเท่านั้น ความแตกต่างที่มีไม่มากนักมาจากการที่เป็นชุมชนเก่าแก่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งมีผู้คนอาศัยอยู่มาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา อีกส่วนก็อาจจะมาจากความผิดหวังของผู้คนหลายกลุ่มที่มีต่อปัญหาที่เกิดขึ้นในทุ่งหลวงรังสิต เขตจังหวัดชัยภูมิ ทำให้ในท้ายที่สุดพวกเขาก็เลือกที่จะอพยพออกไปอยู่ในเขตจังหวัดปทุมธานีแทน

ความพยายามในการเพิ่มที่ดินเพื่อการเพาะปลูกและอยู่อาศัยของรัฐในช่วงทศวรรษที่ 2430-2460 (ค.ศ. 1887-1917) จึงถือว่าเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดดต่อจังหวัดปทุมธานี จากเดิมที่เป็นสังคมชนบทมีฐานมาจากการเกษตรกรรมและหัตถกรรม ก้าวไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมภายในเวลาเพียงแค่ 30 ปี ซึ่งได้กระตุ้นให้เกิดการอพยพเคลื่อนย้ายของผู้คนเข้ามาในพื้นที่เป็นจำนวนมาก จนสามารถจัดตั้งเป็นชุมชนเมืองแห่งใหม่ขึ้นมาได้ ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้สร้างผลดีให้เกิดขึ้นหลายประการ เช่น ทำให้เกิดแหล่งอาชีพ แหล่งรายได้ เกิดการปฏิสัมพันธ์กันของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มีส่วนช่วยเสริมสร้างความเจริญขึ้นในพื้นที่โดยลำดับ แต่ก็ได้ก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบที่สำคัญขึ้นเช่นกัน ประเด็นที่ผู้วิจัยคิดว่าส่งผลกระทบมากที่สุดก็คือ “โครงสร้างความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม” ที่ค่อย ๆ ถูกทำลายลงอย่างรวดเร็วจากการเติบโตขึ้นของระบบทุนนิยม ถึงแม้ว่าต้นเหตุของปัญหานี้จะเกิดมาจากข้อบังคับในสนธิสัญญาเบาริ่งก็ตามที แต่การพยายามจกฉวยและตัดดวงเอาผลประโยชน์ใส่ตัวของคนในชาตินั้นกลับเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้คนจำนวนมากได้รับผลกระทบ โดยในหัวข้อถัดไป ผู้วิจัยได้เรียบเรียงข้อมูลการเติบโตขึ้นของระบบทุนนิยมอุตสาหกรรม ที่เกิดขึ้นภายใต้การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และการที่ต่างชาติเข้ามามีส่วนในการกำหนดทิศทางของประเทศ ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมและส่งผลกระทบต่อจังหวัดปทุมธานี

3.2.2 ทุนิยมอุตสาหกรรม

ในวันที่ 26 พฤศจิกายน 2468 (ค.ศ. 1925) พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์ลำดับที่ 7 ของราชวงศ์จักรี พระองค์ทรงเข้ามาเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจของประเทศที่สืบเนื่องมาตั้งแต่รัชกาลที่ 6 โดยหวังจะรักษางบดุลการคลังของประเทศให้อยู่ในสภาพปกติ แต่ถึงแม้ว่าพระองค์จะสามารถช่วยบรรเทาปัญหาเฉพาะหน้าให้แก่ประเทศได้ พระองค์ก็ต้องพบกับปัญหาใหญ่ที่มาจากภายนอกประเทศเข้าซ้ำเติมอีกในรอบปี พ.ศ. 2469 ปัญหานี้เกิดจากภาวะเศรษฐกิจโลกตกต่ำครั้งใหญ่หรือที่รู้จักกันทั่วโลกในชื่อว่า the great depression อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากสงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งนอกจากจะทำให้การส่งออกข้าวของไทยลดลงเป็นอย่างมาก ยังทำให้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจกลับทรุดหนักลง พอถึงปี พ.ศ. 2474 ประเทศไทยจำต้องตกอยู่ในภาวะ ข้ำวยากหนักแวง ความระส่ำระสายทางเศรษฐกิจยังส่งผลทำให้ผู้คนในประเทศยังมีอัตราการว่างงานที่เพิ่มขึ้น กิจกรรมหรือธุรกิจในประเทศต่างก็เปลี่ยนมือ ไปอยู่ในการครอบครองของชาวต่างชาติเสียเป็นส่วนใหญ่ แม้ว่าทางฝ่ายรัฐบาลจะพยายามเข้ามาแก้ปัญหาโดยการตัดทอนรายจ่ายอย่างเข้มงวด มีการปลดข้าราชการออกและเพิ่มภาษี แต่การแก้ปัญหายังเป็นไปแบบอนุรักษ์นิยมที่แก้ไขไม่ตรงจุด โดยสามารถพิจารณาได้จากบทกลอนต่อไปนี้

ดูจายเอ๋ย

พ่อค้าใหญ่ใหญ่	เป็นกำยกอง
เสียภาษีกำไร	ให้เงินทอง
รัฐบาลไม่ต้อง	เก็บยากจากข้า
กสิกรย่อยย่อย	ทำน้อยได้นิด
ท่านนาระอด	ระอา
เจ้าของรายใหญ่	ไม่มีใครว่า
เช่นเศรษฐีนา	กรุงเทพฯ เอย

(เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี, ม.ป.ป.)

สภาพเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อสังคมและผู้คนในสมัยนั้นสามารถรับรู้ได้จากผลงานโคลงกลอนของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (พ.ศ. 2419-2486) หรือที่รู้จักกันว่า ครูเทพ โคลงกลอนที่ครูเทพเขียนขึ้นมีเนื้อหาสะท้อนสภาพสังคมและผู้คนในยุคสมัยนั้น “หลัง พ.ศ. 2469 ถึง 2475 อันเป็นช่วงที่ผลงานมีคุณภาพที่สุด เนื้อหาจัดได้ว่าอยู่ในแนวศิลปะเพื่อชีวิต มุ่งวิจารณ์สภาพการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมไทยเป็นสำคัญ” (อวยพร มิตินทางกูร, 2526, น. 98) โคลงที่ขกมาข้างต้นระบุไว้ในตอนท้ายบทว่าเขียนขึ้นเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2472 ซึ่งตรงกับช่วงปลายของรัชกาลที่ 7 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศกำลังประสบปัญหาเศรษฐกิจอย่างหนัก รัฐบาลเลือกวิธีที่จะแก้ปัญหาโดยการเรียกเก็บภาษีเพิ่มขึ้น ซึ่งสร้างความไม่เป็นธรรมสาเหตุเพราะเรียกเก็บทุก ๆ คน คนละเท่า ๆ กัน จึงมีผลกระทบโดยตรงแก่คนในระดับล่างอย่างชวาวนาเป็นอย่างมาก คำสำคัญที่แฝงอยู่ในโคลงกลอนของครูเทพบทนี้ก็คือ “ภาษีกำไร” และ “เศรษฐีนากรุงเทพฯ” จากคำแรก ณ เวลานั้นประเทศแถบยุโรปและอเมริกาจะเรียกเก็บภาษีจากพ่อค้าตามกำไรที่กำหนดไว้ หากใครมีกำไรตามที่กำหนดก็เรียกเก็บ ใครไม่ถึงก็ไม่เรียกเก็บ ซึ่งหากเปรียบเทียบกับกรแก้ปัญหาของรัฐบาลไทย ก็ดูเหมือนว่ารัฐบาลจะเอาเปรียบผู้ที่มีรายได้น้อยเป็นอย่างมาก ส่วนอีกคำสะท้อนถึงกลุ่มคนที่อาศัย

อยู่ในกรุงเทพฯ ที่มีฐานะทางการเงินและที่เป็นเจ้าของที่ดินตามหัวเมืองอย่างเช่นในบริเวณทุ่งหลวงรังสิต ซึ่งควรจะเป็นผู้ที่จ่ายภาษีแทนชาวนาที่เป็นแค่เพียงผู้เช่า ตรงนี้ก็ได้ชี้ให้เห็นได้ว่า เมื่อเกิดปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมขึ้น ผู้ที่จะได้รับผลกระทบเป็นกลุ่มแรกก็คือผู้ที่มีรายได้น้อยหรือผู้ที่อยู่ในชนชั้นล่างอย่างเช่นชาวนา มากกว่าจะเป็นพวกเจ้าขุนมูลนายหรือคนที่อยู่ในระดับชนชั้นที่สูงกว่า

สภาพปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมที่คุกรุ่นอยู่ในขณะนั้น ทำให้เกิดการรวมตัวกันของกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่มีความรู้และได้รับการศึกษาแบบตะวันตกเพื่อวางแผนและร่วมกันคิดกระทำการบางอย่างขึ้น คณะบุคคลซึ่งประกอบไปด้วยทหารและปัญญาชนเหล่านี้เรียกกลุ่มของตัวเองว่า “คณะราษฎร”

คณะราษฎรได้แบ่งกำลังออกเป็น 3 สาย คือ สายทหารบก สายทหารเรือ และสายพลเรือน ซึ่งฝ่ายนายทหารชั้นยศสูง นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) เป็นหัวหน้าสายนายทหารชั้นยศน้อย นายพันตรี หลวงพิบูลสงคราม (แปลก จิตตะสังคะ) เป็นหัวหน้าสายทหารเรือ หลวงสินธุสงครามชัย (สิทธิ กมลนาวิน) เป็นหัวหน้า และสายพลเรือน หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) เป็นหัวหน้า (อริย์ ธีช แก้วเกาะสะบ้า, ม.ป.ป., ย่อหน้า 5)

เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในเช้ามีคองวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932) กลุ่มคณะราษฎรได้เข้าทำการยึดอำนาจการปกครองจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขแห่งรัฐ โดยทรงไม่มีบทบาททางการเมืองและทรงอยู่ในขอบเขตของรัฐธรรมนูญ

คณะราษฎรที่นำโดยนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาได้อ่านประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 ต่อหน้าเหล่าทหารและราษฎร มีสาระสำคัญถึงสถานะที่ผ่านมารายการซึ่งถูกกดขี่เอารัดเอาเปรียบจากชนชั้นสูง ในอีกด้านหนึ่ง คณะราษฎรก็ให้ความหวังที่จะดูแลราษฎรตามที่ระบุไว้ 6 ประการหลัก ซึ่งประกอบไปด้วย รักษาความเป็นเอกราชของประเทศ ดูแลความปลอดภัยภายในประเทศ ให้ราษฎรไม่อดอยากและมั่งคั่งทำให้ราษฎรมีความเสมอภาค ให้มีเสรีภาพ และให้มีการศึกษาอย่างเต็มที่

ในเวลาต่อมา รัฐบาลชุดแรกของระบอบประชาธิปไตยถูกจัดตั้งขึ้น โดยมีพระยามโนปกรณนิติธาดา (ก้อน หุตะสิงห์) เป็นหัวหนัารัฐบาล ฝ่ายคณะราษฎรและรัฐบาลได้มอบหมายให้หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) เป็นผู้ร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจหรือที่เรียกกันว่า สมุดปกเหลือง โดยมีจุดมุ่งหมายให้บรรลุหลักข้อ 3 ตามที่ระบุไว้ในประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 มีใจความว่า “ต้องบำรุงความสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะจัดหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก” (เขาวนะ ไตรมาส, 2550, น. 2) แต่เมื่อหลวงประดิษฐมนูธรรมได้นำสมุดปกเหลืองเสนอต่อรัฐบาลก็ถูกปฏิเสธ จนกลายเป็นการถกเถียงกันอย่างรุนแรงจากผู้ที่มีความเห็นตรงกันข้ามอย่างเช่นพระยามโนปกรณนิติธาดา และรวมไปถึงรัชกาลที่ 7 ด้วย จนในที่สุดท้ายหลวงประดิษฐมนูธรรมถูกบีบให้ต้องลี้ภัยออกนอกประเทศจากข้อกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ แต่ต่อมาในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2476 กลุ่มทหารหนุ่มฝ่ายคณะราษฎรได้ร่วมกระทำการรัฐประหารรัฐบาลพระยามโนปกรณฯ และถอดถอนผู้นิยมเจ้าออกจากกองทัพหลายคน รวมถึงเชิญหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับประเทศไทย (คริส เบเกอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2559, น. 168)

ในสมุดปกเหลืองแบ่งเนื้อหาออกเป็น 11 หมวดทั้งหมดสะท้อนถึงเจตนารมณ์ของหลวงประดิษฐมนูธรรมว่าเขาต้องการสนับสนุนให้เกิด “ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ” ควบคู่ไปกับ “ประชาธิปไตยทางการเมือง”

เจตนารมณ์ของ “สมุดปกเหลือง” คือ ต้องการปูทางให้ราษฎรเข้ามามีสิทธิมีส่วนร่วมในการจัดการเศรษฐกิจตั้งแต่ในระดับชุมชนจนถึงระดับชาติ และที่สำคัญคือต้องการให้สยามประเทศมีเอกราชในทางเศรษฐกิจ สามารถจัดการกิจกรรมและอุตสาหกรรมให้มีขึ้นอย่างเพียงพอ โดยไม่ต้องอาศัยต่างประเทศ ทั้งนี้ เพื่อป้องกันอันตรายอันเกิดจากการปิดประตูการค้า ท่านปรีดีเชื่อว่า ประชาธิปไตยทางการเมืองที่เริ่มต้นขึ้นเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 จะไม่มีทางออกงามได้อย่างเต็มที่ หากไม่มีประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจเป็นรากฐาน ทั้งนี้เพราะอำนาจทางการเมืองจะตกอยู่ในมือของอภิชนเพียงไม่กี่กลุ่มที่เป็นเจ้าของทุนขนาดใหญ่ (สันติสุข โสภณศิริ (บ.ก.), 2542)

และถึงแม้ว่าเค้าโครงเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์จะไม่ได้ถูกนำไปใช้อย่างเต็มรูปแบบแต่แนวคิดบางประการได้ถูกนำมาใช้จริงในยุคที่หลวงประดิษฐ์มนูธรรมได้บริหารประเทศ รวมไปถึงยุคหลังคณะราษฎร เช่น การวางแผนเศรษฐกิจแห่งชาติ ดังที่จะได้กล่าวถึงรายละเอียดในเนื้อหาต่อไป

ปี พ.ศ. 2481 (ค.ศ. 1938) จอมพล ป. พิบูลสงคราม สมาชิกของคณะราษฎรได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ 3 ของประเทศไทย จอมพล ป. ใช้การปกครองในแนวทางการสร้างชาติตามแบบอย่างลัทธิชาตินิยม “รัฐชาติ” ที่พยายามสร้างขึ้นนี้มีรูปแบบที่อิงไปในทางความเจริญแบบตะวันตก ลัทธิชาตินิยมของจอมพล ป. ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในประเทศขึ้นมากมาย ซึ่งบางอย่างยังส่งผลใช้มาถึงในปัจจุบัน อาทิเช่น มีการเปลี่ยนชื่อประเทศจาก สยาม เป็น ไทย ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2482 และใน พ.ศ. 2484 ได้เปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่จากวันที่ 1 เมษายน เป็นวันที่ 1 มกราคมของทุกปีเพื่อให้สอดคล้องกับหลักโลกตะวันตก และมีการออกนโยบายการจัดทำตราประจำจังหวัดต่าง ๆ เมื่อ พ.ศ. 2483 เพื่อสร้างความภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิดของผู้คนในแต่ละจังหวัด เป็นต้น ส่วนในด้านเศรษฐกิจ ได้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบชาตินิยมขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อสงวนบางอาชีพไว้ให้เฉพาะคนไทยทำ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการควบคุมและกีดกันคนจีนเพื่อให้ธุรกิจต่าง ๆ กลับมาอยู่ในมือของคนไทย เพราะในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองชาวจีนมีอิทธิพลครอบงำระบบเศรษฐกิจของไทยมาโดยตลอด

ช่วงทศวรรษที่ 2490 (ค.ศ. 1947) ตรงกับช่วงที่ประเทศไทยกำลังอยู่ในภาวะฟื้นตัวหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 และประเทศสหรัฐอเมริกาที่กำลังก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำและมีอำนาจมากที่สุดในโลก ในทางหนึ่ง สหรัฐอเมริกาที่กำลังเป็นผู้นำของโลกเสรีต้องการทำสงครามเย็นกับฝ่ายสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องใช้พื้นที่ประเทศไทยเป็นด่านสกัดกั้น ซึ่งตรงกับช่วงที่จอมพล ป. เข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 2 ในครั้งนี้จอมพล ป. ไม่มีกลุ่มบุคคลสนับสนุนอยู่เบื้องหลังเหมือนช่วงแรก จึงมีความจำเป็นต้องร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาเพื่อสร้างฐานอำนาจให้กับตนเอง จากความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาได้ทำให้ในวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2493 รัฐบาลได้จัดตั้ง “สภาเศรษฐกิจแห่งชาติ” ขึ้น มีหน้าที่เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับเศรษฐกิจของประเทศ และต่อมาในวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2497 จึงได้ออกพระราชบัญญัติส่งเสริมอุตสาหกรรม 2497 ซึ่ง “ถือว่าเป็นกฎหมายฉบับแรกของไทยที่แสดงเจตนารมณ์ในการส่งเสริมการลงทุนของเอกชนและการลงทุนจากต่างประเทศ” (ชาติชาย มุกสง, ม.ป.ป. อ้างถึง ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล และ วีระพงษ์ เขมฤกษ์อำพล, 2542, น. 287)

ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงไปจนถึง พ.ศ. 2500 สหรัฐอเมริกาเองได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือทางด้านเงินทุนและวิทยาการความรู้ด้านต่าง ๆ แก่ประเทศไทยเป็นจำนวนมาก เงินสนับสนุนส่วนใหญ่ถูกนำมาใช้ในด้านการศึกษา การศึกษาวิจัย การเศรษฐกิจ และสำหรับพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การสร้างระบบคมนาคม, ระบบการสื่อสาร และพลังงาน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการทหารสำหรับต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ที่กำลังเข้าในประเทศไทย และรองรับต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและการลงทุนที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอีกด้วย ในระยะนี้จึงเป็นอีกช่วงที่ประเทศต้องพึ่งพิงปัจจัยจากภายนอกประเทศในทันทีคือประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมาก

สำหรับระบบโครงสร้างพื้นฐานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับจังหวัดปทุมธานีก็มีอาทิเช่น ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2481-2483 จากดอนเมืองต่อไปถึงจังหวัดลพบุรี ผ่านเขตอำเภอลำลูกกา อำเภอรัญบุรี และอำเภอลองหลวง ซึ่งได้กลายเป็นถนนเส้นสำคัญของจังหวัดปทุมธานี ในระยะต่อมา, ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 305 (ถนนรังสิต-นครนายก) เปิดใช้เมื่อปี พ.ศ. 2490 ใช้เดินทางระหว่างถนนพหลโยธินในเขตอำเภอรัญบุรีกับจังหวัดนครนายก, ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 306 (ถนนดิวานนท์) เริ่มใช้ พ.ศ. 2493 ใช้เดินทางระหว่างอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีกับอำเภอเมืองปทุมธานี และ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 307 (สายแยกสวนสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว-แยกปทุมวิไล) เชื่อมถนนดิวานนท์กับอำเภอเมืองปทุมธานี เป็นต้น

ภาพรวมช่วงก่อน พ.ศ. 2500 (ค.ศ. 1957) ประเทศไทยมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว แต่อย่างไรก็ตาม ประชาชนส่วนใหญ่ยังประสบปัญหาความยากจน ความเจริญกระจุกตัวอยู่ในส่วนกลาง ต่างจังหวัดหรือชนบทที่ห่างไกลมักไม่ได้รับการพัฒนา จึงเป็นสาเหตุให้ขาดการศึกษา มีปัญหาด้านสุขภาพ ขาดระบบสาธารณสุข โภคและบริการพื้นฐานด้านต่าง ๆ (สารานุกรมไทยฉบับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, ม.ป.ป., ย่อหน้า 1-2) ต่อมาวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2502 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้กระทำรัฐประหารรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร และขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และในปีเดียวกันนี้ก็ได้ออก พ.ร.บ. สภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ. 2502 จัดตั้ง “สภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ” ขึ้นมาแทนสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติเดิม โดยปรับเปลี่ยนระบบการทำงานใหม่ให้มีกระบวนการวางแผน และมาตรการที่เหมาะสมเพื่อใช้สำหรับสร้างเป้าหมายการพัฒนาประเทศในระยะยาว ทั้งนี้มีผลมาจากในช่วงของรัฐบาลของจอมพล ป. พ.ศ. 2500-2501 ธนาคารโลกได้ส่งคณะผู้เชี่ยวชาญจากประเทศฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาลี นอร์เวย์ สหราชอาณาจักร และสหรัฐอเมริกา รวม 7 คน มาดำเนินการสำรวจเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย และได้สรุปข้อเสนอแนะที่สำคัญเป็นรายงานเสนอต่อรัฐบาลไทย โดยใช้ชื่อว่า “โครงการพัฒนาการของรัฐสำหรับประเทศไทย” (a public development program for thailand) (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2526, น.51-52) ซึ่งในเวลาต่อมาเนื้อหาจากเอกสารดังกล่าวได้พัฒนากลายมาเป็น “แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2506-2509)” ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 (ครองราชย์ พ.ศ. 2489-2559) ทรงมีพระบรมราชโองการให้มีผลดำเนินการในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2504 (ค.ศ. 1961) จอมพลสฤษดิ์ต้องการให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศสามารถเจริญเทียบเท่ากับชาติตะวันตกได้ จึงให้มีการส่งเสริมการขยายตัวด้านอุตสาหกรรม โดยมีการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรม พ.ศ. 2503 และ 2505 และพระราชบัญญัติจัดหรือลดอากรขาเข้าให้แก่ผู้ประกอบการ

อุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริม พ.ศ. 2503 และ 2504 (วิชัย เทียนถาวร, 2561, ย่อหน้า 1) ในช่วงต้นทศวรรษที่ 2500 จึงถือได้ว่าเป็นช่วงที่มีการพัฒนาส่งเสริมการอุตสาหกรรมในประเทศไทยเป็นอย่างมาก รวมถึงมีเอกสารที่ระบุถึงการเตรียมการกระจายโรงงานอุตสาหกรรมไปตั้งในต่างจังหวัด ซึ่งมีสาเหตุเนื่องมาจากในเขตพระนครและธนบุรีมีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมาก ซึ่งนำมาถึงอันตรายที่อาจจะเกิดจากไฟไหม้และการจัดการที่ไม่ถูกสุขลักษณะ (จดหมายเหตุแห่งชาติ, อก.0201.2.1/30, 2502) โดยมีการประชุมและจัดแบ่งเขตการปกครองภาค โดยจังหวัดพระนคร จังหวัดธนบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดลพบุรี จังหวัดชัยนาท จังหวัดสิงห์บุรี จังหวัดอ่างทอง จังหวัดสระบุรี จังหวัดนนทบุรี และจังหวัดปทุมธานี อยู่ในส่วนภาค 1 มีที่ทำการอยู่ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจนในปี พ.ศ. 2514 (ค.ศ. 1971) ก็ได้มีการก่อตั้งเขตอุตสาหกรรมนวนคร ปทุมธานี ขึ้นเป็นเขตอุตสาหกรรมแห่งแรกของประเทศไทย ตั้งอยู่ริมถนนพหลโยธินในเขตอำเภอคลองหลวง และปี พ.ศ. 2530 ก็ได้เกิดสวนอุตสาหกรรมบางกะดีขึ้นเป็นแห่งแรกของประเทศไทย ตั้งอยู่ในเขตตำบลบางกะดี อำเภอเมืองปทุมธานี ต่อมาในปี พ.ศ. 2538 เกิดเขตประกอบการอุตสาหกรรม ไทยชูชุก ที่ตำบลบึงขัง อำเภอธัญบุรี และยังมีโครงการในลักษณะมินิแฟคเตอรี (mini factory) เกิดขึ้นในเขตอำเภอคลองหลวง อำเภอลำลูกกา อำเภอลาดหลุมแก้วและอำเภอหนองเสืออีกด้วย นอกจากนี้ การที่จังหวัดปทุมธานีเป็นพื้นที่ที่มีความเจริญกระจายเข้ามาก็ได้ทำให้มีสถานที่สำคัญเกิดขึ้นตามมาอีกมาก ได้แก่ วัดพระธรรมกายปี พ.ศ. 2512, มหาวิทยาลัยรังสิตปี พ.ศ. 2528, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ปี พ.ศ. 2529, ศูนย์การค้าฟิวเจอร์พาร์ค ปี พ.ศ. 2538 และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ปี พ.ศ. 2548 เป็นต้น

พ.ศ.	ชาย	หญิง	รวม (คน)	อัตราการ เพิ่ม (+) / ลด (-)
2553	643,302	683,287	1,326,589	(+) 95.76
2543	329,508	348,141	677,649	(+) 64.31
2533	202,481	209,926	412,407	(+) 29.01
2523	158,033	161,644	319,674	(+) 36.69
2513	116,858	117,003	233,861	(+) 23.21
2503	94,566	95,235	189,801	(+) 33.20
2490	72,121	70,367	142,488	(+) 14.70
2480	64,090	60,135	124,225	-

ตารางที่ 3.4 สรุปจำนวนประชากรจังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2480-2553 (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, (2) กต.2.4/38, 2480) (กระทรวงมหาดไทย,ม.ป.ป., น. 163-165) (สำนักงานสถิติกลาง, ม.ป.ป., น. 1) (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ม.ป.ป., น. 1; ม.ป.ป., น. 2; ม.ป.ป., น.2; 2544, น .2; 2553, น. 37)

ตั้งแต่มีการประกาศใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ. 2504 ส่งผลให้เกิดทิศทางการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนจากสังคมเกษตรกรรมสู่การเป็นสังคมอุตสาหกรรมที่ทันสมัย โดยมีระบบทุนนิยมคอยขับเคลื่อนให้สังคมก้าวไปข้างหน้า ผลที่ตามมาก็คือการอพยพของผู้คนและการขยายตัวขึ้นของเมือง ที่เกิดจากความต้องการพื้นที่สำหรับจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมและอยู่อาศัย จึงจำเป็นต้องพัฒนาทางด้านโครงสร้างพื้นฐานประกอบไปด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคและระดับโลก แต่ลักษณะเฉพาะของการเปลี่ยนแปลงในประเทศไทยนั้นเป็นการเปลี่ยนโดยมีอิทธิพลมาจากภายนอกก็คือต่างประเทศเป็นหลัก จึงทำให้โครงสร้างทางสังคมที่เป็นสายสัมพันธ์ดั้งเดิมของผู้คน รวมถึงประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญานั้นก็ถูกทำลายลงไปด้วย ซึ่งเห็นได้ชัดเจนจากที่อาชีพเกษตรกรและพื้นที่ทำการเกษตรกรรมในจังหวัดปทุมธานีนั้นลดลงเหลือเพียงร้อยละ 42 ของพื้นที่ทั้งหมด (สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดปทุมธานี, 2560, น. 1) ซึ่งสวนทางกับอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรในจังหวัด (ตารางที่ 3.4) ที่มีเพิ่มมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะในช่วง 20 ปีหลังที่มีอัตราการเพิ่มขึ้นมากกว่าร้อยละ 50 สำหรับผู้วิจัยการเปลี่ยนแปลงนี้จึงมีส่วนสำคัญที่จะกำหนดความเป็นไปของชีวิตผู้คนในอนาคตต่อไป

2.3 ความเป็นเมืองจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การกระจายตัวของพื้นที่เมือง (urban sprawl) อันมีผลมาจากระบบเศรษฐกิจและการเมืองในประเทศได้ส่งผลกระทบต่อและสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อจังหวัดในเขตปริมณฑลเป็นอย่างมาก ซึ่งจังหวัดปทุมธานีนั้นก็ตั้งอยู่ในเขตที่ได้รับผลกระทบดังกล่าว การศึกษาในหัวข้อนี้ได้รวบรวมบทความวิทยานิพนธ์ และงานวิจัย ที่ศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบจากการขยายตัวของความเป็นเมืองที่มีต่อจังหวัดในเขตปริมณฑล คือ จังหวัดนครปฐม จังหวัดนนทบุรี จังหวัดปทุมธานี จังหวัดสมุทรปราการและจังหวัดสมุทรสาคร เพื่อให้สามารถเข้าใจถึงทิศทางของปัญหา บริบทที่สัมพันธ์กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และแนวทางของการรับมือกับปัญหาของในแต่ละพื้นที่ โดยผู้วิจัยสืบค้นจากฐานข้อมูล ThaiLis ในระหว่างปีพ.ศ. 2545-2560 โดยมีรายงานการวิจัยที่ขอนำมาประกอบรายงานฉบับนี้ทั้งสิ้น 11 เรื่อง เรียงลำดับตามปีที่เผยแพร่ผลงานดังต่อไปนี้

ธนาศรี สัมพันธ์รักษ์ (2546) บทความเรื่อง “ผลกระทบจากการพัฒนาและการขยายตัวของเมืองที่มีต่อพื้นที่เกษตรกรรมชานเมือง : กรณีศึกษาชุมชนเกษตรบางรักน้อย จังหวัดนนทบุรี” มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ การชี้ให้เห็นเอกลักษณ์และคุณค่าของพื้นที่เกษตรกรรมชานเมือง ซึ่งได้รับผลกระทบจากการพัฒนาและการขยายตัวของเมือง โดยเฉพาะพื้นที่ชานเมืองกรุงเทพมหานคร รวบรวมและวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่ เพื่อชี้ให้เห็นแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเกิดขึ้นกับพื้นที่ชุมชนบางรักน้อยซึ่งเป็นพื้นที่ที่ทำการศึกษา รวมทั้งแสดงให้เห็นแนวคิดและวิธีการของชุมชนที่จะดำรงและสืบทอดการทำการเกษตรให้คงอยู่ภายใต้แรงกดดันจากการขยายตัวของเมือง นำไปสู่การหาแนวทางในการรักษาพื้นที่ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันต่อไป จากการศึกษาพบว่า ปัจจุบันชุมชนบางรักน้อยยังคงสภาพพื้นที่เกษตรกรรมไว้ได้อย่างสมบูรณ์ แต่ก็ถือว่าอยู่ในสถานะที่มีความเสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงสูง เนื่องจากการพัฒนาและการขยายตัวของเมืองที่ใกล้เข้ามาเพิ่มแรงกดดันให้กับเกษตรกรรมมากขึ้นเรื่อยๆ หากเปรียบเทียบสภาพของพื้นที่บางรักน้อยกับพื้นที่ที่เคยประสบปัญหามาแล้วพบว่าปัจจัยหลักที่จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ คือ การตัดถนนขนาดใหญ่โดยเฉพาะถนนทางหลวงผ่านเขาไปใกล้พื้นที่ ซึ่งจะทำให้

เกิดการพัฒนาและการขยายตัวของเมืองตามมา ก่อให้เกิดความขัดแย้งด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินและปัญหาอื่น ๆ ตามมาและนำไปสู่การละทิ้งที่ดินทำกินในที่สุด นอกจากนี้ปัญหาด้านระบบชลประทาน โดยเฉพาะปัญหาน้ำท่วมที่ผิดไปจากธรรมชาติ อันเกิดมาจากระบบป้องกันน้ำท่วมให้กับพื้นที่เมือง ก่อให้เกิดความเสียหายกับสวนได้รุนแรงกว่าที่เคยเป็นมาในอดีต ซึ่งปัญหาดังกล่าวเป็นปัจจัยเสริมที่ทำให้เกษตรกรตัดสินใจยุติการประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้ง่ายขึ้น

วรลักษณ์ คงอ้วน (2547) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมจากการพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ” มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ 1) ศึกษาการขยายตัวและปัจจัยที่ทำให้เกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรมการผลิตในจังหวัดสมุทรปราการ 2) ศึกษาสาเหตุและผลกระทบจากการพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตที่มีต่อสิ่งแวดล้อมในจังหวัดสมุทรปราการ 3) วิเคราะห์แนวโน้มการพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตในจังหวัดดังกล่าว และ 4) เสนอแนะแนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิต โดยคำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในจังหวัดสมุทรปราการ สรุปผลการวิจัยพบว่า ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาการพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตในจังหวัดสมุทรปราการมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยสะท้อนออกมาในรูปของการเพิ่มขึ้นของจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมและการเจริญเติบโตของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดสาขาอุตสาหกรรม ซึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรมการผลิตในจังหวัดสมุทรปราการ คือ ปัจจัยความเหมาะสมในเรื่องทำเลที่ตั้งต่าง ๆ ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน การคมนาคมขนส่ง และนโยบายของรัฐ การพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตของจังหวัดสมุทรปราการ ก่อให้เกิดผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามมา ซึ่งผลกระทบจากการพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตที่มีต่อสิ่งแวดล้อมดังกล่าวมีสาเหตุมาจากการวางแผนพัฒนาอุตสาหกรรมในระยะที่ผ่านมาไม่ครอบคลุมด้านสิ่งแวดล้อม กฎหมายที่เกี่ยวข้องในการควบคุมและจัดการโรงงานอุตสาหกรรมและสิ่งแวดล้อมไม่สามารถเป็นเครื่องมือได้ในทางปฏิบัติการขาดเจ้าหน้าที่ในการควบคุมและดูแล โทษตามกฎหมาย การขาดการวางผังที่ต่อเนื่องและสอดคล้องกับพื้นที่ข้างเคียง โรงงานอุตสาหกรรมมีทำเลที่ตั้งกระจุกกระจาย กระบวนการและเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิตไม่ปลอดภัย ประชาชนขาดการมีส่วนร่วมในการวางแผนที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัย รวมทั้งขาดการรับรู้ข่าวสารและการคุ้มครองจากภาวะมลพิษ และการขาดความรู้ ความเข้าใจ และจิตสำนึกของผู้ประกอบการในการให้ความร่วมมือด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม

วันดี ธาดาเสวี (2548) ศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการกลายเป็นเมืองกับความเป็นชุมชนชนบท : กรณีศึกษาชุมชน ตำบลบางหลวงอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม” มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษาถึงการก่อเกิดและความเป็นมาของชุมชนชนบท และ 2) เพื่อศึกษาการดำรงอยู่ การปรับตัวของชุมชนชนบท อันเนื่องมาจากอิทธิพลของเมือง และปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่และปรับตัวของชุมชนชนบท สรุปผลการวิจัยพบว่า ในอดีตชาวชุมชนดำรงชีวิตแบบสังคมกสิกรรม จนกระทั่งปี พ.ศ. 2499 เริ่มมีความเจริญแบบเมืองเข้ามา ทำให้ชุมชนมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงในด้านอาชีพ การคมนาคม สื่อสาร การใช้ทรัพยากร การอพยพย้ายถิ่น ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และวัฒนธรรมประเพณี ความเจริญของเมืองที่เข้ามาในระยะแรก ทำให้ชุมชนกลายเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่สำคัญด้านการค้าขายและการเกษตร มีผู้อพยพเข้ามาจำนวนมาก แต่ในระยะต่อมาพัฒนาการด้านคมนาคมขนส่งทางบก กลับชักนำให้คนหนุ่มสาวย้ายถิ่นออกจากชุมชนไปสู่เมืองใหญ่ที่เจริญกว่า ทำให้ชุมชนเหลือเพียงคนแก่และเด็ก แต่พวกเขายังคงให้ความสำคัญกับครอบครัวและวัฒนธรรมประเพณีที่ยังคงสืบทอดกันมาในชุมชนด้วยการก

ลับบ้าน ในเทศกาลสำคัญ ๆ งานวิจัยนี้ให้ข้อเสนอแนะว่า กระบวนการกลายเป็นเมืองที่เข้ามาสู่ชุมชนชนบท มีทั้งส่วนที่ให้คุณและให้โทษต่อชุมชน ชาวชุมชนจึงควรตระหนักและเรียนรู้ที่จะเลือกรับความเจริญแบบเมืองไปพร้อม ๆ กับการรักษาคุณค่าของความเป็นชุมชนชนบท

พัชรินทร์ ฤทธิสำแดง (2549) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ชุมชนชานเมือง: กรณีศึกษาชุมชนบ้านคลอง 7 ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนชานเมือง และ 2) เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนชานเมือง สรุปผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม มีทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ด้านเศรษฐกิจ เปลี่ยนแปลงในเรื่องการผลิต การจัดการผลผลิต และการอุปโภคบริโภค การผลิตเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนไปสู่การผลิตเพื่อขาย การจัดการผลิตเปลี่ยนจากผู้อาวุโสในครัวเรือนเป็นคนจัดการ ไปสู่อาชีพของใครก็ได้เป็นหน้าที่ของตนเองเป็นคนจัดการ และการอุปโภคบริโภคเปลี่ยนจากการยังชีพภายในครอบครัวไปสู่การบริโภคตามกระแสบริโภคนิยม ส่งผลให้ประชากรเปลี่ยนอาชีพ จากเดิมประกอบอาชีพเกษตรกรรมเปลี่ยนไปสู่อาชีพนอกภาคเกษตรกรรม ด้านสังคม เปลี่ยนแปลงในเรื่องโครงสร้างทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม และความสัมพันธ์ในครอบครัว เครือญาติและชุมชน โครงสร้างทางสังคมเปลี่ยนจากมีความสัมพันธ์กันในทุกด้าน ไปสู่มีความสัมพันธ์เฉพาะส่วน การจัดระเบียบทางสังคม เปลี่ยนจากเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโสไปสู่การมีกฎหมายเข้ามาควบคุมพฤติกรรมของคน ในสังคม และความสัมพันธ์ในครอบครัว เครือญาติและชุมชนเปลี่ยนจากมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ไปสู่ความเป็นปัจเจกบุคคล ส่งผลให้ระบบความสัมพันธ์ในครอบครัว เครือญาติและชุมชนลดน้อยลง ด้านวัฒนธรรม เปลี่ยนแปลงในเรื่องการประพฤติปฏิบัติโดยมีแบบแผนของชีวิตที่ยึดมั่นในความเชื่อ กฎเกณฑ์ ค่านิยม และบรรทัดฐานทางสังคม ไปสู่การประพฤติปฏิบัติยึดมั่นในความเชื่อ กฎเกณฑ์ ค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคมลดน้อยลง ส่งผลให้มีการร่วมในกิจกรรมทางศาสนาลดน้อยลง

นภาพร บรรพต (2550) ศึกษาวิจัยเรื่อง “คุณภาพการอยู่อาศัยในเขตการแผ่ขยายของเมืองอย่างไม่เป็นระเบียบ (Urban Sprawl): การศึกษาเชิงเปรียบเทียบเขตการแผ่ขยายของเมืองอย่างไม่เป็นระเบียบกับชุมชนเมืองในอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ 1) ศึกษาพัฒนาการการแผ่ขยายตัวของเมืองในพื้นที่ศึกษา 2) ศึกษาปัจจัยระดับมหภาคและระดับบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการแผ่ขยายของเมืองอย่างไม่เป็นระเบียบ 3) ศึกษาคุณภาพการอยู่อาศัยของผู้อยู่อาศัยในเขตการแผ่ขยายของเมืองอย่างไม่เป็นระเบียบ และ 4) เพื่อนำเสนอข้อมูลสำหรับการวางแผนพัฒนาและเสนอแนะแนวทางป้องกันการแผ่ขยายของเมืองอย่างไม่เป็นระเบียบ สรุปผลการวิจัยพบว่า ในอำเภอลำลูกกา พื้นที่ย่านพักอาศัยมีจำนวนเพิ่มขึ้นทั้งในพื้นที่ชุมชนเมืองและพื้นที่เกษตรกรรม อันเนื่องมาจากจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ทำให้พื้นที่เกษตรกรรมลดลงเป็นจำนวนมาก สำหรับปัจจัยระดับมหภาคที่พบว่าส่งผลให้เกิดการพัฒนาแบบ Sprawl ได้แก่ การขยายตัวของประชากรของกรุงเทพมหานคร ความแตกต่างของราคาที่ดินในพื้นที่ใกล้ศูนย์กลางเมืองและศูนย์กลางชุมชนย่อยกับพื้นที่เกษตรกรรมในชานเมือง เส้นทางการคมนาคมทำให้การเดินทางสู่พื้นที่ชานเมืองสะดวกขึ้น รวมทั้งนโยบายของรัฐ ซึ่งถึงแม้ว่าจะมีนโยบายส่งเสริมให้เกิดชุมชนย่อยในเขตชานเมืองแทนการพัฒนาแบบ Sprawl แต่ก็ยังมีได้มีมาตรการในการควบคุมการเกิด Sprawl ที่ชัดเจน ใน

ระดับบุคคล พบว่า สถานภาพการสมรส รายได้ และลักษณะที่อยู่อาศัย เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกชุมชนพักอาศัย ซึ่งนำไปสู่การขยายตัวของเมืองอย่างไม่เป็นระเบียบออกไปอย่างกว้างขวาง สำหรับคุณภาพการอยู่อาศัยพบว่า ผู้อยู่อาศัยในเขตชุมชนเมืองได้รับบริการสาธารณูปโภคสาธารณูปการอย่างเพียงพอและมีคุณภาพดีกว่าผู้อาศัยในเขต Urban Sprawl ในด้านการเดินทางผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองมีระยะทางในการเดินทางน้อยกว่าผู้ที่อาศัยในเขต Urban Sprawl แต่จะใช้ระยะเวลาไม่แตกต่างกัน เนื่องจากเขต Urban Sprawl อยู่ในพื้นที่ที่มีเส้นทางถนนสายใหม่ ๆ ที่คล่องตัวกว่าเขตชุมชนเมืองซึ่งมักอาศัยถนนสายหลักที่พัฒนามาแต่เดิมและมีการจราจรคับคั่งกว่า ส่วนด้านความพึงพอใจในที่พักและชุมชนพักอาศัย โดยภาพรวม ทั้งสองชุมชนมีความพึงพอใจในระดับพอใจทั้งคู่ แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า ในสิ่งที่คาดหวังเมื่อตัดสินใจที่จะอยู่ชานเมือง อันได้แก่ ขนาดที่ดิน คุณภาพอากาศและเสียง และบรรยากาศการพักอาศัย ผู้ที่อยู่ในเขต Urban Sprawl จะมีระดับความพึงพอใจโดยเฉลี่ยสูงกว่าผู้ที่อยู่ในชุมชนเมือง

เกียรติศักดิ์ สองศร (2553) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลกระทบของอุตสาหกรรมประมงต่อการตั้งถิ่นฐานชุมชนท่าฉลอม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร” มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ 1) ศึกษาวิวัฒนาการตั้งถิ่นฐานของชุมชนท่าฉลอมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และ 2) ศึกษาถึงผลกระทบจากการพัฒนาขนาดอุตสาหกรรมประมงในจังหวัดสมุทรสาครที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานของชุมชนท่าฉลอม ผลการวิจัยพบว่า ช่วงเวลาที่รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดอยู่ในยุคเริ่มการพัฒนาอุตสาหกรรมประมงเพื่อส่งออกตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-4 (พ.ศ. 2504-2524) ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวพื้นที่ชุมชนท่าฉลอมมีโรงงานอุตสาหกรรมประมงขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่เพิ่มขึ้นมากที่สุด โดยอุตสาหกรรมประมงที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนมากที่สุด ได้แก่ อุตสาหกรรมประมงขนาดกลาง ซึ่งมีสัดส่วนต่อการจ้างแรงงานมากที่สุด โดยอุตสาหกรรมประมงขนาดกลางส่งผลกระทบต่อรูปแบบการใช้ประโยชน์อาคารและมวลอาคารและที่ว่างของชุมชนมากที่สุด การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นการใช้ประโยชน์อาคารที่พักอาศัยประเภทห้องแถว บ้านเช่า อพาร์ทเมนต์ ที่มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นตามความต้องการของแรงงานต่างด้าวที่เข้ามารับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมประมง และจากความต้องการที่พักอาศัยที่มีปริมาณเพิ่มมากขึ้นนี้ ส่งผลให้เกิดการขยายขนาดอาคารและเพิ่มจำนวนชั้นของอาคารที่สร้างขึ้นใหม่ ขนาดของมวลอาคารประเภทหอพัก อพาร์ทเมนต์จึงมีขนาดมวลอาคารใหญ่ขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงขนาดของมวลอาคารนี้ส่งผลให้ที่โล่งว่างภายในชุมชนมีสัดส่วนลดลงและชุมชนมีความหนาแน่นมากขึ้น

ชนะพันธ์ พันชนะ (2553) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลกระทบจากการกระจายตัวของเมืองที่ส่งผลต่อการเดินทางของผู้อยู่อาศัยในจังหวัดปทุมธานี” มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษาการกระจายตัวของเมืองปทุมธานีจากการขยายเส้นทางเดินรถสายหลัก 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเดินทางของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี อันเป็นผลมาจากการกระจายตัวของพื้นที่เมืองในจังหวัดปทุมธานี และ 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาพื้นที่จังหวัดปทุมธานีให้มีความสอดคล้องกับบริบทการกระจายตัวของเมือง ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดปทุมธานีเป็นพื้นที่ที่ประกอบด้วยเส้นทางเดินรถสายหลักที่สำคัญในการเดินทางไปยังภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่งผลให้เกิดการกระจายตัวของพื้นที่อยู่อาศัยและสิ่งปลูกสร้างเกิดขึ้นตามแนวถนนสายหลัก และยังส่งผลให้เกิดการแบ่งพื้นที่ในจังหวัดปทุมธานีออกเป็นสองส่วน โดยเกิดการกระจายตัวของพื้นที่แบบไรทิศทางในพื้นที่ฝั่งทิศตะวันตก และเกิดการกระจายตัวของพื้นที่แบบทางยาวในพื้นที่ฝั่งทิศตะวันออก โดยลักษณะทางกายภาพดังกล่าวที่เกิดขึ้นได้ส่งผลให้เกิดลักษณะ

และรูปแบบการเดินทางไปยังแหล่งกิจกรรมที่ต้องใช้ระยะเวลาและระยะทางที่ยาวนาน และยังส่งผลกระทบต่อค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นในการเดินทาง และยังพบว่ารูปแบบการเดินทางดังกล่าวยังส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีการเดินทางออกไปยังแหล่งกิจกรรมเพียงเฉลี่ยสัปดาห์ครั้ง

ธีระ ร่มพุดตาล (2553) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษาผลกระทบด้านโครงสร้างพื้นฐานและบริการทางสังคมที่จำเป็น อันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ในพื้นที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ และ 2) เพื่อศึกษามาตรการที่เหมาะสมในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการสังคมที่จำเป็นในพื้นที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ที่มีให้เกิดผลกระทบอันเนื่องมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ผลการวิจัยพบว่า สภาพการเคลื่อนย้ายแรงงานในอำเภอบางพลี เนื่องจากมีการดำเนินธุรกิจประเภทโรงงานอุตสาหกรรม เกิดการจ้างงานประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยการเพิ่มขึ้นของประชากรแฝงเป็นเท่าตัว ทำให้มีการจัดบริการสาธารณะลงสู่พื้นที่เพิ่มมากขึ้น ผลกระทบต่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการสังคม ถึงแม้จะมีการพัฒนาในการให้บริการที่สามารถรองรับการเจริญเติบโตของสังคมภาคอุตสาหกรรม แต่ก็ยังเกิดผลกระทบในด้านลบ เช่น เกิดการจราจรติดขัดบางช่วงเวลาตามถนนสายหลัก ไฟฟ้า ประปา มีบางครัวเรือนที่ยังไม่ได้รับบริการ ที่อยู่อาศัยมีการก่อสร้างไม่ได้มาตรฐานตามพระราชบัญญัติการก่อสร้างที่อยู่อาศัย และการปล่อยน้ำเสียลงที่สาธารณะ การกำจัดขยะมีการจัดเก็บไม่ทั่วถึง การบริการดับเพลิงไม่มีผลกระทบ ด้านการศึกษาครูต้องรับภาระมากขึ้น สักส่วนครูต่อเด็กนักเรียนไม่ได้มาตรฐาน การเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียนค่อนข้างแออัดในบางพื้นที่ การสาธารณสุขสถานพยาบาลของรัฐมีไม่เพียงพอ ต้องการสถานที่พักผ่อนหย่อนใจเพิ่มมากขึ้น ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเกิดปัญหาชุมชนมีสภาพแออัดและมีปัญหาอาชญากรรมเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งเกิดการแพร่ระบาดของยาเสพติด

สุรศักดิ์ วิชิณ โรจน์จรัส (2553) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อเทศบาลเมืองบางกรวย อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ในรอบ 15 ปี (พ.ศ. 2537-2552)” มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ ประชากร การศึกษา รายได้ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม 2) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของเทศบาลเมืองบางกรวย และ 3) เพื่อศึกษาปัญหาผลกระทบ และแนวทางแก้ไข จากการขยายตัวของชุมชนเมืองในช่วงเวลา พ.ศ. 2537-2552 สรุปผลการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเทศบาลเมืองบางกรวย ในรอบ 15 ปีที่ผ่านมา จะเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงด้านอาคารและสิ่งปลูกสร้าง ถนน ไฟฟ้าและน้ำประปา ด้านประชากร ด้านสถานศึกษา ด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งทุกด้านพบว่าการเปลี่ยนแปลงในเชิงปริมาณ และเป็นการเปลี่ยนแปลงจาก “ชุมชนชนบท” เป็น “ชุมชนเมือง” ที่เห็นได้ชัดเจน ส่วนด้านรูปแบบการปกครองมีการเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบสุขาภิบาลวัดชลอ และสุขาภิบาลบางกรวยเป็นเทศบาลตำบล และเทศบาลเมือง ตามลำดับ ผลที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงจาก “ชุมชนชนบท” เป็น “ชุมชนเมือง” ในเชิงบวก ได้แก่ การคมนาคมสะดวก คุณภาพและการเข้าถึงในส่วนของบริการรักษาพยาบาลและการศึกษาดีขึ้น และโอกาสในการประกอบอาชีพมีมากขึ้น ส่วนผลกระทบเชิงลบที่ตามมา ได้แก่ การจราจรติดขัด คนเห็นแก่ตัวมากขึ้น ความเป็นครอบครัวลดน้อยลง และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินลดน้อยลง แนวทางการแก้ไขผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว คือ การจัดผังเมืองให้เหมาะสม การจัดการเรื่องการ

บำบัดน้ำเสียและสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะ การส่งเสริมให้ประชาชนมีอาชีพที่สุจริต การปลูกฝังเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม การจัดการศึกษาให้ได้อย่างทั่วถึง และการสอดส่องดูแลชุมชนไม่ให้มีเป็นแหล่งมั่วสุมและอบายมุข

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุกัญญา รุ่งทองใบสุริย์ (2556) ศึกษาวิจัยเรื่อง “เรื่องสภาพปัญหาความขัดแย้งในชุมชนและรูปแบบที่ใช้ในการจัดการปัญหาจังหวัดปทุมธานี” มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและสาเหตุความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน จังหวัดปทุมธานี 2) ศึกษาแนวทางการจัดการความขัดแย้งในรูปแบบต่างๆในชุมชนจังหวัดปทุมธานี และ 3) ศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนจังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยไว้ 4 ขั้นตอน คือ ศึกษาจากเอกสารเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้ประสบปัญหาหรือเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจำนวน 200 ตัวอย่าง ทั้งในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล สัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการความขัดแย้งแบบเจาะลึก 30 ตัวอย่าง และการสนทนากลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากผู้ประนีประนอมของศาล กลุ่มผู้อาวุโส ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อบต. เทศบาล และอำเภอ โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ผลการศึกษาพบว่า 1) สภาพปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น คนในชุมชนจังหวัดปทุมธานียอมรับว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นได้ในการอยู่ร่วมกันในชุมชน สามารถแก้ไขได้ ถ้าแก้ไขสำเร็จจะทำให้ชุมชนพัฒนาขึ้นได้จริง ในชุมชนของตนมีความขัดแย้งทั้งที่ปรากฏออกมาแล้ว และแฝงตัวอยู่พร้อมที่จะลุกลามไปสู่ความขัดแย้งในระยะต่อไปได้ถ้าไม่ได้รับการจัดการที่ดี ชุมชนในเขตเทศบาลมีจำนวนประเด็นความขัดแย้งที่ปรากฏออกมาแล้วมากกว่าชุมชนนอกเขตเทศบาล ด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมองว่ามีลักษณะแบบคนรู้จัก 2) ประเภทความขัดแย้งแบ่งตามเนื้อสาระได้ 4 กลุ่ม คือ ความขัดแย้งจากการไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการบริการของรัฐ ความขัดแย้งที่เกิดจากค่านิยมต่างกันตามความเคยชินที่เคยปฏิบัติกันมา ความขัดแย้งจากการผลประโยชน์ขัดกัน และความขัดแย้งที่เกิดจากอุดมการณ์ที่แตกต่างกันทำให้เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวก 3) สาเหตุของความขัดแย้ง ลำดับที่ 1 มาจากสาเหตุด้านผลประโยชน์ ลำดับที่ 2 มาจากสาเหตุด้านความสัมพันธ์ ลำดับที่ 3 มาจากสาเหตุด้านค่านิยม และลำดับที่ 4 มาจากสาเหตุด้านข้อมูลและจากสาเหตุด้านโครงสร้าง/กฎระเบียบ

และ อาจารย์อรรณีย์ วิวัฒนาการณ์และคณะ (2557) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัญหาอาชญากรรมในชุมชนเมืองเอก” มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาต่าง ๆ และสภาพปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนเมืองเอก 2) เพื่อศึกษาความแตกต่างของระดับความกลัวอาชญากรรมของประชากรในชุมชนเมืองเอก 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ และปัญหาอาชญากรรมในชุมชนเมืองเอก งานวิจัยฉบับนี้ได้ทำการศึกษาสภาพปัญหาอาชญากรรมในชุมชนเมืองเอกเพื่อนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาที่ถูกต้องและเหมาะสม งานวิจัยฉบับนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Research) โดยสอบถามสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขโดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group) สอบถามความคิดเห็นในด้านการรับรู้เกี่ยวกับอาชญากรรมและความกลัวต่ออาชญากรรม (Fear of Crime) ของผู้พักอาศัยในชุมชนเมืองเอก โดยใช้แบบสอบถาม จากการสนทนากลุ่มพบว่า ปัญหาในชุมชนเมืองเอก ได้แก่ ปัญหาการลักลอบขายของบนทางเท้า ปัญหาประชากรแฝง ปัญหาการจราจร ปัญหาสิ่งแวดล้อมน้ำเน่าเสีย ปัญหาความไร้ระเบียบในการติดป้ายประชาสัมพันธ์ ส่วนปัญหาที่นำไปสู่ปัญหาอาชญากรรม ได้แก่ ปัญหาพื้นที่ทร่ร้าง ปัญหาไฟฟ้าส่องสว่างไม่เพียงพอ ปัญหาการขาดการควบคุมทางเข้าออก ปัญหาข้อจำกัดในการติดต่อและความถี่

ในการออกตรวจของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และปัญหาสถานบันเทิงโดยรอบมหาวิทยาลัย ส่วนผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่า ร้อยละ 76.70 ของผู้ตอบแบบสอบถาม รับผิดชอบต่อปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา โดยอาชญากรรมที่ผู้ตอบแบบสอบถามรับผิดชอบต่อมากที่สุดคืออาชญากรรมเกี่ยวกับทรัพย์สิน ซึ่งมากถึงร้อยละ 68.10 ในด้านการเปรียบเทียบระดับความกลัว อาชญากรรมจำแนกตามโครงการที่พักอาศัยพบว่าไม่มีความแตกต่างกัน แต่การรับผิดชอบต่อปัญหาอาชญากรรมในเมืองเอกที่แตกต่างกัน ทำให้มีระดับความกลัวอาชญากรรมในเมืองเอกแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สุดท้ายบุคคลที่พักอาศัยภายในพื้นที่ที่มีความกลัวอาชญากรรมอยู่ใน ระดับ “มาก” และ “รู้สึกถึงความไม่ปลอดภัยในการพักอาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้”

จากการศึกษาทั้ง 11 เรื่อง ได้ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของความเป็นเมืองที่ขยายตัวออกมาจากกรุงเทพมหานครไปสู่พื้นที่ 5 จังหวัดในเขตปริมณฑล ผลกระทบที่ก่อให้เกิดผลด้านบวก คือ การตัดถนนที่ทำให้ผู้คนสามารถเดินทางคมนาคมได้สะดวกมากยิ่งขึ้น สามารถเข้าถึงบริการทางการศึกษา สุขภาพ อาชีพ และกิจกรรมต่าง ๆ ได้มากขึ้น มีการเติบโตขึ้นของแหล่งงานและการอพยพย้ายถิ่นตามมา ในส่วนผลกระทบด้านที่เป็นผลเสีย ความสะดวกสบายของการคมนาคมได้นำพาความเจริญเข้ามาในพื้นที่ และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกือบทุกมิติ ได้แก่ มิติด้านวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ และบรรทัดฐานทางสังคมที่เกิดการกระทบกระทั่งกันของความเชื่อแบบเก่าและแบบใหม่ มิติด้านวิถีชีวิตที่ต้องเร่งรีบและต้องคอยระแวดระวังอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับตัวเองและทรัพย์สิน รวมถึงมิติด้านสิ่งแวดล้อม การที่มีพื้นที่เกษตรกรรมที่ลดลงก่อให้เกิดมลพิษ ส่งผลต่อสภาพแวดล้อมให้เสื่อมโทรมลง เป็นต้น

บทที่ 4

การศึกษาภาคสนามและการวิเคราะห์ข้อมูล

ในบทนี้จะเป็นการอธิบายถึงขั้นตอนวิธีการศึกษาจากการศึกษาและเก็บข้อมูลภาคสนาม รวมถึงการนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์ เพื่อใช้กำหนดแนวคิดหลักสำหรับการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมร่วมสมัยต่อไป โดยมีรายละเอียดของกระบวนการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกได้ดังนี้

4.1 ขอบเขตในการศึกษา

4.1.1 พื้นที่ในการศึกษา

4.1.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

4.2 เครื่องมือและวิธีการในการรวบรวมข้อมูล

4.2.1 การสัมภาษณ์

4.2.2 การสังเกต

4.3 ข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม

4.3.1 อำเภอลาดหลุมแก้ว

4.3.2 อำเภอเมืองปทุมธานี

4.3.3 อำเภอลำลูกกา

4.3.4 อำเภอลองหลวง

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 ขอบเขตในการศึกษา

ประกอบไปด้วยพื้นที่ในการศึกษาและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล โดยผู้วิจัยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยมีหลักเกณฑ์และรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.1 พื้นที่ในการศึกษา คืออาณาเขตพื้นที่ของจังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยจำกัดขอบเขตลงเพื่อให้เหมาะสมกับการปฏิบัติงาน โดยใช้ข้อมูลจากสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด ปทุมธานี พ.ศ. 2560 ในการกำหนด โดยเลือกอำเภอที่มีสถานประกอบการอุตสาหกรรม (industrial establishment) อยู่มากกว่าร้อยละ 10 จากจำนวนทั้งหมด 3,862 สถานประกอบการ ทั้งนี้ อำเภอที่มีสถานประกอบการอุตสาหกรรมตั้งอยู่ 4 อันดับสูงสุด เรียงจากน้อยไปหามาก คือ อำเภอลาดหลุมแก้ว 480 สถานประกอบการ คิดเป็นร้อยละ 12.42, อำเภอเมืองปทุมธานี 487 สถานประกอบการ คิดเป็นร้อยละ 12.61, อำเภอลำลูกกา 973 สถานประกอบการ คิดเป็นร้อยละ 25.19 และอำเภอลองหลวง 1,192 สถานประกอบการ คิดเป็นร้อยละ 30.86 (สำนักงานสถิติจังหวัดปทุมธานี, 2561, น. 122)

4.1.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล เลือกจากผู้คนที่อาศัยอยู่ในแต่ละอำเภอ โดยเน้นไปที่กลุ่มของผู้นำชุมชน ราษฎรชาวบ้าน หรือนักกิจกรรม ที่มีความรู้ความเข้าใจ สังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ในการศึกษา พื้นที่ละไม่เกิน 3 คน

4.1.2.1 อำเภอลาดหลุมแก้ว ประกอบด้วย

คุณ ธานี หอมชื่น

- ผู้ก่อตั้งบ้านครุธานี แหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาวนาไทย

- คุณ ถวิล เสียงแจ้ว - เกษตรกรต้นแบบด้านการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ วิทยาลัย
ประจำศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน
- คุณ ธนพร โพธิ์มัน - ผู้ก่อตั้งฟาร์มเห็ดป่านา ศูนย์การเรียนรู้ตามแนว
เศรษฐกิจพอเพียง

4.1.2.2 อำเภอเมืองปทุมธานี ประกอบด้วย

- คุณ จีรพันธ์ สมประสงค์ - ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม พ.ศ. 2545
สาขามนุษยศาสตร์ จังหวัดปทุมธานี
- คุณ ฉลวย กาเหว่านาค - ประธานอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้านจังหวัดปทุมธานี
- คุณ อรรถพล อรุโณรส - รองประธานสภาอุตสาหกรรมจังหวัดปทุมธานี

4.1.2.3 อำเภอลำลูกกา ประกอบด้วย

- คุณ พิเชฐ เฟื่องทองแดง - นายกเทศมนตรี ตำบลลำไทร
- คุณ กมล ศรีชมภู - ตัวแทนเจ้าอาวาสวัดพระสุทิววงศ์ ตำบลลำไทร
- คุณ วันชัย ศรียุคถร - ผู้ก่อตั้งกลุ่มยุวเกษตร โรงเรียนร่วมใจประสิทธิ์
ตำบลบึงคอไห

4.1.2.4 อำเภอลองหลวง ประกอบด้วย

- คุณ เพ็ญรุ่ง เสาะแสวง - สารวัตรกำนันตำบลคลอง 5 และผู้ประสานงาน
องค์กรชุมชนจังหวัดปทุมธานี
- คุณ ประสิทธิ์ สนิท - ประธานชุมชน เกษะชุมชนคลองหลวง

4.2 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลภาคสนาม (field survey) เพื่อต้องการทราบถึงสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันของพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา โดยมีวิธีการทำงานดังนี้

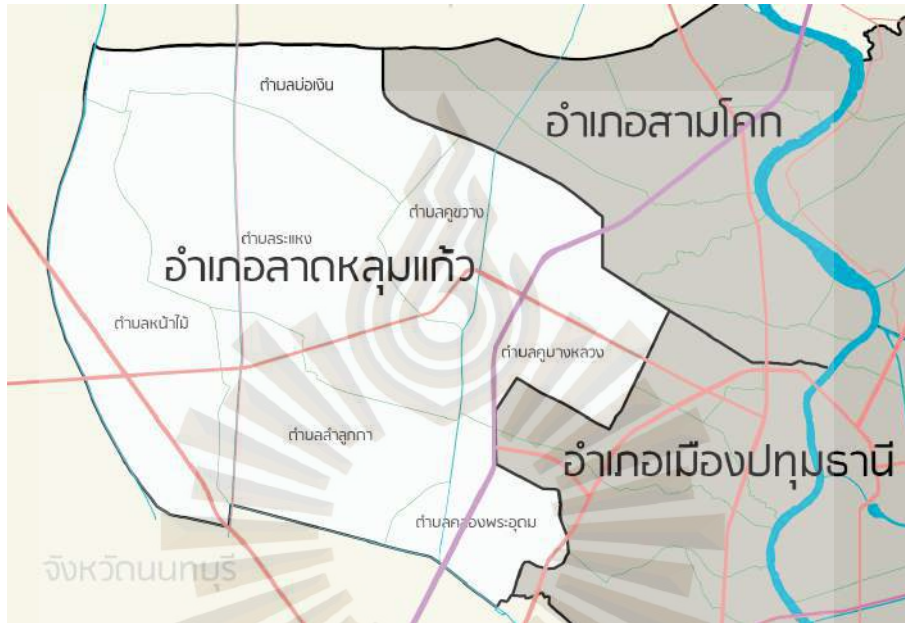
4.2.1 การสัมภาษณ์ (interview) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth-interview) วิทยุบุคคลแบบปลายเปิดไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview Form) คำถามสำหรับการสัมภาษณ์มี 2 ส่วน คือ ความสัมพันธ์ของผู้ให้ข้อมูลกับจังหวัดปทุมธานีหรือพื้นที่ที่อาศัยอยู่และความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลต่อความเจริญของจังหวัดปทุมธานีหรือพื้นที่ที่อาศัยอยู่ทั้งด้านบวกและด้านลบ

4.2.2 การสังเกต (observation) ผู้วิจัยใช้การสังเกตเป็นการสำรวจและเก็บข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของพื้นที่ ใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) ด้วยวิธีการจับกร่วมกับการเดินเท้าเข้าไปถนน ตรอก ซอยในพื้นที่ โดยมุ่งหวังจะได้รับรู้รายละเอียดทางกายภาพที่เกิดขึ้นโดยตรง รวมถึงการสังเกตทางอ้อม (indirect observation) โดยการเปรียบเทียบระหว่างภาพมุมสูงของพื้นที่ที่ใช้ศึกษาในปัจจุบันจาก google maps ที่บริการเกี่ยวกับแผนที่ผ่านเว็บเบราว์เซอร์ของ google ร่วมกับภาพถ่ายทางอากาศในอดีตซึ่งได้รับมาจากกรมแผนที่ทหาร เพื่อให้ทราบถึงทิศทางของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

4.3 ข้อมูลจากการศึกษาภาคสนาม

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) เพื่อแสดงข้อมูลทั่วไปที่เป็นลักษณะทางกายภาพในปัจจุบันของแต่ละพื้นที่ ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการลงพื้นที่ ซึ่งจะขออธิบายเรียงลำดับตามลำดับที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากอำเภอลาดหลุมแก้ว อำเภอเมืองปทุมธานี อำเภอลำลูกกา และอำเภอคลองหลวง โดยมีรายละเอียดในแต่ละอำเภอดังต่อไปนี้

4.3.1 อำเภอลาดหลุมแก้ว

ภาพที่ 4.1 แผนที่อำเภอลาดหลุมแก้ว

4.3.1.1 ประวัติความเป็นมาของอำเภอลาดหลุมแก้ว

ในหนังสือ ปทุมธานีท้องถิ่นของเรา ทองคำ พันนัทธี ได้บันทึกถึงที่มาของอำเภอลาดหลุมแก้วไว้ว่า

พื้นที่อำเภอลาดหลุมแก้วเป็นพื้นที่ราบลุ่ม จากเหนือลาดต่ำลงไปทางใต้ตามคำให้การของคนเก่า ... จึงมีคลองหนองบึงมาก มีปลาชุกชุม และหนองบึงเหล่านี้คนแต่ก่อนมักจะเรียกว่า “ถ้ำ” เพราะเป็นที่อาศัยของสัตว์น้ำ ... ประชาชนจึงอาศัยปลาเป็นอาหาร และนำไปขายหรือแลกเปลี่ยนสิ่งของตามที่ต้องการ ... พอจะสรุปได้ว่า คำว่า “ลาด” หมายถึงพื้นที่ของอำเภอลาดหลุมแก้ว ... คำว่า “หลุม” นั้นหมายถึงหนอง บึง ซึ่งคนโบราณเรียกว่า “ถ้ำ” เป็นแหล่งที่ปลาและสัตว์น้ำอาศัยอยู่ชุกชุม และคำว่า “แก้ว” หมายถึงสิ่งของมีค่าสำหรับชีวิต ซึ่งได้แก่ปลาและสัตว์น้ำอื่น ๆ ... เมื่อรวมคำทั้ง 3 ตามสภาพและความอุดมสมบูรณ์ของท้องถิ่นเข้าด้วยกันแล้วก็จะ ได้เป็นชื่อ “ลาดหลุมแก้ว” (ทองคำ พันนัทธี, 2538, น. 42-43)

วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2460 มีประกาศราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2459 ให้แบ่งเขตในจังหวัดปทุมธานีขึ้นใหม่ มีใจความสำคัญคือ

การปกครองจังหวัดประทุมธานี ซึ่งจัดแบ่งอยู่เวลานี้เป็น 3 อำเภอ คือ อำเภอเมือง 1 อำเภอสามโคก 1 อำเภอเชิงรอก 1 ตั้งที่ว่าการอำเภออยู่ริมลำน้ำเจ้าพระยาใกล้ ๆ กันทั้ง 3 อำเภอ และมีท้องที่ยาวไปทางตะวันตกมาก ไม่สะดวกแก่การปกครอง ทรงพระราชดำริเห็นว่า สมควรจะแบ่งท้องที่จังหวัดประทุมธานีเสียใหม่ เพื่อเป็นการสะดวกแก่การปกครอง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แบ่งท้องที่จังหวัดประทุมธานี ซึ่งอยู่สองฟากแม่น้ำเจ้าพระยา จัดการปกครองเป็น 2 อำเภอ คือ 1 อำเภอเมือง มีตำบลขึ้น 15 ตำบล ... 2 อำเภอสามโคก มีตำบลขึ้น 11 ตำบล ... แลรวมท้องที่ทางตะวันตกตั้งขึ้นเป็นอำเภอที่ตำบลลาดหลุมแก้วอีกอำเภอ 1 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เรียกนามอำเภอนี้ว่า อำเภอลาดหลุมแก้ว มีตำบลขึ้น 6 ตำบล คือ ตำบลระแหง ตำบลหน้าไม้ ตำบลลาดหลุมแก้ว ตำบลคูบางหลวง ตำบลคูขวาง ตำบลคูตัน ให้ยกเลิกอำเภอเชิงรอกเสีย แลย้ายคณะกรรมการอำเภอ มาทำการ ณ ที่ว่าการอำเภอลาดหลุมแก้ว เพื่อสะดวกแก่การปกครองตั้งแต่นั้นเป็นต้นไป (ประกาศเรื่องให้แบ่งเขตท้องที่ในจังหวัดประทุมธานี, 2460, น. 5-6)

จากเดิมอำเภอลาดหลุมแก้วมี 6 ตำบล คือ ตำบลระแหง ตำบลหน้าไม้ ตำบลลาดหลุมแก้ว ตำบลคูบางหลวง ตำบลคูขวาง และตำบลคูตัน แต่ใน พ.ศ. 2479 ทางราชการได้โอนตำบลบ้านแหลม ในเขตอำเภอบางกะดีมาขึ้นกับอำเภอลาดหลุมแก้ว และต่อมา พ.ศ. 2489 มีการเปลี่ยนชื่อจากตำบลบ้านแหลม เปลี่ยนเป็น ตำบลคลองพระอุดม และตำบลคูตัน เปลี่ยนเป็น ตำบลบ่อเงิน

4.3.1.2 ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอลาดหลุมแก้วตั้งอยู่ห่างจากจังหวัดปทุมธานีไปทางทิศตะวันตก 15.7 กิโลเมตร มีเนื้อที่ขนาด 183.10 ตารางกิโลเมตร เป็นอำเภอที่มีพื้นที่มากเป็นอันดับที่ 4 ของจังหวัดปทุมธานี

อาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับอำเภอลาดบัวหลวงและอำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอสามโคกและอำเภอเมืองปทุมธานี ทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอปากเกร็ดและอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี

4.3.1.3 การแบ่งเขตการปกครอง

ในปัจจุบัน อำเภอลาดหลุมแก้วแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 2 ส่วน คือ การปกครองส่วนภูมิภาคและการปกครองส่วนท้องถิ่น

การปกครองส่วนภูมิภาค แบ่งเขตการปกครองย่อย ออกเป็น 7 ตำบล 61 หมู่บ้าน คือ

1) ตำบลระแหง	12 หมู่บ้าน
2) ตำบลลาดหลุมแก้ว	7 หมู่บ้าน
3) ตำบลคูบางหลวง	12 หมู่บ้าน
4) ตำบลคูขวาง	5 หมู่บ้าน
5) ตำบลคลองพระอุดม	7 หมู่บ้าน
6) ตำบลบ่อเงิน	7 หมู่บ้าน
7) ตำบลหน้าไม้	11 หมู่บ้าน

และการปกครองส่วนท้องถิ่น แบ่งเป็นเทศบาล 3 แห่งและองค์การบริหารส่วนตำบล 5

4.3.1.4 ประชากร

จาก รายงานสถิติจังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2561 ระบุว่าใน พ.ศ. 2560 อำเภอลำลูกกา มีประชากรตามการทะเบียนทั้งสิ้น 65,563 คน แบ่งเป็นเพศชาย 31,942 คน เพศหญิง 33,621 คน มีความหนาแน่นของประชากร 358.07 คนต่อตารางกิโลเมตร มีประชากรย้ายเข้า 4,061 คน และย้ายออก 2,886 คน (สำนักงานสถิติจังหวัดปทุมธานี, 2561, น. 5-7 และ 11)

4.3.1.5 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

อำเภอลาดหลุมแก้วมีผู้ให้ข้อมูลจำนวน 3 ท่าน ประกอบไปด้วย นาย ชานี หอมชื่น, นาย ถวิล เสียงแจ้ว และนางสาว ธนพร โพธิ์มัน

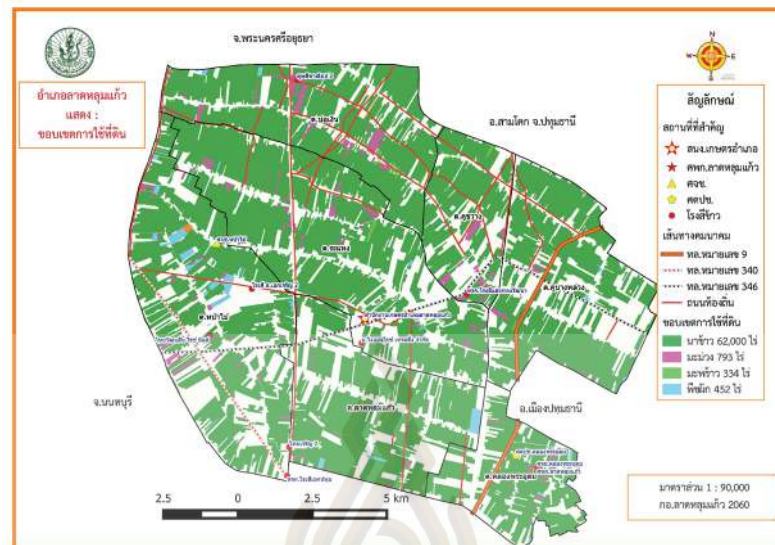
นาย ชานี หอมชื่น	
ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น	<ul style="list-style-type: none"> - ตั้งแต่พื้นที่แล้วกัน จากพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ที่รกร้างสมัยก่อนที่ผมเด็ก ๆ นะครับ เป็นท้องไร่ท้องนา เป็นทุ่งสวน ปัจจุบันมันก็มีการเปลี่ยนแปลงเข้ามา มีโรงงานอุตสาหกรรม มีสิ่งปลูกสร้าง มีบ้านจัดสรร - เมื่อมีโรงงานมีบริษัทเข้ามา ก็ต้องมีแรงงาน เมื่อมีแรงงานก็ต้องมีที่พักอาศัย เมื่อก่อนเรารู้จักกันหมด แต่ปัจจุบันนี้ มันไม่ใช่มีเฉพาะคนไทยที่เป็นชาวต่างจังหวัด แต่ว่ามันมีต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ของเราเยอะขึ้น - พื้นที่การเกษตรก็เริ่มจะน้อยลง แล้วเราก็มีเครื่องจักรมีเทคโนโลยีเข้ามาแทนแรงงานของมนุษย์มากขึ้น การเกษตรก็ใช้แรงงานน้อยลง เพราะฉะนั้นก็เดินเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมกันหมด
ด้านบวกของความเปลี่ยนแปลง	<ul style="list-style-type: none"> - มีการสัญจรไปมาสะดวกสบายขึ้น มีสาธารณูปโภคที่ค่อนข้างจะพร้อมเพียง ตอนนี้ไม่ว่าจะเป็นน้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ อะไรพวกนี้มันก็ทำให้วิถีชีวิตตรงนี้สะดวกขึ้น - ถนนที่เข้ามาที่ใหม่ สิ่งที่สำคัญเลยก็คือว่าไฟที่ติดมากับถนน มีความสว่างมาก ข้อดีคือ มันทำให้ลดอาชญากรรม แล้วก็คนที่ใช้ทางในกลางคืนนั้นมีความปลอดภัย
ด้านลบของความเปลี่ยนแปลง	<ul style="list-style-type: none"> - ฝั่งตรงข้ามนี้มันเกิดมลพิษ มันเกิดอาชญากรรมขึ้นเหมือนกันในพื้นที่นี้ ทั้งเรื่องปัญหาหาเสพติด มันตามมาเพราะว่าสื่ออะไรต่าง ๆ มันก็ทำให้เยาวชนหลงผิด แล้วก็คนนี่มันง่ายขึ้นกว่าแต่ก่อนนี้ การสัญจรไปมา การค้าขายสิ่งผิดกฎหมาย มันมีผล แล้วก็แต่ก่อนนี้พื้นที่ที่ตกลงมาเราสามารถที่จะรองน้ำกินได้อย่างสบายใจ แม่น้ำลำคลองเราก็ใช้น้ำได้โดยที่เราไม่ต้องมีปัจจัยไปเสียเงินซื้อในเรื่องพวกนี้ แต่ปัจจุบันนี้เราต้องซื้อกันทั้งหมด เพราะว่ามันอุปโภคบริโภคมันใช้ไม่ได้กับลำคลองกับฝนฟ้าที่ตกลงมาตามฤดูกาลแล้ว - น้ำที่เสียที่ปล่อยมาทั้งโรงงานอุตสาหกรรม แล้วก็บ้านจัดสรรอะไรต่าง ๆ มันไปไหนไม่ได้ มันต้องลงคลอง เพราะฉะนั้นการเกษตรก็ต้องพึ่งพาอาศัยคลองชลประทาน เมื่อเขาสูบน้ำขึ้นมาในนา ... (ต่อหน้าถัดไป)

นาย ธานี หอมชื่น (ต่อ)	
<p>ด้านลบ ของความ เปลี่ยนแปลง</p>	<p>เมื่อก่อนมันไม่มีปัญหาเรื่องข้าวชะงักงันหรือว่าหว่านกล้าไปแล้วมีการเกิดการตายเกิดขึ้น แต่ปัจจุบันนี้เริ่มมี</p> <ul style="list-style-type: none"> - ไฟที่สว่างเกินไปมันส่งผลกระทบต่อการทำงานของดินข้าว เพราะข้าวมันไม่รู้กลางวันกลางคืนแล้วตอนนี้ ไอ้ที่ไม่โดนแสงมันก็ออก ไอ้ที่โดนแสงมันก็ไม่ออก ข้าวที่อยู่ริมถนนมันก็จะออกเป็นรูปดินไม้ ออกเป็นรูปเสาไฟ - ถนนที่ตีเกินไป เร็วเกินไป ก็ก่อให้เกิดอันตรายทั้งคนและสัตว์ สัตว์ในที่นี้คือ เต่าหรือสัตว์ต่าง ๆ ที่ต้องข้ามถนน ไปมา ก็จะถูกรถทับตายในฤดูที่เขาต้องโยกย้ายถิ่น - นโยบายเรื่องของโซนนิ่งที่การจัดพื้นที่สำหรับการเกษตรกับอุตสาหกรรม ตอนนี้เท่าที่ผมมองมันละเอะ ม่นไม่เหมือนนโยบายที่ตอนเข้ามาว่า มันจะจัดว่าพื้นที่สีเขียวก็สีเขียว สีม่วงก็สีม่วงให้ชัดเจน แต่ตอนนี้เราต้องยอมรับว่า ทุกตำบลทุกหน่วยงานเขาก็พยายามที่จะต้องมีรายได้จากเรื่องของอุตสาหกรรมที่เอามาหล่อเลี้ยงท้องถิ่น เพราะฉะนั้นระบบการปกครองส่วนท้องถิ่นเขาก็ต้องการประมาณตรงนี้เพื่อที่จะมาดูแลเรื่องของสวัสดิการ สวัสดิภาพของคนในชุมชน ไม่งั้นเขาก็ไม่มีเงินที่จะมาทำانهครับ พื้นที่สีเขียวมันก็จะไม่เขียวจริง เขียวเป็นหย่อม ๆ
<p>สิ่งที่เกิดขึ้นใน อนาคต</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ผมคิดว่าในอนาคตอาชีพเกษตรกรหรือว่าผลผลิตต่าง ๆ ที่เราพอที่จะหาเลี้ยงในครอบครัวหรือว่าในจังหวัดในท้องถิ่นของเรานั้นอาจจะต้องถูกลดน้อยลงไป แล้วตรงนี้มันจะเป็นเรื่องของค่าครองชีพที่สูงขึ้น - ที่สมุทรปราการ เมื่อก่อนก็มีทุ่งนา แต่ปัจจุบันนี้มันมีแต่อุตสาหกรรม ปทุมเองก็อาจจะไม่ต่างจากนั้น สมุทรปราการ โรงเรียนต่าง ๆ มาเรียนรู้การดำนาที่นี้ ต่อไปที่ปทุมธานี นี่ก็อาจจะขยายออกไปเรียนที่อื่น อันนี้ผมพูดกับทุกคนมาเสมอว่า เราคงยึดติดกับพื้นที่ตรงนี้ไม่ได้ แต่ว่าเราก็คงจะอนุรักษ์ไว้ให้นานที่สุดเท่าที่เราจะทำได้ - เราควรจะอนุรักษ์ในลาดหลุมแก้วไว้ คือท่วมก็ท่วมไปตามธรรมชาติ การที่น้ำท่วมมันมีทั้งดีและไม่ดี มีข้อดีและข้อเสีย แต่มีข้อดีมากกว่า อย่างน้อยชวานาก็ทำตามฤดูกาล ไม่ใช่ว่าต่างคนต่างทำ หรือว่าโรคระบาดต่าง ๆ มันถูกล้าง ไปด้วยน้ำ มอดปลวกอะไรต่าง ๆ ชวานาได้พัก ได้รู้จัก ได้อยู่ร่วมกันจริง ๆ เพราะในช่วงน้ำท่วม ทุกคนต้องหยุดพัก ทุกบ้านต้องอยู่ รวมกันแล้วเด็กก็จะได้เรียนรู้วิธีการพายเรือ การว่ายน้ำ ก็จะเป็นในช่วงหน้าน้ำ พันธุ์ปลาต่าง ๆ ที่เคยหายไปก็กลับขึ้นมาสมบูรณ์ ตอนนี้ผ่านไปแล้ว 5-6 ปีแล้ว น้ำไม่ท่วม พันธุ์ปลาหรือแมลงต่าง ๆ ก็เริ่มหายไปอีกแล้ว ความสมดุลธรรมชาติก็เริ่มหายไปอีก แต่น้ำท่วมมาทีนี้มันก็กลับคืนมา - อุตสาหกรรมเองก็ควรจะต้องเลือกไปในที่ที่หนึ่งที่เราเองไม่ต้องมาเสี่ยงประมาณของแผ่นดิน เพื่อที่จะไปปกป้องอุตสาหกรรมใหญ่ ๆ ที่มาตั้งในพื้นที่ที่รู้อยู่แล้วว่าน้ำจะท่วม จริง ๆ น่าจะเอาตรงนั้นมาขยายให้กับเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบ แล้วก็เป็นผู้แบกรับน้ำไว้ในพื้นที่โดยที่ไม่ต้องผลักดันไปไหน แต่เขาพร้อมที่จะอยู่กับน้ำ น้ำมาแล้วก็ปล่อยให้น้ำผ่านไปไม่ต้องกั้น อันนี้น่าจะเร็วแล้วก็เสียหายน้อยที่สุด

นาย ถวิล เสียงแจ้ว	
ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น	<ul style="list-style-type: none"> - เปลี่ยนเยอะ มันสำคัญที่สุดของที่สุดคือเรื่องเงิน - สมัยปู่ยาตาทวด เศรษฐีใหญ่ เป็นเจ้าพ่อเจ้าแม่ มีเงิน ใครจะเอาเท่าไรร์ เอานามาให้ฉัน ไม่ต้องทำสัญญา ทำไปก็ไม่รู้จะทำ เพราะกูอ่านไม่ออก สมัยนั้น เอานามา เอาเงินไป เอาไปให้อีก 20 ไร่ เอาเงินไป 20,000 เติมให้อีกหน่อยเป็น 200,000 พอจะไปไถ่ทำไม้มันกลายเป็น 200,000 หงายท้องตึง ต้องโอนให้เขาโดยปริยาย - ต้องไปอยู่กับนายทุน ที่นี้หน้าเช่าเยอะ
ด้านบวกของความเปลี่ยนแปลง	<ul style="list-style-type: none"> - ไปมาสะดวก ทำอะไรมันก็สะดวกไปหมด
ด้านลบของความเปลี่ยนแปลง	<ul style="list-style-type: none"> - เมื่อก่อนเรารักกัน บ้านนี้พี่ บ้านนี้น้อง บ้านนี้ป่าตาลุง ไร่ไม่ต้องไปทำ ไร่เข้าใจ รู้กันฉัน ไม่อยู่เผลอมองให้ด้วยนะ ไม่เห็นของหาย แต่เดี๋ยวนี้ประตูแน่นบังเลย ทำไม้มันเอาได้ เพราะว่าคนเดี๋ยวนี้ ลุงมองลึก ๆ ลงไป ทางที่เสียมันเยอะ คนมันอิจฉากัน ไม่มีความเป็นธรรม พี่น้องยังทะเลาะกันเรื่องสมบัติ ทำไม้มองหาย โจรมาง่าย ขโมยมาง่าย หลอกหลวงเข้ามาง่าย แล้วมาเจอคนบ้านลุง คนอายุ 70 ไม่ได้เรียนหนังสือ เป็นปี๊บ ไม่รู้หนังสือ มีรุ่นลุง รุ่นน้อง ๆ พวกนี้จะได้เรียนหนังสือ ได้สัมผัสกับคนทั่วไปหน่อย นี่ละข้อเสีย - สารพัดเรื่องสิ่งแวดล้อม ลุงไม่พูดถึงเองนี่เป็นอาสาสมัครจังหวัดด้วย มันเอายามาแต่ละตัวนี้ พญานาคได้คืนยังตาย พญานาคอะปลาไหล ใจ มันมุดอยู่ลึก ๆ เป็นวา ๆ ถูกยาหายใจไม่ออก มันทะเลาะขึ้นตายหมด แล้วตัวใหญ่ ๆ เท้าดำมีด เอนโดซัลแฟน รัฐมนตรีเกษตรฯ มันตั้งเข้ามา แล้วมันคิดมั่งมี ผลประโยชน์ตกเขา คือสั่งยาเข้ามานี่ ต่างชาติก็จะให้เงินกับรัฐมนตรี ให้ได้ไม่กี่คน แต่ผลเสียมาตกกับชาวบ้านนี่ ทั่วประเทศหมดเลย เมื่อก่อนแม่ค้าวิ่งขายกับข้าวไม่มี บ้านลุงไม่มี อยากริน มีลอบไปวางไว้เข้าเย็นไปยกปลาช่อนตัวหนึ่งเป็น โล ๆ ทำกันเองได้ แล้วกินแบบปราศจากสารเคมี ผักบุงในบ่อก็เยอะแยะ เดี๋ยวนี้ลองดิ เลี้ยงปลาไว้ ปลาหมอลุงก็เลี้ยง เลี้ยงไว้ ไม่อยู่บ้าน 2-3 วัน ปลาเป็นแผลแล้ว มันมาจากสาเหตุอะไรนี่ มันมาจากยาตกค้าง
สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต	<ul style="list-style-type: none"> - ผมบอกวันข้างหน้าที่นี่เจริญแบบสุดเหวี่ยง เร็ว เพราะว่าตอนนี้ในพื้นที่สี่เหลี่ยมทำเกษตร ไม่รู้มันเจริญยังไง โรงงานเข้ามาพื้พប់ไปหมด พอขายมันได้แล้วหันตาข้างหนึ่ง เอาเหล็กบั้งสิขาว่า เนื้อที่จากวัดบ่อเงิน วิ่งมาสูดวัดหอย คลองจะมีอยู่ นายกรมันเลือกตั้งแต่ละครั้ง โรงงานมันจะให้มาอยู่ข้างวัด แล้วมาอยู่เดียว แล้วมาอยู่ใกล้ตรงลุงนี้ มาอีกรัง แล้วก็ข้ามฝั่งถนนไปอีกรัง มันไม่ให้ติดต่อกัน ติดต่อกันเมื่อไหร่หัวแตกเมื่อนั้น

นางสาว ธนพร โพธิ์มัน	
ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น	<p>- นาเป็นคนที่นี่ เมื่อก่อนเป็นคนทำนา ต่างคนต่างอยู่ ไม่มีกลุ่ม เป็นสังคมชนบท เดี่ยวนี้เป็นยุคตัวใครตัวมัน ชิงดีชิงเด่น แข่งขันกัน เห็นแก่ตัว</p> <p>- สมัยนาเด็ก ๆ ทุกบ้านจะมีบ่อ มีร่องน้ำรอบบ่อ เป็นคันกันขโมย มีทางเข้าทางเดียว มีคูน้ำ มีต้นไผ่หนามขึ้นเป็นแถว คือรั้ว ทุกบ้านมีบ่อน้ำ พอหน้าแล้งก็วิดน้ำ เอาปลามาทำปลาอย่างปลาเค็มเก็บไว้กิน ทุกวันนี้เข้าไปถมบ่อกันหมดแล้ว บ้านแทบหมดแล้ว บอกว่าร้อน พอร้อนก็คิดแอร์ ค่าใช้จ่ายก็ตามมา สุขภาพก็เสีย มีแอร์ไม่ใช่แปลว่าแค่มีตั้งค์</p>
ด้านบวกของความเปลี่ยนแปลง	ไม่มี
ด้านลบของความเปลี่ยนแปลง	<p>- โดยเฉพาะชีวิตพวกเราเนี่ยอิสระอยู่แล้ว ทำไรทำนา เกี่ยวข้าว ออกตีหนูกัน คิดหรือว่าเค้าจะชอบไปอยู่ในโรงงานกัน ผลสุดท้ายคือพม่าเต็มบ้านเต็มเมือง หมู่บ้านนาตอนกลางคืนเดินกันให้ขี้กไข่ เดิมหมู่บ้านเราอยู่เงียบสงบ อยู่สบาย นี่พอตีสามตื่นมา ตื่นมากก็ได้กลิ่นโรงงานหลอมเหล็ก นี่คือน้ำที่นาเคียดแค้น เราไม่ชอบ เราย้ำคาญกลิ่น ตรงนี้เราควรจะได้โอโซน อากาศดี โปรง แต่เข้ามามาได้อะไรก็ไม่รู้ นาก็ไม่รู้จะทำยังไง</p> <p>- วันก่อน อบต.เข้ามาบอกว่า ตรงปรับขยะ ขยะมันเหม็น น้ำเน่า ทำนาไม่ได้ มาขอร้องให้เราช่วย อุตสาหกรรมจะลงมาขอให้ชาวบ้านไปเยอะ ๆ หน่อย ถ้าชาวบ้านมาน้อยจะไม่เกิดประโยชน์อะไร นาก็บอกตอนทำกินเคยถามชาวบ้านมัย เคยมีประชาพิจารณ์มัย พอถึงเวลานี้มาขอความร่วมมือชาวบ้าน เค้าเลยไม่ค่อยชอบนา กลิ่นก็ยังเหม็นอยู่เหมือนเดิม เค้าบอกว่านาหัวรุนแรงเลยเข้ากับใครเค้าไม่ได้</p> <p>- ผลจากความเจริญส่งผลในแง่ลบมากกว่าแง่บวก เช่นการเข้ามาของโรงงาน อุตสาหกรรมที่ทำลายสภาพแวดล้อมและธรรมชาติ ในบริเวณที่เทปูนเอาไว้ กับบริเวณที่ไม่ได้เท อากาศก็จะต่างอย่างเห็นได้ชัด</p>
สิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต	<p>- คนที่อยากกลับมาทำงานภาคการเกษตรมีมาอยู่เรื่อย ๆ เพราะประเทศไทยเป็นอู่ข้าวอู่น้ำ ดังนั้นจึงมีนายหน้าจากจีนมาเช่าที่ในไทยเพื่อสร้างผลผลิตกลับประเทศของตน ป้านาอยากให้คนตระหนักถึงเรื่องนี้แม้จะเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ที่พอจะขยับยั้งได้บ้าง อนุรักษ์ไว้ได้บางส่วน ตัวป้านาเองขยายคันทนาออกไปเพื่อปลูกต้นไม้สร้างธรรมชาติและบรรยากาศดี ๆ เพราะสังคมคนเมืองเริ่มโยกหาธรรมชาติมากขึ้น แต่ชาวบ้านยังไม่ตื่นตัวในเรื่องการใช้เคมีในข้าว การใช้ข้าวที่เป็นอินทรีย์จะดีมากกว่า การปลูกเห็นคันทนาในชุมชน มีความเอื้ออาทรกันเอง จะทำให้เกิดเงินหมุนเวียนในชุมชนที่ยั่งยืนมากกว่า ถึงแม้จะไม่มั่งคั่ง แต่มั่นคงแน่นอน</p>

4.3.1.6 ข้อมูลภาคสนาม

ภาพที่ 4.2 แผนที่แสดงขอบเขตการใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2557 (สำนักงานเกษตรอำเภอลาดหลุมแก้ว, 2557)

ถึงแม้ว่าในอดีตอำเภอลาดหลุมแก้วจะประสบปัญหาเป็นพื้นที่ที่มีอาณาเขตอยู่ไกลจากตัวเมืองจังหวัดปทุมธานี แต่ในปัจจุบันปัญหาดังกล่าวก็ได้ลดลงไปเนื่องจากได้มีการก่อสร้างถนนหลายสายที่พาดผ่านอำเภอลาดหลุมแก้วไปสู่พื้นที่อื่น อาทิเช่น ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 346 ที่เชื่อมจากฝั่งตะวันตกที่ติดกับเขตอำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรีผ่านเข้ามาทางตำบลหน้าไม้ ตำบลลาดหลุมแก้ว ตำบลระแหง ตำบลคูขวาง และตำบลคลองบางหลวง เพื่อผ่านไปออกสู่อำเภอเมืองปทุมธานีซึ่งสามารถเดินทางขึ้นไปทางทิศเหนือต่อไปที่อำเภอสามโคก หรือจะเดินทางสู่ตัวเมืองอำเภอปทุมธานี หรือจะเดินทางต่อข้ามสะพานปทุมธานี 1 เพื่อข้ามมาสู่ฝั่งรังสิตก็สามารถทำได้อย่างสะดวก นอกจากนี้ก็ยังมีทางหลวงพิเศษหมายเลข 9 หรือถนนวงแหวนรอบนอกกรุงเทพมหานคร หรือถนนกาญจนาภิเษก ช่วงที่อยู่ในเขตอำเภอลาดหลุมแก้วนั้นเป็นส่วนหนึ่งของถนนกาญจนาภิเษกด้านตะวันตก (บางปะอิน-บางบัวทอง-บางขุนเทียน) ที่ผ่านในเขตตำบลคูขวางหลวงและตำบลคลองพระอุดม เป็นต้น

ในอดีต ผู้คนที่อาศัยในพื้นที่นี้ประกอบอาชีพหลักคือ เกษตรกรทำนา รองลงมา ก็เป็นการปลูกพืชไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ ทำให้ในปัจจุบันยังมีเกษตรกรที่เป็นเจ้าของพื้นที่และยังยึดถือและประกอบอาชีพของตนเองอยู่อีกมาก แต่ในขณะเดียวกันก็พบว่า พื้นที่หลายแห่งถูกซื้อขายเปลี่ยนมือ บางแห่งถูกถมที่และเปลี่ยนไปสร้างเป็นอาคารสิ่งปลูกสร้างแทน จึงปรากฏเป็นภาพของทุ่งนาสีเขียวที่ตัดอยู่กับภาพของ ถนนลาดยาง กำแพงปูนซีเมนต์ อาคารบ้านเรือนและสิ่งปลูกสร้างแบบตึกแถว ภาพของการอยู่ร่วมกันเหล่านี้จะพบมากในบริเวณริมถนนสายหลักและสายรอง

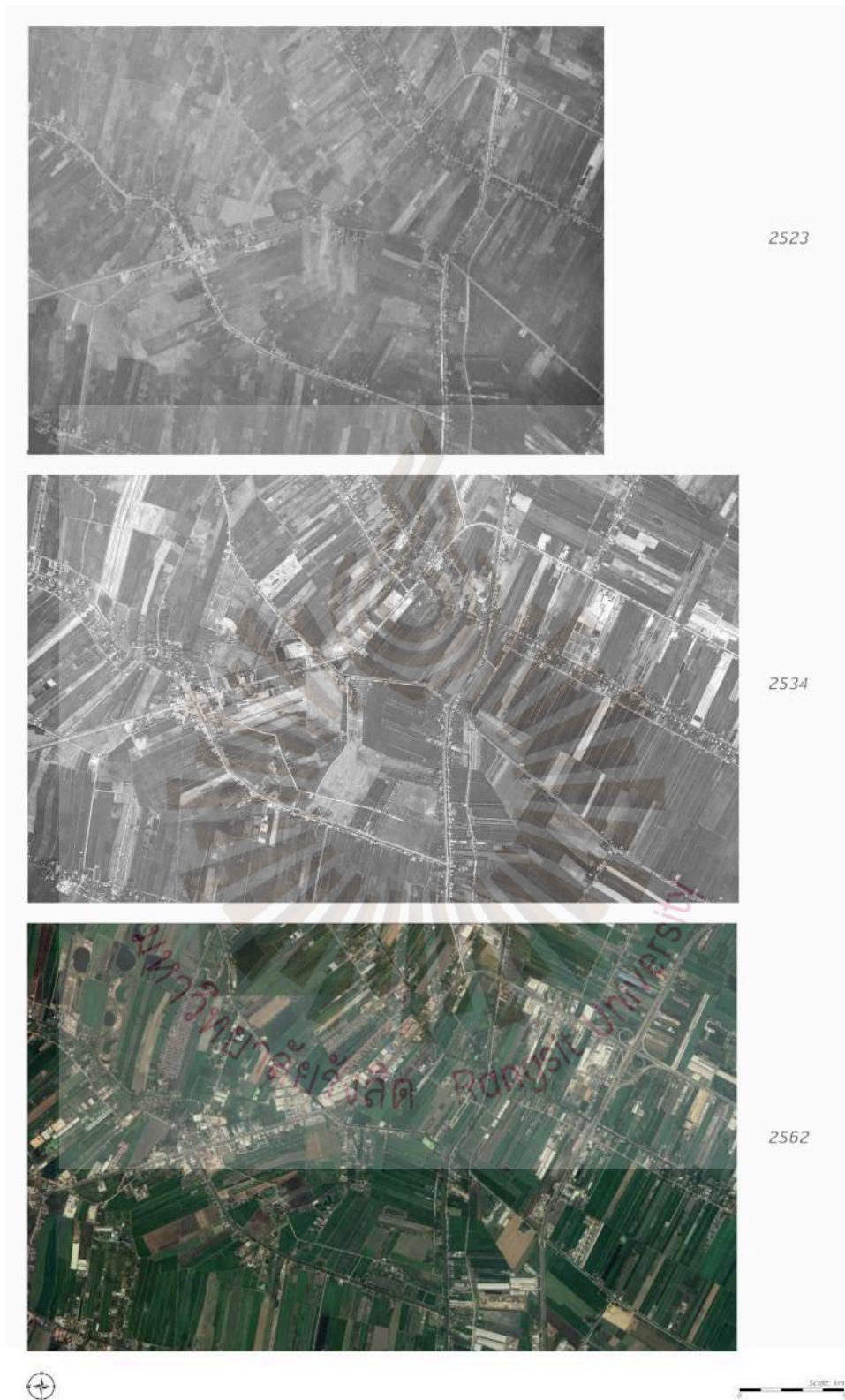
ในความคิดเห็นของผู้วิจัย “ถนน” คือตัวแปรหลักของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยเปรียบเทียบจากภาพถ่ายทางอากาศในอดีตกับภาพในปัจจุบันจาก google map จะพบว่า ในภาพที่ 4.3 แสดงให้เห็นบริเวณริมข้างทางของทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 346 ที่วิ่งผ่านจากทางซ้ายไปทางขวาของภาพจะมีการเปลี่ยนแปลงให้เห็นชัดเจน ในปี พ.ศ. 2523 ความหนาแน่นของบ้านเรือนยังกระจุกตัวกันอยู่

ในบริเวณริมลำคลองบางหลวง คลองมหาโยธา และคลองระแหง ที่วางตัวในแนวเฉียงลงมาจากซ้ายไปขวา และคลองพระอุดมที่วางตัวอยู่ในแนวตั้งจากบนลงล่าง ซึ่งจะแตกต่างไปจากภาพในปัจจุบันที่มีสิ่งปลูกสร้างมากขึ้นในบริเวณริมถนนสายหลัก ส่วนตัวพื้นที่ที่ถูกเปลี่ยนจากที่นาไปเป็นสิ่งอื่นมากขึ้นอีกด้วย ส่วนในภาพที่ 4.4 แสดงให้เห็นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 346 ที่วางตัวในแนวเฉียงจากฝั่งซ้ายไปขวาของภาพ ซึ่งมีคลองบางโพธิ์เหนือและคลองบางหลวงวังขนานไปในทิศทางเดียวกัน ก็มีรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงแบบเดียวกัน

หากย้อนกลับไปในช่วงทศวรรษ 2520 ถนนในตำบลของอำเภอลาดหลุมแก้วส่วนใหญ่ยังเป็นดินหรือลูกรัง ซึ่งเมื่อถึงฤดูฝนหรือช่วงน้ำหลากถนนเหล่านี้จะเสียหายไม่สามารถใช้เดินทางได้ผู้คนในพื้นที่ต่างก็ต้องเดินทางด้วยเรือหรือเดินเท้าแทนซึ่งกินเวลามากและมีความยากลำบากในการเดินทางแต่ละครั้ง ทางฝ่ายปกครองของอำเภอลาดหลุมแก้วก็ได้เล็งเห็นความสำคัญโดยมีแผนการพัฒนาดถนนมาโดยลำดับ เพื่อให้ผู้คนในพื้นที่สามารถเดินทางได้สะดวกมากยิ่งขึ้น

เมื่อถนนดีขึ้น รวมไปถึงการเข้าไปของความเจริญด้านต่าง ๆ อำเภอเมื่อมีการปรับปรุงถนน รถมอเตอร์ไซด์หรือรถยนต์เดินทางเข้าออกยาก แต่เมื่อเปลี่ยนถนนเป็นคอนกรีตทำให้การคมนาคมเข้า-ออกในพื้นที่สะดวกขึ้นเป็นอย่างมาก ผลกระทบที่เกิดขึ้นก็คือมีคนแปลกหน้าเข้ามาในพื้นที่ทำให้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินที่ลดลง แม้แต่คนในพื้นที่เองก็ไม่สามารถไว้เนื้อเชื่อใจกันได้อย่างในอดีต ผลกระทบต่อมาคือ พื้นที่เกษตรกรรม เมื่อในพื้นที่ที่มีความเจริญเพิ่มขึ้น มีสาธารณูปโภคพื้นฐานประเภทน้ำประปา ไฟฟ้า อินเทอร์เน็ต ก็ทำให้มีสิ่งอื่นตามมา เช่น ห้างแถว อพาร์ทเมนท์ ร้านสะดวกซื้อ ก็มีมากขึ้นตามมา ซึ่งรวมไปถึงผู้คนที่ย้ายเข้ามาอยู่ถาวรและเป็นประชากรแฝงพื้นที่ทำนาเดิมจึงมีการซื้อขายเปลี่ยนมือเพื่อเตรียมไปเป็นที่พักอาศัยและโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กกันมากขึ้น

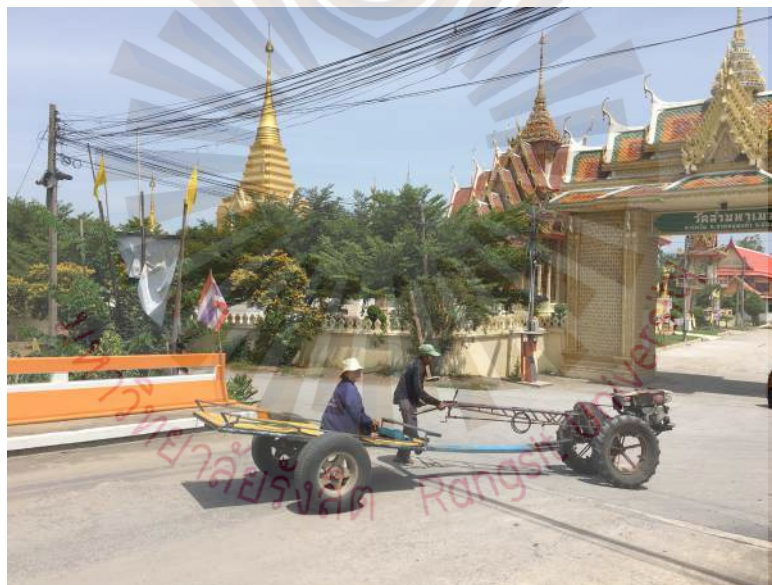
มลพิษทางอากาศ ในน้ำและดิน ก็เป็นปัญหาสำคัญซึ่งมีที่มาส่วนหนึ่งมาจากที่พักอาศัยและโรงงานขนาดเล็กที่มีจำนวนมากขึ้น สถานที่เหล่านี้ปล่อยของเสียทิ้งลงไปในธรรมชาติโดยไม่มีการบำบัดให้ถูกต้องก่อน ส่วนการใช้จ่ายค่าแมลงของชวานาก็ส่งผลให้ในดินไม่สามารถปลูกพืชได้ดีเช่นเดิม และ ส่วนใหญ่จะใช้น้ำประปากันทุกครัวเรือน เพราะในลำคลองมีสารพิษตกค้างและมีความสกปรก จนในปัจจุบันไม่มีใครใช้ลำคลองเพื่ออุปโภคบริโภคอีกต่อไป อย่างดีก็ใช้ในการเดินทางและทำเกษตรกรรมเท่านั้น สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อมที่ผู้คนในอำเภอลาดหลุมแก้วต้องพบเจอ

ภาพที่ 4.3 ตำบลระแหง ตำบลอุขาว และตำบลอุบางหลวง อำเภอลาดหลุมแก้ว เปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ. 2523, พ.ศ. 2534 และ พ.ศ. 2562

ภาพที่ 4.4 ตำบลคูบางหลวง อำเภอลาดหลุมแก้ว เปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ. 2523 กับ พ.ศ. 2562

ภาพที่ 4.5 เกษตรกร บริเวณหน้าวัดด้ามขวาน ตำบลบ่อเงิน อำเภอลาดหลุมแก้ว

ภาพที่ 4.6 ถนน เสาไฟ สิ่งปลูกสร้าง และท้องนา ตำบลบ่อเงิน อำเภอลาดหลุมแก้ว

ภาพที่ 4.7 สิ่งปลูกสร้างใหม่ ถนนริมคลองลากค้อน ตำบลหน้าไม้ อำเภอลาดหลุมแก้ว

ภาพที่ 4.8 วิถีชีวิตริมทางหลวงหมายเลข 9 โกส้วดทองสะอาด ตำบลคลองพระอุดม อำเภอลาดหลุมแก้ว

ต่อมาในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2519 ที่ว่าการอำเภอย้ายจากตำบลบางปรอก ไปตั้งที่ ตำบลบ้านฉาง นอกเขตเทศบาลเมืองปทุมธานี ตรงสี่แยกถนนปทุมธานี-ลาดหลุมแก้ว ติดกับโรงพยาบาล ปทุมธานีและด้านหน้าติดกับถนนแยกไปอำเภอสามโคกจนถึงปัจจุบัน

4.3.2.2 ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอเมืองปทุมธานีตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของจังหวัดปทุมธานี มีเนื้อที่ขนาด 120.20 ตาราง กิโลเมตร เป็นอำเภอที่มีพื้นที่มากเป็นอันดับที่ 5 ของจังหวัดปทุมธานี

อาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับอำเภอสามโคก ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอลองหลวง อำเภอชัยบุรี และอำเภอลำลูกกา ทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอลาดหลุมแก้ว ทิศใต้ติดต่อกับเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร และอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

4.3.2.3 การแบ่งเขตการปกครอง

ในปัจจุบัน อำเภอเมืองปทุมธานีแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 2 ส่วน คือ การปกครอง ส่วนภูมิภาค แบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็น 14 ตำบล 81 หมู่บ้าน แบ่งพื้นที่ตามแนวแบ่งของแม่น้ำเจ้าพระยาออกเป็น 2 ส่วน คือ

ฝั่งตะวันออก รวม 8 ตำบล จำนวน 47 หมู่บ้าน ประกอบด้วย

- 1) ตำบลบ้านกระแชง 4 หมู่บ้าน
- 2) ตำบลบ้านกลาง 5 หมู่บ้าน
- 3) ตำบลบางพูด 6 หมู่บ้าน
- 4) ตำบลสวนพริกไทย 8 หมู่บ้าน
- 5) ตำบลบางกะดี 5 หมู่บ้าน
- 6) ตำบลบางพูน 6 หมู่บ้าน
- 7) ตำบลบ้านใหม่ 6 หมู่บ้าน
- 8) ตำบลหลักหก 7 หมู่บ้าน

และฝั่งตะวันตก รวม 6 ตำบล จำนวน 34 หมู่บ้าน ประกอบด้วย

- 1) ตำบลบางปรอก (อยู่ในเขตเทศบาลเมืองปทุมธานีทั้งหมด)
- 2) ตำบลบ้านฉาง 4 หมู่บ้าน
- 3) ตำบลบางหลวง 7 หมู่บ้าน
- 4) ตำบลบางเตี๋ย 7 หมู่บ้าน
- 5) ตำบลบางชะแยง 4 หมู่บ้าน
- 6) ตำบลบางคูวัด 12 หมู่บ้าน

และการปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วยเทศบาล 10 แห่งและองค์การบริหารส่วนตำบล 5 แห่ง

4.3.2.4 ประชากร

จาก รายงานสถิติจังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2561 ระบุว่าใน พ.ศ. 2560 อำเภอเมืองปทุมธานี มีประชากรตามการทะเบียนทั้งสิ้น 201,126 คน แบ่งเป็นเพศชาย 95,558 คน เพศหญิง 105,568 คน มีความหนาแน่นของประชากรคิดเป็น 1,673.26 คนต่อตารางกิโลเมตร มีประชากรย้ายเข้า 13,442 คน และย้ายออก 12,057 คน (สำนักงานสถิติจังหวัดปทุมธานี, 2561, น. 5-7 และ 11)

4.3.2.5 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

อำเภอเมืองปทุมธานีมีผู้ให้ข้อมูล 3 ท่าน ประกอบไปด้วย นาย จีรพันธ์ สมประสงค์, นางฉลวย กาเหว่านาค และนาย อรรถพล อรุโณรส

นาย จีรพันธ์ สมประสงค์	
ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น	<p>- เมื่อก่อนนี้ น้ำในเจ้าพระยา ถึงแถบเมืองขึ้นไปถึงสาม โคนนะ ข้ามได้ คนท้ายสาม โคนนี้ไม่ต้องไปเที่ยวพญา ไม่ต้องไปเที่ยวชลบุรี ลงไปลุยหาดทรายด้านล่าง เหมือนกับแม่น้ำปิง ดูเข้าไปในเวป เข้าไปในภาพแม่น้ำปิง มันจะเป็นร่องน้ำ เป็นทราย เป็นลำราง ภาพนั้นเลย</p> <p>- ไอ้ตอนที่น้ำยังไม่เปลี่ยน ลำน้ำยังไม่เปลี่ยน การขึ้นลงของน้ำ ก็จะขึ้นไปตามฤดูกาล เวลาหน้าแล้งจริง ๆ มันข้ามได้ แล้วก็ริมตลิ่งนี้ ต้นลำพูมี เพราะน้ำกร่อยมันขึ้นถึง ปลาตีนมี ปูแสมมี ต้นโกกงามี ปลาตีนนี้เห็นเลย ทุกวันนี้ เมื่อปีที่แล้ว ก็ยังขึ้นเดินอยู่ ไปถึงปลา 5% ขึ้นมา แล้วเป็นเรื่องธรรมชาติ แล้วบอกว่าทุเรียนนนท์กร่อย มีน้ำกร่อยช่วยนะ ยุคโบราณนะ เรามองว่ามันเป็นของชั่วร้ายนะ น้ำกร่อยน้ำเค็ม ผมว่ามันจะขึ้นเลยไปด้วยสิ ไปถึง โนน แล้วถ้าไปเทียบที่เราเรียนรู้มา น้ำทะเลก็เคยขึ้นถึงนครสวรรค์นะ สระบุรี ไปได้หมด ไปเจอหอยแครงในถ้ำแถวเมืองตาก มันก็ขึ้นไป โนน เมื่อหลายร้อยปีอะไรก็ว่าไป เพราะฉะนั้น สภาพเก่า ๆ นี้ในเด็ก ๆ ก็จะเห็นพวกนี้ ที่วันนี้มันเปลี่ยนแล้วก็หายไป ก่อนข้างเปลี่ยนแปลง</p>
ด้านบวกของความเปลี่ยนแปลง	<p>- มันดูเจริญ มันดูพัฒนา มันดูเข้ากับคนในยุคนี้ เข้ากับวิถีชีวิตของเขา เขาต้องการความรวดเร็ว ความสะดวกสบายมาก ๆ มันก็ดีสำหรับเขา</p>
ด้านลบของความเปลี่ยนแปลง	<p>- การเปลี่ยนแปลงสำคัญก็คือ รูปแบบของการจัดวาง สาธารณูปโภคต่างๆ มันเริ่มพัฒนาแล้ว มันเริ่มเข้ามาแบบที่เขาไม่มองว่า มันจะทำให้มีอะไรเสียหาย เช่น ถนนไฮเวย์ที่เราเรียกว่า อูครรัถยา อะไรทำนองนั้น รู้มัยว่ามันตัดลำคลองประมาณเป็น 10 คลอง ไล่ท่อให้ บางคลองก็ทำเป็นช่องให้ดีเลย ทำกออิฐ เป็นช่องทับไปเลยเป็น 10 คลอง แล้วที่สำคัญคือ ตัดแม่น้ำสายเก่า ซึ่งเดี๋ยวนี้พูดแล้วก็คงไม่กินแล้ว มันก็จบไปแล้ว แม่น้ำสายเก่าที่วังคด แม่น้ำสายเก่าที่วังคดลงมาแล้วมันจะเลี้ยวเข้าไปเกือบไปตัด ม.ธรรมศาสตร์ แล้วมันก็จะขดโค้งเป็นรูป กระเพาะหมู ตัดออกเกือบถึงนี้แล้ว ไปออกวัดศาลเจ้า เป็นหมื่นไร่ ยี่สิบโลได้</p> <p>- การสร้างเตาเผาขยะ ที่เขามาตอนนี้ มันไม่เหมาะสมเลยกับกลางกระเพาะหมูตรงนั้น ขณะนี้ที่เขาโถเขื่อมแล้วละ นี่ก็เป็นอีกจุดนึง จุดเปลี่ยนที่ผมคิดว่า ความเจริญมันไม่น่าจะดี ไม่มีใบรับประกันว่ามันจะไม่ซึมลงคลองประปา เพราะมันห่างคลองประปาประมาณ กิโลเมตร เขาก็รับรู้รับทราบดี</p>

นาย จีรพันธ์ สมประสงค์ (ต่อ)	
สิ่งที่ จะเกิด ขึ้นใน อนาคต	- มันจะค่อย ๆ เป็นปรอทที่ลดลงเรื่อย ๆ และมันอาจจะนิ่งอยู่ที่ค่อนข้างต่ำ มันไม่หายไปไหนหรือ มันจะยังมีอยู่ วัฒนธรรมวิถีมอญวิถีอะไรก็ยังมีอยู่ แต่มันจะลงมาแล้วมันก็จะนิ่ง ๆ ของมัน ไม่สามารถทำอะไรได้เลย เท่าที่ผมอยู่มาและก็ดูมานาน

นาง ฉลวย กาแหวนาค	
ความ เปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้น	<ul style="list-style-type: none"> - ที่บอกว่าบางปรอก ความเจริญปัจจุบันนี้มันเข้ามาเต็มร้อย คลองก็ไม่มี กลายเป็นบล็อคทั้งหมด กลายเป็นถนนค่อมคลอง - พอถนนเข้าไปมันก็กลายเป็นชุมชนเมือง การที่จะมาพูดคุยกัน ไม่ต้องอะไรที่เองนี้แหละ เมื่อก่อนเราต้องเดินเข้าบ้าน เดี่ยวนี้พี่ขับรถถึงแล้ว ก็ไม่ต้องทักชาวบ้านแล้ว - เมื่ออดีตสภาพมันเป็นแบบนี้ คนมันก็มีอาชีพอาศัย เพราะเราเจอกันอยู่ทุกวัน พอปัจจุบันสภาพมันเปลี่ยนแปลงเป็นเมือง ความเห็นแก่ตัวของคนมันมากขึ้น เริ่มมีการล้อมรั้วกัน คนโน้นคนนี้เข้า มันก็ไม่เห็นหน้ากันแล้ว - ทุกวันนี้เราก็ต้องทำงาน ทั้งวันเราก็มีเวลาไปหมกมุ่นกับงานถูกมัย แม้กระทั่งคนในครอบครัวเดียวกัน ถามว่าเวลาคุยกันจริง ๆ มันก็น้อยจริง ๆ เพราะต่างกันต่างทำงาน เราเชื่อว่า เศรษฐกิจของคนเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนเราเปลี่ยนไป ทำให้เวลาของคนเราเปลี่ยนไป ทำให้คนเราที่จะต้องเร่งรัดกับงาน เร่งรัดกับอนาคตของครอบครัวนี้ มันเลยทำให้ทุกอย่างเกิดการเปลี่ยนแปลงได้
ด้านบวก ของความ เปลี่ยนแปลง	- พี่ว่าปทุมมันยังไม่ใช่เมืองร้อยเปอร์เซ็นต์ คือเราจะพูดว่าบ้านนอกก็ได้เนาะ หรือเขายังไม่ต้องการความเจริญก็ได้ อย่างเช่นก้าวเข้าไปแล้ว 200 เมตรนี่ คุณจะ ไปเจอสามโคก สามโคกก็ยังอยู่ในเขตกิ่งชนบท โรงงานน้อย บ้านจัดสรรก็ยังพอทนได้ ลาดหลุมแก้วเกินไป อีกแค่ 10 กม. แคะนี่มันก็ยังเจอนา เจออะไรแบบนี้ อันนี้ถือว่ายังโอเคนะ ยังถือว่ายังมีอากาศที่ดี ๆ ยังมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ๆ อยู่ในบางพื้นที่
ด้านลบ ของความ เปลี่ยนแปลง	<ul style="list-style-type: none"> - มันโตเร็วเกินไปมัย ความโตเร็วคือความเป็นเมืองเกินไปมัย ในระยะเวลา 10 ปี คุณก็เห็นเลยว่า ความเปลี่ยนแปลงของความเป็นเมือง ไม่ว่าจะรังสิต เอลาลูกกา เมื่อก่อนลำลูกกาใครจะไปที่แสนจะลำบากยากเย็น เดี่ยวนี้ลำลูกกากลายเป็นกรุงเทพฯ ไปแล้ว เมื่อก่อนลำลูกกา ใครไม่อยากไปนะ เส้นทางมันไกลมาก นั่งรถก็หิวเย็นเขียว แล้วมันก็ไม่เจริญจริง ๆ ลำลูกกาเป็นท้องนาจริง ๆ นะ แต่เดี๋ยวนี้เหมือนกลายเป็นปริมณฑลของกรุงเทพฯ ยังไงยังงั้นเลยนะ มันเร็วเกินไป มันทำให้ทุกอย่าง คนจะรีบโต โตไม่ทันเมือง ไปไม่ทัน ถ้าเราไม่คอย ๆ ตาม - ฟังเมืองที่มันจะเริ่มเปลี่ยนแปลงไปเยอะขึ้น ... (ต่อหน้าถัดไป)

นาง ฉลวย กาเหว่านาค (ต่อ)	
<p>ด้านลบ ของความ เปลี่ยนแปลง</p>	<p>อีกไม่ช้าคุณก็จะไม่เห็นสามโลกที่เป็นสามโลก มันมีแนวโน้มมันจะเปลี่ยนสี มันจะเปลี่ยนไอช่วงที่เป็นท้องนา มันจะเปลี่ยนเป็นสีส้ม มันก็จะมียางพื้นที่ที่เขาพยายามฝังเมืองพยายามที่จะไปเปลี่ยนสีของปทุมฯ จากพื้นที่สีเขียวมาเป็นพื้นที่ที่จะออกมาสร้างอุตสาหกรรมได้ ถ้าไม่มีรัฐใหญ่ขึ้นมา โรงบ่อขยะจะไม่มีทางเกิดหรือถูกม็อบ แต่นโยบายก็ยังค้างอยู่ที่ปทุมฯ เลยว่าปทุมฯ ต้องมีโรงกำจัดขยะ 1 โรง แต่พวกเรานักอนุรักษ์ก็พยายามที่จะรื้อฟื้นตรงที่ว่า ต้องเริ่มจากชาวบ้าน ตอนนี้เขาไปรื้อฟื้นบ่อเก่าเพื่อที่จะกำจัดปริมาณของที่ตกค้าง เหมือนลาดหลุมแก้วอะ มีที่ไหนโรงเรียนที่นั่น นี่แหละคือระบบเมืองไทย เพราะสร้างแล้วไม่สร้างเหมือนคนอื่น ถ้าเราไปสร้างเหมือนญี่ปุ่น เหมือนสิงคโปร์ ใครจะรื้อเรียน แต่เผอิญสร้างแล้วไม่ได้มาตรฐาน เขาบอกให้เราไปดูที่นั่นที่นั่น เขาดี ขนาดถูกกัดว่าดี ๆ สรุปก็ไม่ได้ บริหารจัดการไม่ได้ หนึ่งค่าใช้จ่ายสองปริมาณขยะที่จะจัดการ แล้วโรงขยะของเราบางที่พื้นที่การจับเก็บ การล้าง ทุกอย่างไม่เคยได้มาตรฐาน มันเลยทำให้ปทุมฯ หรือประเทศไทย ไม่นิยมชมชอบในการสร้างโรงกำจัดขยะ จะบอกว่าสร้างเพื่อผลิตไฟฟ้า ให้คนแควดข้าง ๆ ใช้ฟรี เขายังไม่เอาเลย นี่เลยกลายเป็นผลเสียว่าโตเร็วเกินไป</p>
<p>สิ่งที่เกิดขึ้นใน อนาคต</p>	<p>- พี่ว่าอีกไม่ถึง 10 ปี ความเห็นแก่ตัวมันจะสุดโต่งเลย เช่นทุกวันนี้เรื่องการอะลุ่มอล่วยในน้ำใจไมตรี อดีตเคยมีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในเรื่องข้าวปลาอาหาร มีการแลกเปลี่ยนเตี๋ยวนี่ไม่มีแล้ว เป็นแก๊งๆ ไปหมดแล้ว เพราะเกิดความเห็นแก่ตัวไปหมดแล้ว ส่วนที่สองสำคัญ สังเกตม็อบที่เราเตี๋ยวนี่มันจะเหมือนมือใครยาวสาวได้สาวเอา จะออกประมาณอย่างนั้น ดูจากง่าย ๆ ก็คือ ดูจากเครือข่ายของตัวเองนี่แหละ เวลาไปไหนมาไหน ถ้าไม่มีการเบรคนะ ขนมเบรคจาก 100 ชุด เหลือ 20 ชุดนี่ กระเป๋าเตี๋ยวเก็บใส่แล้วนี่คือความเห็นแก่ตัวถูกม็อบ หมายถึงว่าโกยเอาไว้ก่อน รีบเอาไว้ก่อน เป็นของตัวเองก่อน นี่แหละคือความเห็นแก่ตัว ถ้าไม่มีการตั้งข้อระเบียบบังคับนะ ทุกอย่างจะเลยเถิดไปหมด มันจึงแปลให้ว่านี่ขนาดปัจจุบันยังเห็นแก่ตัวขนาดนี้ อีก 5 ปี 10 ปี มันยิ่งมีความเจริญมากขึ้น ความเห็นใจคนอื่นก็มี แต่เห็นแก่ตัวเองมากกว่า</p> <p>- อีกไม่ช้าคำว่ากรุงเทพฯ ก็ต้องมาถึงปทุมฯนี่แหละ ถ้าถามว่าดีในความเจริญเติบโตของเมืองมันก็ต้องดีอยู่แล้ว ความเจริญมันก็จะโตขึ้นอีก แต่บริบทของคนมันก็จะถอยลงไป ความห่างเหินมันก็จะถอยลงไปอีก เส้น 2 เส้นนี้มันก็จะเลยเดินสวนทางกัน</p>

นาย อรรถพล อรุโณรส	
<p>ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น</p>	<p>- จุดเปลี่ยนจริง ๆ เมื่อรังสิตสร้าง เอลิญาปทุมธานีเป็นเมืองเอกแตก มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน แต่ผู้บริหารบ้านเมืองไม่หยิบเอาแม่น้ำเจ้าพระยามาเป็นจุดเด่นของเมือง เียบเลยเจ้าพระยา คุณอยู่ฝั่งนี้แทบมองไม่เห็นแม่น้ำเจ้าพระยาเลย เราไม่มีโปร โมทริมน้ำสภาพวิถีชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยาหายหมดแน่นอน เพราะผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญ</p> <p>- พื้นที่เกษตรของปทุมฯ ถูกรื้อเกือบไปตลอด แบ่งให้เป็นบ้านจัดสรรมั่ง แบ่งเป็นโรงงานอุตสาหกรรม แข่งกันไปหมด นี่คือนอนนี่มันมั่ว ๆ สมมุติว่าเมื่อก่อนนี้มีอยู่ซัก 80% 20% คือพาณิชย์บ้านพักอาศัย เดียวนี้ผมคิดว่าเหลือเกือบครึ่งต่อครึ่งแล้วนะ ทุกวันนี้ที่แถวบางเคื่อ บ้านผมอยู่ตรงนั้น ที่ดินไม่ได้เป็นของเกษตร ที่ดินมันเปลี่ยนมือไปแล้วแล้วเกษตรเป็นคนเช่า แล้วทุกวันนี้เกษตรก็คืนที่ดินให้ เขาก็เอาไปขายสร้างอะไรเยอะแยะ เป็นบ้านจัดสรร</p>
<p>ด้านบวกของความเปลี่ยนแปลง</p>	<p>- ผมชอบปทุมฯ เพราะมันอยู่ใกล้ Servey ก่อน ฝั่งรังสิตกับฝั่งปทุมธานีมันแตกต่างกัน ผมมั่นใจเลยว่า ฝั่งปทุมธานีฝั่งนี้ต่อไปความเป็นที่อยู่อาศัยจะสูง ฝั่งรังสิตจะต้องเป็นลักษณะพาณิชย์ ผมเห็นภาพ ผมก็เลยพูดกับภรรยาผมว่าหาซื้อที่ปลูกบ้านก่อน เพื่อมาหาทำเลมาทำอะไรต่ออะไร ผมก็มาได้ที่ซื้อบ้านเป็นหมู่บ้านจัดสรร มั่วแต่รอซื้อที่ดินปลูกบ้านเอง เราไปปรับปรุงดีเวลลอปบ้านจัดสรรเอา ชื่อของเขาที่หมู่บ้านที่อำเภอเมือง ได้บ้านแล้ว ผมชอบอากาศมัน นี่ความรู้สึกตอนนั้นอากาศดีมาก แล้วผมไปที่ทำงาน เอลิญาตอนนั้นมีทางด่วนแล้ว ผมไปทางด่วนสะดวก ไปกลับ ไปถึงก็ลงเลย จากนี้ไปผมก็ลงพระรามเก้า อสมท. เข้าโรงงานได้ รถไม่ค่อยติดหรอก นี่คือบ้าน</p>
<p>ด้านลบของความเปลี่ยนแปลง</p>	<p>- อบจ.มีเงินงบประมาณปีละพันกว่าล้าน ถ้าคุณ 12 ปี หมิ่นกว่าล้าน ปทุมธานีมีอะไรเกิดขึ้น เราประเมินเลขครับ ไม่มีอะไรเกิดขึ้น เกิดขึ้นก็เฉพาะถนนที่คุณคิดว่าตัดผ่านพื้นที่ที่คุณหวานล้อมซื้อไว้แล้ว หรือไปปรับปรุง อบต. อบจ.ถนนที่คุณมี อย่างนายกฯ ชาญ มันมีบ่อดินบ่อทรายเลย สมัยก่อนยังไม่มียของเขาที่ลาดหลุมแก้ว น้อย่างนี้ละ มันมีความเคลื่อนไหวอะไรบางอย่างทำให้เราเห็น แต่ในขณะที่เดียวกัน เมืองไม่ได้เกิดขึ้น ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะอะไร รังสิตเกิดขึ้นเพราะคนนอกมาลงทุน ฟิวเจอร์พาร์ค อะไรต่ออะไร เพราะนักลงทุนเขาเห็นว่า มันจะต้องคักคนตรงนี้ รังสิตมันเชื่อมต่อระหว่างคนที่มาจากต่างจังหวัดกับคนทางด้านนี้ แม้กระทั่งตลาดไท ทุกวันนี้ที่ทุกอย่างเกิดขึ้นทั้งหมด เราไม่ได้ใช้งบประมาณของรัฐมาพัฒนาเลย แม้กระทั่งเขาอยากได้สวนสาธารณะของเมือง ที่อื่นเขามีแทบหมดแล้ว ของเราไม่มี สวนสาธารณะประจำเมืองจังหวัด</p> <p>- นนทบุรีดีที่สุดเลยเมื่อก่อนนี้ มันถูกทดแทนด้วยตึก อาคารบ้านช่องที่มาอยู่ ทรัพยากรเราเสียไป พื้นที่เกษตรเราเสียไป ... (ต่อหน้าถัดไป)</p>

นาย อรรถพล อรุโณรส (ต่อ)	
<p>ด้านลบ ของความ เปลี่ยนแปลง (ต่อ)</p>	<p>แหล่งอาหารของโลก แหล่งอาหารของประชาชนมันหายไป เราไม่รู้สักเพราะยังมีอะไร กินกันได้อยู่ แต่ความจริงเราต้องสร้างแล้ว อาหารที่มีคุณภาพให้กับคน ทุกวันนี้มันเลย เกิดเท่าไร? พื้นที่เกษตรคุณภาพไป มาใช้เคมีเยอะ เพื่อเร่งปลูก เพื่อป้อนให้พอกิน คนเป็นมะเร็งเท่าไร? ตอนนี้ข้าวมันชัดแล้วว่าประเทศไทยอันดับหนึ่งของโลก ทำไม ไม่ตื่นตัวล่ะ เพราะอะไร มันต้องตื่นตัว มานั่งคุยกัน ต้องเปิดเผยความจริง คนเราเป็น มะเร็งเยอะนะ แม้กระทั่งอายุของผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นก็ตาม เพราะบางคนที่ได้ฟังพา หรือห่างสารเคมี ห่างการบริโภคการกินที่มันตายเร็วอะ บางคนมันห่างอยู่ แม้กระทั่ง ห่าง ๆ อยู่ ๆ บอกเป็นมะเร็งเลย</p> <p>- ความจริงมันจะต้องมีเรือขนส่งจากปทุมฯ ไปกรุงเทพ ทุกวันนี้มีแค่ถนนที่นะ ปทุมจะ ไปถนนที่ต้องหาเรือต่อไปเลย ตรงนี้เลยไม่ได้รับการพัฒนา ริมน้ำปทุมฯ ถึงไม่ได้มี ประโยชน์ ความเชื่อมโยงของสายน้ำทำให้ถูกบล็อก ไอ้พวกนี้บาปจริง ๆ ทำให้เรา ไม่เจริญด้านนี้ ถ้าเพื่อนเจริญ มีการขนส่ง มีท่าเรือใหม่ อะไรต่ออะไร ปทุมธานีจะ สวยเลย แล้วคนลงทุนวิ่งจากกรุงเทพฯ มาปทุมฯ มันจะคุ้มกว่า ถ้าคุณมามันจะต้องมีการ สร้างริมคลองสายน้ำ แหล่งอาหาร แหล่งท่องเที่ยว แหล่งหากิน วัตถุประสงค์ มีเยอะ มี เยอะกว่านั้นอีก แล้วท่องเที่ยวก็จะตามมาฝรั่งมาล่องเรือได้ถึงด้วย ไม่ใช่แค่ถนนที่ แล้วกลับ มันล่องมาได้ถึงนี้ควิดีอะไร นี่มันช้าไปนานแล้ว แต่ตรงนี้มันต้องเริ่มฟื้น</p>
<p>สิ่งที่เกิดขึ้นใน อนาคต</p>	<p>- จะคุยกับคนทั่วไปว่า 20 ปีปทุมฯ เราจะเอาอะไร อยากจะเมืองสงบใช้มัย เมืองเกษตร เราต้องพิทักษ์พื้นดิน ดินดำน้ำชุ่มไว้ เพราะมันจะหายไป ต้องทำยังไง แล้วก็วิถีคนจะ ต้องเข้าวัด ต้องปรับปรุงคุณภาพวัด เพื่อให้คนสูงอายุได้ใช้ ใจแล้วคนสูงอายุได้นั่ง สมาธิก่อนตายเนี่ย เป็นสุขดีกว่าทรมานเหลือเกิน ศูนย์เลี้ยงคุณแก่ต้องมีนะ ต้องมี อย่างจริงจัง ต้องทำรอไว้เลย มีคนเขามองเห็นว่า ปทุมฯ ผู้สูงอายุเป็นเมืองนอน รีแม่ กระทั่งคนที่อยู่กรุงเทพฯ ก็มาอยู่ปทุมฯ อะ มันใกล้ ลูกมาดูแลได้ ปทุมฯ นี้เอื้อหมดทุก อย่าง</p> <p>- ถ้าคุณเอาคนเป็นตัวตั้ง ข้างหน้าอีก 20 ปี แผนการศึกษามันจะชัด ไม่ใช่ทุกวันนี้ละ คนไม่รู้อะไร เรียนนิติศาสตร์เยอะนะ แล้วไปทะเลาะกันในสภา เราก็ควมคุมติ นิติศาสตร์เอาแค่ 2 ล้านนะ งบส่งไปแค่นั้น ถ้าคุณจะเรียนวิศวะเท่านั้นละ เรียนหมอเท่า นี้นะ ได้ไปเท่านี้ ๆ ๆ คนนะ ทุกคนจะมีอาชีพครบ จบมาอาชีพ 100% เลย ไม่ตกงาน ด้วย คนไหนเก่งมาก อยากเป็นอาจารย์ฝึกส่งไปเลย</p> <p>- หน้าตาของการเมืองยุคต่อไปอาจจะเปลี่ยน คือผู้บริหารต้องฟังเสียงประชาชนเพิ่มขึ้น ตรงนี้จะช่วยได้</p>

4.3.2.6 ข้อมูลภาคสนาม

พื้นที่ของอำเภอเมืองปทุมธานีถูกแบ่งออกเป็นฝั่งตะวันออกและตะวันตกด้วยแม่น้ำเจ้าพระยา นับเริ่มตั้งแต่เขตต่อเนื่องจากอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ขึ้นไปทางทิศเหนือที่เป็นเขตอำเภอเมืองปทุมธานี ผ่านพื้นที่ตำบลบางแขวง ตำบลบ้านใหม่ ตำบลบางกระดี ตำบลบางเคื่อ ตำบลบางหลวง ตำบลบางปรอก ตำบลบ้านกลาง และตำบลกระแซง ไปสู่เขตอำเภอสามโคก ในอดีตตลอดริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยานี้มีการปลูกบ้านเรือนอยู่กันอย่างหนาแน่น โดยมีศูนย์กลางอยู่ในพื้นที่ตำบลบางปรอกทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นที่ตั้งของหน่วยงานราชการ เช่น ศาลากลางจังหวัด ศาลประจำจังหวัดฯ มาตั้งแต่ในอดีต แต่หลังจาก พ.ศ. 2509 เมื่อถนนวิภาวดีรังสิตส่วนเชื่อมต่อกับถนนพหลโยธินได้เปิดใช้งาน กลายมาเป็นเส้นทางหลักของการขนส่งและเดินทางสู่ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้การเติบโตของในฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยานั้นมีมากขึ้น ตลาด ห้างร้าน นิคมอุตสาหกรรม อาคารพาณิชย์ หมู่บ้านจัดสรร ห้างสรรพสินค้า มหาวิทยาลัย รวมไปถึงศูนย์การเรียนรู้ที่ทันสมัยได้กำเนิดขึ้นในฝั่งนี้อย่างต่อเนื่อง และถึงแม้ว่าจะมีการเชื่อมโยงพื้นที่ทั้งสองฝั่งเข้าด้วยกันด้วยการสร้างสะพานปทุมธานี 1 (พ.ศ. 2526-2527) และสะพานปทุมธานี 2 (พ.ศ. 2551-2552) นั่นก็ทำได้เพียงแค่ช่วยให้การเดินทางคมนาคมมีความสะดวกขึ้นเท่านั้น

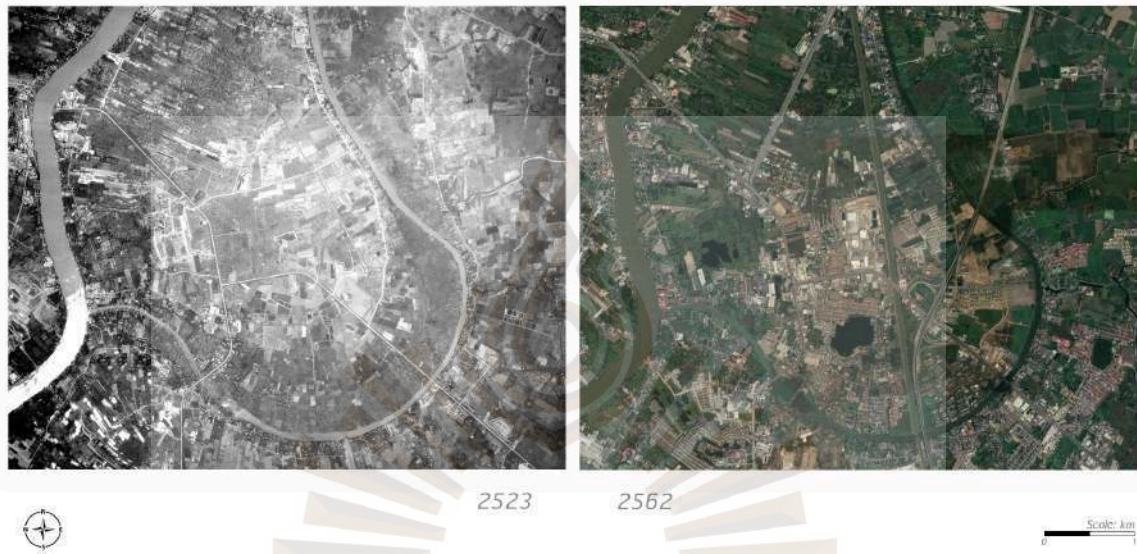
ภาพที่ 4.10 พื้นที่ตำบลบางเคื่อ ตำบลบางแขวง ตำบลบางกระดี ตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมืองปทุมธานี เปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ. 2534 กับ 2562

จากภาพที่ 4.10 แสดงพื้นที่ที่ตั้งอยู่ในด้านทิศใต้ของอำเภอเมืองปทุมธานี จากภาพจะเห็นสวนอุตสาหกรรมบางกระดีตั้งอยู่ทางมุมขวาบนของภาพ สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2530 ซึ่งในภาพแสดงให้เห็นว่าบริเวณโดยรอบยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก โครงสร้างแผนผังของพื้นที่มีรูปแบบที่เรียบง่าย รวมถึงยังไม่มีมีการก่อสร้างสะพานปทุมธานี 2 แต่ในภาพปัจจุบันจะเห็นว่ารายละเอียดของพื้นที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก บริเวณตรงข้ามสวนอุตสาหกรรมบางกระดีเกิดเป็นสนามกอล์ฟขนาดใหญ่ พื้นที่ที่เคยเป็นสวนและที่นาได้กลายมาเป็นสิ่งปลูกสร้างแทนเป็นจำนวนมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

ภาพที่ 4.11 บริเวณที่มีน้ำล้อมรอบเป็นพื้นที่ของตำบลบ้านกลาง ซึ่งในปัจจุบันมีชุมชนเก่า, วัด, หมู่บ้านจัดสรร, โรงพยาบาล, ตลาด, มหาวิทยาลัย, โรงเรียนและโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่กัน

อย่างหนาแน่น โดยเฉพาะบริเวณตลาดพุทธทรัพย์ซึ่งเป็นตลาดขนาดใหญ่

ส่วนในภาพที่ 4.12 ภายหลังจากการก่อสร้างสะพานปทุมธานี 1 ทำให้มีการกระจายของที่อยู่อาศัยออกไปในพื้นที่ด้านในมากขึ้น ซึ่งผู้วิจัยคาดการณ์ว่าบริเวณแยกต่างระดับปทุมธานีและริมทางหลวงชนบท นบ.3021 สายราชพฤกษ์ หรือถนนราชพฤกษ์ จะเป็นจุดสำคัญในการเกิดกลุ่มอาคารพาณิชย์หรือหมู่บ้านจัดสรรเพิ่มขึ้นในอนาคต

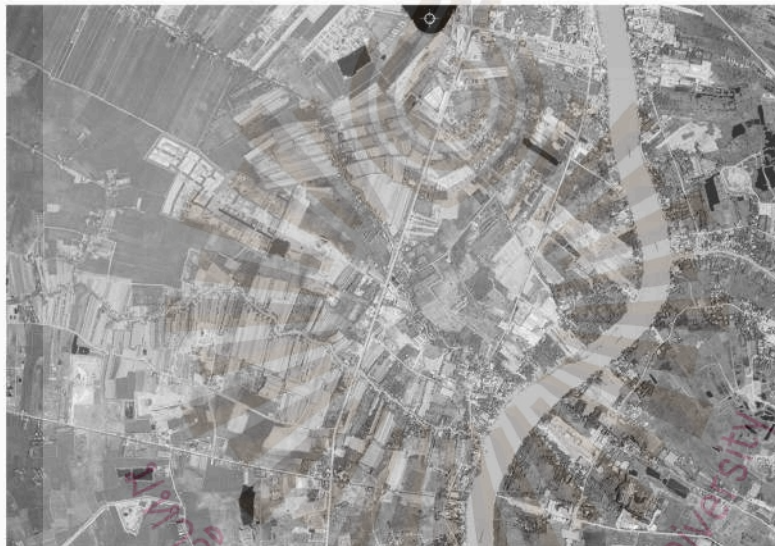
ภาพที่ 4.11 พื้นที่ตำบลบางกะดี ตำบลบ้านกลาง ตำบลสวนพริกไทย และตำบลบางพูน อำเภอเมืองปทุมธานี เปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ. 2523 กับ พ.ศ. 2562

ภาพที่ 4.12 พื้นที่ตำบลบางหลวง ตำบลบ้านฉาง ตำบลบางปรอก และตำบลบ้านกลาง อำเภอเมืองปทุมธานี เปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ. 2523 กับ พ.ศ. 2562

2523

2534

2562

ภาพที่ 4.13 พื้นที่ตำบลบางปรอก, ตำบลบางหลวง, ตำบลบางเดื่อ, ตำบลบ้านกลาง และตำบลบางกระดี อำเภอมือปทุมธานี เปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ. 2523, พ.ศ. 2534 กับ พ.ศ. 2562

ภาพรวมของพื้นที่อำเภอเมืองปทุมธานีในปัจจุบันจึงมีความเป็นอยู่ที่หนาแน่นของอาคารตั้งปลูกสร้างและผู้คนในบริเวณฝั่งตะวันออกมากกว่า ส่วนในฝั่งตะวันตกความหนาแน่นจะกระจุกตัวกันอยู่ในบริเวณริมแม่น้ำที่เป็นชุมชนเก่าแก่และในพื้นที่ที่ถนนตัดผ่านเพราะมีหมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ได้แก่ สี่แยกสันติสุข, สี่แยกปทุมวิไล, ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 307, ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 345 และสี่แยกบางคูวัด เป็นต้น

ภาพที่ 4.14 การสร้างเขื่อนและขยายพื้นที่ริมน้ำ ตลาดสดเทศบาลปทุมธานี อำเภอเมืองปทุมธานี

ภาพที่ 4.15 อาคารพาณิชย์ริมถนนเลียบคลองเปรมประชากร ตำบลบางพูน อำเภอเมืองปทุมธานี

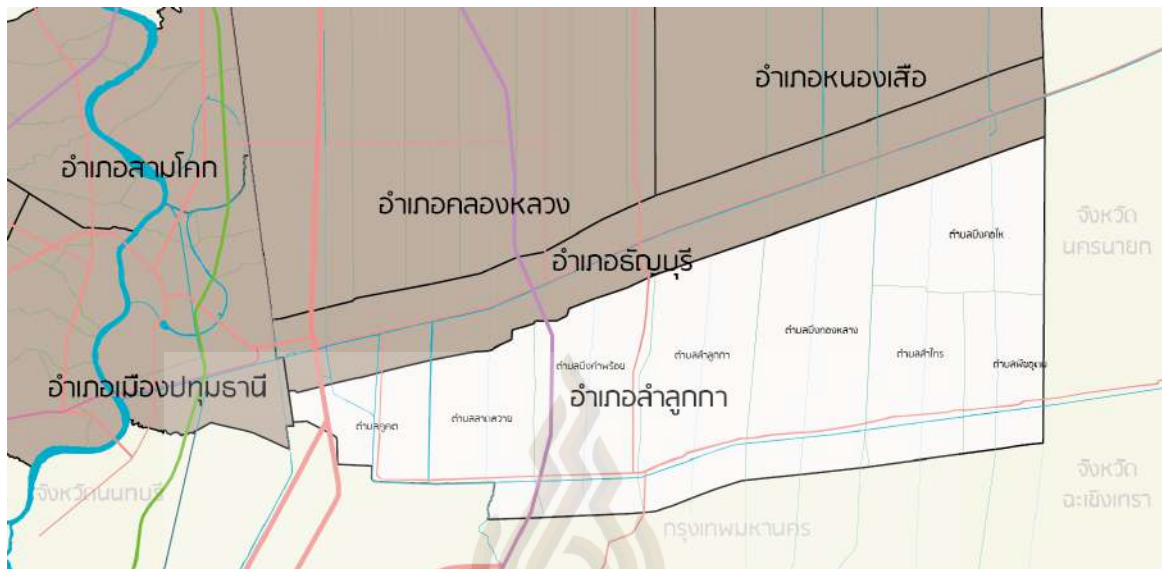

ภาพที่ 4.16 การถมที่ดินเพื่อเตรียมการก่อสร้าง บริเวณตำบลบ้านกลาง อำเภอเมืองปทุมธานี

ภาพที่ 4.17 ป้ายประกาศขายที่ดินริมทางหลวงชนบท นบ.3021 สายราชพฤกษ์ ช่วงทางแยกต่างระดับ
ขุนมหาไถย-ทางแยกต่างระดับปทุมธานี

4.3.3 อำเภอลำลูกกา

ภาพที่ 4.18 แผนที่อำเภอลำลูกกา

4.3.3.1 ประวัติความเป็นมาของอำเภอลำลูกกา

ในหนังสือ *ประวัติศาสตร์ภาคไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดปทุมธานี* ได้ระบุถึงประวัติของอำเภอลำลูกกาไว้ว่า

สมัยก่อนจะเป็นชุมชน สภาพพื้นที่ทั่วไปของอำเภอลำลูกกาเป็นป่ารกชัฏหนา ทึบบริเวณกว้าง ซึ่งเป็นที่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด เป็นส่วนหนึ่งของ “ทุ่งหลวง” พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ... ในปี พ.ศ. 2433 ... ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บริษัทชุกคองและคูนาสยาม รับไปดำเนินการชุกคองขึ้น ... ซึ่งผลจากการชุกคองทั้งหมด ... ทำให้ประชาชนที่อยู่ในแหล่งอื่นอพยพครอบครัวหลังไหลเข้าไปอยู่อาศัย และทำมาหากินมากขึ้นตามลำดับ จนสามารถตั้งขึ้นเป็นอำเภอเมื่อ พ.ศ. 2477 และทางราชการได้ก่อสร้างที่ว่าการอำเภอขึ้นในปีเดียวกันมีชื่อว่าอำเภอลำลูกกา ขึ้นกับจังหวัดชัยบุรี

เหตุที่ชื่อว่า “ลำลูกกา” นั้นสันนิษฐานว่าคงจะเพราะเหตุว่าเดิมตรงจุดที่ตั้งที่ว่าการอำเภอ มีลำธารไหลมาบรรจบกันเป็นรูปตีนกา ประชาชนทั่ว ๆ ไปสมัยนั้นเรียกบริเวณนี้ว่า “บึงลำลูกกา” ต่อมาคำว่า “บึง” ได้หายไป เหลือแต่ “ลำลูกกา” (ประวัติศาสตร์ภาคไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดปทุมธานี, 2527, น. 45-46)

ส่วนอีกคำบอกเล่าหนึ่งบอกว่าในแถบนี้มีต้นลูกจี่กาขึ้นจำนวนมาก ต้นลูกจี่กาเป็นพืชที่พบได้ทั่วไป เลื้อยไปตามพื้นดิน ตามข้อของเถาจะมีมือเกาะดอกสีขาว ผลกลมเท่าผลมะนาว เมื่อสุกมีสีแดง จึงเรียกชื่อว่า “ลำลูกจี่กา” ต่อมาจึงเป็น “ลำลูกกา” (สุมานิการ์ จันทร์บรรเจิด, 2552, น. 218)

4.3.3.2 ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอลำลูกกาตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัดปทุมธานี มีเนื้อที่ขนาด 297.70

ตารางกิโลเมตร เป็นอำเภอที่มีพื้นที่เป็นอันดับที่ 3 ของจังหวัดปทุมธานี

อาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับอำเภอธัญบุรี ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก และอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอเมืองปทุมธานี ทิศใต้ติดต่อกับเขตหนองจอก เขตคลองสามวา เขตสายไหม และเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร

4.3.3.3 การแบ่งเขตการปกครอง

ในอำเภอลำลูกกาแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 2 ส่วน คือ การปกครองส่วนภูมิภาค แบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็น 8 ตำบล 126 หมู่บ้าน ได้แก่

1) ตำบลคูคต	18 หมู่บ้าน
2) ตำบลลาดสวาย	11 หมู่บ้าน
3) ตำบลบึงคำพร้อย	19 หมู่บ้าน
4) ตำบลลำลูกกา	21 หมู่บ้าน
5) ตำบลบึงทองหลาง	22 หมู่บ้าน
6) ตำบลลำไทร	14 หมู่บ้าน
7) ตำบลบึงคอไห	12 หมู่บ้าน
8) ตำบลพีชอุดม	9 หมู่บ้าน

และการปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วยเทศบาลเมือง 3 แห่ง เทศบาลตำบล 2 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 8 แห่ง

4.3.3.4 ประชากร

จาก รายงานสถิติจังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2561 ระบุว่าใน พ.ศ. 2560 อำเภอลำลูกกามีประชากรตามการทะเบียนทั้งสิ้น 273,438 คน แบ่งเป็นเพศชาย 130,173 คน เพศหญิง 143,265 คน มีความหนาแน่นของประชากร 918.50 คนต่อตารางกิโลเมตร มีประชากรย้ายเข้า 19,670 คน และย้ายออก 15,338 คน (สำนักงานสถิติจังหวัดปทุมธานี, 2561, น. 5-7, 11)

4.3.3.5 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

อำเภอลำลูกกามีผู้ให้ข้อมูลจำนวน 3 ท่านประกอบไปด้วยนาย พิเชฐ เฟื่องทองแดง, นาย กมล ศรีชมภู และ นาย วันชัย ศรียุคลธร

นาย พิเชฐ เพ็ญทองแดง และ นาย กมล ศรีชมภู	
ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น	<p>- ทางกายภาพของจังหวัดปทุมธานีจะถูกแบ่งออกเป็น 2 ฟัง โดยแม่น้ำเจ้าพระยา มีฝั่งตะวันออกและฝั่งตะวันตก การปกครองของแต่ละท้องที่ก็แยกกันอย่างชัดเจน รังสิตนั้นจะมีศาลากลางจังหวัดอยู่อีกฝั่งต้องข้ามแม่น้ำไป ความเจริญของทั้งสองฝั่งจะต่างกันมากเพราะการวางตัวของถนน เพราะเส้นเอเชียผ่านแถวนี้ แถวนี้ก็จะเป็นตัวหลักแต่ก่อนไม่มีถนนหนทาง ปทุมธานีฝั่งศาลากลางความเจริญจะสู้รังสิต คลองหลวงไม่ได้ เพราะมีถนนตัดผ่าน มีนิคมเกิดขึ้นมากมาย พอสะพานปทุมธานี 1 2 เสร็จ ถนนหนทางโต ความเจริญก็มาถึงลาดหลุมแก้ว และสามโคก ทำให้ปทุมธานีไม่เหมือนจังหวัดอื่น เพราะปทุมธานีโดนทั้งแม่น้ำและถนนตัดแบ่งเป็น 2 ส่วน ซึ่งกำหนดทิศทางของจังหวัดได้ยากว่าจะให้เป็นบ้าน หมู่บ้านจัดสรร เกษตรกรรม นิคมโรงงานหรือเป็นอะไร พื้นเพเดิมระบบการจัดการน้ำชลประทานทำไว้เพื่อการเกษตรแต่เพื่อปัจจุบันมีไว้ระบายน้ำเสีย ระบบการจัดการพื้นที่นั้นไม่ลงตัว ในชุมชนก็ตกลงกันไม่ได้ ปัจจุบันนี้ปัญหานี้ก็ยังแก้ไม่ได้</p>
ด้านบวกของความเปลี่ยนแปลง	
ด้านลบของความเปลี่ยนแปลง	<p>- การพัฒนาของรัฐตามไม่ทันกับความต้องการ ปัจจุบันแม้จะตื่นตัวขึ้นมาแล้วเพราะถูกกระตุ้น ผมจ้างคนให้มาสำรวจและกำหนดทิศทาง เมื่อก่อนเราไม่ได้ทำผังเมือง เราไม่ตื่นตัวเพราะไม่คิดว่ารถไฟฟ้ามันจะมา ความเจริญมันจะมาถึงถ้าลูกกาได้ ไม่มีใครคิดว่าจะได้นั่งรถไฟฟ้ามาถึงจุด แต่ตอนนี้โลกเปลี่ยนไป รถไฟฟ้ามาแล้วแต่เราปรับตัวไม่ทัน นายทุนที่รู้จักวันซื้อที่ไปหมด หมู่บ้านเกิดเยอะ คนซื้อเยอะ ที่ถูก แถวลูกกา นี่ก็ใกล้รถไฟฟ้าเราปรับตัวไม่ทัน สร้างสาธารณูปโภครองรับคนที่ย้ายเข้ามาไม่ทัน เกิดความแตกต่างของสังคมเดิมกับสังคมใหม่</p> <p>- สังคมเก่า ๆ ปรับตัวไม่ทันกับความเจริญที่หลังไหลเข้ามา สังคมกำลังเจริญขึ้น แต่ก่อนเราอยู่ได้โดยไม่ต้องมีรัฐ ของไม่มีขาย ไม่ต้องถือ 6-7 ปีที่แล้วคนในตลาดเดินเข้าไปคนพื้นที่รู้จักกันหมด ปัจจุบันจะเหลือคนเก่า ๆ ซัก 20% แล้วก็จะมีคนจากข้างนอกเข้ามาแทนที่ เด็ก ๆ ก็ออกไปที่อื่น คนเก่าไม่รู้ว่าต่อเคมบ้านไปรูกล้าที่คนอื่นต้องรื้อ ต้องจ้าง ต้องมีหนังสือ เป็นปัญหาจากคนเก่าทั้งนั้น เพราะเค้าอยู่แบบนี้มานานแล้ว กฎมันสร้างมาทีหลังเพราะคนมาอยู่เยอะขึ้น คนก็ปรับตัวไม่ทัน ต้องแก้เพื่ออยู่ด้วยกันให้ได้ทั้งคนใหม่คนเก่า เรื่องอาชีพเก่า ๆ ก็หายไป</p>

นาย พิเชฐ เพ็ญทองแดง และ นาย กมล ศรีชมภู (ต่อ)	
<p>สิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต</p>	<p>- สำหรับผมเราคงปฏิเสธความเจริญไม่ได้ ที่นี้ ถ้าไม่มีโปรเจกต์ใหญ่มาลงก็ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง แต่มันมีแผนอยู่แล้ว น่าจะมีการเปลี่ยนแปลงเยอะ คนพื้นที่จะเหลือ 20% อีก 80% จะเป็นคนนอกที่ทำยังไงก็ได้ให้อยู่ร่วมกันได้</p> <p>- วัฒนธรรมการใช้ชีวิตคงเปลี่ยน คนหน้าเดิมคงจะล้มหายตายจาก คนรุ่นใหม่ก็คงจะกลมกลืนกันแล้ว เราคงเหมือนความเจริญของกรุงเทพฯ ทั่วๆ ไป กลายเป็นเหมือนกรุงเทพฯ ไม่แตกต่างกัน อาจจะมีบางเมืองให้มีสวนสาธารณะ แยกโซน ผมเชื่อว่าแถวนี้โชคดีที่สุด เพราะเรามีวัดที่มีอาณาบริเวณมาก มีพื้นที่ต่อรองค่อนข้างมาก มีอารยธรรมเรื่องเครื่องปลูกฝังจิตใจค่อนข้างมาก มีความศรัทธายืนไว้ คนรุ่นใหม่ต้องตามเรา มีความศรัทธา อยู่อย่างพี่น้อง เราแข็ง แกร่งต้องตามเรา ที่นี้ไม่ค่อยมีปัญหาอาชญากรรม เราแข็ง เรามีวัด มีความสงบร่มเย็น แทบไม่มียาเสพติด มีการปลูกฝังในระบบ จะวางแผนที่ สถาบัน วัฒนธรรม ที่อื่นไม่สงบเหมือนที่นี้ ถึงจะเปลี่ยนแปลงไปเยอะ แต่ก็ยังเหมือนเดิม ไม่ค่อยมีคดี</p>

นาย วันชัย ศรียุคถร	
<p>ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น</p>	<p>- ที่เห็น ได้ชัดในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงก็คือความเชื่อ</p> <p>- โรงงานเข้ามา ก็มีผล ธรรมดาค่านี่เป็นพื้นที่สีเขียวนะ แต่ก็เห็นขึ้นกันอยู่เรื่อย ๆ</p> <p>- เทคโนโลยี คนก็เปลี่ยนไป</p>
<p>ด้านบวกของความเปลี่ยนแปลง</p>	<p>- ทำให้สังคมเจริญขึ้น</p>
<p>ด้านลบของความเปลี่ยนแปลง</p>	<p>- พฤติกรรมของเด็กๆ ของเราเป็นห่วง ถึงต้องปลูกฝังให้อยู่ในร่องรอยของศาสนา เอาศาสนามายึดกันไว้</p>
<p>สิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต</p>	<p>- ถ้าจะอยู่ที่ดีในสังคม เราต้องยึดหลักการของศาสนาไว้ แล้วก็ต้องดูว่า ความเปลี่ยนแปลงที่จะเข้ามาในบ้านเรา เรารับได้มั้ย แล้วที่สำคัญคือ ผู้นำในชุมชนที่สำคัญ ต้องฟังพวาศัยกัน</p>

4.3.3.6 ข้อมูลภาคสนาม

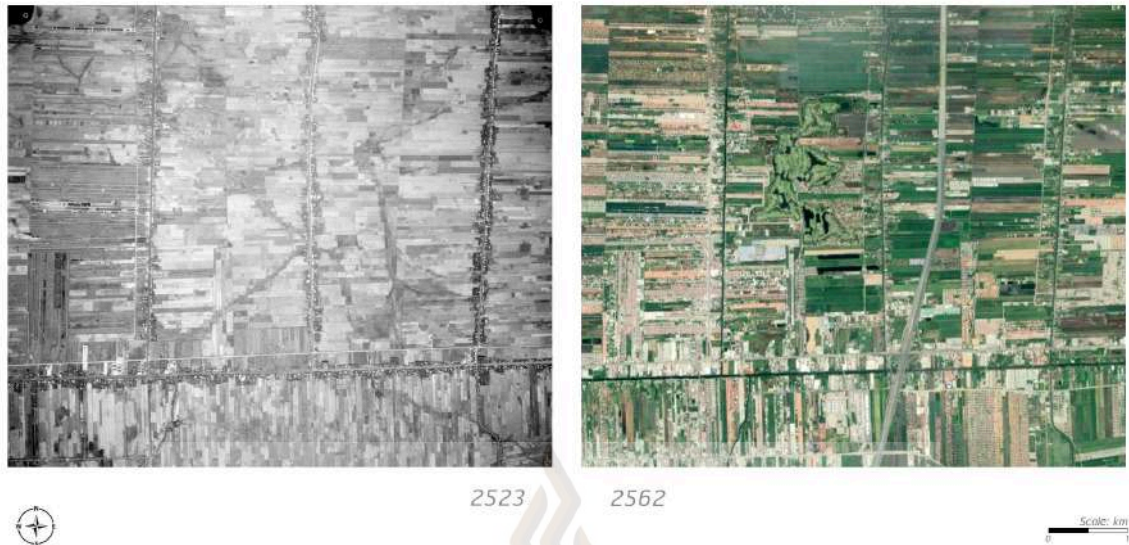
พื้นที่ของอำเภอลำลูกกามีรูปร่างสี่เหลี่ยมผืนผ้าวางตัวยาวจากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออก มีถนนรังสิต-นครนายกและคลองรังสิตอยู่ด้านทิศเหนือ มีคลองหกกว่าสายล่างและทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3312 สายสนามกีฬาฐปะเทมีย์ - คลอง 16 หรือถนนลำลูกกาวางตัวในแนวนอนขนานไปกับทิศทางของพื้นที่

พื้นที่ทั้งหมดถูกแบ่งเป็นส่วนย่อยด้วยคลองในแนวตั้งตั้งแต่คลองหนึ่งถึงคลองสิบสาม รวมถึงมีถนนกาญจนาภิเษกด้านตะวันออก (บางปะอิน-บางพลี) ซึ่งเป็นทางหลวงพิเศษที่เชื่อมจากอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการไปสู่อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งพาดผ่านในเขตตำบลบึงคำพร้อย

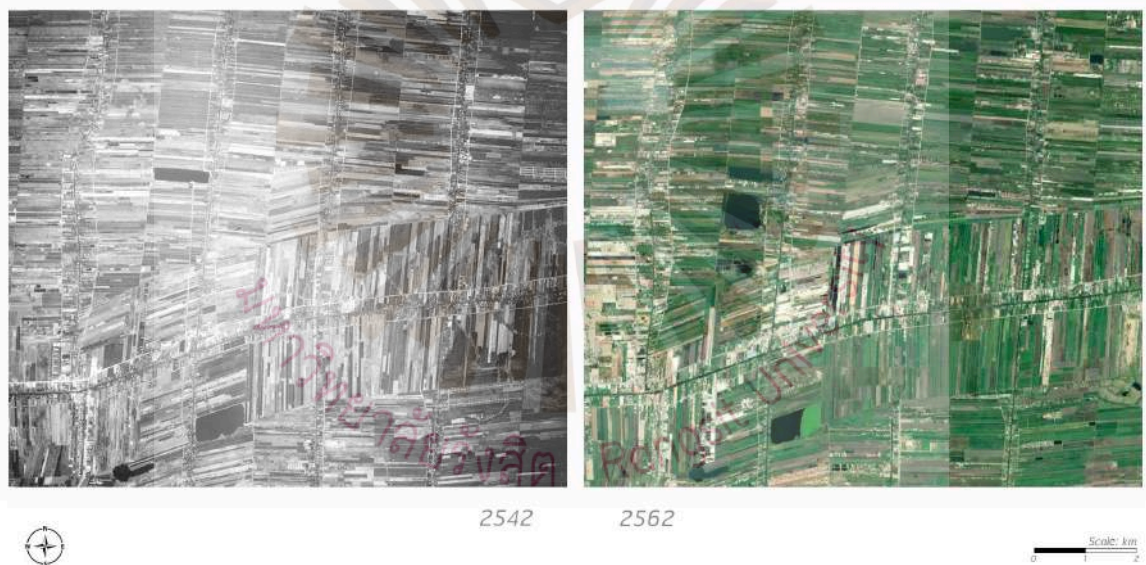
ในปัจจุบันอำเภอลำลูกกามีความเจริญขึ้นจากอดีตเป็นอย่างมาก ส่วนหนึ่งเพราะมีอาณาเขตติดต่อกับเขตหนองจอก เขตคลองสามวา เขตสายไหม และเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร จึงได้รับผลของการขยายตัวด้านการอุปโภคบริโภค ทำให้ในพื้นที่ที่มีความเพียบพร้อมไปด้วยแหล่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ อีกส่วนหนึ่งเกิดขึ้นเพราะพื้นที่ของอำเภอลำลูกกาถูกตัดผ่านโดยถนนกาญจนาภิเษกด้านตะวันออก (บางปะอิน-บางพลี) ทำให้การเดินทางในอำเภอลำลูกกามีการเดินทางที่สามารถเชื่อมต่อไปยังพื้นที่อื่นได้สะดวกมากขึ้น นอกจากนี้ ในช่วงเวลาของการวิจัยพบว่าพื้นที่ในฝั่งตะวันตกของถนนกาญจนาภิเษก ในบริเวณของตำบลคูคตซึ่งติดต่อกับเขตสายไหม จังหวัดกรุงเทพมหานคร กำลังมีการก่อสร้างรถไฟฟ้ามหานครสายสีชมพู (สายสีเขียวอ่อน) ซึ่งช่วยทำให้พื้นที่นี้มีมูลค่าเพิ่มสูงมากยิ่งขึ้น เหมาะแก่การเข้ามาอยู่อาศัยและการตั้งโรงงานหรือบริษัทขนาดเล็ก

ตลอดริมถนนลำลูกกามีการอยู่อาศัยกันอย่างหนาแน่น เริ่มตั้งแต่ตำบลคูคตซึ่งเป็นจุดบรรจบกันของถนนวิภาวดีรังสิต หรือทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 31 สายดินแดง-ดอนเมือง กับถนนพหลโยธิน หรือทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 สายกรุงเทพมหานคร-แม่สาย (เขตแดน), ตำบลลาดสวาย, ตำบลบึงคำพร้อย และตำบลลำลูกกา ก่อนจะเบาบางลงในช่วงที่จะเข้าสู่ตำบลบึงทองหลาง ต่อไปถึงตำบลลำไทร ตำบลพิชอุดม และตำบลบึงคอไห นั้นมีความเป็นอยู่ที่เบาบาง สิ่งปลูกสร้างแบบตึกสูง หมู่บ้านจัดสรร และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ พบว่าไม่น้อยกว่าตำบลที่อยู่ใกล้กับถนนกาญจนาภิเษก จากการลงพื้นที่ยังพบว่าบริเวณชอยบึงคำพร้อย ในเขตตำบลบึงคำพร้อย มีการเติบโตขึ้นของชุมชนใหม่และหมู่บ้านจัดสรรเป็นจำนวนมาก ซึ่งทำให้พื้นที่นาเปลี่ยนมาเป็นหมู่บ้านจัดสรร อพาร์ตเมนต์ อาคารพาณิชย์ และร้านค้าสะดวกซื้อ เกิดพื้นที่ใหม่ที่กำลังเติบโตช่วยระบายความแออัดจากถนนลำลูกกาได้เป็นอย่างดี

จากภาพที่ 4.19 ใน พ.ศ. 2523 ผู้คนจะสร้างที่อยู่อาศัยกันในบริเวณริมคลองหกสายล่าง, คลองสี่, คลองห้า และคลองหกอย่างเห็นได้ชัด ส่วนในภาพปัจจุบันจะเห็นว่าตำบลลาดสวายในฝั่งซ้ายมือของภาพตามแนวคลองสี่มีการเปลี่ยนแปลงจากที่นาไปเป็นหมู่บ้านจัดสรรอย่างเด่นชัด รวมถึงมีสิ่งปลูกสร้างเกิดบริเวณริมถนนลำลูกกามากขึ้น รวมไปถึงชอยบึงคำพร้อยตามที่กล่าวไปข้างต้น ส่วนในภาพที่ 4.20 อย่างที่กล่าวไปแล้วว่าเป็นพื้นที่ที่อยู่ถัดออกไปจากศูนย์กลางความเจริญ จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในพื้นที่น้อยกว่า แต่ก็ไม่ใช่ว่าไม่มีเลย เพราะมีสิ่งปลูกสร้างเกิดขึ้นในพื้นที่มากขึ้น โดยเฉพาะริมถนนลำลูกกา

ภาพที่ 4.19 พื้นที่ตำบลลาดสวายและตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา เปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ. 2523 กับ พ.ศ. 2562

ภาพที่ 4.20 พื้นที่ตำบลบึงคำพร้อย, ตำบลลำลูกกา และตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา เปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ. 2542 กับ พ.ศ. 2562

ภาพที่ 4.21 ทิวทัศน์ทุ่งนาเก็บบ้านจัดสรร ริมถนนลำลูกกา

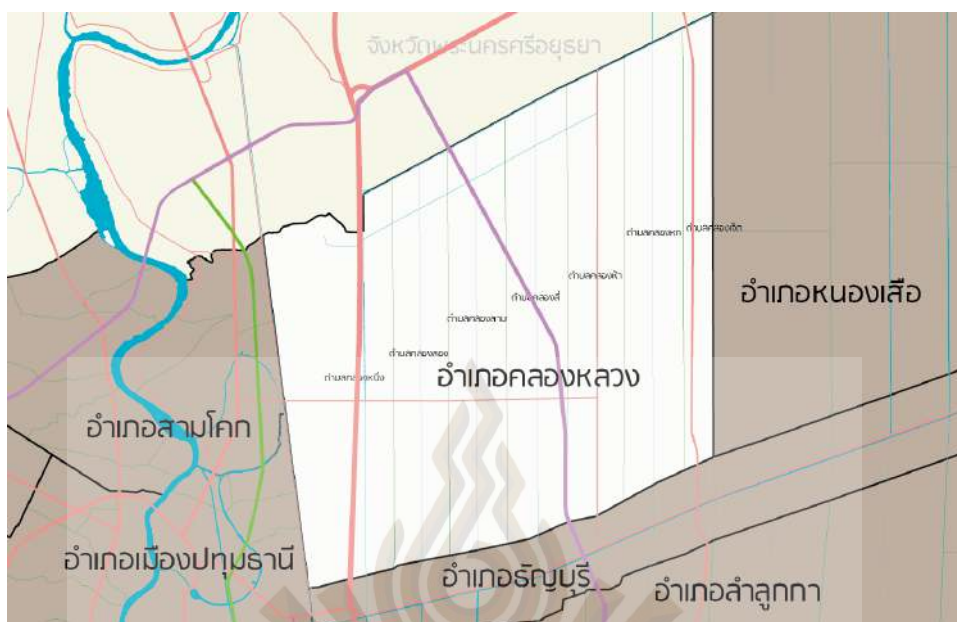

ภาพที่ 4.22 การปรับปรุงที่ดินเพื่อการก่อสร้าง ริมถนนลำลูกกา

ภาพที่ 4.23 ภูมิทัศน์บริเวณริมถนนด้านหน้าตลาดใหญ่ลำลูกกา คลอง 7

4.3.4 อำเภอลองหลวง

ภาพที่ 4.24 แผนที่อำเภอลองหลวง

4.3.4.1 ประวัติความเป็นมาของอำเภอลองหลวง

ในหนังสือ *ประวัติศาสตร์ไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดปทุมธานี* ได้บันทึกถึงประวัติของอำเภอ ลำลูกกาไว้ว่า

สมัยกรุงศรีอยุธยา ... สันนิษฐานว่า ภูมิประเทศเป็นป่าที่ประกอบด้วยพันธุ์ไม้หลายหลากชนิด มีสัตว์ป่าชุกชุม โดยเฉพาะช้างมีจำนวนมาก บริเวณที่ช้างอยู่จึงเรียกว่า “ท่าโขลง” ส่วนตอนใต้และทางตะวันออกของอำเภอเป็นที่ราบลุ่มและมีบึงใหญ่และป่าละเมาะอยู่คั่นกันไป บริเวณนั้นจึงเรียกชื่อว่า บึงเขาย้อน บึงอ้ายเสียบ บางหวาย บึงจรเข้ บึงตะเคียน ในด้านสภาพทั่วไป สันนิษฐานว่า ประชาชนอาศัยอยู่ทางตอนใต้ ... อาชีพล่าสัตว์ ไร่เลื่อนลอย การคมนาคมทุรกันดารเป็นอย่างยิ่ง ประชาชนเดินทางด้วยการเดินป่า มีช้าง ม้า เป็นพาหนะ

สมัยกรุงธนบุรี หลังจากกรุงศรีอยุธยาแตกครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2310 ประชาชนถูกกวาดต้อนครอบครัวไปประเทศพม่า บ้างก็หลบหนีลงมาทางใต้ ส่วนหนึ่งเข้ามาตั้งรกรากบริเวณอำเภอลองหลวง นอกจากผู้อพยพเป็นชาวไทยแล้ว ยังมีชาวมอญอพยพเข้ามาปะปนด้วยและอยู่ร่วมกันเป็นหมู่

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ สภาพท้องที่ของอำเภอลองหลวงได้แปรสภาพจากเดิมซึ่งเป็นป่าที่ มีสัตว์ป่าชุกชุม มาเป็นที่ราบลุ่ม และป่าละเมาะ ทั้งนี้เนื่องจากประชากรอพยพเข้ามาอยู่เป็นจำนวนมาก มีความเจริญในด้านการเกษตร รู้จักใช้เทคนิคในการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ ... จนกระทั่งทางราชการได้ให้สัมปทานบริษัทขุดคลองและคูนาสยามทำการขุดคลองส่งน้ำขึ้น ... ประกอบกับทางราชการได้ตัดถนนพหลโยธิน ผ่าน

บริเวณตำบลคลองหนึ่ง ซึ่งเป็นปัจจัยในการคมนาคม อันเป็นผลให้ประชากรอพยพเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากจนถึงปัจจุบัน

ท้องที่อำเภอคลองหลวงเดิมเป็นตำบล ... แต่ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าขึ้นกับอำเภอใด จังหวัดใด ในปี 2445 จึงได้ยกฐานะเป็นอำเภอชื่อว่า “อำเภอบางหวาย” ขึ้นกับจังหวัดชัยบุรี แบ่งการปกครองเป็น 6 ตำบล คือ

1. ตำบลท่าโหลง	4. ตำบลบึงเขาย้อน
2. ตำบลบางหวาย	5. ตำบลบึงจระเข้
3. ตำบลอ้ายเสียบ	6. ตำบลบึงตะเคียน

ในปี 2474 ได้มีประกาศยุบจังหวัดชัยบุรีเป็นเพียงอำเภอขึ้นกับจังหวัดปทุมธานี

ในปี 2486 ได้มีประกาศเปลี่ยนชื่อตำบลในท้องที่อำเภอคลองหลวงเสียใหม่ทั้งหมด โดยใช้ชื่อคลองที่ขุดผ่านท้องที่ ตั้งแต่คลองหนึ่ง-คลองหก เป็นชื่อตำบล คือ

1. ตำบลท่าโหลง	เปลี่ยนชื่อเป็น	ตำบลคลองหนึ่ง
2. ตำบลบางหวาย	”	ตำบลคลองสอง
3. ตำบลอ้ายเสียบ	”	ตำบลคลองสาม
4. ตำบลบึงเขาย้อน	”	ตำบลคลองสี่
5. ตำบลบึงจระเข้	”	ตำบลคลองห้า
6. ตำบลบึงตะเคียน	”	ตำบลคลองหก (ประวัตินครไทย)

ส่วนภูมิภาค จังหวัดปทุมธานี, 2527, น. 58-60)

ต่อมาใน พ.ศ. 2527 เขตพื้นที่ตำบลคลองหกมีประชากรและบ้านเรือนมากขึ้น ทางราชการจึงได้ประกาศแบ่งแยกพื้นที่ส่วนหนึ่งของตำบลคลองหกออกมาเป็นตำบลคลองเจ็ด

4.3.4.2 ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอคลองหลวงตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัดปทุมธานี มีเนื้อที่ขนาด 299.20 ตารางกิโลเมตร เป็นอำเภอที่มีพื้นที่มากเป็นอันดับที่ 2 ของจังหวัดปทุมธานี

อาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับอำเภอบางปะอินและอำเภอมั่นน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอหนองเสือ ทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอเมืองปทุมธานีและอำเภอสสามโคก ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอชัยบุรี

4.3.4.3 การแบ่งเขตการปกครอง

อำเภอคลองหลวงแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 2 ส่วน คือ การปกครองส่วนท้องถิ่น 7 แห่งและการปกครองส่วนภูมิภาค แบ่งเขตการปกครองย่อย ออกเป็น 7 ตำบล 106 หมู่บ้าน ได้แก่

1) ตำบลคลองหนึ่ง	20 หมู่บ้าน
2) ตำบลคลองสอง	15 หมู่บ้าน
3) ตำบลคลองสาม	16 หมู่บ้าน
4) ตำบลคลองสี่	16 หมู่บ้าน
5) ตำบลคลองห้า	16 หมู่บ้าน
6) ตำบลคลองหก	14 หมู่บ้าน
7) ตำบลคลองเจ็ด	9 หมู่บ้าน

4.3.4.4 ประชากร

จาก รายงานสถิติจังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2561 ระบุว่าใน พ.ศ. 2560 อำเภอคลองหลวงมี ประชากรอาศัยอยู่รวมกันมากที่สุดของจังหวัดปทุมธานี โดยมีประชากรตามการทะเบียนทั้งสิ้น 274,012 คน แบ่งเป็นเพศชาย 127,956 คน เพศหญิง 146,056 คน มีความหนาแน่นของประชากร 915.82 คนต่อตารางกิโลเมตร มีประชากรย้ายเข้า 21,758 คน และย้ายออก 20,570 คน (สำนักงานสถิติจังหวัดปทุมธานี, 2561, น. 5-7 และ 11)

4.3.4.5 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

อำเภอคลองหลวงมีผู้ให้ข้อมูลจำนวน 2 ท่านประกอบไปด้วย นาย ประสิทธิ์ สนิท และ นางสาว เพ็ญรุ่ง เสาะแสวง

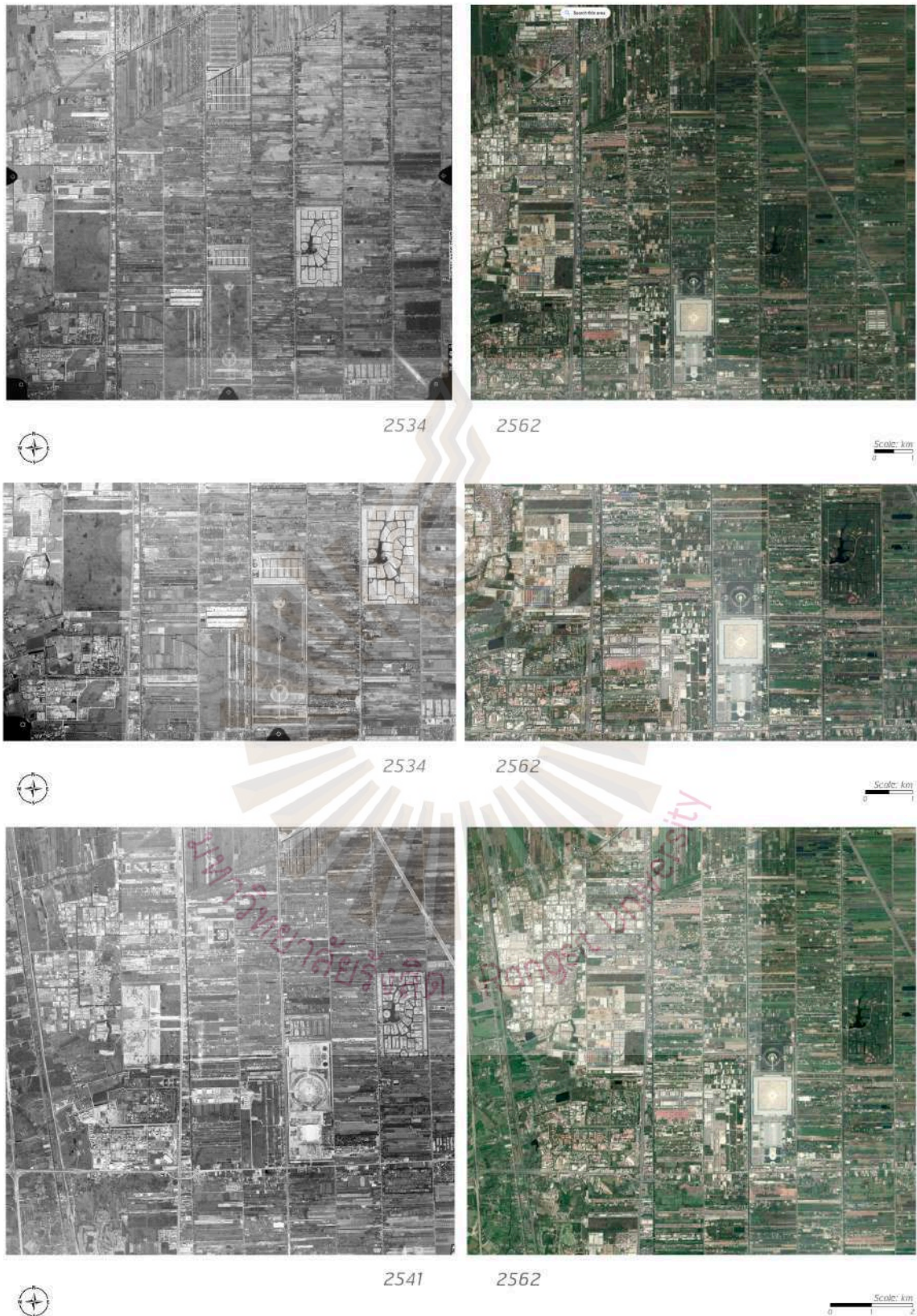
นาย ประสิทธิ์ สนิท	
ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น	- แรก ๆ ก็ไม่ค่อยมีคนอยู่อาศัยนะ คนน้อย ราคาก็ไม่มี แต่ปัญหาอุทกภัย 2554 ทำให้ชีวิตคนเปลี่ยนแปลงหลายร้อยหลายพันชีวิต สภาพภูมิประเทศอะไรก็เปลี่ยนแปลง แรก ๆ ที่ผมมาอยู่ที่ไม่ค่อยมีคน พอมีโรงงานอุตสาหกรรม ชาว ต่างจังหวัดก็มาเข้ามาอยู่
ด้านบวกของความเปลี่ยนแปลง	- ริมคลองหนึ่ง เมื่อก่อนมาใหม่ ๆ คนที่ย้ายถิ่นฐานจากต่างจังหวัดมา มาจับจองริมคลองปลูกกระต๊อบ ปลูกเรือนชั่วคราวเต็มไปหมด เป็นคลองของชลประทาน สมัยก่อนขี้เย็บเย็บเป็นสลัมทั้งหมด แต่ตอนหลังมีการเปลี่ยนแปลง โดยเทศบาลฯ จัดระเบียบให้เคลื่อนย้ายชุมชน หมู่บ้านริมคลองขึ้นไปอยู่อาศัยที่เขาจัดที่ดินให้ เขามีพระราชบัญญัติออกมา จัดสรรที่อยู่ให้คน ไม่มีแหล่งพักพิงแน่นอน สิ่งนี้มันก็ดีขึ้นเรื่อย ๆ พอเปลี่ยนจากชุมชนพื้นราบขึ้นไปอยู่อาศัยสูง ชีวิตมันต้องเปลี่ยนไป
ด้านลบของความเปลี่ยนแปลง	- ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาจราจร ปัญหาลักขโมย ยาเสพติด มีบ้าง แต่ไม่ถึงกับเปิดเผย เพราะเราเป็นชุมชนทางผ่านของเหนือกับปทุมธานี ปทุมธานีขึ้นชื่อในด้านที่พัก หรือที่ผ่านยาเสพติด เมื่อก่อนขึ้นชื่อ แต่เดี๋ยวนี้ตำรวจเขารู้ได้ ปัญหาอย่างหนึ่งก็คือ ประชากรแฝง ปัญหาแรงงานต่างด้าว โดยเฉพาะตลาดไท ประชากรแฝงในเทศบาลทำโหลงนี้หลายแสนนะ ทำให้มาแย่งทำมาหากิน ถูกกฎหมายบ้างไม่ถูกกฎหมายบ้าง - ความแออัด ปัญหาสังคม ปัญหาจราจร ปัญหามลพิษ ที่เพิ่มตามจำนวนประชากรที่มาอาศัยจากเดิม
สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต	- การอยู่ร่วมกัน มนุษย์เดี๋ยวนี้มันเห็นแก่ตัวเยอะ ต่างคนต่างอยู่ ทำไงให้กลับมาถึงสมัยเดิม ย้อนไป 20 ปีหรือ 25 ปี ต่างคนต่างเอื้ออาทรกัน ผมว่าจะมีความสุขมาก เนื่องด้วยเทคโนโลยีมันสูงขึ้น ความต้องการมนุษย์ ก็เลวเยอะ เทคโนโลยีมันล้ำหน้า แต่จิตใจมันตามหลัง ลองเอาจิตใจคนมาประกบประกอบเทคโนโลยีได้บ้าง มันเหมือนคาบสองคม บางคนรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แล้วก็ใช้เทคโนโลยีไปในทางที่ผิด

นางสาว เพ็ญรุ่ง เสาะแสวง	
ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น	<p>- วิถีสมัยก่อนกับสมัยนี้แตกต่างกัน แต่ก่อนเราออกไปกลางทุ่ง ได้ผักแวงมา ได้ผักนี้มา ได้สายบัวมา เอามากินได้ ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย แต่ไม่ใช้ เราตื่นมาเป็นค่าใช้จ่ายทั้งหมด ณ ปัจจุบันนี่นะ แต่ก่อนนี้มีเงิน 100 กิน ได้อาทิตย์นึง ตอนนี้มีเงินร้อยเดียวกินวันเดียวยังไม่พอเลย</p> <p>- มันมีเทคโนโลยีเข้ามาช่วย แม้แต่ภูมิด้านทานของเด็กสมัยก่อนกับเด็กสมัยนี้ยังไม่เหมือนกัน อันนี้คือเรื่องของคน แล้วค่าของเงิน เด็กสมัยนี้ไม่รู้จักค่าของเงินนะ ให้ร้อยให้ร้อย สมัยก่อนต้องทำงานก่อน สมัยนี้ไม่ใช่ เข้ามาไปโรงเรียน เย็นเรียนพิเศษอีก กว่า จะถึงบ้านกินข้าวนอน เช้าตื่นมาไปเรียนแล้ว</p>
ด้านบวกของความเปลี่ยนแปลง	- ทำให้สังคมเจริญขึ้น
ด้านลบของความเปลี่ยนแปลง	<p>- ค่าบิลคล่องห้าเรามีปัญหามากเรื่องของความเจริญเข้ามา การขายที่ เปลี่ยนมือ ที่ที่เค็ดร้อนมากที่สุดคือสนามรถแข่ง ถามว่าทำอะไร ได้มัย ไม่ได้ เพราะความเจริญ และสิ่งที่เรารู้ไม่เท่าทันมันมาแล้วไง เซเว่นก็เหมือนกัน แต่ก่อนนี้ร้านโชห่วยเราอยู่ได้ เดียวนี้เซเว่นขึ้นพรีบ ๗ ๗ ๗ แต่ก่อนเป็นชาวบ้านที่ไม่แออัด อยู่กันสบายๆตอนนี้ หมู่บ้านขึ้นเยอะแยะเลย เอื้ออาทรมีอยู่ 3 แห่งแล้วคลองที่นี้มันเป็นคลองที่เชื่อมต่อ ฟังโน้นเป็นอยุธยา แถบโน้นเป็นหนองเสือ แถบนี้เป็นคลองหลวง สุดจากอยุธยาไปก็เป็นสระบุรี เรื่องของยาเสพติด มันผ่านไง แล้วตลาดไทเป็นที่พักยา เป็นศูนย์กลางเลยนะ เรื่องความปลอดภัยของทรัพย์สินแถบเรายังไม่เท่าไรหรอก เรื่องอุบัติเหตุเป็นเรื่องสำคัญ ถนนเรามันเจริญไว มี 4 เลน แต่ไม่มีเกาะกลาง เกิดอุบัติเหตุบ่อยมาก</p>
สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต	<p>- เรายังติดชนบท ถ้าผู้นำดี มีวิสัยทัศน์ มีอุดมการณ์ ไปได้ ถามว่าประชาชนไม่ได้เชื่อผู้นำ 100% แต่เขาก็เชื่อ ยังเชื่ออยู่ ผู้นำที่นี้ต้องเก่ง พูดอย่างเดียวไม่ได้ ต้องทำให้เห็น เพราะฉะนั้นการที่จะเป็นผู้นำ แล้วจะให้วิถีของเราอยู่ได้ ต้องมีความเชื่อ ถ้าต้องเชื่อว่าทำอย่างนี้แล้วไปได้ พอมีความเชื่อ ความนับถือแล้วมันก็จะมีความศรัทธา พอความศรัทธามาทุกอย่างได้หมด</p> <p>- สำหรับการเจริญเติบโตในอนาคต แล้วที่นี้ยังมีความเอื้ออารีย์ต่อกัน แล้วการที่เราโตขึ้น ทำยังไงให้ลูกหลานเห็นภาพแล้วลูกหลานเดินตามเรา ก่อนที่จะทำให้คนอื่นเห็น ต้องทำให้คนในครอบครัวเห็นก่อน เรื่องใหญ่เลย</p>

4.3.4.6 ข้อมูลภาคสนาม

อำเภอคลองหลวงในฝั่งทิศตะวันตกมีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 หรือถนนพหลโยธินตัดผ่าน ซึ่งเป็นหนึ่งในทางหลวงสายประธานของประเทศไทยที่เชื่อมโยงจังหวัดปทุมธานีสู่พื้นที่ทางตอนบนของประเท ปัจจุบันสภาพภูมิทัศน์ทั้งสองฝั่งถนนเต็มไปด้วยอาคารพาณิชย์ โรงงาน ตลาด ชุมชนและที่พักอาศัย เนื่องจากเป็นเส้นทางหลักในการเดินทางทำให้มีรถสัญจรไปมาอยู่ตลอดเวลา ประกอบกับเป็นแหล่งงานและอาชีพเพราะมีนิคมอุตสาหกรรมนวนคร ที่เป็นเขตประกอบอุตสาหกรรมที่ก่อตั้งมาตั้งแต่ พ.ศ. 2514, ตลาดไท ที่เป็นศูนย์กลางการค้าส่งสินค้าเกษตรแบบครบวงจร ซึ่งเริ่มทำการค้าขายอย่างเป็นทางการเมื่อ พ.ศ. 2540 รวมถึงสถานศึกษาอย่างมหาวิทยาลัยกรุงเทพ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ศูนย์รังสิต สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้คนย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ในบริเวณนี้มากขึ้นตามลำดับ

ทางฝั่งตะวันออกมี ถนนกาญจนาภิเษก หรือ ถนนวงแหวนรอบนอกกรุงเทพมหานคร หรือ ทางหลวงพิเศษหมายเลข 9 ซึ่งเริ่มจากทิศใต้ของอำเภอคลองหลวงตรงพื้นที่ระหว่างคลองสี่กับคลองห้า วิ่งขึ้นไปทางตะวันตกเฉียงเหนือผ่านคลองสาม ไปบรรจบกับถนนพหลโยธินในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 352 สายธัญบุรี-ลำตาเสา หรือเรียกว่า ถนนธัญบุรี-วังน้อย ที่เริ่มจากบริเวณคลองเจ็ดไปสิ้นสุดที่ถนนโรจนะ อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในฝั่งตะวันออกนี้ถึงแม้ว่าจะมีถนนที่สามารถลัดไปออกสู่จังหวัดอื่นได้หลายเส้นทาง รวมไปถึงยังมีสถานที่สำคัญอีกเป็นจำนวนมาก อาทิเช่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, อุทยานวิทยาศาสตร์ประเทศไทย, หออัครศิลป์, หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เป็นต้น แต่เมื่อเทียบกับฝั่งตะวันตกแล้วก็ยังถือได้ว่ามีความหนาแน่นที่เบาบางกว่ากันมากพื้นที่โดยส่วนใหญ่ถูกใช้เพื่อทำการเกษตรและเป็นที่อยู่อาศัยมากกว่า แต่จากการลงพื้นที่ริมสองฝั่งถนนธัญบุรี-วังน้อย ในปัจจุบันก็สามารถพบสิ่งปลูกสร้างใหม่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะในบริเวณคลองเจ็ดและพื้นที่ใกล้เคียงสามารถใช้เส้นทางนี้เดินทางไปอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ โดยไม่ต้องเดินทางอ้อมเข้ามาเพื่อใช้ถนนกาญจนาภิเษก

ภาพที่ 4.25 พื้นที่ระหว่างตำบลคลองหนึ่ง, ตำบลคลองสอง, ตำบลคลองสาม และตำบลคลองสี่ อำเภอคลองหลวง เปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ. 2534, 2542 และ พ.ศ. 2562

ภาพที่ 4.26 พื้นที่ระหว่างตำบลคลองหนึ่ง, ตำบลคลองสอง และตำบลคลองสาม อำเภอคลองหลวง
เปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ. 2534 และ 2562

ภาพที่ 4.27 บรรยากาศคลองห้า หน้าวัดศิริจันทราราม อำเภอคลองหลวง

ภาพที่ 4.28 แยกหนองเสือ ถนนรัชชบุรี-วังน้อย ตำบลคลองเจ็ด อำเภอกลองหลวง

ภาพที่ 4.29 สำนักงานขายอาคารพาณิชย์ แยกหนองเสือ ตำบลคลองเจ็ด อำเภอกลองหลวง

ภาพที่ 4.30 สิ่งปลูกสร้างและทุ่งนาริมถนนรัชชบุรี-วังน้อย ตำบลคลองเจ็ด อำเภอกลองหลวง

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

จากการรวบรวมข้อมูลเอกสารและการลงพื้นที่ภาคสนาม ทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปข้อมูลเชิงเนื้อหาที่จะสามารถนำไปใช้เพื่อกำหนดเป็นแนวความคิดหลักในการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมร่วมสมัยได้

4.4.1 อดีตสู่ปัจจุบันของคนกับความเป็นเมือง

คนกับคน

ผู้วิจัยพบว่าผู้คนในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะไม่มีความสัมพันธ์กับคนและสังคมที่อาศัยอยู่ ซึ่งพบหลายประเด็นจากการสัมภาษณ์ ได้แก่

คุณถวิล เสียงแจ้ว กล่าวว่า “เมื่อก่อนเรารักกัน บ้านนี้พี่ บ้านนี้น้อง บ้านนี้ป่าตาล ร้วไม่ต้องไปทำ ร้วนน้ำใจ รู้กัน ฉันทัน ไม่อยู่แอมองให้ด้วยนะ ไม่เห็นของหาย แต่เดี๋ยวนี้ประตุนั่นบังเลย ทำไมมันเอาได้ เพราะว่าคนเดี๋ยวนี้ ลุงมองลูก ๆ ลงไป ทางที่เสียมันเยอะ คนมันอิจฉากัน ไม่มีความเป็นธรรม”

คุณฉวย กาเหว่านาค กล่าวว่า “พอถนนเข้าไปมันก็กลายเป็นชุมชนเมือง การที่จะมาพูดคุยกัน ไม่ต้องอะไรที่เองนี่แหละ เมื่อก่อนเราต้องเดินเข้าบ้าน เดี่ยวนี้พี่ขับรถถึงแล้ว ก็ไม่ต้องทักชาวบ้านแล้ว นี่แหละความเป็นเมือง พออะไรที่มีความเจริญเติบโตมากขึ้น หรือวิวัฒนาการมันดีมากขึ้น มันก็จะเสียอะไรไปบางอย่าง”

คุณพิเชฐ เฟื่องทองแดง กล่าวว่า “สังคมเก่า ๆ ปรับตัวไม่ทันกับความเจริญที่หลังไหลเข้ามา สังคมกำลังเจริญขึ้น แต่ก่อนเราอยู่ได้โดยไม่ต้องมีรัฐ ของไม่มีหาย ไม่ต้องถือ 6-7 ปีที่แล้วคนในตลาดเดินเข้าไปคนพื้นที่รู้จักกันหมด ปัจจุบันจะเหลือคนเก่า ๆ ซัก 20% แล้วก็มีคนจากข้างนอกเข้ามาแทนที่ เด็ก ๆ ก็ออกไปที่อื่น”

จากตัวอย่างชี้ให้เห็นถึงถึงพฤติกรรมเบื้องต้นของคนที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อม ซึ่งในที่นี้ก็คือเมือง ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า “เมืองเป็นสิ่งมีชีวิตรูปแบบหนึ่ง” กล่าวคือ เมืองนั้นเคลื่อนไหวเติบโต มีการพัฒนาขึ้นก็เพราะมนุษย์แต่ในขณะเดียวกัน เมืองก็ทำหน้าที่กำหนดให้มนุษย์ทำในสิ่งที่ตนเองต้องการ

โดยหากจะพิจารณาอย่างเรียบง่ายจาก “สังคมเกษตรกรรม” ซึ่งเป็นคู่ตรงข้ามของความ เป็นเมืองจะพบว่า สังคมเกษตรกรรมหรือสังคมชนบทในอดีตที่ผู้คนต่างมีวิถีชีวิตแบบเกษตรกร ทำเกษตรกรรมที่เน้นการพึ่งพาตนเอง สร้างผลผลิตเพื่อบริโภคกันเองภายในครอบครัวและชุมชนของตนเอง หรือนำไปแลกเปลี่ยนสินค้าหรือผลผลิตกับชุมชนอื่น แต่ในการวิวัฒน์ขึ้นเป็นเมืองอันมีรากฐานมาจาก ระบบอุตสาหกรรมที่เน้นการผลิต เพื่อขายหรือส่งออกได้เป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ผู้คนกลายเป็น “แรงงาน” ที่ต้องเร่งรีบทำงาน เพื่อที่จะได้รับค่าตอบแทนและนำไปใช้ในการซื้อสินค้าอุปโภคและบริโภคของตนเอง ซึ่งเคยเกิดขึ้นแล้วเมื่อครั้งที่การทำนาในเขตชัยบุรีรุ่งเรือง ผู้คนต่างก็หันมาทำนาที่มุ่งเน้นการผลิต โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนส่วนรวมหรือการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในชุมชนรอบตัว

สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ การที่มีคนกลุ่มใหม่เคลื่อนย้ายตัวเองเข้ามาอาศัยในพื้นที่อย่างต่อเนื่องนั้น ได้สร้างปัญหาให้กับคนกลุ่มเก่าหรือผู้อยู่อาศัยเดิม เช่น ในเรื่องของข้อตกลงและระเบียบทางสังคมที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งบางครั้งสิ่งที่คนกลุ่มเก่าทำจนเป็นกิจวัตรประจำวันได้ส่งผล

กระทบต่อคนกลุ่มใหม่

รวมไปถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ที่อยู่อาศัย จากที่ผู้วิจัยลงพื้นที่ศึกษาภาคสนามทำให้ได้พบกับการเกิดขึ้นของสิ่งปลูกสร้างจำพวกอะพาร์ตเมนต์ หอพัก ตึกแถวที่กำลังเกิดขึ้นใหม่เป็นจำนวนมาก การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ที่ไม่ได้รับการออกแบบหรือวางแผนไว้ล่วงหน้าทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดูสกปรกและไม่เป็นระเบียบ สิ่งปลูกสร้างบางแห่งถูกสร้างต่อเติมขึ้นในพื้นที่อันจำกัด ขาดการจัดการด้านสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ซึ่งสามารถก่อให้เกิดปัญหาสังคมด้านต่าง ๆ ตามมา

เมืองในแต่ละยุคสมัยมีรูปแบบเฉพาะเป็นของตนเอง ซึ่งรูปแบบของเมืองในปัจจุบันนั้นมีบริบทอื่น ร่วมอยู่ด้วยอีกมากมาย เช่น ระบบเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ต่างมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่ในเมืองโดยตรง ที่ทำให้ผู้คนค่อย ๆ ถอยห่างกันออกไปทีละเล็กทีละน้อยอย่างไม่รู้ตัว

คนกับพื้นที่

จังหวัดปทุมธานีเริ่มขึ้นมาจากการที่มีผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง และ “คน” ก็ช่วยก่อร่างสร้างจากพื้นที่ป่ากร้าง กลายมาเป็นที่นา แล้วจึงเปลี่ยนมาเป็นแหล่งโรงงาน ที่ซึ่งสร้างรายได้ สร้างอาชีพแก่หลาย ๆ ชีวิตมาจนปัจจุบัน ซึ่งนอกจากผู้คนด้วยกันเองที่จะเกิดความห่างเหินระหว่างกันแล้ว แต่ด้วยสถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อวิถีชีวิตของผู้คนในปัจจุบัน ผู้วิจัยยังพบว่าระยะห่างระหว่างผู้คนกับตัวพื้นที่เองก็มีมากขึ้นด้วย ซึ่งพบหลายประเด็นจากการสัมภาษณ์ ได้แก่

คุณจิรพันธ์ สมประสงค์ กล่าวว่า “มันจะค่อย ๆ เป็นปรอทที่ลดลงเรื่อย ๆ และมันอาจจะนิ่งอยู่ที่ค่อนข้างต่ำ มันไม่หายไปไหนหรอก มันจะยังมีอยู่ วัฒนธรรมวิถีมอญวิถีอะไรก็ยังมีอยู่ แต่มันจะลงมาแล้วมันก็จะนิ่ง ๆ ของมัน ไม่สามารถทำอะไรได้เลย เท่าที่ผมอยู่มาและก็ดูมานาน เช่น ประเพณีวัฒนธรรมที่คุณคุยว่าคุณเป็นมอญ คุณจะมาเล่นสะบ้าคุณทำก็ได้แค้โซ้ว คุณจะมาเล่นประเพณีมอญมันก็แค่แสดง”

คุณสนธิ เพ็ญรุ่ง กล่าวว่า “ตำบลคลองห้าเรามีปัญหาเรื่องของความเจริญเข้ามา การขายที่ เปลี่ยนมือ ที่ที่เดือดร้อนมากที่สุดคือสนามรบแข่ง ถามว่าทำอะไรได้มัย ไม่ได้เพราะความเจริญและสิ่งที่เราไม่รู้ไม่เท่าทันมันมาแล้วไง”

ด้วยเหตุผลจากคนกลุ่มเก่าหรือผู้อยู่อาศัยเดิมนั้นมีแนวโน้มที่จะย้ายออกจากพื้นที่เป็นจำนวนมาก ทำให้ขาดคนที่สานต่อคอบอกเล่าเรื่องราวของพื้นที่นี้ต่อไปสู่คนรุ่นใหม่ ส่วนคนกลุ่มใหม่ที่ย้ายเข้ามาอาศัยในพื้นที่ก็ขาดความเข้าใจต่อบริบทในด้านเรื่องราวและประวัติความเป็นมาของพื้นที่ ซึ่งทำให้พวกเขาเหล่านั้นขาดมิติทางความคิดที่มีความสัมพันธ์กับถิ่นที่อยู่ของตน ที่ส่งผลต่อไปสู่การทาบารุงให้วัฒนธรรมหรืออัตลักษณ์ของถิ่นที่อยู่สามารถดำเนินต่อไปได้อย่างถูกต้อง ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดคือตัวของผู้วิจัยเองซึ่งถ้าไม่มีโครงการนี้ความเข้าใจที่มีต่อจังหวัดปทุมธานีก็จะเป็นเพียงความเข้าใจเดิมที่มีมาแต่อดีต ซึ่งเมื่อได้ศึกษาข้อมูลเอกสารแล้วทำให้พบเรื่องราวในด้านอื่น ๆ ซึ่งสามารถนำมาเชื่อมโยงเกิดเป็นความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับจังหวัดปทุมธานีในมุมมองที่แตกต่างไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง

4.4.2 อนาคตของผู้คนกับพื้นที่

จากที่กล่าวมาข้างต้นเป็นสถานการณ์ในปัจจุบันที่ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญต่อความเป็นมนุษย์ของผู้คนในพื้นที่ที่ใช้ศึกษา ซึ่งในความเป็นจริงแล้วปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้นไม่ได้เพิ่งเกิดขึ้น แต่ได้สะสมมาเป็นระยะมาอย่างยาวนาน โดยที่ฝ่ายปกครองของพื้นที่ยังไม่ได้มีนโยบายหรือวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการที่จะแก้ไขปัญหาในระยะยาว ซึ่งหากปล่อยให้สถานการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นต่อไป ผู้คนกับผู้คน และผู้คนกับพื้นที่จะถูกแยกออกจากกันอย่างถาวร เอกลักษณะทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตที่เคยรุ่งเรืองจะค่อย ๆ ถูกหลงลืมและถูกกลบทับเหลือเพียงแค่ความทรงจำในอดีตของคนเก่าแก่ในพื้นที่เพียงไม่กี่คน ความเข้าใจที่ลึกซึ้งของผู้คนที่มต่อพื้นที่นี้จะเป็นความเข้าใจเพียงเปลือกนอก มิติทางจิตใจของผู้คนจะมุ่งไปที่ตัวเองมากกว่าส่วนรวม ทั้งหมดทั้งหมดดังที่กล่าวมาจะส่งผลไปสู่ความไม่มั่นคงในการดำเนินชีวิต ตลอดไปจนถึงการไร้ฝันถึงการมีชีวิตที่สมบูรณ์ก็จะไม่มีวันเกิดขึ้น

ข้อมูลจากการวิเคราะห์นี้ จะนำไปสู่กระบวนการสังเคราะห์เพื่อใช้เป็นแนวทางกำหนดแนวความคิดหลักสำหรับการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมร่วมสมัยในบทต่อไป

บทที่ 5

การสังเคราะห์ข้อมูลผู้สร้างสรรค์

การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลในบทที่ผ่านมา ได้ก่อให้เกิดกรอบแนวคิดที่จะพัฒนาไปเป็นแนวคิดหลักสำหรับขั้นตอนการออกแบบสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรม โดยมีรายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้

5.1 แนวทางการสร้างสรรค์ประติมากรรมของผู้วิจัย

5.2 กรอบแนวคิดหลัก

5.3 รูปแบบและการจัดแสดงผลงาน

5.3.1 การกำหนดวัสดุและเทคนิค

5.3.2 การกำหนดสถานที่เพื่อจัดแสดงผลงาน

5.4 ขั้นตอนการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรม

5.4.1 การกำหนดขนาดและสัดส่วน

5.4.2 กระบวนการสร้างสรรค์

5.4.3 การนำเสนอผลงาน

5.1 แนวทางการสร้างสรรค์ประติมากรรมของผู้วิจัย

ผลงานศิลปนิพนธ์ระดับปริญญาตรีเมื่อปี พ.ศ. 2546 ในสาขาประติมากรรม คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในชื่อหัวข้อ “ดิ้นรน ไขว่คว้า แสวงหา” (struggle for existence) ถือเป็นผลงานสร้างสรรค์ระยะแรกภายใต้ความสนใจในการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมไทยที่กำลังก้าวไปสู่กระแสโลกาภิวัตน์ (globalization) และการกลายจากชนบทไปสู่ความเป็นเมือง (urbanization) ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ของคนในสังคม

ผลงานประติมากรรมที่สร้างขึ้นในช่วงนี้ ผู้วิจัยใช้เพื่อวิพากษ์ถึงสภาวะการณ์ของความอึดอัดและบีบคั้นในฐานะของคนคนหนึ่งที่อยู่อาศัยอยู่ในสังคม ที่ผู้วิจัยสัมผัสได้ ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความสนใจในเรื่องราวเหล่านี้ น่าจะส่งผลมาจากพื้นเพบ้านเกิดที่จังหวัดนนทบุรี ผู้วิจัยโตมาในสภาพแวดล้อมแบบชนบท มีคลอง สวนผัก ผลไม้ การเดินทางเข้าออกหมู่บ้านมีเรือหางยาวและรถสาธารณะ ทำให้การใช้ชีวิตไม่รีบเร่ง เพราะฉะนั้นการที่ต้องโตขึ้นมาและเห็นการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่จึงเป็นสิ่งที่วนเวียนอยู่ในความคิดมาโดยตลอด ซึ่งสะท้อนออกมาในผลงานก่อนศิลปนิพนธ์ ผ่านรูปเรือและจั่วบ้านที่วางอยู่บนรางในรถยนต์ที่ดูคลุม คล้ายกับบ้านและเรือที่ลอยอยู่อย่างไม่มั่นคง (ภาพที่ 5.1)

ผู้วิจัยจึงสะท้อนความคิดข้างต้นลงไปในงานผ่านวัสดุสำเร็จรูปอย่างเช่น รางในรถยนต์ ซึ่งสามารถหาได้ง่ายในตัวเมืองเชียงใหม่ เพราะเป็นเมืองที่มีการสัญจรไปมากันอย่างหนาแน่น และก็ยังสะท้อนถึงการเดินทาง ความรีบเร่ง สิ่งปกคลุมสภาพสังคมตามแนวคิดของผลงาน ผู้วิจัยนำรางในรถยนต์มาตัดเป็นเส้นและสานไขว้กันเหมือนเครื่องจักรสาน ก่อนที่จะห่อทับลงไปบนโครงไฟเบอร์กลาสรูปทรงมนุษย์ที่มีท่าทางต่าง ๆ กัน ก่อนจะใช้หมุดยึดริเวท (rivet) ยึดรางในรถยนต์เข้ากับโครงไฟเบอร์กลาสให้คงรูปทรงตามที่ต้องการ (ภาพที่ 5.2)

ต้องการสื่อถึงเนื้อหาของแนวความคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของมนุษย์ ซึ่งมีผลมาจากความต้องการที่ไม่สิ้นสุดที่เกิดขึ้นในจิตใจของแต่ละคน ปัญหาดังกล่าวข้าพเจ้าเห็นว่าส่วนมีที่มาจากความเปลี่ยนแปลงของระบบสังคม และค่านิยมสมัยใหม่ที่มุ่งปลุกฝังระบบความคิดที่ให้ความสำคัญกับตัววัตถุมากกว่าความสัมพันธ์ทางด้านจิตใจ. (ชิตพิงษ์ เนื่องพิมพ์, 2546, น. 23)

ภาพที่ 5.1 ผลงานประติมากรรมระดับปริญญาตรี (ชิตพิงษ์ เนื่องพิมพ์, 2546, น. 12)

ภาพที่ 5.2 ผลงานประติมากรรมศิลปนิพนธ์ระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2546 (ชิตพิงษ์ เนื่องพิมพ์, 2546, น. 25, 28 และ 34)

ต่อมาใน พ.ศ. 2550 ผู้วิจัยเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโท ที่สาขาประติมากรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร การศึกษาในครั้งนี้มีข้อจำกัดด้านเงินทุน ทำให้ต้องเปลี่ยนวิธีการแสดงออกไปเป็นการปั้นหล่อแทนการใช้วัสดุในการทำงาน การศึกษาในครั้งนี้ได้อยู่ภายใต้ความสนใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุและบางสิ่งที่เกิดขึ้นภายในตัวมนุษย์จึงใช้ชื่อหัวข้อ โครงการวิทยานิพนธ์ว่า “สัมพันธ์ภาพระหว่างมนุษย์กับวัตถุ” (relationship between humans and objects)

โครงการนี้ทำศึกษาโดยมุ่งแปรค่าความนึกคิดและความรู้สึกขึ้นภายในตัวผู้วิจัย โดยเริ่มสังเกตปรากฏการณ์หรือสถานการณ์ที่มนุษย์มีกับวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ณ ช่วงเวลาหนึ่ง แล้วจึงนำความรู้สึกนึกคิดที่ผู้วิจัยมีต่อปรากฏการณ์นั้นมาแสดงออกให้เป็นอย่างรูปธรรมผ่านผลงานประติมากรรม โดยได้สรุปความคิดแล้วสร้างออกมาเป็นผลงานทั้งสิ้น 3 ชิ้น (ภาพที่ 5.3) ที่เป็นตัวแทนจากประสบการณ์ที่ได้พบเห็นในช่วงเวลาที่แตกต่างกันอันประกอบไปด้วย ภาพของคนที่ยืนอยู่หลังผ้า幔ริมหน้าต่าง ภาพเตียงนอนที่ยับยู่ และภาพของร่องรอยขยับบนเก้าอี้นุ่ม ภาพทั้งหมดเกิดขึ้นในช่วงเวลาสั้น ๆ ที่คนคนหนึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุชิ้นหนึ่ง แล้วส่งต่อมาที่ผู้วิจัยเกิดเป็นความนึกคิดส่วนเล็ก ๆ ขึ้น ความสัมพันธ์กันระหว่างนามธรรมกับรูปธรรม ได้ทำให้ผู้วิจัยตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งธรรมดาสามัญหรือปรากฏการณ์เล็ก ๆ ที่ปกติแล้วอาจจะไม่มีคุณค่าอะไร แต่หากเราได้เพ่งมองพิจารณามันอย่างลึกซึ้งแล้วในทุกสรรพสิ่งต่างก็ทรงคุณค่าและมีวิถีทางตามอย่างที่เป็น แม้จะมีสิ่งอื่นเข้ามารบกวนการดำรงอยู่ของตัวมันเอง แต่ด้วยความสำคัญบางประการก็ทำให้มันยอมที่จะโอบรับและเปิดโอกาสให้เกิดความสัมพันธ์ในรูปแบบอื่นขึ้น หรืออาจจะพูดได้ว่าเป็นการอุปมาถึงสายสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงทุกสิ่งในโลกนี้เข้าด้วยกัน

ภาพที่ 5.3 ผลงานประติมากรรมศิลปนิพนธ์ระดับปริญญาโท พ.ศ. 2554 (ชิติพงษ์ เนื่องพิมพ์, 2554, น. 26, 29 และ 32)

ผลงานสร้างสรรค์จากทั้งสองช่วงเวลา ที่ต่างก็เป็นตัวแทนของภาพความคิดในช่วงเวลาหนึ่ง นอกจากนั้นยังสะท้อนให้เห็นความสนใจและอิทธิพลที่มีในตัวของผู้วิจัย โดยสรุปแล้ว ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาและข้อมูลของเรื่องราวต่าง ๆ ที่สะท้อนถึงคนหรือเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับความเป็นคนในมิติต่าง ๆ กันออกไป ส่วนในด้านการทำงานศิลปะ ผู้วิจัยยังสนใจในวัสดุและความสามารถในการสื่อสารความหมาย ความรู้สึก และสาระบางประการจากวัสดุและวิธีการจัดการที่เหมาะสม เพราะสิ่งในความเป็นจริงทุกสิ่งรอบตัวเรานั้นถูกประกอบสร้างขึ้นมาจากวัตถุ และภายใต้รู้ปลักษณ์ของวัตถุต่าง ๆ นั่นก็คือความหลากหลายของวัสดุที่ซ่อนตัวอยู่อย่างเงียบเชียบ รูปทรงของวัตถุสิ่งของที่คุ้นเคย กับเนื้อวัสดุของวัตถุสิ่งของนั้น ๆ จึงเป็นส่วนประกอบที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการทำงานศิลปะของผู้วิจัย

ต่อมาในปี พ.ศ. 2562 หลังจากที่ผู้วิจัยได้เริ่มโครงการวิจัย ประติมากรรมร่วมสมัย : การศึกษาความเป็นเมืองในจังหวัดปทุมธานี มาได้ระยะหนึ่งแล้ว ผู้วิจัยได้สร้างผลงานเชิงทดลองเพื่อทดสอบสมมุติฐานที่มีต่อวัสดุและสื่อที่คาดว่าจะนำมาใช้ในการสร้างสรรค์สำหรับโครงการวิจัยนี้ ผลงานมีชื่อว่า Family Portraits โดยได้นำผลงานเข้าร่วมแสดงในนิทรรศการ The 7th Rangsit University International Design Symposium & Exhibition “Work in Progress 7”: AUTONOMOUS DESIGN จัดแสดง ณ หอศิลป์พัฒนาแกลอรี มหาวิทยาลัยรังสิต จัดแสดงวันที่ 26 มีนาคม ถึง 30 เมษายน พ.ศ. 2562 มีวัสดุและสื่อหลักของผลงานคือ จานดินเผา ซึ่งมีความหมายสัมพันธ์กับจังหวัดปทุมธานีในงานวิจัยนี้ดังต่อไปนี้

ด้านวัสดุ เครื่องปั้นดินเผาเป็นอาชีพที่สำคัญอาชีพหนึ่งของผู้คนในจังหวัดปทุมธานีมาตั้งแต่ยังใช้ชื่อว่าเมืองสามโคก ซึ่งสะท้อนถึงคุณภาพของความอุดมสมบูรณ์ของแร่ธาตุที่ทับถมกันอยู่ในผืนแผ่นดินบริเวณนี้ รวมถึงความเจริญขึ้นของชุมชนที่เป็นรากฐานที่พัฒนามาสู่การกลายเป็นจังหวัดปทุมธานีในปัจจุบัน แต่ ณ ปัจจุบันผู้คนทั่วไปมีความนิยมในการใช้ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาลดลง ทำให้อาชีพของคนทำเครื่องปั้นดินเผาในจังหวัดก็ลดลงไปด้วย คนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ต่างเลือกที่จะออกไปประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมหรือบริษัทกันมากขึ้น เพราะภาพลักษณ์ที่ดูดีกว่างานทำเครื่องปั้นดินเผาที่ต้องใช้แรงงานมากกว่า จากความหมายดังที่กล่าวมา ผลิตภัณฑ์ดินเผาทั้งหมดผู้วิจัยให้ความสนใจในตัวของ จานดินเผา ซึ่งส่วนใหญ่จะถูกใช้เพื่อทำเป็นจานรองกระดางต้นไม้ซึ่งมีหลากหลายขนาด หลายรูปแบบ เป็นวัสดุที่ดูไม่มีค่าทั้งในแง่ราคาและประโยชน์ใช้สอย

ด้านรูปทรง จานดินเผาส่วนใหญ่จะมีรูปทรงแบนและกลม เมื่อจับตั้งขึ้นจะมีลักษณะคล้ายศีรษะของคน ผู้วิจัยจึงนำมาใช้เพื่อสื่อแทน คน ลักษณะเฉพาะของจานแต่ละใบก็แทนความแตกต่างในคนแต่ละคน การนำเสนอจานดินเผาแต่ละใบใช้วิธีการเดียวกันคือวางบนขาตั้ง มีลักษณะคล้ายจานโชว์ที่วางในตู้โชว์ซึ่งเป็นลักษณะที่เน้นย้ำเรื่องคุณค่าและความสำคัญ หรืออาจจะมองว่าคล้ายกรอบรูปตั้ง โต๊ะที่มักจะเห็นภาพของตนเองหรือครอบครัว ค่าความหมายนี้นำไปสู่การตีความในเรื่องความหลากหลายของผู้คนที่อาศัยอยู่ร่วมกันในจังหวัดปทุมธานี

การสร้างรูปทรง เป้าหมายของผลงานชิ้นนี้คือ การสร้างสภาวะความแปลกแยกที่อยู่ร่วมกัน ผู้วิจัยจึงเลือกใช้โครงสร้างของโต๊ะสำเร็จรูปเพื่อนำมาใช้เป็นโครงสร้างหลักของผลงาน โต๊ะสำเร็จรูป 2 ตัวที่มีขนาดและรูปทรงแตกต่างกัน ถูกนำมาวางซ้อนกันเพื่อเป็นพื้นที่สำหรับวางจานดินเผาลงไปอีกทีหนึ่ง การจัดวางถูกทำให้ดูอัดแน่นและสิ้นเกินทั้งในส่วนที่เป็น โต๊ะสำเร็จรูปกับบนพื้น เพื่อสื่อถึง “รูปแบบของการอยู่ร่วมกันที่มากเกินไป” ซึ่งเป็นความตั้งใจของผู้วิจัยที่ทำให้เกิดความแปลกประหลาดในการรับรู้ของผู้ชม

ภาพที่ 5.4 ผลงาน Family Portraits พ.ศ. 2562

ประเภทของ สื่อ-วัสดุ	ภาพของ สื่อ-วัสดุ	ความหมายที่สัมพันธ์กับการสร้างสรรค์	วิธีการจัดการ สื่อ-วัสดุ
จานดินเผา		หน้าที่เดิมใช้สำหรับวางรองกระถางต้นไม้ เป็นสิ่งของราคาถูก ไม่มีคุณค่าความสำคัญ และเมื่อตั้งขึ้นจะมีรูปทรงคล้ายกรอบรูปหรือศรียะคน ใช้สื่อแทนกลุ่มคนที่หลากหลาย	ใช้โดยตรง
ขาตั้ง พลาสติก จานโชว์		หน้าที่เดิมใช้รองรับจานหรือรูปภาพ เพื่อเน้นความสำคัญของสิ่งที่วางอยู่ด้านบน นำมาใช้รองจานดินเผา เพื่อให้จานดินเผามีความหมายใหม่สำหรับผลงานชิ้นนี้	
โต๊ะข้างเตียง / โต๊ะกลาง		หน้าที่เดิมสำหรับวางของใช้หรือของโชว์ใช้ในที่อยู่อาศัย มีรูปทรงแบบทันสมัย ใช้เป็นพื้นที่สมมุติ ที่อ้างอิงถึงพื้นที่ที่ใช้ศึกษา	

ตารางที่ 5.1 วิเคราะห์ความหมายของสื่อวัสดุและรูปทรงในผลงาน Family Portraits

และยังต้องการแสดงถึง “สภาวะของความชั่วคราว” ที่เกิดขึ้นบนความมากเกินปกติที่มีระหว่างคนกับพื้นที่ อันเป็นสภาวะที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นมนุษย์ของผู้คนที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี

หากเปรียบเทียบผลงาน 3 ชิ้นจาก 3 ช่วงเวลา มีจุดร่วมและจุดที่แตกต่างกันทั้งทางความคิดและกลวิธีการแสดงออก ในความแตกต่างที่ชัดเจนที่สุดก็คือรูปแบบกลวิธีการแสดงออกทางประติมากรรม ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามวัสดุและเทคนิคที่ผู้วิจัยสนใจซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงเวลา แต่ในส่วนที่คล้ายคลึงกันอย่างชัดเจนนั้น ได้แก่ เนื้อหาหลักของเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมนุษย์, และความสนใจในคุณลักษณะด้านต่าง ๆ ของวัตถุที่มีในชีวิตประจำวัน เพื่อใช้สร้างสรรค์ผลงานที่จะมีผลต่อการรับรู้ของผู้ชม ซึ่งจากที่กล่าวมาทั้งหมดได้ส่งผลมาสู่การสร้างสรรค์ผลงานในโครงการวิจัยนี้

5.2 กรอบแนวคิดหลัก

จากวัตถุประสงค์ของงานวิจัยข้อที่ 2 ซึ่งระบุไว้ว่า “เพื่อสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมร่วมสมัยที่สื่อถึงจินตภาพ (imagery) ของความเป็นมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของจังหวัดปทุมธานี” ในที่นี้ จากการศึกษาค้นคว้าและภาคสนามได้นำมาซึ่งข้อมูลที่สามารถนำมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดเพื่อใช้ในการสร้างสรรค์ประติมากรรมได้ดังนี้

จากบริบททางสังคมที่เป็นปัจจัยในการเกิดขึ้นของความเป็นเมืองในสังคมไทย โดยเฉพาะในจังหวัดปทุมธานี ร่วมกับสภาพการเปลี่ยนแปลงทางภูมิทัศน์และภูมิวัฒนธรรม ซึ่งอยู่ในลักษณะที่กำกวมระหว่างสังคมชนบทแบบเกษตรกับสังคมเมืองสมัยใหม่ ผู้คนมีวิถีชีวิตที่แปลกแยกต่อกัน ระหว่างกลุ่มผู้อาศัยเก่าและกลุ่มผู้อาศัยใหม่ และระหว่างผู้คนกับพื้นที่ ซึ่งในภาพรวมของปรากฏการณ์ต่าง ๆ นี้ ได้สะท้อนจุดร่วมของความเป็นมนุษย์ที่มีความรู้ทิศทางและความไม่มั่นคงอยู่ด้วยกัน

ผู้วิจัยจึงต้องการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมที่เชิญให้ผู้ชมได้ตั้งคำถามและพิจารณาถึงการดำรงอยู่ร่วมกันของสื่อและวัสดุต่าง ๆ ในผลงาน ที่ผ่านกระบวนการและเทคนิคทางประติมากรรม ได้แก่ การจัดวางซ้อนกัน การเข้าไม้แบบบากอม และการประกบกัน ๆ จากลักษณะผลงานที่ประกอบขึ้นเป็นโครงสร้างที่มีลักษณะชั่วคราว แสดงถึงความไม่มั่นคง การผสมผสานกันของรูปทรงต่าง ๆ ที่เคยอยู่ในความคุ้นชินในชีวิตประจำวันของผู้ชม ได้แปรเปลี่ยนมาเป็นวัตถุทางศิลปะที่จะช่วยกันสร้างความหมายใหม่ให้เกิดขึ้น จึงเป็นกลวิธีแบบปลายเปิดของผู้วิจัยที่เปิดพื้นที่ว่างไว้ให้ผู้ชมได้ทดลองคิดหาคำตอบในแต่ละคนขึ้นมา

5.3 รูปแบบและการจัดแสดงผลงาน

จากกรอบแนวคิดหลักที่กำหนดไว้ในหัวข้อที่แล้วนั้น ได้นำมาสู่การเลือกใช้วัสดุและสื่อเพื่อใช้แสดงถึงสัญลักษณ์ความหมายแฝง ซึ่งเป็นส่วนที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญมากที่สุดในการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรม จากการวิเคราะห์ผลงาน Family Portraits จะเห็นว่าการทดลองที่ผ่านมามีทำให้เกิดสมมุติฐานในการนำวัสดุสำเร็จรูปมาใช้ในการสร้างสรรค์ แต่ทั้งนี้ ผลงาน Family Portraits ยังมีปัญหาในด้านการจัดการการรวมตัวกันของวัสดุสำเร็จรูปทำให้เกิดความรู้สึกที่ไม่เข้ากัน จึงนำมาสู่การเลือกใช้วัสดุอื่นมาเพิ่มเติม เพื่อให้สามารถสื่อถึงแนวคิดของสภาวะความแปลกแยกของการอยู่ร่วมกันให้ได้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

โดยผลงานประติมากรรมในโครงการวิจัย ประติมากรรมร่วมสมัย : การศึกษาความเป็นเมืองในจังหวัดปทุมธานี นี้มีชื่อว่า House and Home สาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกใช้ชื่อนี้เพราะว่า คำว่า House และ Home ในภาษาอังกฤษที่ถึงแม้ว่าจะแปลว่าบ้าน ด้วยกันทั้งคู่แต่ในความหมายเฉพาะลงไปในแต่ละคำแล้ว House จะหมายถึงสิ่งปลูกสร้างที่เป็นที่อยู่อาศัย ในขณะที่คำว่า Home นั้นมีความหมายที่กว้างกว่าในระดับเขตเมือง จังหวัด หรือประเทศ รวมถึงยังมีความหมายทางนามธรรมที่หมายถึงครอบครัวและความอบอุ่น ซึ่งด้วยความหมายในภาพรวมและความหมายเฉพาะของทั้งสองคำนี้มันมีความสัมพันธ์กับสิ่งที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัยเป็นอย่างมาก

5.3.1 การกำหนดรูปทรง สื่อวัสดุ และเทคนิค

ประเภทของสื่อ-วัสดุ	ภาพของสื่อ-วัสดุ	ความหมายที่สัมพันธ์กับการสร้างสรรค์	วิธีการจัดการสื่อ-วัสดุ
งานดินเผา		หน้าที่เดิมใช้สำหรับวางรองกระถางต้นไม้ เป็นสิ่งของราคาถูก ไม่มีคุณค่าความสำคัญ และเมื่อตั้งขึ้นจะมีรูปทรงคล้ายกรอบรูปหรือศิระคน ใช้สื่อแทนกลุ่มคนที่หลากหลาย	ใช้ร่วมกับปูนซีเมนต์
ขาตั้งพลาสติกงานโซว์		หน้าที่เดิมใช้รองรับจานหรือรูปภาพ เพื่อเน้นความสำคัญของสิ่งที่วางอยู่ด้านบน นำมาใช้รองงานดินเผา เพื่อให้งานดินเผามีความหมายใหม่สำหรับผลงานชิ้นนี้	ใช้โดยตรง
โต๊ะสนาม		นิยมตั้งไว้กลางแจ้ง สำหรับนั่งพักผ่อน ใช้แบบชั่วคราวไม่ตลอดเวลา ใช้รูปทรงเพื่อสื่อถึงสภาวะชั่วคราวของความเป็นมนุษย์ที่มีในพื้นที่ที่ใช้ศึกษา	ใช้เฉพาะรูปทรง
ปูนซีเมนต์ / ไม้อัดเคลือบฟิล์มดำ		เป็นวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง เกี่ยวข้องกับเมืองในปัจจุบัน ใช้เป็นวัสดุ สำหรับสร้างรูปทรงเพื่อสื่อสร้างความคิดเดิมที่มีอยู่ในวัสดุไปสู่การสร้างความคิดใหม่	ใช้เป็นวัสดุในการสร้างรูปทรง
กระจกสีใส		เป็นวัสดุของยุคสมัยปัจจุบัน มีความโปร่งใส และสะท้อนภาพของสภาพแวดล้อมได้ นำมาใช้เพื่อรองรับงานดินเผา	ใช้โดยตรง

ตารางที่ 5.2 วิเคราะห์ความหมายของสื่อวัสดุและรูปทรงในผลงาน House and Home

ภาพที่ 5.5 โต๊ะสนาม

รูปทรงหลักของผลงานผู้วิจัยเลือกใช้รูปทรงโต๊ะสนาม ซึ่งเป็นรูปทรงที่มีความหมายเชื่อมโยงไปถึงการใช้พักผ่อน ใช้นั่งเล่นนอกร้านอาหาร ซึ่งการใช้ดังกล่าวมักจะถูกใช้แค่เพียงชั่วคราวเท่านั้น ไม่ได้ถูกใช้ในชีวิตประจำวันอย่างจริงจัง ผู้วิจัยต้องการนำความหมายของการใช้งานของวัตถุนี้มาเพื่อล้อลึงกับลักษณะของการอยู่ร่วมกันของผู้คนในปัจจุบันที่มาอยู่ร่วมกันเพียงชั่วคราว เมื่อถึงเวลาหนึ่งก็ต้องโยกย้ายเพื่อแสวงหาพื้นที่อื่นในการมีชีวิตอยู่ต่อไป

ส่วนวัสดุที่ใช้สร้างโต๊ะสนามขึ้นมา ผู้วิจัยเลือกใช้ไม้อัดเคลือบฟิล์มดำที่ปัจจุบันนิยมใช้สำหรับการทำแม่แบบสำหรับเทปูนซีเมนต์ ซึ่งเป็นวัสดุที่ได้รับมาจากการลงพื้นที่ภาคสนาม โครงสร้างของโต๊ะสนามที่ถูกทำขึ้นจะมีแค่ส่วนของโครงสร้างที่เป็นขาโต๊ะและคาน โครงสร้างนี้จะถูกประกอบขึ้นด้วยวิธีการบากอมระหว่งชิ้นส่วนต่าง ๆ โดยจะไม่มีวัสดุที่ใช้สำหรับยึดติดแบบถาวร ที่จะแสดงให้เห็นถึงการยึดกันอย่างมั่นคง เพราะฉะนั้นรูปทรงของโต๊ะสนามที่ได้นั้นจะดูไม่มั่นคง ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าจะตอบรับกับแนวคิดที่เป็นเป้าหมายในการสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี รวมถึงโครงสร้างของโต๊ะสนามนี้จะไม่มีส่วนของแผ่นที่เป็นที่นั่งและส่วนบนของโต๊ะ เพราะจะใช้กระจกใสแทนในส่วนนั้น เพื่อให้โครงสร้างของโต๊ะสนามและการประกอบนั้นยังสามารถมองเห็นได้ กระจกยังมีคุณสมบัติในการสะท้อนภาพที่อยู่ในสภาพแวดล้อมซึ่งจะช่วยสร้างให้เกิดมิติที่แปลกตาในผลงานได้อีกด้วย

ส่วนงานดินเผายังเป็นวัสดุหลักในการเล่าเรื่องราวในผลงาน แต่จะปรับเปลี่ยนให้งานดินเผามีส่วนประกอบของปูนซีเมนต์ เพื่อเพิ่มการจัดการและเปลี่ยนการรับรู้และความรู้สึกของผู้ชมที่มีต่องานดินเผาให้มากกว่าเดิม โดยปูนซีเมนต์จะถูกนำไปใส่ไว้เป็นส่วนหนึ่งงานดินเผาแต่ละใบ ซึ่งจะทำงานดินเผามีปริมาตรที่หนาขึ้นสร้างความรู้สึกหนักให้เกิดแก่ผู้ชม ส่วนขาตั้งพลาสติกยังใช้เพื่อรองรับงานดินเผาเหมือนเดิม

การจัดวางงานดินเผาลงบนกระจกที่วางอยู่บนโครงสร้างของโต๊ะสนามอีกทีหนึ่ง จะมีการปรับเปลี่ยนให้ตัวงานดินเผาอยู่ในตำแหน่งที่กระจายออกไปโดยทั่ว โดยคำนึงถึงตำแหน่งจากโครงสร้างของผลงานและพื้นที่ว่างซึ่งจะสร้างให้เกิดมุมมองที่สามารถมองได้รอบด้าน งานดินเผาแต่ละหน่วยจะถูกวาง

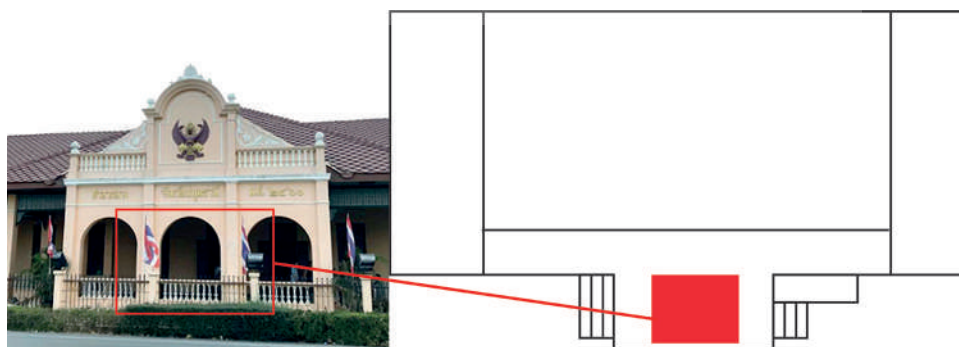
อย่างหลวม ๆ มีความหนาแน่นน้อยกว่าผลงาน Family Portraits เพราะต้องการเน้นย้ำถึงความรู้สึกของความแปลกแยกที่ต่างต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้อย่างชัดเจนขึ้น

5.3.2 การกำหนดสถานที่เพื่อจัดแสดงผลงาน

ดังที่ผู้วิจัยได้เขียนไว้ในบทที่ 1 ว่าผลงานวิจัยนี้จะต้องนำเสนอในขั้นสุดท้ายผ่านรูปแบบการจัดนิทรรศการศิลปะในสถานที่ของจังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยจึงเลือกสถานที่ที่เป็น โถงด้านหน้าภายใน อาคารหอนิทรรศน์ปทุมธานี หรือ ศาลากลางจังหวัดปทุมธานี (หลังเดิม) อาคารนี้สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นเรือนไทยโบราณปั้นหยาขนาดใหญ่ชั้นเดียว และกรมศิลปากรได้ออกประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2539 (ขึ้นทะเบียนโบราณสถานและกำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน, 2539, น.2) ก่อนที่ทางจังหวัดปทุมธานีจะพัฒนาอาคารมาเป็นหอนิทรรศน์ปทุมธานี นายพงศธร สัจจชลพันธ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานีในขณะนั้นได้กล่าวไว้ว่า

เนื่องจากจังหวัดปทุมธานียังไม่มีสถานที่หลัก ที่จะเผยแพร่ประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์อันทรงคุณค่า ทางจังหวัดปทุมธานีจึงได้จัดสรรงบประมาณให้ทางสำนักวัฒนธรรมจังหวัดปทุมธานี พัฒนาศาลากลางจังหวัดปทุมธานี (หลังเก่า) ด้วยเห็นว่ามีโครงสร้างอาคารที่เหมาะสม อีกทั้งตั้งอยู่ใจกลางเมือง มีการคมนาคมสะดวกทั้งทางบกและทางน้ำ พัฒนาให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์เมืองปทุมธานี เพื่อสร้างคุณภาพภูมิให้ชาวปทุมธานีได้ตระหนักถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงอยู่ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ พร้อมสร้างแรงบันดาลใจให้ไปสัมผัสแหล่งท่องเที่ยวในสถานที่จริง (คู่มือนำชมหอนิทรรศน์ปทุมธานี, 2558, น.5)

หอนิทรรศน์ปทุมธานี มีการแบ่งจัดแสดงเนื้อหาเรื่องราวของเมืองปทุมธานีตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน มีการเรียงลำดับเนื้อหาไล่เรียงไปตามช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่ ย้อนอดีตเมืองท่า, สามโคกถิ่นอารยะ, รัชชัญบุรีเมืองข้าว, เสน่ห์เมืองปทุมฯ และ CHECK IN ถิ่นปทุมฯ ด้วยเหตุนี้หอนิทรรศน์ปทุมธานีจึงมีเนื้อหาในตัวเองซึ่งเหมาะสมกับแนวคิดของงานวิจัย ซึ่งผู้วิจัยหวังว่าการจัดแสดงจะส่งเสริมให้ผลงานมีความสมบูรณ์ และสามารถกระตุ้นให้ชมทำความเข้าใจในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของตนได้เป็นอย่างดี

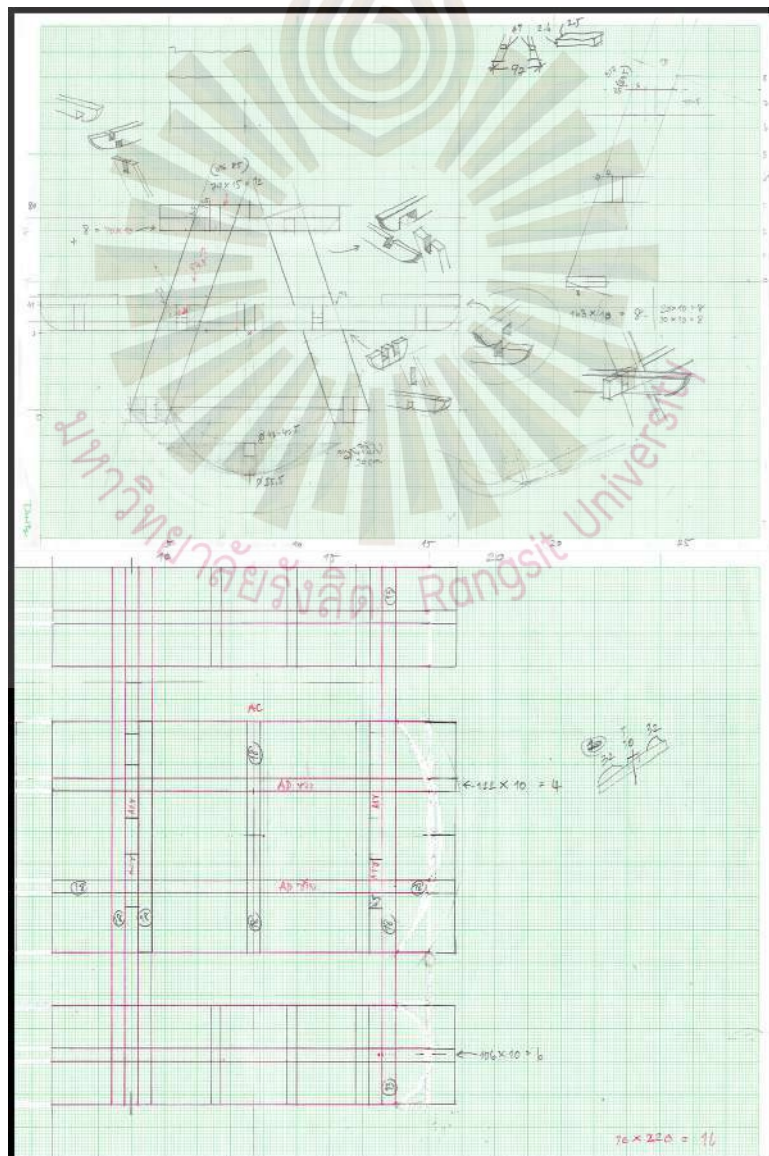

ภาพที่ 5.6 หอนิทรรศน์ปทุมธานีและตำแหน่งสำหรับจัดแสดงผลงาน

5.4 ขั้นตอนการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรม

5.4.1 ภาพร่าง

ขั้นตอนนี้เป็นการเตรียมการก่อนการขยายผลงานจริง เพื่อตรวจสอบหาความเป็นไปได้และความเหมาะสมเบื้องต้นของผลงานในภาพรวม โดยศึกษาผ่านการสร้างภาพร่าง (sketch) ทั้ง 2 มิติและ 3 มิติ ให้มีความเข้าใจในเรื่องขนาดสัดส่วนของรูปทรงที่มีต่อพื้นที่ว่าง ซึ่งมีความสำคัญต่อการแสดงตัวของผลงาน ผู้วิจัยเลือกใช้ขนาดของโครงสร้างหลักที่ได้มาจากรูปทรงของโต๊ะสนามตามขนาดที่เป็นจริง คือ มีขนาดความสูงของที่นั่งไม่ต่ำกว่า 45 ซม. และมีความสูงของโต๊ะไม่เกิน 75 ซม. ส่วนความยาวของโต๊ะก็ขึ้นอยู่กับจำนวนของที่นั่ง แต่โดยส่วนใหญ่แล้วจะมีขนาดไม่เกิน 200 ซม. โดยในผลงานผู้วิจัยได้ปรับให้มีขนาดความกว้าง 122 ซม. ความยาวขนาด 163 ซม. และความสูงขนาด 79.5 ซม. ทั้งนี้ขนาดที่ได้เป็นขนาดที่ยังไม่รวมงานดินเผาที่วางอยู่ด้านบน ที่มีการกำหนดขนาดของโครงสร้างก่อนก็เพื่อให้ขนาดโดยรวมของโครงสร้างนั้นสัมพันธ์กับขนาดของงานดินเผา

ภาพที่ 5.7 ภาพร่างสำหรับขยายผลงาน

5.4.2 ขั้นตอนการสร้างสรรค์

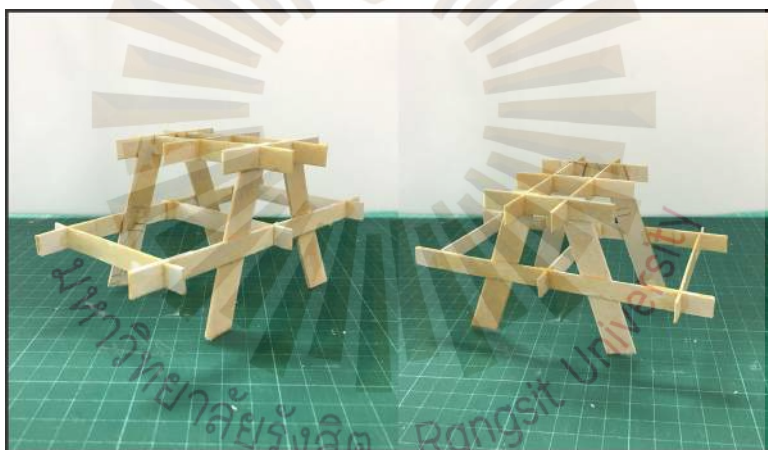
การสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรม House and Home มีขั้นตอนการสร้างสรรค์แบ่งออกเป็น ส่วนโครงสร้างและส่วนงานดินเผา

5.4.2.1 ส่วนโครงสร้าง

- วัดและตัดไม้อัดเคลือบฟิล์มดำตามรูปร่าง ขนาด และจำนวนที่กำหนดไว้
- ประกอบไม้อัดที่เป็นส่วนประกอบของแต่ละชั้นเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างความหนา จนเกิดเป็นชั้นส่วนที่สมบูรณ์ ร่อนนำไปประกอบเข้าด้วยกัน
- กำหนดตำแหน่งและออกแบบร่อง ก่อนจะนำไปบากเป็นร่อง เพื่อให้ส่วนประกอบที่ทำไว้แต่ละส่วนสามารถประกอบเข้าด้วยกันได้พอดี
- จัดแต่งด้านที่เป็นรอยตัดทั้งหมดเพื่อทาแล็กเกอร์กับเชลลัคเป็นขั้นสุดท้าย

5.4.2.2 ส่วนงานดินเผา

- กำหนดตำแหน่งของงานดินเผาและขาตั้งที่จะอยู่บน โครงสร้างให้เหมาะสม
- นำงานดินเผาแต่ละชิ้นมาใส่ปูนซีเมนต์ โดยคำนึงตามลักษณะรูปทรงงานดินเผาแต่ละใบ

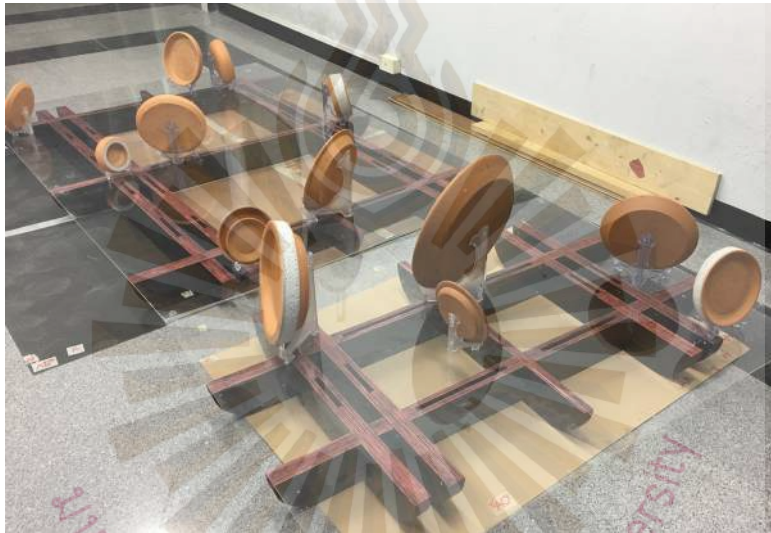
ภาพที่ 5.8 โมเดล 3 มิติ สัดส่วน 1:10

ภาพที่ 5.9 ตัดประกอบ โครงสร้างไม้อัดเคลือบฟิล์มดำ

ภาพที่ 5.10 ทาเล็คเกอร์บริเวณขอบไม้

ภาพที่ 5.11 ทดลองจัดวางจานดินเผากับโครงไม้

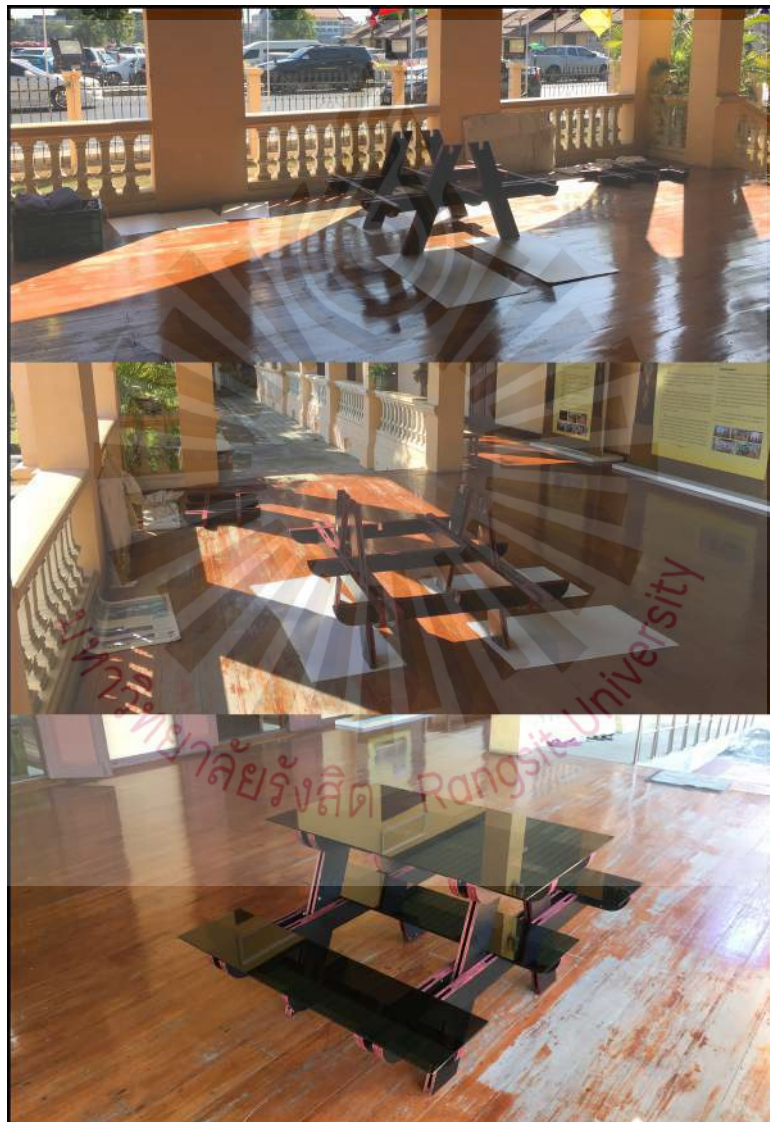

ภาพที่ 5.12 ปูนซีเมนต์และจานดินเผา

5.4.3 การนำเสนอผลงาน

พื้นที่ด้านหน้าของหอนิทรรศน์ปทุมธานีมีลักษณะเป็น โถงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ผู้วิจัยเลือกที่จะวางผลงานให้สัมพันธ์กับสถานที่ โดยจัดวางรูปทรงของผลงานให้มีทิศทางขนานไปกับรูปทรงของพื้นที่ และยังช่วยให้ผู้ชมสามารถเห็นส่วนที่ในระดับต่ำกว่าได้ง่าย

นอกจากนั้นยังติดตั้งให้อยู่ใกล้กับด้านริมของอาคาร ใกล้เคียงด้านนอก เพื่อให้ผลงานมีความเชื่อมโยงไปสู่ด้านนอกอาคารที่มีสภาพของเมืองในปัจจุบันเป็นพื้นหลัง ดูเหมือนว่าผลงานกำลังมองออกไปเห็นบ้านเมืองในปัจจุบันผ่านซุ้มระเบียบของอาคารแห่งนี้

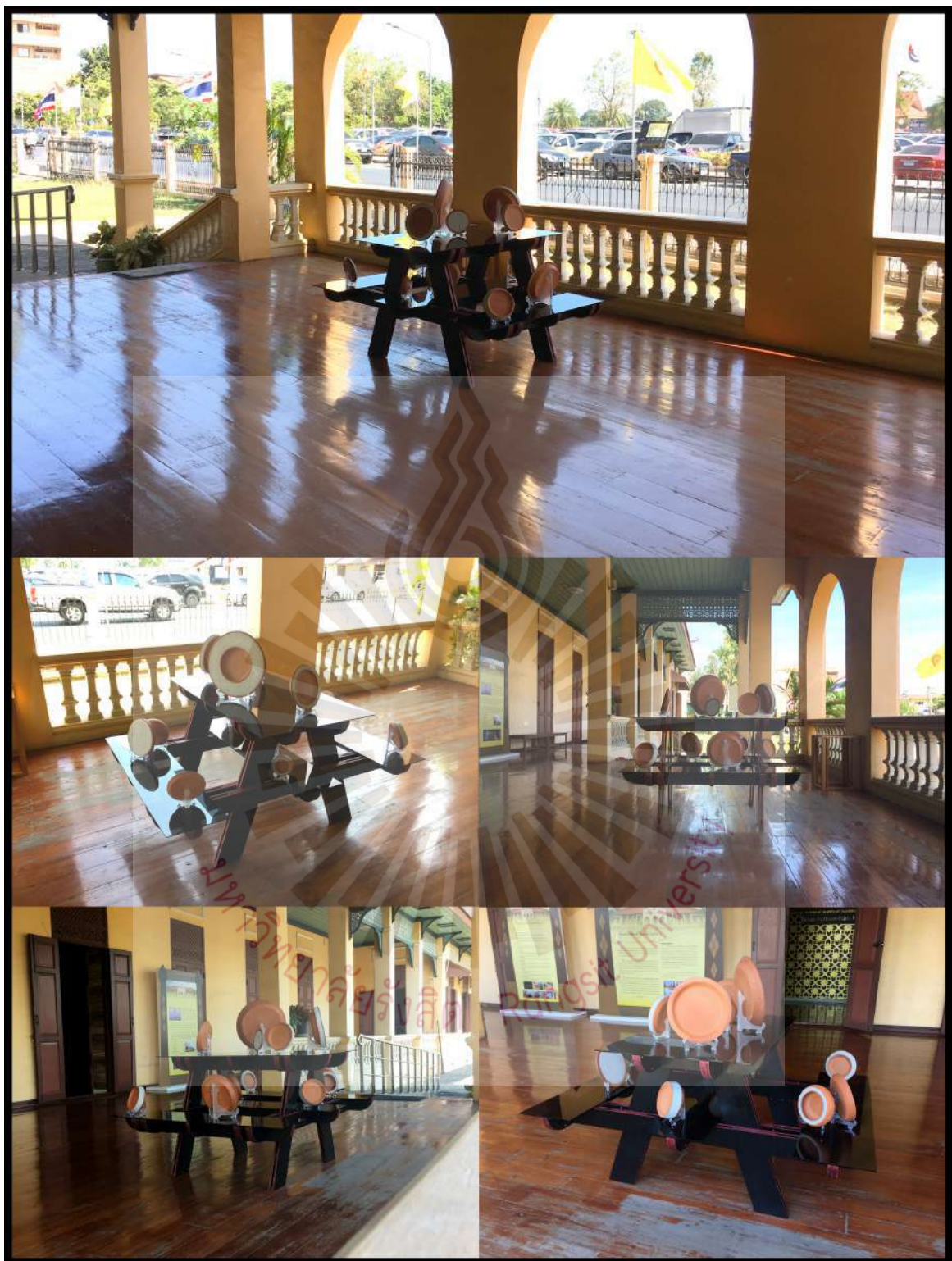
ภาพที่ 5.13 ขั้นตอนการติดตั้ง

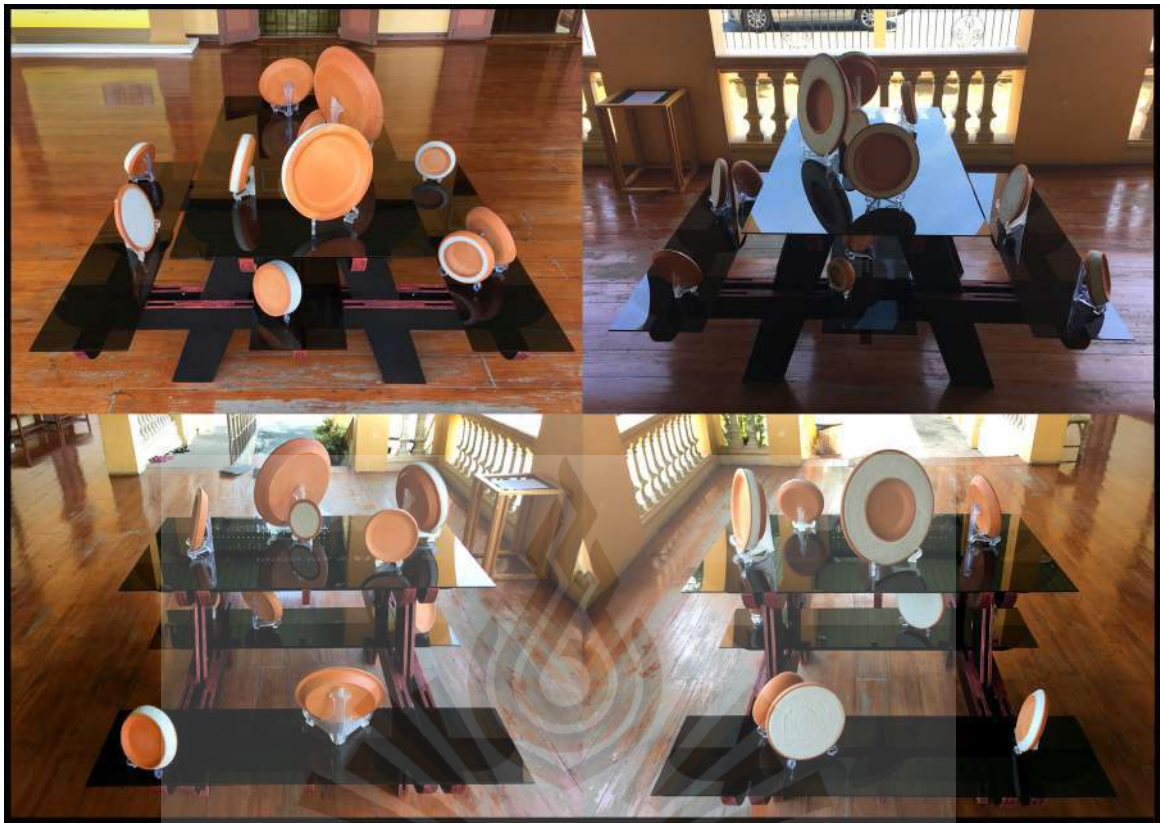
ภาพที่ 5.14 การติดตั้งเสร็จสมบูรณ์ มุมมองจากภายในอาคาร

ภาพที่ 5.15 การติดตั้งเสร็จสมบูรณ์ มุมมองจากภายนอกอาคาร

ภาพที่ 5.15 บรรยากาศของผลงานในมุมมองต่าง ๆ

ภาพที่ 5.16 รายละเอียดของผลงานในมุมมองต่าง ๆ

ภาพที่ 5.17 รายละเอียดในผลงาน

บทที่ 6

การอภิปรายและสรุปผลการวิจัย

6.1 อภิปรายผลการวิจัย

โครงการวิจัย ประติมากรรมร่วมสมัย : การศึกษาความเป็นเมืองในจังหวัดปทุมธานี เป็นการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะ (art creative research) โดยมีคำถามในการวิจัยคือ 1)การพัฒนาไปสู่เมืองของจังหวัดปทุมธานีมีบริบทมาจากสิ่งใดบ้าง และ 2)จะมีกระบวนการทางประติมากรรมแบบใดบ้างที่สามารถนำมาใช้ในสื่อสารถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นนี้ได้บ้าง ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดมาเป็นวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

1. เพื่อศึกษาบริบท (context) ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสู่ความเป็นเมืองของจังหวัดปทุมธานี รวมถึงผลกระทบในด้านต่าง ๆ ที่มีต่อผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่
2. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมร่วมสมัยที่สื่อถึงจินตภาพ (imagery) ของความเป็นมนุษย์ของผู้คนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดปทุมธานี

ในเบื้องต้น ผู้วิจัยมีกรอบแนวคิดการวิจัย (conceptual framework) เกี่ยวกับความเป็นเมืองในจังหวัดปทุมธานีว่า มีผลกระทบมาจากการขยายตัวของความเจริญจากกรุงเทพมหานคร ทำให้จังหวัดปทุมธานีซึ่งมีอาณาเขตติดกับกรุงเทพมหานครทางด้านทิศเหนือได้รับผลกระทบโดยตรง แต่จากวิธีการศึกษาของผู้วิจัยที่ผ่านมา ซึ่งได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของจังหวัดปทุมธานีตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน รวมถึงการศึกษาภาคสนามจากพื้นที่ 4 อำเภอคือ อำเภอลองหลวง, อำเภอลำลูกกา, อำเภอเมืองปทุมธานี และอำเภอลาดหลุมแก้ว ที่มีโรงงานอุตสาหกรรมอยู่มากกว่าร้อยละ 10 ประกอบกับการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวนอำเภอละไม่เกิน 3 คน ซึ่งช่วยขยายมิติความเข้าใจที่ผู้วิจัยมีต่อประเด็นดังกล่าวได้เป็นอย่างดี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของจังหวัดปทุมธานีตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ทำให้ได้ทราบข้อมูลซึ่งช่วยขยายกรอบแนวคิดการวิจัยและตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ว่าบริบทที่เกี่ยวข้องกับการเป็นเมืองของจังหวัดปทุมธานีนั้นไม่ได้เกิดขึ้นจากการขยายตัวของความเจริญจากกรุงเทพมหานครเพียงอย่างเดียว แต่จากการศึกษาพบว่า ความเป็นเมืองสำหรับประเทศไทยได้เริ่มเกิดมาพร้อมกับที่ลัทธิล่าอาณานิคม (colonialism) จากชาติตะวันตกได้แพร่กระจายมาถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้สยามในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ต้องปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจไปสู่การค้าเสรี ตามที่ตกลงไว้ในสนธิสัญญาเบาว์ริงกับสหราชอาณาจักรในปี พ.ศ. 2398 (ค.ศ. 1855) หลังจากนั้นเป็นต้นมา “ข้าว” จึงกลายมาเป็นสินค้าสำหรับส่งออกสำคัญของประเทศ ที่ส่งผลต่อให้เกิดความต้องการพื้นที่เพาะปลูกเพิ่ม จึงเกิดการขุดคลองและพลิกพื้นที่ที่รกร้างในบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่างกันอย่างกว้างขวาง ซึ่งรวมถึงพื้นที่ในเขตทุ่งหลวงที่อยู่ใกล้กับจังหวัดปทุมธานีในขณะนั้นคนแรก ๆ ที่มีสิทธิในการจับจองที่ดินส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มนายทุนและเจ้านายในกรุงเทพฯ ส่วนชาวนาขนาดย่อมมีความสามารถได้แค่เพียงเช่าที่นาต่อจากนายทุนอีกทอดหนึ่งเท่านั้น สำหรับจังหวัดปทุมธานีในในช่วงทศวรรษที่ 2430-2460 (ค.ศ. 1887-1917) เป็นช่วงเวลาที่พัฒนาอย่างก้าวกระโดด พิจารณาจากการเกิดขึ้นของเมืองธัญบุรีเมื่อปี พ.ศ. 2455 ที่มีประชากรอยู่ในพื้นที่ถึง 33,517 คน ก่อนจะถูกยุบรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดปทุมธานีในปี พ.ศ. 2474 (ค.ศ. 1931) ทำให้จังหวัดปทุมธานีมีพื้นที่การ

ปกครองและจำนวนประชาชนเพิ่มมากขึ้น

ในระยะต่อมา ภายหลังจากเปลี่ยนการปกครอง พ.ศ. 2475 (ค.ศ. 1932) ประเทศไทยเริ่มเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมอย่างเด่นชัด ด้วยการสนับสนุนด้านเงินทุนและองค์ความรู้ที่ประเทศสหรัฐอเมริกาหยิบยื่นให้ โดยมีเป้าหมายเพื่อสกัดกั้นลัทธิคอมมิวนิสต์ไม่ให้แพร่กระจายไปทั่วเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทยจึงเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการสกัดกั้น ผลที่ได้รับก็คือมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทั่วประเทศ และสหรัฐอเมริกาได้ส่งนักวิจัยมาศึกษาสภาพเศรษฐกิจของประเทศไทย เพื่อที่จะสนับสนุนให้ประเทศไทยเปิดการค้าเสรีให้กลุ่มทุนจากต่างชาติสามารถเข้ามาลงทุนได้ จึงเป็นที่มาที่ทำให้เกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ขึ้นในปี พ.ศ. 2504 (ค.ศ. 1961) ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมก็พัฒนาขึ้นมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ที่กระตุ้นให้เกิดความเป็นเมืองขึ้นในที่ที่อุตสาหกรรมได้แพร่ไปถึง ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม ธรรมชาติและจิตใจของผู้คนที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปในทางลบมากขึ้น

จากข้อมูลทั้งหมดที่ได้กล่าวไป ทำให้ผู้วิจัยสนใจในลักษณะที่กำลังกักกันอยู่ระหว่างสังคมชนบทแบบเกษตรกับสังคมเมืองสมัยใหม่ของจังหวัดปทุมธานี เพราะการปะทะกันระหว่างชีวิตจริงทำให้ผู้คนมีวิถีชีวิตที่แปลกแยกต่อกัน ระหว่างกลุ่มผู้อาศัยเก่าและกลุ่มผู้อาศัยใหม่ และระหว่างผู้คนที่พื้นที่ซึ่งในภาพรวมของปรากฏการณ์ทั้งหมดนี้ ได้สะท้อนจุดร่วมกันที่บ่งบอกถึงความเป็นมนุษย์ที่ไร้ทิศทางและไม่มีความมั่นคงอยู่ร่วมกัน

จากประเด็นการสังเคราะห์ข้อมูลข้างต้น จึงเกิดเป็นแนวทางแก่ผู้วิจัยในการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมที่จะเชื่อมโยงให้ผู้ชมได้ตั้งคำถามและพิจารณาถึงการดำรงอยู่ร่วมกันของสื่อและวัสดุต่าง ๆ ที่มารวมกันอยู่ที่ผ่านกระบวนการและเทคนิคจนเกิดเป็นรูปทรงขึ้น ผลงานจะมีลักษณะที่ประกอบขึ้นเป็นโครงสร้างที่มีลักษณะชั่วคราว เพื่อแสดงถึงความไม่มั่นคง ส่วนการผสมผสานกันของสื่อวัสดุต่าง ๆ จะนำมาจากสิ่งที่มีอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้วิจัยพบเห็นในจังหวัดปทุมธานี โดยทั้งหมดจะกลายมาเป็นวัตถุทางศิลปะที่จะร่วมกันสร้างความหมายใหม่ให้เกิดขึ้น

สิ่งสำคัญอีกส่วนหนึ่งก็คือการนำเสนอผลงาน โดยผู้วิจัยเลือกที่จะติดตั้งผลงานที่ภายในอาคารหอนิทรรศน์ปทุมธานี หรือ ศาลากลางจังหวัดปทุมธานี (หลังเดิม) อาคารนี้มีประวัติศาสตร์โดยสร้างขึ้นมาในสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นเรือนไทยโบราณปั้นหยางขนาดใหญ่ชั้นเดียว แต่เดิมใช้เป็นศาลากลางจังหวัดแต่ปัจจุบันถูกปรับปรุงเป็นพิพิธภัณฑ์ มีการแบ่งจัดแสดงเนื้อหาเรื่องราวของเมืองปทุมธานีตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เรียงลำดับเนื้อหาตั้งแต่ ย้อนอดีตเมืองท่า, สามโคกถิ่นอารยะ, ธัญญบุรีเมืองข้าว, เสน่ห์เมืองปทุมฯ และ CHECK IN ถิ่นปทุมฯ ด้วยเหตุนี้ หอนิทรรศน์ปทุมธานีจึงเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญในด้านเนื้อหา ซึ่งเหมาะสมกับแนวคิดของผลงานชิ้นนี้ ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของผลงาน เพื่อกระตุ้นให้ผู้ชมผลงานได้พยายามทำความเข้าใจถึงอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของผู้คนในจังหวัดปทุมธานีและตนเองได้มากขึ้น

6.2 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยประสบปัญหาในการทำงานมากพอสมควร ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ขอบเขตการทำงานใหญ่มากเกินไป ซึ่งมีที่มาจากความอ่อนประสบการณ์ของผู้วิจัยเองทำให้

การกำหนดขอบเขตในการทำงานผิดพลาด ส่งผลทำให้การศึกษานั้นล่าช้ากว่าที่กำหนดไว้มาก ในการทำงานครั้งต่อไปจึงควรให้ความสำคัญกับการทบทวนวรรณกรรมและการทำความเข้าใจประเด็นปัญหา ก่อนลงมือทำให้มากขึ้น

2. เนื้อหาของโจทย์ในการศึกษานั้นมีหลายมิติและซับซ้อนกว่าที่ผู้วิจัยคาดการณ์ไว้มาก เพราะในช่วงเริ่มต้นร่างโครงการวิจัยผู้วิจัยทำการทบทวนวรรณกรรมและศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องน้อยเกินไป จึงควรให้ความสำคัญกับช่วงเริ่มต้นโครงการให้พร้อมมากกว่านี้ รวมถึงต้องจัดสรรผู้ช่วยวิจัยให้เหมาะสมในทุกด้านเพื่อช่วยลดภาระที่ต้องรับผิดชอบ

3. การปฏิบัติงานสร้างสรรค์ เป็นงานที่ต้องใช้เวลาและการวางแผนที่รัดกุมเพื่อให้การทำงานเป็นไปตามที่ต้องการให้มากที่สุด แต่ด้วยปัญหาจากข้อ 1 และ 2 จึงทำให้มีเวลาในการสร้างสรรค์ผลงาน ประติมากรรมลดลง จึงจำเป็นต้องลดขอบเขตของการทดลองเพื่อค้นคว้ารูปทรงและวัสดุลง ทำให้ผลงานไม่ออกมาเป็นไปอย่างที่ตั้งใจไว้ในตอนแรก ผู้นำนักของการศึกษานี้จึงโน้มเอียงไปทางข้อมูลที่เป็นส่วน เอกสารมากกว่าส่วนของผลงานสร้างสรรค์

แต่อย่างไรก็ดี จากปัญหาที่ผ่านเข้ามาก็ได้สร้างประสบการณ์ที่ดีแก่ผู้วิจัยในการปรับปรุงและพัฒนาสำหรับการศึกษาในครั้งต่อไป

สำหรับการเกิดขึ้นของความเป็นเมืองในจังหวัดปทุมธานีนั้นคงจะเป็นเช่นเดียวกับพื้นที่อื่น ๆ ในประเทศที่สุดท้ายแล้วคงจะหนีจากการเปลี่ยนแปลงไปไม่พ้น แต่หากพิจารณาให้ดีแล้วในการเปลี่ยนแปลง ด้านของการเจริญขึ้นเป็นเมืองนั้นก็มิใช่อะไรยุ่งยาก ได้แก่ สภาพบ้านเมืองมีความเจริญที่ทำให้ชีวิตมีความ สะดวกสบายมากขึ้น มีระบบการติดต่อสื่อสารที่ทันสมัยทำให้ผู้คนที่อยู่ไกลกันสามารถติดต่อกันได้ใน ระยะเวลาอันสั้น ซึ่งส่งผลให้เกิดความก้าวหน้าอื่น ๆ ตามมาอีกมาก เป็นต้น จากที่ยกตัวอย่างมา หากใน หลายองค์กรที่มีหน้าที่ปกครองสามารถหันมาให้ความสำคัญในมิติของสิ่งที่เป็นรากฐานของชีวิตของ ประชากรได้อย่างแท้จริงแล้ว ไม่ใช่มุ่งเพียงแต่จะพัฒนาให้เกิดความเจริญด้านวัตถุแต่เพียงอย่างเดียว เมื่อ ถึงเวลานั้นแล้วหลายชีวิตของผู้คนทั่วไปก็คงจะมีความสมบูรณ์มากขึ้นทั้งทางกายและทางจิตใจ

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมทรัพยากรธรณี. (2559). การจำแนกเขตเพื่อการจัดการด้านธรณีวิทยาและทรัพยากรธรณีจังหวัด

ปทุมธานี. สืบค้นจาก http://www.dmr.go.th/ewtadmin/ewt/dmr_web/download/digest/%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%87%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%88%E0%B8%B3%E0%B9%81%E0%B8%99%E0%B8%81%E0%B9%80%E0%B8%82%E0%B8%95%E0%B8%AF%20%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%AB%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%94%E0%B8%9B%E0%B8%97%E0%B8%B8%E0%B8%A1%E0%B8%98%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%B5.pdf

กรมทรัพยากรธรณี. (ม.ป.ป.). ธรณีวิทยาภาคกลาง. สืบค้นจาก http://www.dmr.go.th/ewtadmin/ewt/dmr_web/n_more_news.php?filename=central_geo.

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม. (2526). ความก้าวหน้าของอุตสาหกรรมไทย.

กรุงเทพฯ: สารมวลชน.

กระทรวงมหาดไทย. (ม.ป.ป.). การสำรวจสำมะโนครัวทั่วราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2490

ประชากร เล่มที่ 1 ประชากรจำแนกตามลักษณะท้องที่ต่าง ๆ. ม.ป.ท..

การเสด็จพระราชดำเนินเปิดเมืองชัยบุรี. (2455, 22 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา. 19(53). 1028-1031.

เกียรติศักดิ์ สองศร. (2553). ผลกระทบของอุตสาหกรรมประมงต่อการตั้งถิ่นฐานชุมชนท่าฉลอม อำเภอ

เมือง จังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการวางแผนภาคและ

เมือง, ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คริส เบเกอร์ และผาสุกพงษ์ ไพจิตร. (2559). ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย. (พิมพ์ครั้งที่ 5). นนทบุรี: โรง

พิมพ์ดิชนปากเกร็ด.

จอห์นสัน, เจอร์จิน อี. (2557). ศิลปะเรอเนซองส์: ความรู้ฉบับพกพา. (งานแปล). กรุงเทพฯ: เทรียมอนูร์กัย,

ผู้แปล. กรุงเทพฯ: โอเพ่นเว็ลด์ส พับลิชชิง เฮาส์.

จักรพันธ์ วิลานินีกุล. (2560). วัสดุและสีในประติมากรรม. กรุงเทพฯ: ไชเบอร์พรีนติ้งกรุ๊ป.

จินดารัตน์ โพธิ์นอก. (2553). นคราภิวัฒน์. สืบค้นจาก <http://www.royin.go.th/?knowledges=%E0%B8%99%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A0%E0%B8%B4%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%92%E0%B8%99%E0%B9%8C-%E0%B9%91%E0%B9%93-%E0%B8%98%E0%B8%B1%E0%B8%99%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%A1-%E0%B9%92>

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี. (ม.ป.ป.). โคลงกลอนของครูเทพ เล่ม 1. สืบค้นจาก <https://vajirayana.org/%E0%B9%82%E0%B8%84%E0%B8%A5%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%A5%E0%B8%AD%E0%B8%99%E0%B8%82%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%B9%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%9E-%E0%B9%80%E0%B8%A5%E0%B9%88%E0%B8%A1-%E0%B9%91/%E0%B9%80%E0%B8%81%E0%B8%A3%E>

- 0%B9%87%E0%B8%94%E0%B9%80%E0%B8%A3%E0%B8%B7%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%A9%E0%B8%B5#_ftn9
- ฉลอม สุนทรวานิชย์. (2539). บทนำ. ใน ฉลอม สุนทรวานิชย์, ชงชัย พรรณสวัสดิ์, วราภรณ์ จิวชัยศักดิ์, และสุริยัน หวันแก้ว (บ.ก.). *ร้อยปีคลองรังสิต โครงการวิจัยนำร่องเฉลิมฉลองวโรกาสกาญจนาภิเษก สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. 1-4. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ สุธี ประศาสน์เศรษฐ. (2527). *ระบบเศรษฐกิจไทย พ.ศ. 2453-2475*. ใน ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสมภพ มานะรังสรรค์ (บ.ก.). *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย จนถึง พ.ศ. 2484*. 263-301. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชนะพันธ์ พันชนะ. (2553). ผลกระทบจากการกระจายตัวของเมืองที่ส่งผลต่อการเดินทางของผู้อยู่อาศัยในจังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการผังเมือง, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชาติชาย มุกสง. (ม.ป.ป.). *การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ*. สืบค้นจาก http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8%94%E0%B8%97%E0%B8%B3%E0%B9%81%E0%B8%9C%E0%B8%99%E0%B8%9E%E0%B8%B1%E0%B8%92%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B9%80%E0%B8%A8%E0%B8%A3%E0%B8%A9%E0%B8%90%E0%B8%81%E0%B8%B4%E0%B8%88%E0%B9%81%E0%B8%A5%E0%B8%B0%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%A1%E0%B9%81%E0%B8%AB%E0%B9%88%E0%B8%87%E0%B8%8A%E0%B8%B2%E0%B8%95%E0%B8%B4#cite_note-4
- เชาวนะ ไตรมาศ. (2550). *ข้อมูลพื้นฐาน 75 ปี ประชาธิปไตยไทย 2475-2550*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สุขุมและบุตร.
- เด่นพงษ์ วงศาโรจน์. (2544). *สื่อวัสดุสำเร็จรูปกับงานศิลปะร่วมสมัย*. ใน คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. *จินตภาพ*. 89-100. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.
- เดวิด บรูซ จอห์นสัน. (2530). *สังคมชนบทและเศรษฐกิจข้าวของไทย [Rural Society and the Rice Economy in Thailand, 1880-1930]* (พรภิรมย์ เอี่ยมธรรม, บรรณาธิการแปล). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ตรงใจ หุตงกูร. (2557). การตีความใหม่เรื่องขอบเขตแนวชายฝั่งทะเลโบราณสมัยทวารวดีบนที่ราบภาคกลางตอนล่าง. *วารสารดำรงวิชาการ*. 13(1), 11-44.
- เถกิง พัฒโนภาย. (2561). *กว่าจะโมเดิร์น: ประวัติย่อของศิลปะ ก่อนยุคสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: ทุโฟร์ พรินต์ติ้ง.
- ทองคำ พันนัทธี. (ม.ป.ป.). *ปทุมธานีในอดีต เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: จุฬารัตน์การพิมพ์.
- ทักษิณา พิพิชกุล. (2558). *จากสมัยใหม่ (Modernism) สู่หลังสมัยใหม่ (Postmodernism): การขับเคลื่อนทางวัฒนธรรมสู่ศิลปะกับธรรมชาติ*. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. 23(43). 147-168.

- ธนวัฒน์ จารุพงษ์สกุล. (2539). นิเวศวิทยากับประวัติการพัฒนาที่ดินบริเวณทุ่งรังสิต. ใน ฉลอง สุนทรา วาณิชย์, ชงชัย พรณสวัสดิ์, วราภรณ์ จิวชัยศักดิ์, และสุริยัน ห้วนแก้ว (บ.ก.). *ร้อยปีคลองรังสิต โครงการวิจัยนำร่องเฉลิมฉลองวโรกาสกาญจนาภิเษก สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. 93-137. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนาศรี สัมพันธ์รักษ์. (2546). ผลกระทบจากการพัฒนาและการขยายตัวของเมืองที่มีต่อพื้นที่เกษตรกรรมชนเมือง : กรณีศึกษาชุมชนเกษตรบางรักน้อย จังหวัดนนทบุรี. ใน *การประชุมทางวิชาการของ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 41: สาขาวิศวกรรมศาสตร์และสาขาสถาปัตยกรรมศาสตร์*. 597-606. 3-7 กุมภาพันธ์ 2546 ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ธนศ อ่าวสินธุ์ศิริ. (2562, 25 กันยายน). 78. *Zhang Huan – Berlin Buddha: ศิลปะแห่งนัตตาและการเข้าถึงสังขารม* [อ้างอิงจากสถานะเฟซบุ๊ก]. สืบค้นจาก <https://www.facebook.com/notes/%E0%B8%98%E0%B9%80%E0%B8%99%E0%B8%A8-%E0%B8%AD%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%A7%E0%B8%AA%E0%B8%B4%E0%B8%99%E0%B8%98%E0%B8%B8%E0%B9%8C%E0%B8%A8%E0%B8%B4%E0%B8%A3%E0%B8%B4/78-zhang-huan-berlin-buddha-%E0%B8%A8%E0%B8%B4%E0%B8%A5%E0%B8%9B%E0%B8%B0%E0%B9%81%E0%B8%AB%E0%B9%88%E0%B8%87%E0%B8%AD%E0%B8%99%E0%B8%B1%E0%B8%95%E0%B8%95%E0%B8%B2%E0%B9%81%E0%B8%A5%E0%B8%B0%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%80%E0%B8%82%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%96%E0%B8%B6%E0%B8%87%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%88%E0%B8%98%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A1/133733521251028/>
- ธนศ อ่าวสินธุ์ศิริ. (2562, มิถุนายน 27). 7. *Subodh Gupta ชูเปอร์สตาร์แห่งโลกศิลปะร่วมสมัยของอินเดีย* [อ้างอิงจากสถานะเฟซบุ๊ก]. สืบค้นจาก <https://www.facebook.com/notes/%E0%B8%98%E0%B9%80%E0%B8%99%E0%B8%A8-%E0%B8%AD%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%A7%E0%B8%AA%E0%B8%B4%E0%B8%99%E0%B8%98%E0%B8%B8%E0%B9%8C%E0%B8%A8%E0%B8%B4%E0%B8%A3%E0%B8%B4/7-subodh-gupta-%E0%B8%8B%E0%B8%B9%E0%B9%80%E0%B8%9B%E0%B8%AD%E0%B8%A3%E0%B9%8C%E0%B8%AA%E0%B8%95%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%8C%E0%B9%81%E0%B8%AB%E0%B9%88%E0%B8%87%E0%B9%82%E0%B8%A5%E0%B8%81%E0%B8%A8%E0%B8%B4%E0%B8%A5%E0%B8%9B%E0%B8%B0%E0%B8%A3%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%A1%E0%B8%AA%E0%B8%A1%E0%B8%B1%E0%B8%A2%E0%B8%82%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%AD%E0%B8%B4%E0%B8%99%E0%B9%80%E0%B8%94%E0%B8%B5%E0%B8%A2/107539967203717/>
- ธีระ ร่มพุดตาล. (2553). ผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่อำเภอ บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น, วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- นนทพร วันงาม (บ.ก.). (2554). *ปทุมธานีเมืองแห่งสายน้ำและวัฒนธรรม*. ม.ป.ท..
- นภาพร บรรพต. (2550). คุณภาพการอยู่อาศัยในเขตการแผ่ขยายของเมืองอย่างไม่เป็นระเบียบ (Urban Sprawl): การศึกษาเชิงเปรียบเทียบเขตการแผ่ขยายของเมืองอย่างไม่เป็นระเบียบกับชุมชนเมืองในอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม, บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- นิพนธ์ คิ้ววิเศษ. (ม.ป.ป.). *Postmodernism*. สืบค้นจาก <https://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/glossary/113>.
- ประกาศกรมศิลปากร เรื่อง ขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตที่ดิน โบราณสถาน. (2544, 9 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. 118(ตอนพิเศษ 33ง). 1-9.
- ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2458, 14 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. 32(0ง). 1820.
- ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนคำว่าเมืองเรียกว่าจังหวัด. (2459, 28 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. 33(0ก). 51-53.
- ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง เปลี่ยนชื่ออำเภอ. (2460, 29 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. 34(0ก). 40-68.
- ประกาศยกเมืองธัญญบุรี แลเมืองปทุมธานี ขึ้นในมณฑลกรุงเก่า. (2458, 14 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. 32(0ก). 359.
- ประกาศเรื่องยุบรวมท้องที่บางมณฑลและบางจังหวัด. (2474, 21 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. 48. 576-578..
- ประกาศเรื่องให้แบ่งเขตท้องที่ในจังหวัดปทุมธานี. (2460, 1 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. 34(0ก). 5-6.
- พรเพ็ญ สันตะภู. (2527). การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2468-2477). ใน นักรทวิทย์ นาดสุภา และสมภพ มานะรังสรรค์ (บ.ก.). *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย จนถึง พ.ศ. 2484*. 263-301. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ. (2461). *พงษาวดารเรื่องเรารบพม่า ครั้งกรุงธนฯ แลกรุงเทพฯ*. สืบค้นจาก <https://vajirayana.org/%E0%B8%9E%E0%B8%87%E0%B8%A9%E0%B8%B2%E0%B8%A7%E0%B8%94%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%80%E0%B8%A3%E0%B8%B7%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B9%80%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9A%E0%B8%9E%E0%B8%A1%E0%B9%88%E0%B8%B2-%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B9%89%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B8%E0%B8%87%E0%B8%98%E0%B8%99-%E0%B8%AF-%E0%B9%81%E0%B8%A5%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B8%E0%B8%87%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%9E-%E0%B8%AF%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88-%E0%B9%92-%E0%B9%80%E0%B8%A3%E0%B8%B7%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B9%84>

%E0%B8%97%E0%B8%A2%E0%B8%81%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%9E%E0%B8%A1%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%97%E0%B8%B3%E0%B8%AA%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%81%E0%B8%B1%E0%B8%99-%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B9%89%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B8%E0%B8%87%E0%B8%98%E0%B8%99%E0%B8%9A%E0%B8%B8%E0%B8%A3%E0%B8%B5%E0%B9%80%E0%B8%9B%E0%B8%99%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%8A%E0%B8%98%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%B5/E0%B8%AA%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B9%89%E0%B8%87%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88-%E0%B9%98-%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A7%E0%B8%A3%E0%B8%9A%E0%B8%9E%E0%B8%A1%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%E0%B8%9A%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B9%81%E0%B8%81%E0%B9%89%E0%B8%A7%E0%B9%80%E0%B8%A1%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%8A%E0%B8%9A%E0%B8%B8%E0%B8%A3%E0%B8%B5-%E0%B8%9B%E0%B8%B5%E0%B8%A1%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%A1%E0%B8%B5%E0%B8%A2-%E0%B8%9E%E0%B8%A8-%E0%B9%92%E0%B9%93%E0%B9%91%E0%B9%97.

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ. (2463). *พงษาวดารเรื่องเรารบพม่า ครั้งกรุงศรีอยุธยา*.

สืบค้นจาก <https://vajirayana.org/%E0%B8%9E%E0%B8%87%E0%B8%A9%E0%B8%B2%E0%B8%A7%E0%B8%94%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%80%E0%B8%A3%E0%B8%B7%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B9%80%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9A%E0%B8%9E%E0%B8%A1%E0%B9%88%E0%B8%B2-%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B9%89%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B8%E0%B8%87%E0%B8%A8%E0%B8%A3%E0%B8%B5%E0%B8%AD%E0%B8%A2%E0%B8%B8%E0%B8%97%E0%B8%98%E0%B8%A2%E0%B8%B2>.

พระยาวิชิตวงส์วุฒิไกร. (2465). *ประชุมกลอนนิราศต่างๆ ภาคที่ 1 นิราศสุนทรภู่ 4 เรื่อง*. สืบค้นจาก

<https://vajirayana.org/%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%8A%E0%B8%B8%E0%B8%A1%E0%B8%81%E0%B8%A5%E0%B8%AD%E0%B8%99%E0%B8%99%E0%B8%B4%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A8%E0%B8%95%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%87-%E0%B9%86-%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88-%E0%B9%91-%E0%B8%99%E0%B8%B4%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A8%E0%B8%AA%E0%B8%B8%E0%B8%99%E0%B8%97%E0%B8%A3%E0%B8%A0%E0%B8%B9%E0%B9%88-%E0%B9%94-%E0%B9%80%E0%B8%A3%E0%B8%B7%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%87>

- พัชรินทร์ ฤทธิสำแดง. (2549). การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมชุมชนชนานเมือง: กรณีศึกษาชุมชนบ้านคลอง 7 ตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาไทยศึกษา, คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พิบูลย์ หัตถกิจโกศล (บ.ก.). (2558). *หนังสือที่ระลึกครบรอบ 200 ปี ปทุมธานี*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. (2552). เมืองคืออะไร? ฤาเป็นเพียงคำถามที่ไร้สาระ. *วารสารสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 21(1/2552), 13-42.
- ภัทรพงษ์ เก่าเงิน. (มปป.). *เตาเผาโบราณที่เมืองสามโคก*. มปป.: มปท.
- ภาณุ บุญพิพัฒนาพงศ์. (2560). *00: คู่มือพิพิธภัณฑ์*. สืบค้นจาก <https://minimore.com/b/art-is-art/2>.
- เยาวลักษณ์ จันทมาศ. (2559). การวางผังเมืองและการปรับตัวกับสภาพการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ: กรณีศึกษาน้ำท่วมในจังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง, ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- วรเทพ อรรถบุตร. (2561). *และแล้วความรู้สึก ร่วมสมัย ก็ปรากฏ: ศิลปะร่วมสมัย 101*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- วรารักษ์ คงอ้วน. (2547). ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมจากการพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง, ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิศรา แผลมทอง, และอรุณ ศิริจานุสรณ์. (2454). หลักการทางแนวคิดชุมชนเมืองที่พอเพียง (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- วัลย์ลักษณ์ ทรงศิริ. (2561). *ทุ่งพญาเมืองที่สามโคก*. ใน วัลย์ลักษณ์ ทรงศิริ, (บ.ก.), “*ลุ่มเจ้าพระยา*” *รากเหง้าแห่งสยามประเทศ*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). น. 206-222. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเล็ก-ประไพวิริยะพันธุ์.
- วัฒนะ บุญจับ (บ.ก.). (2558). *นิราศวัดเจ้าฟ้า (ฉบับตรวจสอบชำระ พ.ศ. 2558)*. กรมศิลปากร: เอดิชั่นเพรส โพรดักส์ จำกัด.
- วันดี ธาดาเสวี. (2548). กระบวนการกลายเป็นเมืองกับความเป็นชุมชนชนบท : กรณีศึกษาชุมชน ตำบลบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาการวิจัยและพัฒนาเมือง, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- วิชัย เทียนถาวร. (2561). *สภาพศก.ภายใต้แผนพัฒนาศก.และสังคมแห่งชาติ ยุค จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์* : โดย นพ.วิชัย เทียนถาวร. สืบค้นจาก https://www.matichon.co.th/article/news_1141444
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2553). *กำสรวลสมุทร: สูดยอดกำสรวลศิลป์*. สืบค้นจาก http://203.131.219.242/cdm/ref/collection/trf_or_th/id/19287

- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2560). *สร้างบ้านแปงเมือง*. นนทบุรี: โรงพิมพ์มติชน.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2561). *สังคมลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา : พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง*. ใน วัลย์ลักษณ์ ทรงศิริ, (บ.ก.), “ลุ่มเจ้าพระยา” รากเหง้าแห่งสยามประเทศ. (พิมพ์ครั้งที่ 5). น. 101-151. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.
- ศุภโชค ชุมสาย ณ อยุธยา. (2561). *ประติมากรรมลัทธิรวบรัด ผู้ศตวรรษที่ 21*. ใน *การสัมมนาเชิงปฏิบัติ โครงการบริการวิชาการ บทบาทประติมากรรมศตวรรษที่ 21 โดย ภาควิชาประติมากรรม คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*. กรุงเทพฯ: วังอักษร.
- ศูนย์ข้อมูลกรุงเทพมหานคร. (2556). *กรุงเทพฯ ปัจจุบัน*. สืบค้นจาก <http://203.155.220.230/m.info/nowbma/>
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), (ม.ป.ป.). *นามานุกรมวรรณคดีไทย นิราศภูเขาทอง*, สืบค้นจาก https://www.sac.or.th/databases/thailitdir/detail.php?meta_id=176
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ. (2459). *พระราชพงษาวดาร กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 38. เรื่องมอญอพยพครอบครัวเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิ์*. สืบค้นจาก <https://vajirayana.org/%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%8A%E0%B8%9E%E0%B8%87%E0%B8%A9%E0%B8%B2%E0%B8%A7%E0%B8%94%E0%B8%B2%E0%B8%A3-%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B8%E0%B8%87%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%95%E0%B8%99%E0%B9%82%E0%B8%81%E0%B8%AA%E0%B8%B4%E0%B8%99%E0%B8%97%E0%B8%A3-%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%8A%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A5%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88-%E0%B9%92>
- สมโภชน์ ศรีวรรณ. (2561). *ศิลปะหลังสมัยใหม่กับวิถีชีวิตศตวรรษใหม่*. *วารสารปริชาต*, 15(2), 21-24.
- สมศักดิ์ โพธิ์สัตว์ และ เขียวลักษณ์ ชัยมณี. (2552). *ซากดึกดำบรรพ์ในประเทศไทย*. ใน *สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่ม 31*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). หน้า 161-196. ม.ป.ท.: ม.ป.พ..
- สารานุกรมไทยฉบับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (ม.ป.ป.). *สภาพของประเทศไทยก่อนมีการใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1*. สืบค้นจาก <http://saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=24&chap=9&page=t24-9-infodetail02.html>
- สำนักงานจังหวัดปทุมธานี, กระทรวงมหาดไทย, (2527). *ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดปทุมธานี*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2537). *globalisa(z)ation-โลกาภิวัตน์*. สืบค้นจาก <http://www.royin.go.th/?knowledges=globalisization-%E0%B9%82%E0%B8%A5%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A0%E0%B8%B4%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%95%E0%B8%99%E0%B9%8C>
- สำนักงานสถิติกลาง. (ม.ป.ป.). *สามะ โนประชากรแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2503 รายจังหวัด จังหวัด*

- ปทุมธานี. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.
- สำนักงานสถิติจังหวัดปทุมธานี. (2561). รายงานสถิติจังหวัดปทุมธานี พ.ศ. 2561. สืบค้นจาก <http://pathumthani.nso.go.th/images/attachments/article/126/%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%87%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%AA%E0%B8%96%E0%B8%B4%E0%B8%95%E0%B8%B4%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%AB%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%94%E0%B8%9B%E0%B8%97%E0%B8%B8%E0%B8%A1%E0%B8%98%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%B5%20%202561.pdf>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2544). *สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2543 จังหวัดปทุมธานี*. ม.ป.ท..
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2555). *สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2553 จังหวัดปทุมธานี*. กาญจนบุรี: สหภาพพัฒนาการพิมพ์.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513 ภาคกลาง เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การขายและการซื้อแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2523 จังหวัดปทุมธานี*. กรุงเทพฯ: อักษรไทย.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2533 จังหวัดปทุมธานี*. กรุงเทพฯ: อักษรไทย.
- สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล. กลุ่มงานวิจัยและประเมินผล. (2559). *สถิติ 2559 กรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สุกัญญา รุ่งทองใบสุรีย์. (2556). รายงานผลการวิจัยเรื่องสภาพปัญหาความขัดแย้งในชุมชนและรูปแบบที่ใช้ในการจัดการปัญหาจังหวัดปทุมธานี. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- สุธี คุณาวิชยานนท์. (2561). *ศิลปะสมัยใหม่และร่วมสมัย: ตะวันตกและไทย*. กรุงเทพฯ: ทวีวัฒนาการพิมพ์.
- สุนทรী อาสะไวย์ และ เรืองวิทย์ ลิ่มปนาค. (2539). *ร้อยปีรังสิต : การศึกษาในมิติประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจและสังคม*. ใน *ฉลอง สุนทรวานิชย์, ชงชัย พรรณสวัสดิ์, วราภรณ์ จิวชัยศักดิ์, และ สุริยัน ห้วนแก้ว(บ.ก.). ร้อยปีคลองรังสิต โครงการวิจัยนาร่องเฉลิมฉลองวโรกาสกาญจนาภิเษก สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. 8-64. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภรณ์ โอเจริญ. (2541). *มอญในเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุมานีการ์ จันท์บรรเจิด. (2552). *ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของท้องถิ่น จังหวัดปทุมธานี*. ปทุมธานี: ทริปเฟลด์กรุ๊ป.
- สุรศักดิ์ วิชินโรจน์จรัส. (2553). การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อเทศบาลเมืองบางกรวย อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ในรอบ 15 ปี (พ.ศ. 2537-2552). *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น, วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยขอนแก่น*.
- เสด็จพระราชดำเนินเปิดคลองรังสิตประยูรศักดิ์ แลเสด็จพระราชวังบางปะอิน. (2439, 24 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. 13(35). 430-433.

หมอบรัดเล. (2549). *พระราชพงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหมอบรัดเล*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โฉมิต.

ห้องสมุดกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2550). *การปฏิวัติอุตสาหกรรม (Industrial Revolution)*. สืบค้นจาก <http://library.dip.go.th/multim6/edoc/16190.pdf>

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ทะเบียนแผนที่จัดแยกจากเอกสารจดหมายเหตุ ชุด เอกสารกระทรวงมหาดไทย ผจมท 0601/16 แผนที่จังหวัดชัยภูมิ (พ.ศ. 2467)

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงมหาดไทย ม-ร.5 น/625/1 เรื่องสำมะโนครัวเมืองปทุมธานี (13 มีนาคม ร.ศ. 117)

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (4) ศธ 2.4.1/3 กล่อง 1 เรื่องประวัติจังหวัดปทุมธานีและประวัติศาลากลางจังหวัดปทุมธานี (21 พฤษภาคม 2521)

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงอุตสาหกรรม อก.0201.2.1/30 เรื่องการกระจายโรงงานอุตสาหกรรมออกไปต่างจังหวัด (พ.ศ. 2502)

อรรถัย ก๊กผล. (2559). *Urbanization เมื่อ “เมือง” กลายเป็น โจทย์ของการบริหารจัดการท้องถิ่นสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: ชัน แพกเกจจิง (2014).

อริย์รัช แก้วเกาะสะบ้า. (ม.ป.ป.). *ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1*. สืบค้นจาก http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A8%E0%B8%84%E0%B8%93%E0%B8%B0%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A9%E0%B8%8E%E0%B8%A3_%E0%B8%89%E0%B8%9A%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88_1#_ftn4

อวยพร มิลินทางกูร. (2526). โคลงกลอนของครูเทพ: ศิลปะเพื่อชีวิต. ใน ชลธิรา สัตยวัฒน์นา (บ.ก.). *ครูเทพ*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.

อารณีย์ วิวัฒนาภรณ์ และคณะ. (2557). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยปัญหาอาชญากรรมในชุมชนเมืองเอก. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยรังสิต.

ภาษาอังกฤษ

Asia Art Archive [AAA]. (2008, March 3). *Interview: Huang Yongping (English subtitles)* [Video file]. Retrieved from <https://aaa.org.hk/en/collection/search/archive/materials-of-the-future-documenting-contemporary-chinese-art-from-1980-1990-1980-1990-huang-yongping/object/interview-huang-yongping-english-subtitles>

Barend Jan Terwiel. (2017). François Valentijn's Map of "The Great Siamese River Me-Nam". *Journal of the Siam Society*. 105, 73-96.

Cambridge dictionary online. (2019). *Sculpture*. Retrieved from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/sculpture>

Fondation Louis Vuitton. (2016, May 24). *HUANG YONG PING Interview on his career* [Video file]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=2XSEM-7eNeY>

Lexico Dictionary online. (2019). *Contemporary*. Retrieved from <https://www.lexico.com/definition/contemporary>

Lexico dictionary online. (2019). *Sculpture*. Retrieved from <https://www.lexico.com/en/definition/sculpture>

Pernilla Holmes. (2007). *Subodh Gupta: Cow Dung, Curry Pots, and a Hungry God*. Retrieved from <http://www.artnews.com/2007/09/01/subodh-gupta-cow-dung-curry-pots-and-a-hungry-god/>

TED. (2013). *The Invisible Man* [Video file]. Retrieved from https://www.ted.com/talks/liu_bolin_the_invisible_man?language=en#t-1127

The J. Paul Getty Museum. (n.d.). *About contemporary art*. Retrieved from http://www.getty.edu/education/teachers/classroom_resources/curricula/contemporary_art/background1.html

Tianyuan Deng. (2018, May 4). *Huang Yong Ping in Conversation*. Retrieved from <https://ocula.com/magazine/conversations/huang-yong-ping/>

คุณธานี หอมชื่น

ผู้ก่อตั้งบ้านนาครูธานี (บ้านหอมชื่น) ให้ความรู้และทำกิจกรรมเรียนรู้วิถีชีวิตชาวนาไทย

สัมภาษณ์วันที่ 18 กรกฎาคม 2560

สถานที่สัมภาษณ์ บ้านครูธานี 1/9 ตำบลบ่อเงิน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

ประวัติพื้นฐานเกิดและเป็นคนดั้งเดิมอยู่ที่ต.บ่อเงิน อ.ลาดหลุมแก้ว จ.ปทุมธานี นี่แหละครับ มีบรรพบุรุษ ปู่ย่าตายายที่อยู่ที่นี่ คุณพ่อคุณแม่ก็อยู่ที่บ่อเงิน การศึกษาก็จบจากโรงเรียนวัดบ่อเงิน มัธยมก็จบจากปทุมวิไล ในระดับปริญญาตรีก็จบจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะเศรษฐศาสตร์ ภาควิชาพลศึกษา ปี 2537 ครับ มีพี่น้อง 2 คน มีน้องชายและพี่สาว แต่พี่สาวไปอยู่ฝรั่งเศส ชีวิตในวัยเด็กปีนลูกชานา เป็นครอบครัวชานา อยู่ใกรอบครัวที่ค่อนข้างอบอุ่น เป็นครอบครัวที่มีปู่ย่าตายายที่เสียสละ ชอบทำบุญ แล้ววิถีชีวิตก็คือเราเกิดอยู่กับวัฒนธรรมข้าว เพราะฉะนั้นเราก็เลยได้สืบสานความรู้ภูมิปัญญา วิถีชีวิตจากปู่ย่าตายายของเรา ให้เราได้รู้จักวิธีการปลูกข้าว วิธีการผลิตข้าว วิธีการอยู่อาศัยแบบวิถีชีวิตของชาวบ้าน

ที่เปลี่ยนแปลงไปก็คือ ตั้งแต่พื้นที่แล้วกัน จากพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ที่รกร้างสมัยก่อนที่ผมเด็ก ๆ นะครับ เป็นท้องไร่ท้องนา เป็นทุ่งสวน ปัจจุบันมันก็มีการเปลี่ยนแปลงเข้ามา มีโรงงานอุตสาหกรรม มีสิ่งปลูกสร้าง มีบ้านจัดสรร มีอะไรเข้ามาซึ่งตรงนี้มันมีการหลั่งไหลของวัฒนธรรมที่มาจากหลาย ๆ จังหวัด หลาย ๆ ภาค เข้ามาสู่ชุมชน สู่จังหวัดของเรามากขึ้นนะครับ เมื่อมีโรงงานมีบริษัทเข้ามา ก็ต้องมีแรงงาน เมื่อมีแรงงานก็ต้องมีที่พักอาศัย เมื่อก่อนเรารู้จักกันหมด แต่ปัจจุบันนี้ มันไม่ใช่มีเฉพาะคนไทยที่เป็นชาวต่างจังหวัด แต่มันมีต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ของเราเยอะขึ้น ส่วนวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป เมื่อมีโรงงานเข้ามา เด็ก ๆ ก็อาจจะเห็นถึงสิ่งรอบข้างที่เกิดขึ้น และมีโอกาสได้เรียนมากขึ้น ไม่เหมือนกับเด็กสมัยก่อนที่เลิกจากโรงเรียนก็ลงท้องไร่ท้องนา เด็กเดี๋ยวนี้ก็มีความมุ่งหวังว่าจะต้องไปเรียนสูง ๆ ก็จะได้กลับมาทำงาน แต่สุดท้ายแล้ว ส่วนใหญ่ก็ไปเข้าโรงงานอุตสาหกรรม เพราะฉะนั้นคนที่มาทำนาจริง ๆ มันก็เลยน้อยลง การถ่ายทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ เขาก็ไม่ได้รับสืบทอดจากพ่อแม่จากปู่ย่าตายายแล้ว เข้าสู่อุตสาหกรรมกันหมด นี่คือการเปลี่ยนแปลง พื้นที่การเกษตรก็เริ่มจะน้อยลง แล้วเราก็มีเครื่องจักรมีเทคโนโลยีเข้ามาแทนแรงงานของมนุษย์มากขึ้น การเกษตรก็ใช้แรงงานน้อยลง เพราะฉะนั้นก็เดินเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมกันหมด ดั้งเดิมของบ่อเงินของลาดหลุมแก้ว ทำได้ดีคือนาข้าวกับบ่อปลา

ข้อดีคือ มีการสัญจรไปมาสะดวกสบายขึ้น มีสาธารณูปโภคที่ค่อนข้างจะพร้อมเพรียง ตอนนี้ไม่ว่าจะเป็นน้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ อะไรพวกนี้มันก็ทำให้วิถีชีวิตตรงนี้สะดวกขึ้น อันนี้คือข้อดีของความเจริญเติบโตของเมืองปทุม ทำให้เราเป็นที่รู้จัก มีแหล่งท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเกษตรหรือเรื่องวัฒนธรรมอะไรนี้ ในปทุมของเราพร้อม แต่ส่วนที่มันเป็นข้อเสียที่เรียกว่าจุดที่ด้อยและต้องปรับปรุง คือฝั่งตรงข้ามนี้มันเกิดมลพิษ มันเกิดอาชญากรรมขึ้นเหมือนกันในพื้นที่นี้ ทั้งเรื่องปัญหาเสพติด มันตามมาเพราะว่าสื่ออะไรต่าง ๆ มันก็ทำให้เยาวชนหลงผิด แล้วก็คนนี่มันง่ายขึ้นกว่าแต่ก่อนนี้ การสัญจรไปมา การค้าขายสิ่งผิดกฎหมาย มันมีผล แล้วก็แต่ก่อนนี้ฝนฟ้าที่ตกลงมาเราสามารถที่จะรองน้ำกินได้อย่างสบายใจ แม่น้ำลำคลองเราก็ใช้น้ำได้โดยที่เราไม่ต้องมีปัจจัยไปเสียเงินซื้อในเรื่องพวกนี้ แต่ปัจจุบันนี้น้ำ

เราต้องซื้อกันทั้งหมด เพราะว่าน้ำอุปโภคบริโภคมันใช้ไม่ได้กับลำคลองกับฝนฟ้าที่ตกลงมาตามฤดูกาลแล้ว คือตรงน้ำมันเป็นภาระค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น โดยที่ประชาชนเองอาจจะมองไม่เห็นในส่วนนี้ แต่จริง ๆ แล้ว ตรงน้ำมันมีผลกระทบเยอะมาก น้ำที่เสียที่ปล่อยมาทั้งโรงงานอุตสาหกรรม แล้วก็บ้านจัดสรรอะไรต่าง ๆ มัน ไปไหนไม่ได้ มันต้องลงคลอง เพราะฉะนั้นการเกษตรก็ต้องพึ่งพาอาศัยคลองชลประทาน เมื่อเขาสูบน้ำขึ้นมาในนา เมื่อก่อนมันไม่มีปัญหาเรื่องข้าวจะงักงันหรือว่าหว่านกล้าไปแล้วมีการเกิดการตายเกิดขึ้น แต่ปัจจุบันนี้เริ่มมี แต่การเริ่มมีของมันก็ยังหาข้อสรุปหรือว่าสาเหตุที่แท้จริงที่ชี้ชัดว่ามันเกิดจากอะไรมันยังไม่ได้ บ้างก็ว่าเกิดจากน้ำเค็มหนุนเข้ามา บ้างก็ว่าเกิดจากโรงงานที่ทำงานเกี่ยวกับเรื่องอาหารที่มันมีคราบไขมันอะไรต่าง ๆ ขึ้นไปจับผิวหน้าดินหรือว่าใบของต้นข้าวทำให้เกิดความเสียหาย ตอนนี้นี้ยังไม่มีใครลงมาวิเคราะห์แล้วก็พิสูจน์ได้ว่ามันเกิดจากอะไร ก็เพียงแต่ว่าเป็นข้อสงสัย แล้วก็ชานาเองก็ไม่มีใครลงมา ก็ต้องหาทางออกกันเอง โดยวิธีการที่คิดว่าจะจะเป็น เช่น เอาน้ำขึ้นไปไล่แล้วก็ปล่อยทิ้งลง บางครั้งก็ได้ บางครั้งก็ไม่ได้ ส่วนเรื่องมลภาวะอากาศ อันนี้ยังไม่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อข้าว อาจจะมีบ้างแต่ว่ายังไม่ชัดเจน แต่เรื่องนี้ชัดเจน อีกเรื่องคือเรื่องของถนน ถนนที่เข้ามาที่ใหม่ สิ่งที่สำคัญเลยก็คือว่าไฟที่ติดมากับถนน มีความสว่างมาก ข้อดีคือ มันทำให้ลดอาชญากรรม แล้วก็คนที่ใช้ทางในกลางคืนนั้นมีความปลอดภัย แต่หาว่าไฟที่สว่างเกินไปมันส่งผลกระทบต่อการออกลูกออกรวงของต้นข้าว เพราะข้าวมันไม่รู้กลางวันกลางคืนแล้วตอนนี้ ไอ้ที่ไม่โดนแสงมันก็ออก ไอ้ที่โดนแสงมันก็ไม่ออก ข้าวที่อยู่ริมถนนมันก็จะออกเป็นรูปต้นไม้ ออกเป็นรูปเสาไฟ ถนนที่ตีเกินไป เร็วเกินไป ก็ก่อให้เกิดอันตรายทั้งคนและสัตว์ สัตว์ในทันทีคือ เต่าหรือสัตว์ต่าง ๆ ที่ต้องข้ามถนนไปมา ก็จะถูกรถทับตายในฤดูที่เขาต้องโยกย้ายดิน ก็อย่างที่บอก มันมีทั้งด้านดี และด้านเสีย บางครั้งเราต้องเลือกเอาด้านหนึ่งเพื่อส่วนรวมให้มั้ยครับ

ถ้าหากว่าที่ฟังของเกษตรกรในจังหวัดปทุม เราต้องยอมรับว่าทั้งประเทศเราน้ำมันเป็นเรื่องของเกษตรกร ที่เราผลิตได้ด้วยตัวของเราเองและเป็นรายได้หลักที่เข้ามาที่เป็นกอบเป็นกำที่ส่งถึงมือประชาชนจริง ๆ เราไม่ต้องไปมองอย่างอื่นแล้ว เมื่อมันถูกทำลายหรือมันถูกทับด้วยคอนกรีตซีเมนต์ หรือว่าสิ่งปลูกสร้างที่เป็นโรงงาน หรือว่าสถานอะไรต่าง ๆ ผมคิดว่าในอนาคตอาชีพเกษตรกรหรือว่าผลผลิตต่าง ๆ ที่เราพอที่จะหาเลี้ยงในครอบครัวหรือว่าในจังหวัดในท้องถิ่นของเรานั้นอาจจะต้องถูกลดน้อยลงไป แล้วตรงน้ำมันจะเป็นเรื่องของค่าครองชีพที่สูงขึ้น ทุกสิ่งทุกอย่างที่ผมพูดมาก็คือว่า เอาละเยาวชนตอนนี้ก็ถูกปลูกฝัง ถูกหล่อหลอม ถูกภาคสังคมผลักดันให้เข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม เพราะภาคเกษตรเขาคงไม่อยากจะมาทำแล้ว เพราะหนึ่งก็คือว่า เขาก็อยากจะหนีจากความลำบาก เพราะพ่อแม่ก็พยายามปลูกฝังว่าทำนายน้ำมันลำบากให้ไปเรียนซะ คือเราปลูกฝังอย่างนั้น แต่ว่ามันตรงกันข้ามกับคนที่มาจากต่างประเทศ เขาอยากจะมาภาคการเกษตร เขาหนีจากภาคอุตสาหกรรม ผมก็เลยพยายามที่จะให้คนหรือเยาวชนในนี้ ผมเองไม่สามารถที่จะเชิญชวนเขาได้ แต่ผมทำได้ดีที่สุดแล้วก็จะเข้าถึงจิตใจและศรัทธาเขาได้คือ การที่เราทำด้วยตัวของเราเอง นี่ก็เป็นคำตอบ ถ้าสายตาของเขาที่มองเข้ามาว่า อ้าว เมื่อ 20 ปีที่แล้ว ครูชานิกกลับมา มีแต่คนหัวเราะ มีแต่คนบอกทำอะไร มันจะเป็นไปได้หรือ แต่ปัจจุบันนี้ทุกคนหลายคนอยากจะมีส่วนร่วม อยากจะเป็นอย่างนี้ ตอนนี้อย่าให้เขาเปิดใจแล้วก็เข้ามา ถ้าเป็นอย่างนี้เราก็จะอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวของเราไว้ได้ อันนี้นโยบายเรื่องของ โชนนิงที่การจัดพื้นที่สำหรับการเกษตรกับอุตสาหกรรม ตอนนี้เท่าที่ผมมองมันละเตาะมันไม่เหมือนนโยบายที่ตอนเข้ามาว่า มันจะจัดว่าพื้นที่สีเขียวก็สีเขียว สีม่วงก็สีม่วงให้ชัดเจน แต่ตอนนี้

เราต้องยอมรับว่า ทุกตำบลทุกหน่วยงานเขาก็พยายามที่จะต้องมีรายได้จากเรื่องของอุตสาหกรรมที่เอามาหล่อเลี้ยงท้องถิ่น เพราะฉะนั้นระบบการปกครองส่วนท้องถิ่นเขาก็ต้องการประมาณตงนี้เพื่อที่จะมาดูแลเรื่องของสวัสดิการ สวัสดิภาพของคนในชุมชน ไม่งั้นเขาก็ไม่มีเงินที่จะมาทำน่ะครับ พื้นที่สีเขียวมันก็จะไม่เขียวจริง เขียวเป็นหย่อม ๆ ผมคิดว่าในอนาคต สำหรับแหล่งเรียนรู้บ้านนาครูธานีในอนาคต ซึ่งผมว่ามันคงอีกไม่นาน ผมว่ายิ่งมันโตเร็วเท่าไร เมื่อก่อนนี้ 20 ปีแล้วก็กลับมาโต มันใช้เวลาถึง 20 ปี แต่ตอนนี้มันจะไปก้าวกระโดดหมดแล้วครับ มันจะทวีคูณแล้วก็เร็วขึ้น มันไม่ต้องรอถึง 20 ปีแล้ว มันอาจจะแค่ปีสองปีมันก็เร็วขึ้นแล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างจะเปลี่ยนไปเร็วขึ้นเพราะฉะนั้นแหล่งเรียนรู้ที่นี้ ที่สมุทรปราการ เมื่อก่อนก็มีทุ่งนา แต่ปัจจุบันนี้มันมีแต่อุตสาหกรรม ปทุมเองก็คงจะไม่ต่างจากนั้น สมุทรปราการ โรงเรียนต่าง ๆ มาเรียนรู้การดำนาที่นี้ ต่อไปที่ปทุมธานีนี้ก็คงจะขยายออกไปเรียนที่อื่น อันนี้ผมพูดกับทุกคนมาเสมอว่า เราคงยึดติดกับพื้นที่ตรงนี้ไม่ได้ แต่ว่าเราก็คงจะอนุรักษ์ไว้ให้นานที่สุดเท่าที่เราจะทำได้ จริง ๆ แล้วธรรมชาติช่วยพื้นที่ลาดหลุมแก้วไว้ได้เยอะ เพราะใน ช่วงปี 54 มันท่วมหนัก ก็คงจะมีโรงงานหลาย ๆ โรงที่จะต้องเปลี่ยนหรือว่าก็จะต้องเพิ่มการรักษาความปลอดภัยในเรื่องของอุทกภัย มากขึ้น ผมก็มองว่าจริง ๆ แล้ว เราควรจะอนุรักษ์ในลาดหลุมแก้วไว้คือท่วมก็ท่วมไปตามธรรมชาติ การที่น้ำท่วมมันมีทั้งดีและไม่ดี มีข้อดีและข้อเสีย แต่มีข้อดีมากกว่า อย่างน้อยชวานาก็ทำนาตามฤดูกาล ไม่ใช่ว่าต่างคนต่างทำหรือว่าโรคระบาดต่าง ๆ มันถูกล้าง ไปด้วยน้ำ มอด ปลวกอะไรต่าง ๆ ชวานาได้พัก ได้รู้จัก ได้อยู่ร่วมกันจริง ๆ เพราะในช่วงน้ำท่วม ทุกคนต้องหยุดพัก ทุกบ้านต้องอยู่ ร่วมกันแล้วเด็กก็จะได้เรียนรู้วิธีการพายเรือ การว่ายน้ำ ก็จะเป็นในช่วงหน้าน้ำ พันธุ์ปลาต่าง ๆ ที่เคยหายไปก็กลับขึ้นมาสมบูรณ์ ตอนนี้นำไป 5-6 ปีแล้ว น้ำไม่ท่วม พันธุ์ปลาหรือแมลงต่าง ๆ ก็เริ่มหายไปอีกแล้ว ความสมดุลธรรมชาติก็เริ่มหายไปอีก แต่น้ำท่วมมาทีหนึ่งมันก็กลับคืนมา อีกอย่างคืออุตสาหกรรมเองก็ควรจะเลือกไปในที่ที่หนึ่งที่เราเองไม่ต้องมาเสี่ยงประมาณของแผ่นดิน เพื่อที่จะไปปกป้องอุตสาหกรรมใหญ่ ๆ ที่มาตั้งในพื้นที่ที่อยู่แล้วน้ำจะท่วม จริง ๆ น่าจะเอาตรงนั้นมาขยายให้กับเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบ แล้วก็เป็นผู้แบกรับน้ำไว้ในพื้นที่โดยที่ไม่ต้องผลักดันไปไหน แต่เขาพร้อมที่จะอยู่กับน้ำ น้ำมาแล้วก็ปล่อยให้ผ่านไปไม่ต้องกั้น อันนี้น่าจะเร็วแล้วก็เสียหายน้อยที่สุด อันนี้มันเป็นความคิดของผมอะนะ แต่สำหรับคนอื่นอาจจะคิดไม่เหมือนกัน แต่ว่าผมเองก็ไม่ได้มองว่า ตั้งงบทำแบบนี้แล้วพูดได้ ไม่ใช่ แต่ถ้ามองไปถึงทุก ๆ คนที่ว่าจะได้รับผลประโยชน์จากตรงนี้ที่เราร่วมมือกัน เราอยากที่จะท่วมเพื่อที่จะได้รับเงินเยียวยาทีเดียว โดยไม่ต้องไปกระจุกกระจายที่ไหน แต่คิดว่าถ้าที่นี้ท่วมแล้วแบกรับน้ำได้ จากอุทกขาลงมาแล้วเนี่ย แล้วก็ไหลลงสู่ทะเลอย่างรวดเร็ว ผมว่าที่อื่นไม่ได้รับผลกระทบ แต่ที่อื่นที่ได้รับผลกระทบเพราะมีการกักกัน มันมีปริมาณมวลน้ำที่กักกันสูงขึ้น

จริง ๆ เราใช้ชื่อว่า แหล่งเรียนรู้ เพราะเราคิดว่า ถ้าดึงขึ้นไประดับสูงมันดูใหญ่ มันใหญ่ไปในเจตนาของเรา ของเราคือว่าเราเป็นแหล่งเรียนรู้เล็ก ๆ ที่พยายามที่จะปลูกฝังแล้วก็อนุรักษ์ภูมิปัญญาไว้ให้เด็ก ๆ ได้มาเรียนรู้ แล้วนำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตของเขาในอนาคต คือตอนนี้ก็อย่างที่บอกเมื่อ 20 ปีที่แล้วมันไม่ได้เยอะขนาดนี้ กระแสการตื่นตัวทุกสิ่งทุกอย่าง มันเกิดขึ้นจากศาสตร์พระราชายังตอนนี้ในหลวงท่านสวรรคตแล้ว สิ่งที่พระองค์ทรงทำไว้ ตอนนี้ทุกคนเลยมีความกระตือรือร้นขึ้นมา หลาย ๆ คนก็เริ่มกลับไปทำให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นหลังจากที่พระองค์จากไป ผมก็ว่าอยู่คำหนึ่งว่า ที่พระองค์

ตรัสว่า คนที่ปิดทองหลังพระวันหนึ่งทองที่ปิดจนสิ้นมาข้างหน้าก็จะเป็นพระที่สวยงาม ผมก็รู้เลยว่าที่พระองค์ทรงตรัสไว้เป็นเรื่องจริง เพราะตอนนี้ทองที่พระองค์ปิดไว้ที่หลังพระได้หลอมรวมพระ ก็คือประชาชนได้เห็นกันทุกคนแล้วในสิ่งที่พระองค์ทำ เราไม่เคยรู้มาก่อนเลยว่าพระองค์ทำอะไรที่ไหนได้ละเอียดเท่ากับหลังที่พระองค์สวรรคตไปแล้ว

คุณถวิล เสียงแจ้ว

ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน การเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

สัมภาษณ์เมื่อ

18 กรกฎาคม พ.ศ. 2560

สถานที่สัมภาษณ์

ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน บ้านเลขที่ 5/1 หมู่ 6 บ้านคลองเขียด

ตำบลบ่อเงิน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

ปี 2508 ลุงเข้าปทุมวิไล โรงเรียนประจำจังหวัด ปท.1 2500 แล้วมาออก 2508 มศ.4 ไม่จบ no have money เงินพ่นนึ่งก็แสนจะหายาก ได้อาจารย์วัดโศก จำปา โชติปาโร อายุ 94 ปี ท่านอนุเคราะห์ไว้ คนทางนี้ไปเราไปส่งภาษามอญ คนบางกระดี แม่น้ำ ปู่ย่าตายายมอญทั้งนั้น ที่นี้เป็นผู้นำชุมชนได้ 18 ปี ที่นี้ทัศนียมาเป็นนายกตอนนั้น มหาวิทยาลัยชินวัตรเกิด เขาก็เลยโอนเงินมาให้ 1 ชุมชน 1 ล้านบาท ก็มา ทำให้โรงหลังนี้หลังเดียว คือเครื่องหมัก เครื่องอะไร ตอนนั้นแพลนไว้แล้วว่าจะทำปุ๋ยอินทรีย์ ประชาคม บ่อเงินที่วัดบ่อเงิน เขาตกลงว่าทำปุ๋ยอินทรีย์กัน แต่ลุงไม่ได้เข้าไปยุ่งยากมาก เพียงแต่เขาเลือกให้มีหน้าที่ เบิกเงินอย่างเดียว เวลาเขาก่อสร้างเรามีหน้าที่เบิกๆ นั้นแหละ พอเงินหมด มันก็ไล่ออกมา แล้วอยู่ๆ มา นายกคนแรก ลุงอยู่สภาพตำบลมาก่อน เหมือนอบต.ทุกวันนี้ มันเกิดที่วัดบ่อเงินก่อน สมัยชาลิต ให้กำนัน กับแพทย์ช่วยกัน 2 คน จะก่อสร้าง ประปา ถนน สะพาน ต้องผ่านแพทย์ประจำตำบลกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มาเป็นรองเรา ผมงกับกำนันก็วางแผนกัน ประปาเกิดที่โน่นที่นี้ ก็อยู่ 8 ปี ออกมาก็ยังไม่ได้ปลดหรือจาก แพทย์อะ พอกระทรวงมันไม่ให้จัดยาเราไปประกอบโรคศิลป์ไม่มี เพราะลุงจบมาจากพระมงกุฎเกล้า ไม่ได้จัดก็เลิกกัน รัฐมนตรีกระทรวงสาธารณสุขตอนนั้น หัวมันโปรท ไม่รู้มันเปลี่ยนยาไทย หายหมดเลย สมัยนั้น

เมื่อตอนเล็ก ๆ เรียนอยู่โรงเรียนวัดบ่อเงินประชานุกุลวิทยา มีอาจารย์ละมุลกับอาจารย์ทองใบ ปั้น ทองเขียน สีละวังโส เป็นเจ้าอาวาส 3 องค์ วัดบ่อเงิน อยู่คลองหมู่ 6 กับหมู่ 7 ตอนนี้งานมรดกภาพหมด เลยเข้าวัดบ่อเงินจะเจอรูปท่านปั้นไว้ แต่องค์ที่ศักดิ์สิทธิ์จริงๆ เขียน สีละวังโส ตาไม่ค่อยเห็นแต่เดินทาง ได้ เป็นพระเมตตาเราเป็นลูกศิษย์มีขวา กวาดไผ่เยอะ อยู่วัดบ่อเงินมาตั้งแต่เด็ก กินข้าววัด จบป.4 ที่นี้จบ ป.5 ไปเข้าระแหง เขาเรียก ปชว. ของนายอุดม แจ่มจำ มี ม.1 ม.2 ม.3 เหมือนกันสมัยนั้น ต่อ ม.3 โรงเรียน วัดบัวแก้วเกษร จบม.3 ลุงก็ไม่อยากอยู่บ้าน เพราะว่าอยู่บ้านเลี้ยงควาย โถนา บอกกับพ่อแม่ ฉันไม่อยู่ละ บ้าน ใครอยากอยู่ก็อยู่ ไป 24 ปี เลยได้จบ มศ.3 มา มศ.4 ไม่จบ เงินไม่มี อาจารย์องค์ที่ว่าท่านก็หุนเราที ละ 50 สตางค์ ไปที่หลังหมดเลย ถูกตีทุกวัน ครุเทียม เอี่ยมสะอาด ตีทุกวัน เราที่ทนจนจบ มศ.3 ต่อ มศ.4 ได้ครึ่งปี ไม่ไหวใช้เงินเยอะ สมัยนั้นเงินเป็นพันก็เยอะนะ โรงเรียนประจำจังหวัด ปทุม มี 3 แห่งที่ใหญ่ๆ ปทุมวิไล การชายช่างกษัตริย์ ไอเราก็เลือกปทุมวิไล สมัยนั้นคนก็น้อย จบ มศ.3 บอกอาจารย์ผมจะต้องไป ต่ออีก บอกอาจารย์จำปานะ แกเป็นมอญ พูดภาษามอญกับท่าน บอกผมไม่อยู่แล้วจะไปหา วิชา อย่างน้อย เข้ากรุงเทพ 24 ปี ไปก็กลับมาบวช ไปเป็นทหาร ไปทำโรงหม้ออลูมิเนียม ไปทำกรมฯชล ปากเกร็ด ตัว คนเดียวมันสนุกไม่มีห่วงจากนั้นมาไปเป็นทหารพระมงกุฎ ไปสอบเหล่าแพทย์ได้ ไม่ได้ไปเรียนหรือ เพราะว่าคุณฝึกมาจนระอาไปหมดแล้ว ไปฝึกเวียดนามเสร็จ กองพลเสือด่าก็ไม่ได้ไป ลูกพี่บอกมึงอยาก ไปตยริ่ง อยู่ ๆ มาสอบนักเรียนนายสิบก็ไม่ได้ไป เพราะว่าถูกฝึกมาระอา ไม่เอาดีกว่า ก็เลยกลับบ้าน

บวช ที่หายไปพี่น้องบวชที่เดียว 6 องค์ จัดงานใหญ่ มีลิเก อยู่มาได้พรรษาสองพรรษา อาจารย์บอกคุณคิด จะสึกมัยเนี่ย บอกอยากสึก ชักเบือ บอกจะไปเลี้ยงเบือ แต่ท่านดิ่งไว้ อยู่จนสอบบวชได้ แล้วก็มาเรียน ปท. ไม่จบ พักเดียวตัดสินใจสึก ออกมาแล้วก็มาทำนา ยังเลี้ยงควาย ไถนาอยู่ พอมามีครอบครัว ลูกก็ 4 คน อยู่ๆมาเขาเลือกแพทย์ประจำตำบล มีลุงคนเดียวที่จบพระมงกุฎเกล้า ก็ทำหน้าที่ดูแลคนทั้งตำบล 7 หมู่ มี หมวกใบ กระเป่าใบ เรือลำ อยู่ๆมากระทรวงสาธารณสุขบอกว่า แพทย์ประจำตำบลหมคนหน้าที่ ที่จะนิยดา ใ้กับคนไข้ ไม่มีใบประกอบโรคศิลป์ ตอนเด็กๆที่นี้ลำบากที่สุดเลย มันเป็นนาพระยาสุรินทร์เยอะ มัน เป็นนาไม่มีโฉนด ทำกันได้หมด แต่ตอนออกโฉนดนี้ละ ปู่กะพ่อเล่าให้ฟังว่า ไม่เคยเสียภาษีที่นา อยู่มา 20-30 ปียังไม่รู้เลย นส.3 รูปร่างเป็นอย่างไร เมื่อก่อนยังไม่เจริญมันมาจบอยู่ที่ปากเกร็ดหมด บ้านไม้ทั้ง นั้น ร้านค้าก็เล็ก ๆ ทำนา เลี้ยงปลา เลี้ยงเบือ มะม่วง มะพร้าว อยู่มามันเป็น โรคไข้หวัดนก หมดเลย

การเปลี่ยนแปลง เปลี่ยนเยอะ มันสำคัญที่สุดของที่สุดคือเรื่องเงิน หมู่ลุงมีคนรวยอยู่ 2 บ้าน มี เงินเยอะ สมัยปู่ยาตาทวด เศรษฐีใหญ่ เป็นเจ้าพ่อเจ้าแม่ มีเงิน ใครจะเอาเท่าไร เอนามาให้ฉัน ไม่ต้อง ทำสัญญา ทำไปก็ไม่ต้องทำ เพราะกูอ่านไม่ออก สมัยนั้น เอนามา เอาเงินไป เอาไปให้อีก 20 ไร่ เอาเงิน ไป 20,000 เดิมให้อีกหน่อยเป็น 200,000 จบมัย นาที่นี้มันหมดเพราะเรื่องแบบนี้ คนที่นี้ที่พลาดที่สุดคือ ตัวนี้ หนังสือไม่ได้อ่าน รุ่นพ่อเราเรียนป.1 อยู่กับอาจารย์ อาจารย์บอก นะ โม ตั ส สะ กั้นะ โม ตั ส สะ เขาไม่ ได้บังคับนี้สมัยนั้น ขอให้เขียนชื่อได้ ผลสุดท้าย เอาสิ เอนามา เอาเงินไป 20,000 นา 20 ไร่ พอจะไปไถ่ ทำไมมันกลายเป็น 200,000 หายท้องตึง ต้องโอนให้เขาโดยปริยาย เราเอาเงินมาประกอบอาชีพ ลูกเค้า ไม่ค่อยได้เรียน ท้องลุง 9 คนมีเรียน 2 คน ได้เรียนวัดมั่ง โรงเรียนนิดหน่อย นายทุนเขาเป็นคนจีน มันขยัน อดทน ได้วันนี้บาทหนึ่ง พรุ่งนี้อีกบาทหนึ่ง ไม่มีใช้ เดี่ยวเวลาเราคือคร้อน คนไทยน้ำเยอะนี้ นาเยอะเยะเรา ไม่คิดว่าจะหมด พอคือคร้อน เอาไปทิมไว้ 20 ไร่ คือคร้อนอีก เอาไปอีก 10 ไร่ คือคร้อนเอาไปอีก 30 ไร่ อยู่ๆมาหมด แล้วมาขายช่วงหลังนี้ เล่นแมคโคร มาพลาดแมคโครเยอะที่นี้ มาขุดดิน ขุดบ่อ ขุดคลอง ขุด สระ แต่กินา 40-50 ไร่ ต้อง ไปอยู่กับนายทุน ที่นี้นาเช่าเยอะ แล้วก็มียาตีผม แกเป็นลุง พี่ชายแม่ แกเป็น ทหารอยู่พระมงกุฎเกล้า สิบโทประยูร จันทร์ลอย ไปเป็นทหาร ที่นี้สมัยสงครามเอเชียบูรพา ลาว เขมร เวียดนาม ไทย แกเป็นทหารหมด ออกปามันเป็นไข้แล้วนึกยาเข้าตัวเอง บ้าไปเลย นา 50 ไร่ เกลี้ยงเลย ไป รักษา

ข้อดีข้อเสียของความเจริญ เรื่องข้อดีมันดินะ หนึ่งไปมาสะดวก ทำอะไรมันก็สะดวกไปหมด แต่ ว่าความเลวร้ายต่าง ๆ มันเข้ามาอยู่บ้านเราตอนนี้ เมื่อก่อนเรารักกัน บ้านนี้พี่ บ้านนี้น้อง บ้านนี้ป่าตาลุง ไร่ ไม่ต้องไปทำ ไร่ น้ำใจ รู้กัน ฉันไม่อยู่เชอมองให้ด้วยนะ ไม่เห็นของหาย แต่เดี๋ยวนี้ประคูนั่นบังเลย ทำไม มันเอาได้ เพราะว่าคนเดีวนี้ ลุงมองลึก ๆ ลงไป ทางที่เสียมันเยอะ คนมันอิจฉากัน ไม่มีความเป็นธรรม พี่น้องยังทะเลาะกันเรื่องสมบัติ ทำไมของหาย โจรมาง่าย ขโมยมาง่าย หลอกหลวงเข้ามาง่าย แล้วมาเจอคน บ้านลุง คนอายุ 70 ไม่ได้เรียนหนังสือ เป็นปั๊บ ไม่รู้หนังสือ มีรุ่นลุง รุ่นน้อง ๆ พวกนี้จะได้เรียนหนังสือ ได้สัมผัสกับคนทั่วไปหน่อย นี้ละข้อเสีย แล้วมาอีกหลาย ๆ เรื่อง ข้อเสียนี้มันพาอะโรมา หนึ่งโรคภัยไข้ เจ็บ อ่าวใครว่าไม่จริง นี้ไปวิ่งลุย ๆ มา มันเอาโรคมายปล่อยไว้เราไม่รู้ อยู่ ๆ ทำไมโรคปวดข้อยุลงลายมี ไม่ เคยได้ยิน มันมากับรถยนต์มั่ง บางทีมันอยู่ในรถยนต์ เรื่องที่ร้ายที่สุดคือ ขโมยเยอะ พี่น้องไม่รักกัน เมื่อ

ก่อนยังรักนับถือกัน เดียวนี้พี่น้องจะฆ่ากัน นี่เหรอความเจริญดี ลูกบอกอยู่อย่าง ธรรมชาติจะดีกว่า ข้อเสียเยอะ สารพัดเรื่องสิ่งแวดล้อม ลูกไม่พูดถึงเองนี้เป็นอาสาสมัครจังหวัดด้วย มันเอายามาแต่ละตัวนี้ พญานาคได้ดินยังตาย พญานาคอะปลาไหลง มันมุดอยู่ลึก ๆ เป็นวา ๆ ถูกล่าหาใจไม่ออก มันทะเลิ่งขึ้นตายหมดแล้วตัวใหญ่ ๆ เท่าค้ำมิด เอนโดซัลแฟน รัฐมนตรีเกษตรฯ มันสั่งเข้ามา แล้วมันคิดมั่งมัย ผลประโยชน์ตกเขา คือสั่งยาเข้ามานี่ ต่างชาติก็จะให้เงินกับรัฐมนตรี ให้ได้ไม่กี่คน แต่ผลเสียมาตกกับชาวบ้านเนี่ย ทั้งประเทศหมดเลย เมื่อก่อนแม่ค้าวิ่งขายกับข้าว ไม่มี บ้านลูกไม่มี อยากกิน มีลอบไปวางไว้เข้า เย็นไปยกปลา ซ่อนตัวนิ่งเป็นโล ๆ ทำกินเองได้ แล้วกินแบบปราศจากสารเคมี ผักบุงในบ่อก็เยอะแยะ เดียวนี้ลองดิ เลี้ยงปลาไว้ ปลาหมอลูกก็เลี้ยง เลี้ยงไว้ ไม่อยู่บ้าน 2-3 วัน ปลาเป็นแผลแล้ว มันมาจากสาเหตุอะไรนี่ มันมาจากยาค้าง เปิดไซ้ไปกินในนา 6 เดือน ถ้าหากยาตัวนี้ยังมีฤทธิ์อยู่นะ ไปหว่านในนา เด็กรุ่นลูกเราไปนิตยาก็ไม่รู้ ไม่เคยอ่านฉลาดกว่ามันอันตรายขนาดไหน เมื่อก่อนไม่มีแม่ค้า กุ้งปลาเลือกเอาเลย ตัวเล็กไม่กิน ปล่อยหน้าฝนยังดี ดิได้ง่าย ลอบใบเตยไปตั้งไว้ข้างบ่อ เดี่ยวดิแล้ว อยากกินปลาไหล 2 ตัว แล้วบริสุทธิ์ เหลืองโชะเลย ปลาเดี่ยวนี่มันอยู่ได้ในนาเรา แต่น้อย รุ้มัย เขาเรียกมัน มันมาแบบหุนมาน มันจะเอาเมือกของมันมาคลุมตัวมันอีกที กินก็ไม่ว่ายนะ แล้วถึงหน้าหนาวจะเป็นแผล ปลาไหลก็เป็น ปลาซ่อนก็เป็น เป็นจนตายเกลี้ยงเลย เพราะงั้นถึงจะต้องเลี้ยงกันกิน แต่นักเลงรุ่นใหม่ เด็กรุ่นใหม่ ความคิดอ่อนไหว สู้ซื้อไม่ได้ แล้วถามว่า อยู่หมู่บ้าน 300 หลังคาเรือน ซื้อไป 200 หลังคาเรือน ไม่มีกิลัก วางอะไรตรงไหนไม่ได้ หายหมด มันก็เป็นผลให้คนดิเขาแยะไปด้วย นี่สิ่งแวดล้อมสำคัญ สำคัญมาก แล้วคนเดี่ยวนี่ ขอโทษนะมักง่าย มักง่ายตรงไหน ไปตลาดบับเขามีกุ้งฝ้ายให้ เอาใบตองยัดเข้าไปสักหน่อยในถุงฝ้ายเรา ไปซื้อปลาทุเปะกันมันซ้า เดี่ยวมาถึงบ้านก็ใส่กะทะ ทอดแล้ว ไม่เอารอก เอาถุงพลาสติกมา ไปเทียวเดียว ตลาดนัดจตุจักร พลาสติกมา 15 ใบ 20 ใบ มาถึงไม่ได้ล้าง ไม่ใช่ต่อ ไอ้พวกนี้รีไซเคิลไม่เป็น โยนเกลื่อนเลย หึ้ย ทำอย่างนี้ได้ไว้จะเนี่ย จะเอาไปฝังที่ไหนก็ไม่พอ อย่างขวดพลาสติกเราก็ต้องเลือกไว้ ลูกทำอิเอ็มใส่บ่อนี้บ่อเดียว ท่อมันมี บำบัดมันไว้ น้ำมันก็สวย ที่บ้านลูกเลี้ยงปลาหมอ 50,000 กว่าตัว น้ำไม่ขุ่น ใสสวย แล้วน้ำยาเอนกประสงค์ 4 in 1 ของลุง ถามว่าทำจากอะไร ลองดูกลิ่นมัน กลิ่นมะกรูด ฟองเหมือนชัน ไลต์เป๊ะ อย่างเดียวประโยชน์ 4 อย่าง ล้างรถ สระผม ซักเสื้อผ้า ล้างจาน 20 บาท ทำกับมือกันเลย

จินตนาการถึงอนาคตว่าเราจะเป็นอย่างไร ผมลืมบอกไปว่า คำว่า แยก มันเป็นคำพูดของร.๕ เอาคนแยก บางพูน แม่น้ำตัวจังหวัด เอามาจุดคลองแยก อดน้ำ งูเห่าเยอะ ยุงเยอะ ดอย ขุดไม่ทะลุ มาอยู่ตั้งหลายชุดก็อยู่ไม่ได้ หนึ่งขาดน้ำ สองยุงเยอะ สามงูเห่าเยอะ ปลาผักมันเยอะแยะไปหมดละเมื่อก่อนนี้ แล้วก็โจรเยอะ มาดิไม่ตีมันปล้น ก็เป็นชื่อคลองแยกไป แล้ววันข้างหน้าบ่อเงินทั้งตำบล 7 หมู่ รับรองว่า ส่วนราชการ สิ่งแวดล้อม หรือที่เกี่ยวข้องหนักๆ คือ อบต. กำนันผู้ใหญ่บ้าน อบต.อำเภอ ยังไม่รณรงค์เรื่องของไข่แล้วมารีไซเคิล มาทำให้มันกลับมาใช้ได้ ผมรับรองว่าอันตรายมากเด็กรุ่นใหม่ มันก็จะเหมือนแถวบางซื่อ มันสกปรกไปหมด เห็นมีต้นไม้เยอะแยะ น้ำตะแคงเมื่อไหร่ละ ลองไปตะคักกันไปหมดเลย แถวย่านนั้น นี่เหรอมารุ่นประยุทธ์ จันทร์โอชา มา รณรงค์ให้กระทรวงเกษตรฯ ทำอิเอ็มให้เกิด ไปเล่นคลองผดุงก่อน หลังทำเนียบ เห็นมัยน้ำใสเลย ลูกไปยืนดู ว่าเอ๊ะ นำเอานกต่างประเทศมาปล่อยไว้ มันสวยนะ นั่นละฤทธิ์ของนายกประยุทธ์ แล้วเรื่องยา ยาที่รัฐมนตรีเห็นแก่เงิน สั่งเข้ามา ไม่รู้ว่ายาตัวนี้มันแรงไปถึงไหน มันสามารถเผากรุงลงกาก็ได้ โอ้โฮ ยาที่เขาสั่งมาเข้ามาฉีดข้าวเนี่ย มันแรง เมื่อกี้รศ.เขามา

สัมภาษณ์ว่าเปิดศูนย์ฯ แล้วมันดีมัย ลุงก็บอกว่าดี ดีกะชาวบ้าน อย่างน้อย ทำไม่เป็น ก็ยังมีต้นมะกรูด แต่ไม่รู้ว่ามันจะทำยังไง ที่นี้เขารู้แล้ว รู้แล้วไม่ทำก็ให้มันจนให้ตาย ฉันมีเงินฉันซื้ออย่างเดียว นั่นล่ะเธอซื้อไม่จบ ถ้าหากเธอทำเป็น จบ เมื่อก่อนมันมีทั้งหมดละ แต่ทว่า หัวหอม หัวกระเทียม มันปลูกไม่ได้ที่นี่ พริกปลูกได้ พริกเมื่อก่อนเยอะที่นี้ ปลูกเป็นไร่ ๆ เขาไม่ซื้อหรอก พอมาดากแห้ง หน้าแล้งเดือนอ้าย เดือนมกราคม กุมภาพันธ์ เขาจะเก็บตากก่อน มันเทศนี่เป็นห้อง ๆ เรือน เพราะเขาปนกะข้าวให้คนกิน เขาจะเอามันเทศมาปอกเวลาหุงข้าว ก็หั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ ปนกะข้าวให้ลูกหลานกิน ตอนนี่ลุงอายุ 69 ปีกับ 6 เดือน เกิด 2491 ที่นี้พื้นที่ 2 ไร่ เป็นที่ของโรงเรียนทองใบ ปั่นทอง ผมบอกวันข้างหน้าที่นี้เจริญแบบสุดเหวี่ยงเร็ว เพราะว่าตอนนี้เป็นที่สีเขียวทำเกษตร ไม่รู้มันเขียวยังไง โรงงานเข้ามาพื้พื้ไปหมด พอนายกมันได้แล้วหลับตาข้างหนึ่ง เอาเหลืองบ้างสีเขาว่า เนื้อที่จากวัดบ่อเงิน วิ่งมาสูดวัดหอย คลองจะมีอยู่ นายกมันเลือกตั้งแต่ละครั้ง โรงงานมันจะให้มาอยู่ข้างวัด แล้วมาอยู่เดี่ยว แล้วมาอยู่ใกล้ตรงลุงนี่มาอีกโรง แล้วก็ข้ามฝั่งถนน ไปอีกโรง มันไม่ให้ติดต่อกัน ติดต่อกันเมื่อไหร่หัวแตกเมื่อนั้น ทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้ โรงหมูอยู่ได้เมื่อไหร่ล่ะของซีพี ลุงนี่แหละที่ไล่มันไป มันไปปล่อยน้ำลำคลองที่ลุงทำเกษตร มันปล่อยลึกราก็ไม่รู้แล้ว ท่อมันใหญ่ มันบีบให้เล็ก เอ มันมาจากไหนวะเนี่ย นี่เราอยู่นี้จะได้กลิ่นจี้หมูเพราะเขาไม่รู้วิธีปราบ

คุณชนพร โพธิ์มัน

ผู้ก่อตั้งฟาร์มเห็ดป่านา ศูนย์การเรียนรู้ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9

สัมภาษณ์วันที่ 21 สิงหาคม 2561

สถานที่สัมภาษณ์ ฟาร์มเห็ดป่านา บ้านเลขที่ 40 หมู่ 6 ตำบลลาดหลุมแก้ว อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

ป่านาเป็นลูกเกษตรกร มีอาชีพทำการเกษตร ไม่อยากทำเกษตรกรรมเพราะมันเป็นกรรม เปลี่ยนแนวคิดเพื่อสร้างชีวิต สร้างคน ไม่ใช่แค่สันหลังของชาติ ยึดตามหลักการทำเกษตรที่หลากหลายที่ในหลวงสอน ทำเกษตรพอเพียง ไม่ได้ทำแค่พืชเชิงเดี่ยว ปัจจุบันต้องช่วยกันหลาย ๆ ทาง การเปลี่ยนแปลงมีขึ้นมาเรื่อย ๆ การเกษตรก็ต้องเปลี่ยนแปลง เพราะเราควบคุมราคาสินค้าตัวเองไม่ได้ ป่านาไม่ได้ทำแค่เห็ดอย่างเดียว ตอนเด็ก ๆ ป่านาเป็นโรคเยื่อ ร่างกายอ่อนแอ จึงได้โอกาสมากกว่า ได้เรียนหนังสือ เมื่อเรียนจบมาเป็นนักวิจัย ทำให้ขาดทักษะการสื่อสารและการเข้าสังคม ต่อมาเกิดอุบัติเหตุต้องเข้าโรงพยาบาลและทำให้ร่างกายอ่อนแอลงกว่าเดิม ทำให้ออกจากงานมาท่องเที่ยว และกลับมาอยู่บ้านเพื่อทำการเกษตร เพาะเห็ดและพัฒนา ปรับเปลี่ยนวิธีการทำเกษตรมาเรื่อย ๆ จนลงตัวและประสบความสำเร็จในที่สุดทั้งในส่วนของ การเกษตรและการสร้างเครือข่ายชุมชนเกษตรกรที่พึ่งพาตนเองได้

นาดีใจที่นาเอาชนะชาวบ้านได้ 80 เปอร์เซ็นต์แล้ว เพราะที่ผ่านมาเหมือนนาทำอยู่คนเดียว ถ้าเค้ามาก็เหมือนต้องจ้างเค้ามา แต่พอมีคณะใหญ่ ๆ มา 3-4 ครั้ง ปกติเราต้องบริหารจัดการคนเดียว แต่เนี่ยเค้ามาด้วยกัน เค้ามาช่วยกัน มาจัดการกันเองหมด ร้านค้าที่เคยบอกว่าใครมีอะไรให้เอามาขาย แบบบ้านๆ แต่ไม่เคยมีใครมาจนต้องเอาคนจากชุมชนอื่นมา แต่ ณ วันนี้ แม้กระทั่งการต้อนรับ ทุกคนก็เต็มใจทำ ป่านาไม่ต้องทำคนเดียวแล้ว จากเดิมที่เคยเสียค่าหัวให้คนมา กลายเป็นว่าของเยอะมากกว่าทุกครั้ง เทียบนี้ไม่มีของนาเลย มีแต่ของชาวบ้าน บอกให้คนรู้ว่าของเหล่านั้นมีที่มาอย่างไร เลี้ยงไก่อย่างไร เค้าไม่เข้าห้องเรียนเลย ต่อแถวซื้อของกัน ความประทับใจที่เค้าได้กลับไปก็จะได้เรื่องของกิน น้ำพริกอร่อย บรรยากาศดี ป่านาเป็นกันเอง ถ้ามีโอกาสก็อยากมาอีก กลุ่มของเราทำสำเร็จแล้ว ในกลุ่มของเราตอนนี้เปิดโรงเห็ด เพราะนาต้องวิ่งซื้อเห็ด

ไข่ขายดีที่สุด ที่ไหนก็มีไข่ขาย ซื้อตรงไหนก็ได้ แต่นาบอกว่าไก่ที่นั่นคนแก่เลี้ยง ใช้หยวกกล้วย ตำข้าว ใบเตย ใบยอ ฟ้าทะลาย โจร ใบชะพลู หั่นผสมให้เค้ากิน มีรูปให้เค้าดู ลูกไปจ้องไข่กันหมดเลยคะ ไข่ไม่พอขาย กลุ่มนาก็อยากเลี้ยงไก่บ้าง แต่ไม่ต้องเลี้ยงเป็นฟาร์ม ร่ำรวย เพราะต้องลงทุนเยอะ ต้องกู้เงิน กู้เงินมาเพื่อขายเพื่อเอาเงิน ไปใช้หนี้อีก แต่เราเลี้ยงคนละ 10 ตัวก็พอ เลี้ยงวิธีเดียวกัน แล้วรวมกันขาย เป็นกลุ่มความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน เกิดเป็นกลุ่มไก่เลี้ยงกันอีกคนละ 10 ตัว เค้าไม่ได้แค่เงินที่เราจ้าง เราได้เงินจากคนที่มาอบรมเราก็ให้เค้า ให้เค้าได้อาหารกลับไป เค้าไม่ได้ทานอะไรกันเพราะอาหารเราอร่อย คนที่มาอบรมกินกันจนหมด จนพวกนั้นไม่ได้ของกลับบ้านกันเลย คราวนี้เราเลยให้เค้าทำเท่าเดิมแม้จะมี 20 คน แต่ทำเท่า 50 เลยเพื่อแจกให้เค้าเอากลับไปด้วย เค้าเริ่มไม่รับเงินเราแล้ว เค้าเริ่มมีความเอื้ออาทรกับเรา

แล้ว และทำให้หน้าดีใจ

นาอยู่ที่นี่มาตลอดชีวิต แต่บ้านเดิมอยู่ในหมู่บ้าน เป็นที่ตั้งเดิมที่นาเกิด แต่ย้ายมาได้ทีสมบัติตรง นี้ หลังย้ายเสียนาก็ย้ายมาสร้างที่นี่ นานเป็นคนที่นี่ เมื่อก่อนเป็นคนทำนา ต่างคนต่างอยู่ ไม่มีกลุ่ม เป็นสังคม ชนบท เดียวนี้เป็นยุคตัวใครตัวมัน ซึ่งดีซึ่งเด่น แข่งขันกัน เห็นแก่ตัว นานเลยพยายามให้เค้าเอื้ออาทรต่อกัน

ความเจริญที่มันขึ้นไปรวดเร็วของปทุมฯ เนี่ย นานเคยว่ากันว่า อบต. เค้าก็ไม่ค่อยชอบนาหรือ กำนันเค้าบอกว่าเดี๋ยวจะมีโรงงานมาอยู่ในหมู่บ้านเราแล้วนะ เราจะสบายกันแล้ว มีโรงงานเข้ามา นานถามว่ามันสบายจริงหรือ นานว่าถ้าโรงงานเข้ามาเมื่อไหร่ความเสื่อมโทรมจะต้องมา สิ่งแวดล้อมจะต้องเสีย ขยะจะมากขึ้น คนจะมากขึ้น นานว่ามันไม่ใช่ คนไทยจะอยากเป็นลูกจ้างเค้าหรือ โดยเฉพาะชีวิตพวกเรานี้เสียอิสระอยู่แล้ว ทำไรทำนา เกี่ยวข้าว ออกตีหนูกัน คิดหรือว่าเค้าจะชอบไปอยู่ในโรงงานกัน ผลสุดท้ายคือพม่าเต็มบ้านเต็มเมือง หมู่บ้านนาตอนกลางคืนเดินกันให้ขี้วักไขว่ เดิมหมู่บ้านเราอยู่เงียบสงบ อยู่สบาย นี่พอตีสามตื่นมา ตื่นมาก็ได้กลิ่นโรงงานหลอมเหล็ก นี่ก็คือสิ่งที่นาเคียดแค้น เราไม่ชอบ เรารำคาญกลิ่น ตรงนี้เราควรจะได้ไอโซน อากาศดี โปร่ง แต่เข้ามามาได้อะไรก็ไม่รู้ นาก็ไม่รู้จะทำยังไง

วันก่อน อบต.เข้ามาบอกว่า ตรงปรับขยะ ขยะมันเหม็น น้ำเน่า ทำนาไม่ได้ มาขอร้องให้เราช่วยอุตสาหกรรมจะลงมาขอให้ชาวบ้านไปเยอะๆหน่อย ถ้าชาวบ้านมาน้อยจะไม่เกิดประโยชน์อะไร นาก็บอกตอนทำกันเคยถามชาวบ้านมัย เคยมีประชาพิจารณ์มัย พอถึงเวลานี้มาขอความร่วมมือชาวบ้าน เค้าเลยไม่ค่อยชอบนา กลิ่นก็ยังเหม็นอยู่เหมือนเดิม เค้าบอกว่านาหัวรุนแรงเลยเข้ากับใครเค้าไม่ได้ นานได้บอกว่ารอบนอกจะเป็นไงไม่รู้ แต่ตรงนี้นานจะรักษาเอาไว้ ให้มันเป็นจุดที่มีไอโซนที่เราอยากได้ รอบนอกจะขายที่ยังไงก็ปล่อยเค้า เราจะรักษาตรงนี้ของเราให้ดีที่สุด นาก็เริ่มปลูกฝังหลานๆทีละนิดเพื่อให้เค้าไม่ต้องขายที่ ก็ตั้งเป้าไว้แบบนั้น ไม่รู้จะทำได้แค่ไหน

สมัยนาเด็ก ๆ ทุกบ้านจะมีบ่อ มีร่องน้ำรอบบ่อ เป็นคันกันขโมย มีทางเข้าทางเดียว มีคูน้ำ มีต้นไม้หนามขึ้นเป็นแถว คือรั้ว ทุกบ้านมีบ่อน้ำ พอหน้าแล้งก็วิดน้ำ เอาปลาามาทำปลาแห้งปลาเค็มเก็บไว้กิน ทุกวันนี้เข้าไปดมบ่อกันหมดแล้ว บ้านเทพูนหมด แล้วบอกว่าร้อน พอร้อนก็ติดแอร์ ค่าใช้จ่ายก็ตามมา สุขภาพก็เสีย มีแอร์ไม่ใช่แปลว่าแค่มีตั้งค์

ความเห็นของปีานานั้นเห็นว่าผลจากความเจริญส่งผลในแง่ลบมากกว่าแง่บวก เช่นการเข้ามาของโรงงานอุตสาหกรรมที่ทำลายสภาพแวดล้อมและธรรมชาติ ในบริเวณที่เทพูนเอาไว้ กับบริเวณที่ไม่ได้เท อากาศก็จะต่างอย่างเห็นได้ชัด เส้นหิ้งของนาอยู่ที่หลังคา กับพื้นดิน ความเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาถึงปทุมธานี อย่างเช่นแผนพัฒนาเศรษฐกิจนั้น ปีานานมีความเห็นว่าเป็นเรื่องที่ทำอะไรไม่ได้ คนที่คิดอยากเก็บอนุรักษ์ สิ่งเก่า ๆ มีอยู่น้อยกว่า หากทางด่วนตัดผ่าน ผู้คนก็อยากจะขายที่ถึงกำไรมากกว่า คนที่อยากกลับมาทำงาน ภาคการเกษตรมีมาอยู่เรื่อย ๆ เพราะประเทศไทยเป็นอุ้งข้าวอุ้งน้ำ ดังนั้นจึงมีนายหน้าจากจีนมาเช่าที่ในไทย เพื่อสร้างผลผลิตกลับประเทศของตน ปีานานอยากให้คนตระหนักถึงเรื่องนี้แม้จะเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ที่พอจะ

ยับยั้งได้บ้าง อนุรักษ์ไว้ได้บางส่วน ตัวป้านาเองขยายคันทนออกไปเพื่อปลูกต้นไม้สร้างธรรมชาติและบรรยากาศดี ๆ เพราะสังคมคนเมืองเริ่มโยกหาธรรมชาติมากขึ้น แต่ชาวบ้านยังไม่ตื่นตัวในเรื่องการใช้เคมีในข้าว การใช้ข้าวที่เป็นอินทรีย์จะดีมากกว่า การปลูกให้ตัวเองในชุมชน มีความเอื้ออาทรกันเอง จะทำให้เกิดเงินหมุนเวียนในชุมชนที่ยั่งยืนมากกว่า ถึงแม้จะไม่มั่งคั่ง แต่มั่นคงแน่นอน

ยกตัวอย่างการอุดหนุนค้ำจุนกันเองในชุมชน คือโครงการทำน้ำพริกแกงตำมือ โดยมีแรงบันดาลใจจากบรรยากาศเสียงตำน้ำพริกยามเช้าของสมัยก่อน และใช้วัตถุดิบจากพืชผักสวนครัวของคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นข่า ตะไคร้ที่เป็นของสดจากชาวบ้าน และกำไรที่ได้มาก็นำไปแบ่งกันเองในชุมชน และยังคงต่อยอดไปยังโครงการดินถุงปลูกต้นไม้ได้อีกด้วย และโครงการทั้งหมดนี้ขับเคลื่อนจากนิสัยความเอื้ออาทรของคนในสังคม หลังจากที่ป้านาได้ลงมือทำงานหนักด้วยตัวเอง

คนในชุมชนก็ได้เริ่มพัฒนาตัวเองขึ้นมา บ้างทำบัญชี บ้างเข้าอบรมต่าง ๆ ป้านาเองก็เรียนรู้นิสัยคนในชุมชนเพื่อแจกจ่ายกระจายงานให้เหมาะสมกับคนในชุมชน ได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สร้างกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเพื่อให้ชาวบ้านได้กู้ยืมเงิน สร้างพฤติกรรมการเก็บออมให้คนในชุมชน สร้างสายสัมพันธ์ให้ทุกคนได้มีสิ่งร่วมกันอยู่เน้นการปลูกฝังวิถีชีวิตที่ดีให้กับเด็ก ๆ เพื่อสร้างนิสัยและความเคยชินที่ดีเพื่อส่งต่อไปยังรุ่นต่อไป ไม่เอาเงินมาเป็นตัวตั้งในวิถีชีวิต

ปัญหาของการมาถึงของความเจริญที่เกิดขึ้น ถึงแม้ว่าจะนำความสะดวกสบายหลายอย่างเข้ามา แต่เรื่องการอนุรักษ์เอาไว้ของการทำเกษตรนั้นก็ขาดไปไม่ได้ ที่ลาดหลุมแก้วนั้นยังคงมีพื้นที่สีเขียวอยู่ แต่หากมีเรื่องของทางด่วนเข้ามา ผวนกับเรื่องการเปลี่ยนมือของที่ดิน การขายที่เพื่อไปทำโรงงาน และเรื่องของแรงงานชาวต่างชาติ (พม่า) ก็ได้หลั่งไหลเข้ามาในพื้นที่ที่จะเกิดปัญหาหากกับคนในพื้นที่เดิม ป้านามีความเห็นว่าจะให้เป็นการแยกโซนไปเลย ส่วนที่อำนวยความสะดวก ความเจริญ โซนโรงงาน แยกกับโซนทำสวนทำนา โซนธรรมชาติ ปัญหาเรื่องที่ดินที่ไม่ใช่ของคนไทยอีกต่อไปนั้นมีมาตั้งแต่ช่วงพืชเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง แต่ป้านาต้องการที่จะเก็บพื้นที่ส่วนนี้เอาไว้ แหล่งอากาศบริสุทธิ์ แหล่งทำงาน ทำเงิน พื้นที่ที่บรรยากาศดีที่อยู่ใกล้กรุงเทพฯ ไม่ต้องไปไกล ๆ การใช้ชีวิตในวิถีชาวบ้าน ให้คนเมืองที่อยากหนีสังคมเมืองได้ออกมาใช้ชีวิตอย่างสงบ โดยอาจจะเก็บค่าเช่าขายเป็นรายหัวเพื่อให้มีรายได้เข้าชุมชนนั่นเอง

คุณจิรพันธ์ สมประสงค์

อดีตครูโรงเรียนคณะราษฎรบำรุงปทุมธานี และบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม พ.ศ. 2545 สาขา
มนุษยศาสตร์

สัมภาษณ์วันที่ 14 กรกฎาคม 2560

สถานที่สัมภาษณ์ที่ ชั้น 3 อาคารพัฒนาเกลอริ มหาวิทยาลัยรังสิต

จริง ๆ ผมก็เติบโตอยู่ในปทุมธานี อยู่ที่บ้านกลาง แต่คุณพ่อเป็นข้าราชการทหาร เพราะฉะนั้นจะทำงานมีบ้านพัก จะย้ายบ่อย ผมก็ย้ายตามมาอยู่ที่บางเขน แล้วก็มาเรียนจบมัธยมที่วัดพระศรีมหาธาตุ ญาติพี่น้องที่อยู่ปทุมธานี ก็ยังไปมาหาสู่กันอยู่ ผมก็จะซึมซับรับทราบกับสภาพแวดล้อมที่เป็นชนบท ที่เป็นลำน้ำ ที่เป็นเรือ ที่เป็นธรรมชาติ ริมน้ำเก่า ๆ ได้เยอะ ซึ่งผมจะกล่าวต่อไปว่า ธรรมชาติริมน้ำมีอะไรที่ผมยังจดจำได้บ้าง พอเรียนจบจากวัดพระศรีฯ ผมก็ไปมาอยู่ระหว่างปทุมฯกับบางเขน แล้วก็ไปต่อที่ระดับสูงขึ้น ถ้าเรียกก็เป็น ปวช. มีวิชาครูก็คือ ปมช.ที่ช่างศิลป์ ให้วิชาครูดิฉันไว้แล้วก็ไปต่อเพาะช่าง เป็น ปมช.เพาะช่าง วิชาครูประถมศึกษา แล้วก็สู้อุดมศึกษา ได้ไปต่อที่ประสานมิตรฯ สายศิลปะ ก็ก้าวเข้าสู่ครูตั้งแต่วัยแรก ๆ ตอนเราก้าวเข้ามา 20 ต้น ๆ เราต้องไปฝึกสอนเป็นครูแล้วไง เราก็เลยรู้สึกว่ามันจะก้าวเข้าสู่เส้นทางความเป็นครู คือ พูดยุติคนเค้าได้รู้ได้เข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ของศิลปะวัฒนธรรมประเพณี มันก็เลยเป็นจุดที่ผมเริ่มก้าวเข้าสู่สายครูตลอด จากนั้นก็สอบบรรจุเป็นครูก็มาอยู่ที่ปทุมฯ เลข สัก 3-4 ปีผมก็ไปเรียนต่อโบราณคดีที่ศิลปากร จบก็กลับมาทำงานที่โรงเรียน ในขณะที่เริ่มเป็นครู ผมก็ยังให้ความสนใจ อยากจะเรียนรู้และเข้าใจ สภาพแวดล้อมท้องถิ่น ประกอบกับที่ได้ข้อมูลทางวิชาการรูปแบบการเรียนรู้เรื่องของภูมิปัญญา เรื่องอะไรต่าง ๆ มันมา สนุกกัน แล้วก็เริ่มถูกใจ ชอบ และเริ่มศึกษาปทุมธานีตั้งแต่นั้นมา ก็น่าจะประมาณปี 2522 ผมจบครู 2521 พอ 2522 ผมก็เริ่มไปในที่ต่าง ๆ ในปทุมธานี ไปศึกษาแล้วก็ไปหาผู้รู้ อาจารย์ท้องถิ่น และที่ผู้รู้ทั้งหลาย ๆ คน ตอนแรกคิดว่ามันหนัก พอตอนหลัง พอเราไปเรียนทางโบราณมา มันก็เป็นเรื่องธรรมดา มันเป็นเรื่องที่เราจัดระบบได้เลย พอเราไปนี้ เราจะพาดารามเมตรอะไรของเราไปเสร็จ เราจะถ่ายรูปจะอะไรอย่างนี้มันก็จะสนุกกัน มันก็เลยได้จัดระบบชีวิตในเรื่องนี้ได้ค่อนข้างแน่นและดี พอต่อมาเกษียณแล้วก็เลยไม่เห็น เห็นแต่อย่างนี้ ๆ ใจ ก็เลยพยายามจะออกในแง่มุมที่อยากให้คุณรุ่นหลังได้รู้ แล้วคนที่คิด ตามเพจก็จะเป็ลลูกศิษย์ผมทั้งนั้นเป็นส่วนใหญ่ อันนี้ก็เป็นชีวิตสั้น ๆ

ชีวิตในวัยเด็กในปทุมฯ สภาพแวดล้อมก็ไม่ค่อยเปลี่ยนแปลง ในความคิดผมเองเลย ในสายตา มันเปลี่ยนเพราะลำน้ำ เมื่อก่อน น้ำมันจะไม่มากอย่างนี้ ที่นี้เราพูดไปไม่ดี เพราะว่าเราจะไปบอกว่า รูปแบบของภาพของวัฒนธรรมเปลี่ยนเพราะเขื่อนไม่ได้ไม่ถูก เพราะว่ามันต้องขึ้นของมันไปเรื่อย ๆ ตามยุคตามสมัย ก็หลังจากสร้างเขื่อนนั้น เปลี่ยนสภาพไปเลย เมื่อก่อนนี้ น้ำในเจ้าพระยา ถึงแถบเมืองขึ้น ไปถึงสามโลกนะ ข้ามได้ คนท้ายสามโลกนี้ไม่ต้องไปเที่ยวพัทยา ไม่ต้องไปเที่ยวชลบุรี ลงไปลุยหาทรายด้านล่างเหมือนกับแม่น้ำปิง ดูเข้าไปในเว็บ เข้าไปในภาพแม่น้ำปิง มันจะเป็นร่องน้ำ เป็นทราย เป็นลำราง ภาพนั้นเลย ก็บอกว่าสามโลก ไปถึงบางไทรที่มาตั้งศูนย์ศิลปาชีพฯ เมื่อก่อนยังดูทรายอยู่เลย แล้วก็โล่ง ๆ ๆ เพราะเขาคุดอะ การคุดทรายแล้วก็เปลี่ยนสภาพเนี่ย เขาเรียกอะไรนะ แถวบางไทรหายไปเยอะนะ ของดี ๆ ที่บางไทร ที่วันนี้เราไม่มีแล้ว เกาะนี้หายไปทั้งเกาะ ที่เป็นวัด เป็นเจดีย์หายไปเลย เพราะว่ามันเป็นภูเขา

ทราย เป็นเนินทราย พอแบบนี้ทางศูนย์ศิลป์ปาชีฟฯ เขาขอลอย เกาะตรงนี้เขาเรียกลานเท หายไปแล้ว ไม่มี ลานเท หายไปเลย จากวัยเด็กที่เป็นภาพติดตามา แล้วก็เติมตรงนั้นนิดนึง ไอ้ตอนที่น้ำยังไม่เปลี่ยน ถ้า น้ำ ยังไม่เปลี่ยน การขึ้นลงของน้ำ ก็จะขึ้นไปตามฤดูกาล เวลาหน้าแล้งจริง ๆ มันข้ามได้ แล้วก็ริมตลิ่งนี้ ต้น ลำพูมี เพราะน้ำกร่อยมันขึ้นถึง ปลาตีนมี ปูแสมมี ต้น โกงกางมี ปลาตีนนี่เห็นเลย ทุกวันนี้ เมื่อปีที่แล้ว ก็ ยังต้นเตี้ยอยู่ไง ปลาพา 5% ขึ้นมา แล้วเป็นเรื่องธรรมดาแล้ว แล้วบอกว่าทุเรียนนนท์กร่อย มีน้ำกร่อยช่วย นะ ยุคโบราณนะ เรามองว่ามันเป็นของชั่วร้ายนะ น้ำกร่อยน้ำเค็ม ผมว่ามันจะขึ้นเลยไปด้วยสิ ไปถึง โนน แล้วถ้าไปเทียบที่เราเรียนรู้มา น้ำทะเลก็เคยขึ้นถึงนครสวรรค์นะ สระบุรี ไปได้หมด ไปเจอหอยแครงใน ถ้ำแถวเมืองตาก มันก็ขึ้นไป โนน เมื่อหลายร้อยปีอะไรก็ว่าไป เพราะฉะนั้น สภาพเก่า ๆ นี้ในเด็ก ๆ ก็จะ เห็นพวกนี้ ที่วันนี้มันเปลี่ยนแล้วก็หายไป ค่อนข้างเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงสำคัญของเมืองปทุมธานีที่ประทับอยู่ในใจ ในตัวพื้นที่ การเปลี่ยนแปลงสำคัญ ก็คือ รูปแบบของการจัดวาง สาธารณูปโภคต่างๆ มันเริ่มพัฒนาแล้ว มันเริ่มเข้ามาแบบที่เขาไม่มองว่า มัน จะทำให้มีอะไรเสียหาย เช่น ถนนไฮเวย์ที่เราเรียกว่า อุดรธยา อะไรทำนองนั้น ภูมิปัญญาตัดลำคลอง ประมาณเป็น 10 คลอง ใส่ออกให้ บางคลองก็ทำเป็นช่องให้ดีเลย ทำอ้อจู้ เป็นช่องทับไปเลยเป็น 10 คลอง แล้วที่สำคัญคือ ตัดแม่น้ำสายเก่า ซึ่งเดี๋ยวนี้พูดแล้วก็คงไม่กินแล้ว มันก็จบไปแล้ว แม่น้ำสายเก่าที่วังคด แม่น้ำสายเก่าที่วังคดลงมาแล้วมันจะเลี้ยวเข้าไปเกือบไปตัด ม.ธรรมศาสตร์ แล้วมันก็จะคดโค้งเป็นรูป กระจเขามู ตัดออกเกือบถึงนี้แล้ว ไปออกวัดศาลเจ้า เป็นหมื่นไร่ ยี่สิบโลได้ ผมก็ยังบอก อดต. ทำกระจเขามู ของท่านตรงนี้ ให้เป็นบึงกระจเจ้า ถ้าทำ ทำได้จากเล็ก ๆ ก่อน เพราะว่าผ่านไปโน้นจะมีบ้านศิลาปิ่น ครู ไพบุลย์ ชูจันทร์ บ้านสรสุดา มีอีกหลายคน ทำเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยจีจรรย์าน เพราะถนนมันเล็กอยู่แล้ว เพราะเป็นถนนในหมู่บ้าน ที่นี้ภาพที่เปลี่ยนก็จะเป็นตัวนี้ ที่ผมหนักใจมาก ๆ นะตอนนี้ เพราะว่าตอนนี้ยังไม่ทำ ผมเข้าไปวัดกระพัง เข้ามอเตอร์ไซด์เข้าไป มันไม่มีถนน แล้วก็ไม่มีพระอะไรอยู่ ก็ไปเปลี่ยนชื่อ กับอาจารย์ทองคำ เป็นวัดตะพัง ภาพที่สองที่เปลี่ยนสายชนิดหนึ่งก็คือ การสร้างเตาเผาขยะ ที่เขามาตอนนี้ มัน ไม่เหมาะเลยกับกลางกระจเขามูตรงนั้น ขณะนี้ที่เขาโถงเอาแล้วละ นี่ก็เป็นอีกจุดหนึ่ง จุดเปลี่ยนที่ผมคิด ว่า ความเจริญมันไม่น่าจะดี ไม่มีใบรับประกันว่ามันจะไม่ซึมลงคลองประปา เพราะมันห่างคลองประปา ประมาณกิโล เขาก็รับรู้รับทราบดี

ข้อดีก็คือ มันดูเจริญ มันดูพัฒนา มันดูเข้ากับคนในยุคนี้ เข้ากับวิถีชีวิตของเขา เขาต้องการ ความ รวดเร็ว ความสะดวกสบายมาก ๆ มันก็ดีสำหรับเขา แต่พอดีเราเกิดมานานเกินไป มันจะเห็นการ เปลี่ยนแปลงของมันตลอดเวลา มันก็จะไม่เข้ากับความรู้สึกของเราที่เราเรียนรู้ศึกษาและรักในสิ่งที่มันเป็น เดิม ๆ ของมัน เขาจะพยายามทำยังไงก็ตาม ให้มันเป็นคำตอบที่ว่า อีกหน่อยเป็นยุคของคนชรา แต่เขาไม่ ได้ดูแลด้านจิตใจว่าจะเป็นยังไง คนเก่าเดี๋ยวเขาก็ตายไปแล้ว เดี่ยวมันก็จะลึบไปแล้ว เพราะเด็กใหม่ไม่รู้ จัก ไม่มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ และที่มีหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามา เขาไม่เคยมาถามคนเก่าคนแก่ เขาจะทำไป ตามเนื้อหนังสือ ทำไปตามเนื้อที่มีใครต่อใครเขียนไว้โนอะไรก็ตาม ผมเติมอีกนิด เมื่อก่อนไม่มีใครรู้จัก นกปากห่าง แล้วก็เริ่มรู้จักที่มาอยู่ วัดไผ่ล้อม เข้าย นกปากห่างวัดไผ่ล้อม แล้วในหลวงเสด็จด้วย และพระเจ้า โอปอลล์จากเบลเยียม เสด็จชมด้วย จากนั้นก็เสียบไปเลย จากนั้นมีหน่วยเกษตรคือหน่วยพิทักษ์สัตว์ไปตั้ง

ห้องเล็ก ๆ แบบว่าเป็นเพื่อเผยแพร่ เพื่อดูแล สร้างหอดูนก 2 ชั้นที่วัด ใฝ่ล้อม แล้วก็ไปสร้างโรงเรียนอนุบาล ให้คนใฝ่ล้อม แต่ปรากฏว่า ต้องสร้างโรงเรียนอนุบาล เพราะนกใฝ่ล้อมยุคนั้นเขาไปกับไซบีเรีย ไม่ได้อยู่กับเราตลอด รุ่นนั้นยังเป็นนกไม่ติดประเทศเลย พอช่วงจะไปในี่เขาไม่สนใจ ลูกเขาหอรอก เขาก็ทิ้งเลย ลูกก็จะร่วงลงมา แล้วเขาก็จะไปส่งกรงอนุบาลไว้ เขาก็เลยเรียกโรงเรียนอนุบาลนกใฝ่ล้อม ถ้าปล่อยให้ ตกมาแล้วเดินอยู่นั้น ตะกวดกินหมด นี่ก็เป็นแบบนี้ จากนั้นก็ไม่ได้สนใจใยดีอะไร แล้วก็หายไปจากหัวใจ เพราะวัดตัดต้นไม้ขยายพื้นที่ ก็มีผู้รู้เข้าไปติ ไม่ได้นะท่าน ก็สร้างต้นไม้เป็นปูนซิเมนต์ สร้างเงาให้อยู่แต่ นกก็ไม่อยู่ จากนั้นนกวัด ใฝ่ล้อมก็พัฒนา ตัวมันเอง นกปากห่างก็มาทางเม่น ออกไปทางอ่างทอง ออยุธยา เพราะอาหารเขากินหอย เวลาที่สืบคลานไป ต่อมาไม่กลับแล้ว อยู่ไม่เป็นที่ บินไปบินมา นกใฝ่ล้อมยังเสีย กิจกรรมของตัวเองไปเลย เพราะพวกอย่างนี้เลย อันนี้ก็เป็นจุดหนึ่ง มันก็ดี มันก็เลว ผมพูดปนไป ผมจะไป แยกก็ลำบาก การมีส่วนร่วมและการเข้าใจให้ลึก ๆ ลงไปของสภาพพื้นที่ปทุมธานี คุณจะสร้างแหล่งเรียนรู้ นะถูก แต่คุณอย่าไปปลุกส้ม เพราะเขาได้พิสูจน์แล้วว่าดินมันเปรี้ยว ปลุกไม่ได้ร่วงหมด ตายซากร่วงไป แล้วคุณก็ไม่ยอมรับ เรื่องดิน คุณก็ไปบอกว่าบรรยากาศใกล้โรงงาน ตอนนั้นรุ่งมาก ต้องมีเสื้อส้มประจำ จังหวัดเลย มีการแข่งเรือส้ม มีนักวิชาการท้องถิ่นทำเครื่องพ่นไอน้ำให้ไร้ส้มได้รับรางวัล เพราะเขาพ่น ด้วยแรงดันลมออกข้าง เรื่องส้มมันดูเพอร์เฟกมาก แต่มันไปมันเอง มันยืนตายซากเอง ลูกออกมานิดเดียว มันก็ร่วง ๆ หมด ดับไปเสีย ๆ ต่อจากนกสะกัน ดับไปเสีย ๆ เพราะว่ามันไม่ลึกลงไปให้ชัดเจนไง ทุกวันนี้มาปลุกแก้วมังกร ฟรั่งไร้เมล็ดก็ไม่บูม ไม่ได้โคเคน ไม่ได้ซัดออกมาเลย การศึกษาให้ถ่องแท้ ให้ลึกซึ่ง ชุมชนต้องมีส่วนร่วมมาก ๆ หากดูร่วมให้ได้ อำเภอเมืองนี่นั่งเพราะมันเป็นเมืองน้ำ แต่ข้างนอก ริงสิต อะไรนี้ เจริญกว่า เพราะมันเป็นถนน ทางผ่าน ความเจริญ สรรพสินค้า ห้างตลาด มันก็จะมาอยู่ถนนหมด ในอำเภอเมืองก็ยังมีแต่จุดเล็ก ๆ มีห้างอยู่แห่งหนึ่ง แล้วก็แก้นั้น นั่งเลย แล้วก็พื้นที่ในอำเภอเมืองมันมี ประวัติความเป็นมาของมันว่า ร.6 เว้นคืนที่ตั้งเมืองทั้งหมด แล้วก็ซื้อยาวตั้งแต่วัด โสภ มาถึงวัดหงษ์ กว้างหลายร้อยไร่เป็นรูปสี่เหลี่ยม ทุกวันนี้ก็เป็นที่ทรัพย์สิน แล้วก็สร้างเมืองใหม่ สร้างศาลากลาง สร้างศาล สร้างสถานีตำรวจ มันก็เลยเป็นเมืองแปลก ๆ ที่อื่นเข้ามาไม่ได้ จะมีร้านรวงก็เลยต้องออกไปข้างนอก เพราะ ฉะนั้นนี่ก็เป็นตัวหนึ่งที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงการเจริญถูกแซ่แข็ง ความจริงแยกปทุมวิไลน่าจะมีแลนด์มาร์ค หน้าตาของปทุม ตั้งอยู่ตรงนั้น ศาลากลางก็เพิ่งสร้าง ปทุมวิไลเองก็เพิ่งย้าย 20 กว่าปีนี่เอง ผมถึงบอก ตัว แลนด์มาร์คนี้สำคัญ แล้วก็ยังมีมา รุ่นหลังนี้ ไ้ไ้รุ่นที่จะทำให้ดัง ๆ ปทุม 200 ปี เปลี่ยนชื่อเมืองมันก็ยังไม่ใช่ ในฝั่งผมเห็นเขาจะสร้างหอบัว หน้าอำเภอริมน้ำ แผนอย่างนั้น พอเสร็จเหลือเล็กน้อย ล้มเลิกไป คนที่จะเข้าไปก็เหมือนกัน แวะกันมากกว่า มันเลยไม่ใช่ไง มันเลยนั่งอยู่อย่างนี้มานานแล้ว อันนี้เป็นความลับ ที่นี่มี 2 ชั่วโมง คนที่ดูแลในกลุ่มที่พูดบอกพื้นที่ทั้งหมดมันเป็นของเทศบาล ถ้าพูดกันก็คือเขตของหาญสวัสดิ์ ส่วนเขตจังหวัดทั้งหมดก็เป็นของ อบจ. เป็นคุณชาญ พงษ์เพชร ทั้งหมด วิถีสังเกต ก็ให้ดูวันจัดงานใหญ่ ๆ เช่นวันลอยกระทง จะมีจัด 2 ที่ คือจัดแบบเทศบาลริมน้ำ กับจัดแบบอบจ.อีกทางหนึ่ง งานใหญ่ ๆ เขาจะเป็นแบบนี้ เขาจะมี 2 งานแยกกันอยู่ ถ้ามองในแง่การเมืองก็มีผลเยอะเหมือนกัน

ในอนาคตมันจะค่อย ๆ เป็นปรอทที่ลดลงเรื่อย ๆ และมันอาจจะนั่งอยู่ที่ค่อนข้างต่ำ มันไม่หายไปไหนหอรอก มันจะยังมีอยู่ วัฒนธรรมวิถีมอญวิถีอะไรก็ยังมีอยู่ แต่มันจะลงมาแล้วมันก็จะนิ่ง ๆ ของมัน ไม่สามารถทำอะไรได้เลย เท่าที่ผมอยู่มาและก็ดูมานาน เช่น ประเพณีวัฒนธรรมที่คุณคุยว่าคุณเป็นมอญ คุณ

จะมาเล่นสระบัวคุณทำก็ได้แค่วิว คุณจะมาเล่นประเพณีมอญมันก็แค่แสดง คำนี้ผมพูดไม่ได้ในที่ประชุม แต่มันก็แค่คนในที่ประชุม คนข้างนอกมันไม่ทำ เหมือนกับที่คุณ ทำตลาดน้ำชาวบ้านไม่ออกมาหรือชาวบ้านไม่ต้องการขาย คุณจะไปทำตลาดน้ำ มันก็ไม่ได้ยุติ อีกตัวหนึ่งที่มันเป็นตัวพิสูจน์ก็คือ การตัดบาตรพระลือ ที่คุณคุยว่ามีที่นี้ ก็มีเกิดที่นี้จริง เกิดที่วัดแจ้งจริงมีประวัติจริง แต่การตัดบาตรพระลือทุกวันนี้ เขาเอาใส่รถแล้วนะ ขอมรับมัยละ มันเปลี่ยน แล้วคุณจะถูกขึ้นมา หมายถึงว่าผู้ใหญ่ผู้มีบุญบารมีอย่าลุกขึ้นมา ค่ำว่า มิ่งไม่รักษา ประเพณี เห็นมัย มันจะค่อย ๆ ลงมาแล้วไปของมันเอง ถ้าเป็นที่อื่น ผมมองแต่เทียนมัน จะหยุดแค่นี้มัย ปีหน้ามันจะใหญ่กว่านี้มัย มันจะใหญ่ออกไปอีกมัย เห็นมัย มันถูกแซ่แข็งแล้วจะไปเอง มันออกมามันก็จะได้ครั้งเดียว แล้วก็คนมันไม่มาต่อให้เรา คุณเป็นคนทำเดี่ยวคุณก็ไปแล้ว มันไม่คงที่ของมันอยู่ สมุทรปราการไม่เห็นเขาต้องนั้นนี่ เขาก็อยู่ของเขาไป พวกประเพณีต่าง ๆ เขาก็ยังทำอยู่ ผมก็ว่ามันแปลก ๆ อยู่นะ แต่ถ้าคุยกับคนปทุมฯ ก็จะอยู่นี่มันเอาของเราไป มันไม่ใช่ อยากให้ที่นี้คิดและทำอย่างนี้ แต่ไอ้คนที่นี้ก็จะพูดเขาไป และคนที่นี้ซึ่งจะบอกว่ามาก่อนนนท์ ไม่ใช่ มานนท์ก่อนแล้วถึงมาที่นี้ ต้องอ่านประวัติ บางที่อ่าน ประวัติแล้วเข้าข้างตัวเอง ไม่ได้ ต้องอ่านและต้องยอมรับและใช้เวลาให้ดี ๆ จะต้องดูก่อนว่าอะไรดีอะไรจะขึ้นมาสูง เพราะว่าทุกวันนี้ นะ หมายถึงว่าระดับผู้ว่า ระดับทีมใหญ่ ๆ ที่อยู่ในจังหวัดจะจัดงาน สมมุติจะจัดงานพื้นฟู วัฒนธรรมประเพณีหรืออะไรของปทุม หรือจะจัดงานของดีเมืองปทุม จัดที่เซียร์ จัดที่ฟิวเจอร์ รู้สึกทุกปี 4-5 ปีมาแล้วนะ ก็จัดที่นี้ ก็เป็นรูปการออกร้าน เป็นงานกาชาดแล้วที่นี้ผมก็เคยไปครั้งสองครั้ง ตัวเองแกไม่โดดเด่น แกไปเอาเหล่าไวน์มา มาออกร้าน แล้วมันเป็นของดีอะไร มันก็เลยเหมือน คนมองโลก 2 ยุคที่แตกต่าง คุณจะเล่นเรื่องไหน คือจะเก่าก็ไม่เก่า แล้วก็ไปเอาแนวนี้แหละ ใหม่ ๆ ทำดอกไม้ ทำเรือ ทำอะไร ทำโอง ดินเผา ที่เอาผ้ามาประยุกต์ ซึ่งตรงนี้ผมก็ไม่ค่อยเข้าใจ มันก็เป็นส่วนหนึ่งที่มันจะคอยดึงทุกเรื่องที่มันไม่พุ่งขึ้นไปหาจุดอื่น ที่แท้จริง หรือเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ที่แท้จริง เพราะตอนนี้ไม่มีนะครับนิตินึงการเปลี่ยนแปลงของปทุมนี้เกิดจาก ชาติพันธุ์ใหม่ที่เข้ามาด้วย อย่าไปพูดมาสมุทรสาครหรืออะไรนะ ที่นี้มากจะตาย ตลาดไทเป็นหมื่นเป็นแสน

คุณฉวย กาแหวนาค

ประธานอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน จ.ปทุมธานี

สัมภาษณ์ 3 สิงหาคม 2560

สถานที่สัมภาษณ์ ศูนย์ประสานงานจิตอาสาพระราชัฐ ถนนเทศบาลบำรุง อำเภอบางปรอก จังหวัดปทุมธานี

ประวัติเดิมก็คือแม่บ้านธรรมดาที่เป็นคนที่อยู่ชุมชนบางปรอก อยู่ที่นี่มา 40 กว่าปี ไม่ได้เกิดที่นี่ เกิดนอกชุมชน แต่ย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนกับครอบครัว ตอนที่อยู่ชุมชนบางปรอก เราเริ่มอยู่ตั้งแต่ขณะที่ตัวเราเองเรียนหนังสืออยู่ ซึ่งจะไปเรียนที่ดุสิตพาณิชยการ จบแค่ปวช. แล้วพอจบก็ทำงานที่กรุงเทพได้ 2 ปี แล้วก็กลับมาอยู่ที่บ้าน โดยช่วงนั้นหางานยาก ก็เลยกลายเป็นแม่ค้าไปเลย ขายของตามท้องตลาดนี้ละค่ะ ไปเรื่อย ๆ จนแต่งงานมีครอบครัว

เริ่มแรกสามีเป็นคนชุมชนบางปรอกเพราะเกิดที่นั่น แล้วเขาก็เป็นคณะกรรมการชุมชนบางปรอกด้วย เขาเป็นคนที่พัฒนาเรื่องของชุมชน แต่เป็นคนไม่ค่อยพูด ก็จะเข้าไปกับสามีเวลาที่มีประชุมคณะกรรมการ เราก็จะเข้าไปนั่งฟัง เราก็เลยขัดหูขัดตาเวลาเราเข้าไปร่วมฟัง เราเสนอแล้วเราไม่ได้ ก็ได้แต่ให้แฟนพูด แต่แฟนไม่พูด บอกว่าทำโน่นทำนี่ เสนอนี้สิ เขาก็ไม่พูด ที่นี้คณะกรรมการหมดวาระ 2 ปี เราก็บอกแฟนว่า ตัวเราเองอยากจะเข้าไปเป็นคณะกรรมการบ้าง แฟนก็พูดว่าเข้าไปสองคนไม่ดีหรอก เขาก็ไม่เล่น เราก็เข้าไปเล่น เข้าไปเป็นคณะกรรมการเข้ามาแล้วตั้งทีมเลย ซึ่งเราไม่เอาทีมเก่า ขณะที่เราเริ่มเล่นชุมชนใหม่ ๆ อายุเรายังไม่ 40 ปี ก็เอาคนรุ่นเดียวกัน เพราะว่ารุ่นแฟนเป็นรุ่นที่มีข้าราชการเกษียณเยอะมาก แล้วก็พูดยาก ผลสรุปแล้วมันก็เลยมีการแข่งขันกัน รุ่นพี่ซึ่งเป็นรุ่นที่วัยรุ่นเยอะผลสรุปทีมเราก็ชนะมา นั่นคือจุดเริ่มต้นของการทำงานชุมชน เข้าทำงานชุมชนประมาณปี 43 ที่เป็นประธานชุมชนเริ่มการพัฒนาเลย ปัญหามันก็เกิด เพราะเราทะเลาะกันแล้ว ข้าราชการเกษียณจะไม่ให้ความร่วมมืออะไรเลย เขาบอกว่า คุณอยากเป็นคุณก็ต้องทำเอง

ปี 43 เป็นปีที่วุ่น ๆ เยอะ เพราะเราเข้ามาเป็นใหม่ ๆ การทำงานอะไรต่อมิอะไรเราก็ต้องเรียนรู้ ในระยะแรก ๆ ก็ไม่ได้รับความร่วมมือเท่าไร เราก็ต้องลงมือเอง แต่พอคิดว่า เป็นคนอยากทำงานให้ชุมชน ใหม่ๆที่ไม่มีเงินเดือน แล้วเงินก็หายากมาก จุดแรกที่ทำงานก็คือ พยายามหาของเล่นให้เด็ก ซึ่งเงินก็ไม่มี ตัวเองก็ไม่ได้อยู่ในฐานะที่จะซื้อของแจกได้ เพราะว่าในตอนนั้นลูกก็ยังเล็ก ๆ อยู่ 2 คน ฐานะไม่ได้ดีเท่าไร ผลสรุปก็เลยเดินทางไปขอ ส.ส. แต่ความที่เขาไม่รู้จักรัก ไปขอเขาก็ให้มา ผลสรุปก็คือ ใช้คณะกรรมการที่เป็นหนุ่ม ๆ สาว ๆ นี่แหละ ไปซื้อเศษเหล็ก แล้วมาช่วยกันอีก ช่วยกันทำอะไร ใช้ต้นไม้ที่นั่นละ ซื้อเชือกมาโหน ซื้อสาดน้ำมันให้ ทำกระไดรด ก็ได้ 3-4 ชั้น พอได้แล้ว มันก็เริ่ม ๆ ปลาย พอปี 44 เราก็เริ่มทำงานแบบมีเป้าหมาย เพราะเราไม่มีตั้งค์ในการพัฒนาชุมชน เทศบาลจะมีการประกวดชุมชนทุกปี ทุกปีเราจะไปคนที่ศึกษาข้อมูลในการประกวดว่า 9 ข้อของการประกวด เราต้องผ่าน เราต้องเตรียมอะไรบ้าง ผลสรุปตั้งแต่ปี 44-50 เราได้รางวัลที่ 1 ตลอดมา เพราะว่าเรามีทั้งเรื่องพัฒนาสิ่งแวดล้อม เพราะคลองเราก็รณรงค์ทุกวันสำคัญ เรื่องศาสนาเราก็มีการล้างโบสถ์ ไม่ว่าจะวิสาขบูชา มาฆะฯ ก่อนจะเวียนเทียน เราก็

เอาคนมาล้างโบสถ์ เรื่องกลุ่มอาชีพ ก็พยายามให้ทุกกลุ่มรวมตัวรวมกลุ่มกัน แล้วก็ทำอาชีพค้าขาย ทำอะไรกัน ทำให้เราได้เงิน ปีละหมื่นๆ เมื่อก่อนมันไม่มีเงินจากอันไหนเลย จนมาถึงปี 50 นี้ ถ้านอกนั้นเราก็ต้องหาคืนรนเอาเอง เราก็จะวางไว้เลย ปีนี้จะซื้ออะไร ปีนี้จะทำอะไร ก็วางกันไว้เลย เมื่อก่อนจะต้องใช้เงินแบบนั้น ถ้าเกิดว่า เราอยากจะได้อะไรสักอย่าง ก็เขียนหนังสือแล้วขอบริษัท ซึ่งจะได้ขอเทศบาลมากมาย เอกชนเขาจะให้เราง่ายกว่า ซึ่งจะไปเทศบาลมันยุ่งยากมาก

ปี 47 เริ่มทำกิจกรรมมากขึ้น ปัญหาอะไรมันเริ่มคลาย เราก็อยากจะทำกิจกรรมให้เด็กๆมากขึ้น ก็เลยมาสร้างเรื่องห้องสมุดเรือ ก็ทำเรื่องไปที่เทศบาลนั้นแหละว่าจะขอให้ชุมชน อยากทำห้องสมุดจะมีงบให้เรามั้ย เทศบาลบอกไม่มีอะ ถ้าจะให้ชุมชนบางปรอกชุมชนเดียวนี้ มันก็ต้องให้อีก 23 ชุมชน เพราะฉะนั้นไม่มีโครงการแบบนี้ ไม่มีก็ไม่มีอะไร เมื่อก่อนคลองชุมชนบางปรอกเป็นคลองที่มีเรือจมน้ำอยู่นานแล้ว เป็นเรือ 12 วา เป็นเรือไม้สัก เราก็ไปลากมา ขณะที่สร้างตอนนั้น สะพานแม่น้ำเจ้าพระยานี้ยังไม่สร้าง เราก็อ้อมรอบ 10 ต้น แต่ก็อ้อมไม่ขึ้น เขาบอกเราไม่ได้ไปขอขมา เราก็จัดรูปทำพิธีเสร็จก็ดึงขึ้นมา เสร็จเรียบร้อยไม่มีเงินสร้างเรือหรือ มันจะทำยังไงให้มันเป็นห้องละ ก็มีคนเสนอว่าตั้งผ้าป่าสิ เราก็บอกว่าเวลาเราเก็บเงินปัญหาจะเกิดเยอะแยะ ชาวบ้านไม่ค่อยรู้ก็ชอบว่าเรา อีกอย่างเราก็ไม่รู้ว่าจะพอสร้างริเปล่า เราก็กลัวว่าเอาเงินเขามาแล้วเดี๋ยวสร้างไม่เสร็จ ถ้าเสร็จซ้าก็ปัญหาเกิด ผลสรุปก็ไปเจอวัดทางสามโลก เขาชอบแจกซองเป็นถุงปุ๋ยสีน้ำตาลให้กับชาวบ้านแล้วก็ทำบุญเหมือนการจับสอยดาว เราก็ไปปลุกเขามาเลยไปซื้อถุงปุ๋ยแจกตามบ้าน 120 คริวเรือน แล้วก็คณะกรรมการ 15 คน ก็เอาไปแจกตามโรงงาน อย่างที่ทำงานเป็นแม่บ้านที่โรงเรียนพี่ก็เอาไปแจกครูทุกคน พอถึงวันเก็บของมัน ได้มากซะกว่าที่เราแจกซอง 100 นึงอีก สมมุติว่าเราไปขอผ้าป่า เขาก็ให้มาร้อยเดียวใช้มัย แต่ไม่ใช่ บางคนก็ใส่มาฆ่ามาเป็น โหล ใส่ น้ำส้มมาเป็นแพ็ค ในนั้นไม่มีตัวเงินเลยแต่มีของ เพียงแค่เราบรรยายเองว่า ของที่ท่านให้มาเราจะเอาไปทำสอยดาวเพื่อจะสร้างห้องสมุด ของเราเรียรายทั้งคนในคนนอกชุมชน แต่เวลาเราสอยดาวอยู่ใต้ต้นไม้ไทร ก็จะเป็นคนในชุมชน ใน 1 ชม. เราขายเบอร์หมด เราขายเบอร์ละ 20 บาท ผลสรุปห้องสมุดที่เราสร้างใช้งบประมาณไปในราคา 57,000 ที่เราหาได้ในวันเดียว เราก็ถือว่าเป็นการ โชคดีที่ช่วงนั้น เจ้าอาวาสท่านมาเป็นคนใจเมตตา เปิดห้องสมุดเรือให้ ช่วงนั้นคือช่วง 5 มาทำข่าวพอดี เพราะว่ามันเป็นเงินของคนชุมชนที่ช่วยสร้างกันมา มันไม่ใช่เงินของเทศบาลหรือภาครัฐที่เราไปขอมาเลย เป็นเงินชาวบ้านล้วน ๆ หนังสือเวลาไม่รู้จากที่ไหนนะ ใครที่ได้ข่าวตอนเปิดเรือส่งหนังสือมาเป็นกล่องๆเลยแล้วเราก็มาร่วมกันเรียง สรุกลงแล้วหนังสือเราก็ให้คุณยิ้ม แค่มื้อคุณยิ้มไปแล้วคุณรู้จักเก็บเท่านั้นเอง ไม่ต้องมีบรรณารักษ์ ในขณะที่เราคิดว่าทุกคนที่มอบหนังสือให้ เขามอบให้กับชุมชน ไม่จำเป็นที่เราจะต้องมานั่งเสียดคนดูแลหนังสือ ถ้าคุณคิดว่ามันไม่ใช่ของคนชุมชน คุณจะเอาไปก็เรื่องของคุณ ในขณะที่เรามีข้อตกลงกันอย่างนั้น ผลสรุปมันก็อยู่ได้ ในวันที่อาจารย์เข้ามาใจเมตตาให้ สร้างผ้าป่าให้ด้วย เราก็ได้ผ้าป่ามา 20,000 กว่าบาท ก็เอามาซื้อคอมฯ 2-3 เครื่อง มันเป็นของเก่า เพื่อให้เด็กมันหัดพิมพ์ แล้วก็พี่สอนน้อง คนไหนเป็นก็มาสอนน้องหน่อย เราก็ใช้วิธีอย่างนั้น แต่เสียดายที่ห้องสมุดนี้อยู่ได้แค่ 2 ปีกว่า ๆ คือเจ้าของที่เขาเกิดขายที่ มันเลยมีปัญหาเกี่ยวกับเรือ เรือก็เลยต้องใช้แรง กศน. ช่วยกันลากเลื่อน ๆ ไปไว้ที่บ้านที่ปรึกษา ถามว่าปัจจุบันก็ยังอยู่ แต่มันไม่ได้ใช้ประโยชน์ เสียดายเหมือนกัน พอมาปี 50 ก็ไม่ได้ใช้ประโยชน์แล้ว แต่ระยะเวลา 2 ปีมันคุ้มค่า หนึ่งคือได้อ่านได้เรียน แล้วแถมได้ต่อระเบียบไปข้างหลัง พอต่อระเบียบออกไปแล้ว ก็มีคนให้เครื่องดนตรีเก่า

ๆ พอมีเงินหมื่นนึงเราก็ซื้อมาเติม มันก็ได้เป็นวงดนตรีอีก ไล่ตั้งแต่ปี 45 มา ที่เราจับกลุ่มกันได้ มันทำให้ทุกอย่างดูมีความสุขในชุมชนนะ แต่อย่างว่าละ หนึ่งคือความเจริญเข้ามา สองเรื่องของการเมืองเข้ามามีส่วน

ปีที่ทำให้เรารู้สึกทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งจริง ๆ คือปี 48 เรือห้องสมุดก็เกิดแล้ว ทำให้มีข่าวมิตรแล้ว เกิดปัญหาน้ำเน่าเสียในคลอง ก็เกิดการแก้ไขปัญหาด้วยคนชุมชนอีก ไม่ใช่คนนอกชุมชนหรือไม่ใช่คนเทศบาลมาช่วย เป็นการทำที่เราลุกขึ้นแก้ปัญหาด้วยตัวเอง ปัญหามันเกิดจากการที่เขาปิดประตูน้ำข้างหน้า พอ น้ำไม่เกิดการถ่ายเทมาก ๆ น้ำก็เกิดการเน่าเสีย มันก็เกิดการร้องเรียน มีผลกระทบเราช่วงระยะหนึ่ง พอเดือนสองเดือนน้ำเน่าแล้ว มีกลิ่นแล้ว แต่จริง ๆ คนบางปรอกไม่ได้ใช้น้ำคลองนะ เพราะเป็นชุมชนที่ติดเมือง อาบก็อาบน้ำประปา น้ำคลองก็แก้ไขรดน้ำต้นไม้ แต่ก็ยังเดือดร้อน เพราะวากลิ่นไป พอกลิ่นมันกระทบถึงตัวเองนี่จะรู้สึกตัวเองอยู่ไม่ได้แล้ว มันเกิดการร้องเรียนตลอด ก็เลยต้องเริ่มศึกษาว่าจะแก้ปัญหาน้ำเน่าเสียยังไง ตอนนั้นได้รู้จักกับกับมูลนิธิชุมชนไท ซึ่งเป็น NGO พอตีเราไปดูเรื่องความเจริญเติบโตของเขตสามชุก ไปรู้จักคณะกรรมการสามชุกไปนั่งคุยกัน ประมาณปี 45 อันนั้นก็เพิ่งจะเริ่มโตตอนแรกเลย เขาก็บอกเขารวมตัวจากคณะกรรมการ เหมือนกับบล็อกเขามาแหละ แต่คนละปัญหา ปัญหาเขาเกิดจากตลาดเขาจะโล้เรือ แต่ของเราไม่ได้โล้เรือ แต่ปัญหาของเรามันเกิดจากอะไร ๆ อย่างนี้ ก็เลยเอามาปรับใช้ คล้าย ๆ ว่าเราจะลอกเลียนแบบจากสามชุกมา แต่เอามาใช้กับบางปรอก แต่มันคนละเรื่อง เพียงแต่ว่าเรามาแก้เรื่องวิกฤตน้ำเน่าเสียได้ ด้วยการแก้ปัญหาด้วยเราเองด้วยการใช้น้ำหมัก น้ำหมักทำคนเดียวก็ทำไม่ได้ ต้องทำทั้งชุมชน เพราะมันเททั้งคลอง ตั้งสี่ห้าพันลิตร เพราะฉะนั้นต้องยืมโอง ยืมน้ำอะไรทั้งหมด โชคดีอยู่อย่างที่ว่าตอนนั้นปี 48 ที่เราสร้างเรือก่อน พอสร้างเรือ สร้างสนามเด็กเล่นเนี่ย ก็เกิดการศรัทธาในตัวบุคคล มันก็เรื่องพุดง่ายขึ้น แต่ก็วัดดวงไป เพราะเราไม่รู้ว่าน้ำหมักมันจะแก้ได้จริงรึเปล่า เราไม่เคยพิสูจน์ แต่เวลาเราไปเรียนมา เขาก็บอกว่าทำได้ เราก็จะทำเลย เพราะฉะนั้นเราก็จะวัดดวงกับคนที่บอกกล่าวเรามา แต่เราก็ลองทำ สรุปมันแก้ได้จริง ๆ มันแก้ได้ก็เลยทำให้ชาวบ้านร่วมมือได้เรื่อย ๆ เพราะมันไม่ได้เททีเดียวแล้วหาย มันต้องเทถึง 4 เดือน ประมาณ 15 ครั้งต่อ 5 พันลิตร จำนวนเยอะมาก เพราะว่าถ้าไม่หายเราก็คงโดนค่าตั้งแต่ 5 พันลิตรแรกแล้วละ แต่เนี่ยเสียมันหาย แล้วก็ทำให้คนในชุมชนช่วยกัน พอมาปี 51 SCG เข้ามาพอดี เราทำต่อเนื่องเลยนะ พอเราแก้วิกฤตน้ำเน่าเสียได้ปุ๊บ เรามาทำบำบัดน้ำเสียต่อด้วยการเรียนรู้ เริ่มแรกเลยเราไปบล็อกจากเขามา เรื่องการบำบัดน้ำเสียนี่ เขาใช้ถังสี 20 ลิตร เขาชื่อจำแหวง เออ มันก็ดีเหมือนกันนะ น่าจะจังหวัดนนท์ฯ บล็อกเราก็แก้เรื่อย ๆ นะ จำแหวงเขาใช้กากมะพร้าว แต่เราก็มาแก้ปรับเรื่อย ๆ กลายเป็นชั้นทราย สูดท้ายแล้วแกมาเจอเรา แกก็บอกจะฟ้องเรา แกมาเจอเรา ออกงาน ออกบัญชีตนะ ไม่ได้ขาย เราแค่เชิญชวนคนทำ แต่แกจะฟ้องเรา เราก็บอกไม่รู้ ๆ กลับมาบ้านเราก็เลยเลิก ก็เลยมาเปลี่ยนใหม่ ทำชุดปูนซีเมนต์ ใซ้วงสี่มุมทำ ปรับหลายปรับ ตอนแรกทำระบบน้ำผ่านตรง ระบบชั้นกรอง ระบบทราย คือมีความเข้าใจจากเครื่องกรองน้ำไ้ว่าทรายมันควรจะใซ้หยาบละเอียด ๆ จนยับเลยอะ แล้วก็คือสู้อุดส่าห์ลงทุนซื้อของกาญจนบุรี จะมีทรายเบอร์ขาย ลองวิ่งไปแล้วซื้อเพื่อทดลอง แต่สุดท้ายมันเอามาทำจริง ๆ แล้วทำไม่ได้ ข้อผิดพลาดมันก็คือ ถ้าใส่มันตรง ๆ เนี่ยระบบมันตันเร็ว เพราะว่าทรายมันไม่ฟู เศษข้าวเศษอะไรก็ลงหมด ก็ติด ก็เปลี่ยนใหม่ ไม่ใช่ชั้นทราย มาใซ้ขยายชั้น ก็เลยใซ้เป็นตัวอิฐ สมัยก่อนไปบรรยายที่ไหน ๆ ก็บอกว่าถ้ามีอิฐอะไรก็แล้วแต่ มาใส่ชั้นกรอง อิฐ แล้วก็ถ่าน แล้วก็

เป็นชั้นกรวด สมัยก่อนไปไหนก็จะบรรยายอย่างนั้น แต่สุดท้ายจริง ๆ อีฐูที่ดีที่สุดคืออีฐูมอญ จะอีฐูกระเบื้อง อีฐูกระถาง อะไรพวกนี้ไม่ดีเลย อีฐูแม่จะเป็นอีฐูเหมือนกันแต่ไม่ดี เพราะว่าด้วยความชื้นซึบของมัน อีฐูมอญจะพรุนกว่า มีการเกาะของจุลินทรีย์ได้มากกว่า สุดท้ายเราก็ศึกษาได้แบบนั้นแหละ ทีนี้ก็เปลี่ยนการบรรยายใหม่ มาเพิ่มอีกอันคือระบบพักน้ำ ถ้ามีการพักน้ำสามารถแยกชั้นตะกอน ชั้นไขมันได้ ระบบชั้นนั้นจะมีอายุการใช้งานได้นานกว่า เราก็ใช้ระบบการศึกษาของการที่เราพยายามสร้างและศึกษาไปด้วยการศึกษาไม่ได้เกิดจากอะไรเลย เกิดจากการร้องเรียน พอเราไปสร้างให้บ้านหลังนี้บูบ เราก็ต้องตามดูเขาตลอดเวลา เขาก็จะบอกว่าสร้างไว้ให้แล้วไม่มาดูแล ผลสรุปทำยังไงให้คนไม่ต้องมาฟ้องเรามาก ก็ต้องสร้างระบบให้คนชุมชนอยู่กับมันได้นานที่สุด มันก็เลยกลายมาเป็นเราสร้างแบบยั่งยืนขึ้น จริงๆแล้วคิดมาตั้ง 5 ระบบ แบบประหยัด แบบประยุกต์ แบบพัฒนา แบบยั่งยืน แบบดูดี สิ่งที่ดีทั้งหมดคือแบบยั่งยืน คือระบบตั้ง ตั้งแล้วก็พักน้ำ พักแล้วผ่านระบบชั้นกรอง อันนี้คือดีที่สุด อายุการใช้งานก็ต้นทุน 3,000 ใช้ได้ไม่ต่ำกว่า 3 ปี ดีที่สุด

ผลสรุปแล้ว SCG ก็ช่วยเอาเราไปเผยแพร่ แล้วก็มีโอกาสได้เดินทางไปหลายจังหวัดพอสมควร ไปช่วยวิกฤตหลายจังหวัด ในเรื่องของระบบบำบัดน้ำเสียนี้แหละ ช่วงนั้นเป็นช่วงที่ได้เหมือนกัน ก็คือปตท. ปตท.ก็มาสอบประวัติ แล้วก็มาให้รางวัลลูกโลกสีเขียวในปี 52 ต้นปี 52 ทางมหาลัยเกษตรฯ ได้มอบให้อาจารย์ถวัลย์ ท่านดร.เกษม จันทร์แก้ว เป็นผู้มอบปริญญาโทบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิทยาศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมให้กับตัวดิฉัน เลยทำให้ปี 52 ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว โชคดีอย่างหนึ่งที่รางวัลลูกโลกสีเขียวมีทั้งเงินให้ด้วย เพราะว่าตัวเองฐานะไม่ค่อยดี แล้วก็มาเคลียร์ให้ด้วย คือตอนที่เขามอบรางวัลให้นี้เขาขอเชิญคณะกรรมการทั้งหมด 15 คน คุยทั้งหมด แล้วก็บอกว่าผมจะมอบรางวัลลูกโลกสีเขียวแผนกบุคคลให้ในฐานะสิ่งแวดล้อม มีเงินให้ด้วย 100,000 บาท ก็จะเป็นของคุณคนเดียว คณะกรรมการก็เห็นดีด้วย ก็ไม่เป็นไร โชคดีที่ได้พูดคุยกันแบบนั้น เงินที่ได้มาก็เอามาสร้างสำนักงานที่บ้าน ทำเป็นห้องประชุม ออกแบบเอง จ้างช่างมา ก็ผลลยอยู่ใน 100,000 บาท มันก็เลยทำให้เราได้อะไรมาเรื่อยๆ ในปี 52 สิ่งที่ดีที่สุดที่ทำให้เราได้ทำการทดลองอะไรหลาย ๆ อย่าง ต้องยกผลประโยชน์ให้ UNDP หน่วยงานของ UNDP เป็นองค์กรที่มอบเงินเกี่ยวกับเรื่องการทำสาธารณประโยชน์ เป็นการโชคดีอย่างหนึ่งที่ทาง UNDP ลงมาดูงานที่ชุมชนบางปรอก แล้วเขาก็เก็บงานไป ตอนนั้นเราไต่บักแว่นแรกนี่ เป็นก๊าวของทรัพย์สินด้วย ทรัพย์สินจังหวัด ได้จุดเดียว พอเขามาดูเรียบร้อย เขาก็เชิญเราไปประชุมที่ตรงข้ามมหาลัยเกษตรฯ เราก็ไปร่วมประชุม พอเราฟัง ๆ แล้วก็เหมือนกับว่า เราน่าจะของบเขาได้นะ ก็เลยไปปรึกษาอาจารย์ฉลอง ดิษฐ์ศรี ท่านก็เลยบอกว่าเขียนมาสิ เดี่ยวจัดการให้ ก๊าวแรกที่ได้งบประมาณจากทาง UNDP ก็คือ 100,000 ที่ให้นำร่อง แก้วไปแก้วมา ทอลองตั้ง 5 แบบ แล้วก็ไปพรีเซนต์ คนอื่นเขามี power point กันหมดเลย แต่เราไม่เป็น เพราะเราไม่ได้เรียน คอมฯ เราก็ไม่เป็น เราก็มีแต่กระดาษ A3 มั้ง เพราะเราวาดแบบไป เราใช้ปากกาวาดแบบแล้วพรีเซนต์ทีละแบบ เขาก็บอกว่า อย่างนี้ดีกว่า power point จริง ๆ แล้วไม่ดีหรอก ขนาดคนแก่เขาก็ยังไปกด power point เลย มันเลยเป็นก๊าวที่ทำให้ตัวเองโตแล้วก็ศึกษาไปเรื่อย ๆ แล้วก็ได้ผลงานของการทำงานไปเรื่อย ๆ ผลสรุปเลยตั้งแต่ปี 52 มาก็ได้ทำงานจากนี้ แล้ว UN ก็ส่งเสริมงบประมาณในการสร้างเครือข่ายไปสร้างที่โน่นที่นี้ ปัจจุบันที่เห็นเป็นรูปธรรมจริง ๆ ก็คือ บางโพธิ์เหนือ ก็ยังมีบล็อคของบางปรอกไปอยู่

ที่บอกว่าบางปรอก ความเจริญปัจจุบันนี้มันเข้ามาเต็มร้อย คลองก็ไม่มี กลายเป็นบล็อกทั้งหมด กลายเป็นถนนค่อมคลอง แต่เราไม่ได้โทษรัฐบาลนะ เพราะว่าในเรื่องของปัญหาที่เกิดในชุมชน หนึ่งปัญหาที่เกิดก็คือ คนในชุมชนเจ็บป่วย ออกไม่ได้ ต้องเข็นออก ต้องใส่รถเข็นมา สองก็คือเกิดการไฟไหม้ ไฟไหม้หลังแรกก็คือบ้านพี่เอง ก็เลยไม่แย่ง ก็มีคนนอกพูด โธ ทำงานเรื่องสิ่งแวดล้อม แต่ทำไมให้เขากม คลอง แต่จริง ๆ แล้วคนในชุมชนรู้ปัญหา หลังที่สองที่ไหม้ก็คือมีคนตายในบ้าน เพราะทุกอย่างมันเข้าไม่ได้ ก็เลยต้องเกิดการสร้างขึ้นมามา เพราะฉะนั้นถามว่าน้ำ อย่างที่พูด น้ำไม่ได้เป็นน้ำที่ทุกคนใช้ดื่มกัน มันก็เลยเปลี่ยนการวิวัฒนาการไป พอถนนเข้าไปมันก็กลายเป็นชุมชนเมือง การที่จะมาพูดคุยกัน ไม่ต้องอะไร พี่เองนี่แหละ เมื่อก่อนเราต้องเดินเข้าบ้านเดี่ยวนี้พี่ขับรถถึงแล้ว ก็ไม่ต้องทักชาวบ้านแล้ว นี่แหละความ เป็นเมือง พออะไรที่มีความเจริญเติบโตมากขึ้น หรือวิวัฒนาการมันดีมากขึ้น มันก็จะเสียอะไรไปบางอย่าง เพราะฉะนั้นเราว่าบางปรอกเป็นตัวที่เรามองเห็นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ความเปลี่ยนแปลงเกิดเยอะมาก ความเป็นคนของคนก็สะท้อนให้เห็นว่า เมื่อก่อนสภาพมันเป็นแบบนี้ คนมันก็มีอิทธาศัย เพราะเราเจอกัน อยู่ทุกวัน พอปัจจุบันสภาพมันเปลี่ยนแปลงเป็นเมือง ความเห็นแก่ตัวของคนมันมากขึ้น เริ่มมีการล้อมรั้ว กันคนโน้นคนนี้เข้า มันก็ไม่เห็นหน้ากันแล้ว นี่คือวิวัฒนาการที่ทำให้เราเห็นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ปัจจุบัน เราว่าชุมชนบางปรอกเป็นชุมชนเมืองชุมชนหนึ่งเหมือนกัน แต่บ้านเท่านั้นเองที่ไม่ค่อยได้เปลี่ยนแปลง แต่ ถนนมันเปลี่ยน ร้วมันมี คนมันเปลี่ยนไป ยิ่งเด็กรุ่นใหม่ด้วยพี่ไม่รู้จักเลยด้วยซ้ำ ถ้าเป็นเมื่อก่อนจะรู้ ถนน เป็นส่วนหนึ่งนะ พี่ว่าถนนเป็นส่วนหนึ่งของความเจริญ ความเจริญเข้ามา เดี่ยวมีจาชิมันก็เยอะขึ้น อันตรายต่าง ๆ มันก็เยอะขึ้น อันนี้คือความคิดของเขา แต่สิ่งสำคัญเลยอาจจะไม่ใช่ถนนก็ได้ เศรษฐกิจของ คนมีส่วนหนึ่ง ทุกวันนี้เราก็ต้องทำงาน ทั้งวันเราก็มีเวลาไปหมกมุ่นกับงานถูกมัย แม้กระทั่งคนใน ครอบครัวเดียวกัน ถามว่าเวลาคุยกันจริง ๆ มันก็น้อยจริง ๆ เพราะต่างกันต่างทำงาน เราเชื่อว่า เศรษฐกิจ ของคนเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนเราเปลี่ยนไป ทำให้เวลาของคนเราเปลี่ยนไป ทำให้คนเราที่จะต้องเร่งรัด กับงาน เร่งรัดกับอนาคตของครอบครัวนี้ มันเลยทำให้ทุกอย่างเกิดการเปลี่ยนแปลงได้

ข้อดีของคนปทุมฯ พี่ว่าปทุมมันยังไม่ใช่เมืองร้อยเปอร์เซ็นต์ คือเราจะพูดว่าบ้านนอกก็ได้เนาะ หรือเขายังไม่ต้องการความเจริญก็ได้ อย่างเช่นถ้าอย่างเข้าไปแค่ 200 เมตรนี่ คุณจะไปเจอสาม โลก สาม โลก ก็ยังอยู่ในเขตกิ่งชนบท โรงงานน้อย บ้านจัดสรรก็ยังพอทนได้ ลาดหลุมแก้วกิน ไปอีกแค่ 10 กม. แค่นี้มัน ก็ยังเจอนา เจออะไรแบบนี้ อันนี้ถือว่ายังโอเคนะ ยังถือว่ายังมีอากาศที่ดี ๆ ยังมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ๆ อยู่ใน บางพื้นที่ ยิ่งที่ไหนยึดเรื่องวัฒนธรรมเยอะ ๆ ที่นั่นก็ยังมีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ หรือชุมชนไหนที่ยังมีโอกาส เปิดเวทีคุยกันได้ ชุมชนนั้นจะเป็นชุมชนที่น่ารักมาก เพราะว่าปัจจุบันนี้ชุมชนเมือง แทบจะไม่มีกิจกรรม พวกนี้ ไม่อยากทำ ไม่กล้าทำ หรือเบื่อคุยกับเพื่อนบ้าน เวลาเรียกประชุมทีนึงก็คนโน้น ไม่ว่าง คนนี้ไม่ว่าง มันไม่เหมือนเมื่อก่อนแล้วไง เดี่ยวนี้จะคุยกันที่เอาเย็น ๆ เลยนะ ถึงจะได้มีโอกาสคุยกัน อันนี้ยังถือว่าเป็น ข้อดีของคนปทุมฯนะ อากาศก็ยังดี มีจาชิมันก็ยังไม่ถึงขนาดที่เดินไปไหน ไม่กล้า ยังไม่ได้กล้ากลัวขนาด นั้น เพราะฉะนั้นพี่ถือว่าปทุมฯยังเป็นเมืองที่น่าอยู่ก็ยังไม่เคยคิดว่าจะไปอยู่ที่อื่น

ส่วนข้อเสีย พี่ว่าน่าจะขึ้นอยู่กับคณะกรรมการบริหาร ระบบมันมีหลายระบบไป ปทุมฯ ยังเป็น ระบบการเมืองที่เจริญยาก เพราะว่ามันการเมืองเป็นคนทีเห็นแก่ตัว จากการศึกษาอยู่กับการเมืองเองนะ

ที่จึงคิดว่าแล้วทำไมมันไม่ทำตามที่ประชาชนร้องขอ ทำไมถึงทำตามสิ่งที่ตัวเองอยากทำ แล้วทำไมที่ถึงต้องไปยกมือให้ในสภาด้วย คือบางทีที่พี่ก็คิดนะ นี่คือสิ่งข้อเสียของการเป็นนักการเมือง ปทุมฯมีการแก่งแย่งชิงดีกันเรื่องแบบนี้ คนไหนที่ยึดติดเรื่องการเมือง มันก็ยึดติดซะจนที่จะไม่ฟังชาวบ้านเลยว่า ความเดือดร้อนของชาวบ้านเขาเดือดร้อนอะไร ข้อเสียของนักการเมืองก็คือ ของทำในสิ่งที่ตัวเองได้ผลประโยชน์ น้ำถนน อะไรที่คุณคิดว่าตรวจสอบยาก คุณก็ทำเข้าไปหอะ บางทีมันคืออยู่แล้วคุณก็ทูป อะไประมาณนี้นะ นี่คือสิ่งหนึ่งที่เราคิดว่ามันไม่ค่อยดี เรื่องการเมืองจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ปทุมฯมันเจริญหรือมันไม่เจริญ ก็ไอ้ตัวนักการเมืองนี่แหละ และก็ข้อเสียนี้ มันโตเร็วเกินไปมัย ความโตเร็วคือความเป็นเมืองเกินไปมัย ในระยะเวลา 10 ปี คุณก็เห็นเลยว่า ความเปลี่ยนแปลงของความเป็นเมือง ไม่ว่าจะรังสิต เอาล้าลูกกาเมื่อก่อนล้าลูกกาใครจะไปก็แสนจะลำบากยากเย็น เดียวนี้ล้าลูกกากลายเป็นกรุงเทพฯ ไปแล้ว เมื่อก่อนล้าลูกกา ใครไม่อยากจะไปนะ เส้นทางมันไกลมาก นั่งรถก็หวนเวียนเจี๊ยว แล้วมันก็ไม่เจริญจริง ๆ ล้าลูกกาเป็นท้องถิ่นจริง ๆ นะ แต่เดี๋ยวนี้เหมือนกลายเป็นปริมณฑลของกรุงเทพฯ ยังไงยังงั้นเลยนะ มันเร็วเกินไปมันทำให้ทุกอย่าง คนจะรีบโต โตไม่ทันเมือง ไปไม่ทัน ถ้าเราไม่ค่อย ๆ ตาม เพราะตอนนี้เราตามหลังมันอยู่ ตามหลังเมืองมันอยู่ ทำให้รู้สึกว้าไปไม่ทัน ความคิดก็ไม่ทัน นั่นคือตัวริบทของปทุมฯ ข้อสำคัญคือผังเมืองที่มันจะเริ่มเปลี่ยนแปลงไปเยอะขึ้น อีกไม่ช้าคุณก็จะไม่เห็นสามโคกที่เป็นสามโคก มันมีแนวโน้มนั้นจะเปลี่ยนสี มันจะเปลี่ยนไอ้ช่วงที่เป็นท้องนา มันจะเปลี่ยนเป็นสีส้ม มันก็จะจะมีบางพื้นที่ที่เขาพยายามผังเมืองพยายามที่จะไปเปลี่ยนสีของปทุมฯ จากพื้นที่สีเขียวมาเป็นพื้นที่ที่จะออกมาสร้างอุตสาหกรรมได้ ถ้าไม่มีรัฐใหญ่ขึ้นมา โรงบ่อขยะจะไม่มีทางเกิดหรือถูกมัย แต่นั่นนโยบายก็ยังค้างอยู่ที่ปทุมฯ เลยว่าปทุมฯ ต้องมีโรงกำจัดขยะ 1 โรง แต่พวกเรานักอนุรักษ์ก็พยายามที่จะรื้อฟื้นตรงที่ว่า ต้องเริ่มจากชาวบ้าน ตอนนี้เขาไปรื้อฟื้นบ่อเก่าเพื่อที่จะกำจัดปริมาณของที่ตกค้าง เหมือนลาดหลุมแก้วอะ มีที่ไหนร้องเรียนที่นั่นนี่ละคือระบบเมืองไทย เพราะสร้างแล้วไม่สร้างเหมือนคนอื่น ถ้าเราไปสร้างเหมือนญี่ปุ่น เหมือนสิงคโปร์ ใครจะร้องเรียน แต่เพื่อผู้สร้างแล้วไม่ได้มาตรฐาน เขาบอกให้เราไปดูที่นั่นที่นั่น เขาดี ขนาดถูกก็ว่าดี ๆ สรุปลีกไม่ดี บริหารจัดการไม่ได้ หนึ่งค่าใช้จ่าย สองปริมาณขยะที่จะจัดการ แล้วโรงขยะของเราบางที่พื้นที่การจัดเก็บ การล้าง ทุกอย่างไม่เคยได้มาตรฐาน มันเลยทำให้ปทุมฯ หรือประเทศไทย ไม่นิยมชมชอบในการสร้างโรงกำจัดขยะ จะบอกว่าสร้างเพื่อผลิตไฟฟ้า ให้คนเวดวงข้าง ๆ ใช้ฟรี เขายังไม่เอาเลย นี่เลยกลายเป็นผลเสียว่าโตเร็วเกินไป

ทุกวันนี้คนก็เห็นแก่ตัวเยอะแล้วนะ พี่ว่าอีกไม่ถึง 10 ปี ความเห็นแก่ตัวมันจะสุดโต่งเลย เช่นทุกวันนี้เรื่องการอะลุ่มอล่วยในน้ำใจไมตรี อดีตเคยมีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในเรื่องข้าวปลาอาหาร มีการแลกเปลี่ยน เดียวนี้ไม่มีแล้ว เป็นแก่งตุงไปหมดแล้ว เพราะเกิดความเห็นแก่ตัวไปหมดแล้ว ส่วนที่สองสำคัญ สังเกตมัยว่าคนเราเดี๋ยวนี้มันจะเหมือนมือใครยาวสาวได้สาวเอา จะออกประมาณอย่างนั้น ดูจากง่าย ๆ ก็คือ ดูจากเครือข่ายของตัวเองนี่แหละ เวลาไปไหนมาไหน ถ้าไม่มีการเบรคนะ ขนมเบรคจาก 100 ชุด เหลือ 20 ชุดนี้ กระเป๋าเดี๋ยวกีบใส่แล้ว นี่คือการเห็นแก่ตัวถูกมัย หมายถึงว่าโกยเอาไว้ก่อน รีบเอาไว้ก่อน เป็นของตัวเองก่อน นี่แหละคือความเห็นแก่ตัว ถ้าไม่มีการตั้งข้อระเบียบบังคับนะ ทุกอย่างจะเลยเถิดไปหมด มันจึงแปลให้ว่านี่ขนาดปัจจุบันยังเห็นแก่ตัวขนาดนี้ อีก 5 ปี 10 ปี มันยังมีความเจริญมากขึ้น ความเห็นใจคนอื่นก็มี แต่เห็นแก่ตัวเองมากกว่า

พี่อยากจะฝากถึงผู้ใหญ่ คนที่มีอำนาจบารมีหรืออะไรก็แล้วแต่ ถ้าไม่เริ่มจากตัวเขา แล้วก็แผ่มาถึงลูกน้องเนี่ย พี่ว่าอะไรมันก็คงจะไม่ดีหรอก ถ้าผู้มีอำนาจสามารถที่จะวางตัวเองอยู่ในระดับหนึ่ง แล้วสามารถที่จะสอน ตั้งกำหนดกฎเกณฑ์ให้กับคนที่เป็ลลูกน้องของตัวเอง สาขาใครก็สาขานั้น การวางมาตรฐานแบบนี้จะทำให้ทุกคนมีระเบียบมากขึ้น เพราะว่าประเทศไทยลืมเรื่องระเบียบไปแล้ว เพราะเราชอบเพลินกับตำแหน่งของตัวเอง ชอบหลงตัวเองเยอะ พอหลงตัวเองใครจะพูดอะไรก็ไม่ได้ ถ้าพี่เป็นระดับหัวหน้า ลูกน้องมาพูด พี่ก็จะด่าลูกน้องว่า พูดให้มันน้อย ๆ หน่อย พูดกับใครให้มันรู้เรื่องมั่ง สุดท้ายลูกน้องก็จะเป็นอีกอย่างหนึ่ง เพราะลูกน้องเป็นคนสนิทของเรา มันจะกลายเป็นขึ้น ๆ ไป มันขึ้นอยู่กับผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจที่จะวางรากฐานอย่างไรให้กับหน่วยงานของท่าน ถ้ามีการอบรมดี วางมาตรการดี พี่ว่าในอนาคตมันก็ไม่ได้ไกลที่จะอยู่กันไม่ได้ ถ้าต่างคนต่างแก่งแย่งชิงดีกัน พี่ว่าอีก 5 ปี 10 ปี ก็ยังอยู่กันไม่ได้หรอก ไม่ใช่ว่าภาคประชาชนจะไม่มีแก่งแย่งนะ ขนาดการทำงานไม่ต้องระบบราชการหรือภาคประชาชนไม่มีอะไรเลย มีแค่หัวโขนอย่างเดียว ยังอยู่กันไม่ค่อยได้เลย ไม่ใช่แต่ภาครัฐนะ ภาคประชาชนก็เป็น แต่มันอยู่ที่ผู้บริหารที่พี่ว่าแหละ จะมาจากส่วนไหนก็แล้วแต่ ถ้าท่านวางมตาการดีมันก็เดินได้ ถ้าปล่อยให้เรื่อยยั้งนานก็ยิ่งอยู่กันไม่ได้ มันก็ยิ่งอยู่ด้วยความหวาดระแวง ปทุมฯมีแนวโน้มเรื่องการวิวัฒนาการมันต้องคืออยู่แล้ว อีกไม่ช้าคำว่ากรุงเทพฯ ก็ต้องมาถึงปทุมฯนี้แหละ ถ้าถามว่าดีในความเจริญเติบโตของเมืองมันก็ต้องคืออยู่แล้ว ความเจริญมันก็จะโตขึ้นอีก แต่บริบทของคนมันก็ถอยลงไป ความห่างเหินมันก็ถอยลงไปอีก เส้น 2 เส้นนี้มันก็เลยเดินสวนทางกัน

คุณอรุณพล อรุโณรส

รองประธานสภาอุตสาหกรรมจังหวัดปทุมธานี

สัมภาษณ์วันที่ 3 สิงหาคม 2560

สถานที่สัมภาษณ์ บริษัท บางกอกฟิวเตอร์ จำกัด 59 หมู่ 5 ถนนปทุม-ลาดหลุมแก้ว ตำบลบางหลวง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

คืออย่างนี้ ความจริงเป็นคนกรุงเทพฯ แล้วก็จบมหาลัทธิจุฬาฯ เป็นสถาปนิก หลังจากทำงานสถาปนิกได้ซักระยะหนึ่ง ผมได้ออกแบบโรงเรียนนายร้อยจปร. เป็น 1 ใน 8 ของสถาปนิก สมัยนั้นพลเอกเปรมได้เชิญคณบดีคณบดีโรงเรียนนายร้อยจปร. กำลังจะย้ายไปที่เขาชะโรง เขาต้องการความเชี่ยวชาญของสถาปนิกแต่ละส่วน ส่วนการศึกษา อาคารเรียน ส่วนหอพัก ส่วนสนามกีฬา ส่วนอะไรอย่างนี้หลาย ๆ ส่วน เขาต้องการความชำนาญของสถาปนิกในแต่ละส่วน คือได้มา 8 สาขาที่เขาต้องการ ว่าใครจะถนัดอะไร ค่ะ ให้นี้ให้กับจปร. ใหม่ สมัยนั้นเลขนะ ตอนนั้นคือเป็นอย่างนี้ ถ้าเป็นสมัยนี้อาจจะใช้สถาปนิกคนเดียวแล้วกับบริษัทเดียวให้เขาไปทำแล้วก็ให้สถาปนิกไปหาความคุ้นเคยมาดีไซน์ในแต่ละส่วน แต่พลเอกเปรมท่านฉลาดมาก หากคนที่ถนัดในแต่ละส่วน เผอิญผมเป็นคนที่มีเริ่มต้นเรื่องบ้านจัดสรร ในสมัยโบราณนั้น นักคิดเวลลอปเปอร์เขาจะเอาที่ดิน ไปเจรจาซื้อหรือรวมกันมาอย่างไรก็ตาม แล้วก็แบ่งขายที่ดินเปล่า ซึ่งคนในยุคนั้น นิยมที่จะสะสมเป็นเงินผ่อน หรือเป็นการซื้อที่ดินเพื่อเก็บไว้ในอนาคตว่าตัวเองมีเงินแล้วจะสร้างบ้าน เมื่อมีลูกมีหลาน คนยุคนั้นคิดอย่างนี้ แต่เผอิญผมอยู่ในช่วงรอยต่อ เริ่มสร้างบ้านประกอบที่ดินแล้วก็ขายชะเลยติ ทำไม่ต้องรอให้เขาเก็บเงินแล้วก็มั่วแต่ผ่อนที่ดินอยู่นั่นละ ก็ยังไม่ได้บ้าน ซึ่งตอนนั้นปัญหาเยอะมากนะ คนที่พื้นฟูในยุคนั้นก็คือ ธนาคารยังไม่เข้าใจด้วยซ้ำว่า จะให้ไฟแนนซ์ทั้งบ้านและที่ดินทำอย่างไร เพราะที่ดินแก่ก็ให้ตราคานแล้วก็ผ่อนไปแล้วบ้านแล้วมูลค่าบ้านจะทำยังไง ถ้าเผื่อเขาอยู่อะไรอย่างนี้ ขึ้นตอนนี้ แต่ก็ในยุคแรกๆ ของคนที่เริ่มซื้อบ้านพร้อมที่ดินเขาจะมีบ้าน รุ่นพ่อรุ่นแม่เราสมัยแรก ถ้าเผื่อไปดูบ้านเก่า ๆ สมัยโบราณที่สร้างบ้านจัดสรรอยู่ในที่ดินแปลงเปล่า มันแต่ละแบบแต่ละอย่าง นี่มันเริ่มต้นมาอย่างนั้น ตอนนั้นมันเฟื่องฟู เผอิญผมเป็นยุคแรก ๆ ที่จบมาใหม่ ๆ แล้วผมดีไซน์เรื่องบ้านเลย ผมชอบ เขาเรียกว่าอะไร เอ้อ อยากเห็นชุมชนดีไซน์แบบบ้านจัดสรร สมัยนั้นก็เลยมีความถนัดเรื่องบ้านจัดสรร เรื่องที่พัก ผมก็เลยได้ออกแบบที่โรงเรียนนายร้อย เรื่องที่พักอาศัย ตั้งแต่ทาวเฮาส์ ที่พักจำ ที่พักอาจารย์ จนกระทั่งถึงที่พักในหลวง ซึ่งพระเทพฯ ใช้ที่พักเวลาไปจปร. อย่างนี้ ผมก็เลยไม่ได้มีส่วนเรื่องสนามกีฬา เพราะผมไม่ถนัด โรงเรียน อาคารเรียน ห้องเรียนเป็นยังไง ผมไม่ถนัด ผมทำสมัยนั้นก็ถือว่าทำแล้วนะ ได้ออกแบบอย่างนั้นนะก็โอเคก็ผ่านไป ตรงนั้นแหละ พอผมดีไซน์โรงเรียนนายร้อยจปร. จบเสร็จนี้ ผมยกออฟฟิศให้เด็ก ๆ ให้พนักงานเพื่อนผมไปทำเลย แล้วผมเลิกเลย ใจจริง ๆ ผมอยากจะทำอุตสาหกรรม ตัวนี้ ที่ผมทำอยู่ทุกวันนี้

ย้ายมาจากกรุงเทพฯ มาที่นี้ ก็เริ่มตั้งแต่ตอนนั้นเลย ผมเปลี่ยนชีวิตผม เพื่อน ๆ ก็งงทำไมผมถึงกล้า คือใจผมมีความรู้สึกว่าอุตสาหกรรมแล้วเป็นตัวอุตสาหกรรมที่ส่งออกนะ คือสมัยนั้นผมยังเด็กมาก อายุ 20 กว่า 30 ผมไปฮ่องกง ผมไปเห็นเด็กหนุ่มทำไม้มันมีโกดัง มันสั่งงานทุกคนฟังมันหมดเลย คือผมวัดประสิทธิภาพของคนไทยกับคนฮ่องกงในสมัยนั้น คนไทยเราแพ้เขาเยอะ อายุเท่ากับผม ผมว่าเงินเดือน

มันเยอะมากกว่าผมอีก แต่คนไทยเรามีโอกาสทำได้เยอะ ๆ ทำไปได้ อันนี้ก็คือแรงบันดาลใจ แต่เพื่อผม โชคคืออย่าง ตอนที่ผมดีไซน์เป็นสถาปนิกเริ่มต้นที่พลเอกเปรมเชิญมาออกแบบ ผมไม่ได้สตางค์นะครับ เหมือนกับทุกคนทำงานแล้วมาอุทิศทำให้กับโรงเรียนเขา ผมมีความรู้สึก ว่า ผมเป็นเพียงแค่ว่า จุฬาลงกรณ์ ซึ่งเป็นของรัชกาลที่ 5 ท่านตั้งขึ้น จปร. ก็เป็นเหมือนสิ่งที่ผมต้องทำคือ คิน เพราะชื่อ จปร. ผมคิดอย่างนั้น แต่ไม่ใช่ว่าเขาไม่ให้ตั้งแค่เราเลยนะ เขามีเบี้ยเลี้ยงให้กับเรา แต่ไม่ใช่เป็นเงินค่าออกแบบ เราไปทำงานก็มี ค่าอาหารการกินให้ เป็นเซอร์วิสเยอะมากกว่า แต่ผมได้รายได้จากการเป็นสถาปนิก ออกแบบบ้านจัดสรร รุ่นแรก ๆ ได้ดีมากนะสมัยนั้น ผมก็มีสตางค์พอที่จะไปดูงาน ไปเที่ยว อย่าเรียกว่าเที่ยวเลย ผมไม่เคยได้เห็นต่างประเทศเขา ไปดูบ้านเขาว่าเมืองเขาทำอะไร ยังไง ผมเห็นอย่างทีออสเตรีย สวยมาก ดีไซน์ ทุกวันนี้ผมยังไม่มีโอกาสได้ไปเลย ผมยังคิดว่าเมืองไทยสมัยนั้น ผมอายุซัก 30 มั้ง 20 กว่า 30 ผมบอกเลย เมืองนี้เขาดีไซน์ไว้สำหรับ 20 ปีข้างหน้า คือถ้าผมกลับไปดูตอนนี้ อายุมัน 30 กว่าปีแล้ว เมืองมันคงจะไปไกล เขาดีไซน์คิดถึงข้างหน้า เขามีความคิดแบบนี้ เพื่อจากการที่ผมได้ไปต่างประเทศเยอะเนี่ย ก็ไปเห็นอย่างเช่น สินค้าที่คุณเห็นอยู่ข้างล่าง มันมีอยู่ในยุโรปมานานมากแล้วนะ มันไม่ได้เพิ่งมีวันนี้ ข้างล่างนี้คือ ดิบุก ตอนแรกสมัยนั้นผมก็นึกว่าเป็นเงิน เมื่อสัก 30 ปี ผมจดทะเบียนจัดตั้งเป็นรูปบริษัทจริง ๆ เมื่อปี 2530 แต่ก่อนหน้านั้นหลายปี ผมล้มลุกคลุกคลานทำงานพวกนี้ ยังไม่ได้ตั้งเป็นบริษัท ที่ผมสนใจพวกนี้ นึกออกมั๊ย ผมฝึกไปอยากได้เงินต่างประเทศ ผมมาเห็นในยุโรปตอนใหม่ ๆ ไม่ใช่ว่าชอบนะ แต่เป็นคนที่เป็นนัก ดีไซน์ แล้วมันก็สวยเข้าตา สีส้มคลาสสิกดี ผมหลงไหลเลย ผมชอบ แต่เขาเรียกว่า พิวเตอร์ ที่ฝรั่งเขาเขาเขาเรียกว่า พิวเตอร์ มาเห็นที่มาเลเซีย มาเลเซียเขามีพิวเตอร์ก่อนเรา สมัยผมเมื่อ 30 ปีที่แล้ว ผมเห็นสินค้า อยู่ทีประเทศเขา แล้วเนี่ย สินค้าในพิวเตอร์มีอยู่ในมาเลเซียก่อนเราหลายปี เพราะมาเลเซียเอาในฮาวจาก ยุโรปมาทำที่เมืองเขา เนื่องจากว่าพิวเตอร์นี้ พอผมค้นคว้าเข้าไปจริง ๆ ที่มาเลเซียแหละ เป็นแรงบันดาลใจบอกผมว่า พิวเตอร์นี้คือดิบุก 80-90% ขึ้นไป เป็นแร่ดิบุกมาผลิตสินค้า แล้วประกอบด้วย ทองแดง พลวง อะโรอย่างนี้ ที่ผมไปศึกษาต่อ สมัยผมเรียน ดิบุกเมืองไทยก็มีอยู่แล้ว สมัยผมนี้ขุดแร่ดิบุกไม่ต้องขุดจากใต้ดินนะครับ เอาในทรายนี้แหละ ขุดออกมาแล้วก็เอาไปขายเป็นวัตถุดิบ เราไม่มีการมาทำเป็นแร่ดิบ เป็นแร่อะไร ตักมาทำไฟร์ส่งออกหมด สมัยนั้นเป็นอย่างนั้น ทางสายแร่เดียวกันนี้ ไทยกับมาเลเซียแต่มาเลเซีย เขาโมดิฟายด์ มีโรงงานถลุงแร่มีอะไร แล้วทำเป็นพิวเตอร์ เพราะมาเลเซียเป็นเมืองขึ้นของยุโรป ผลัดเปลี่ยนกันตั้งหลายประเทศที่ดูแลมาเลเซีย จนกระทั่ง มาเลเซียประกาศเป็นเอกราช มาเลเซียก็เลยเอาโรงงาน นี้เป็นของมาเลเซีย ก็เลยตั้งชื่อว่า สลิ่งอร์ พิวเตอร์ ผมก็เห็นอย่างนั้น เฮ้ย ดิบุกนี้หว่า เพียงแต่ผมชอบสีส้ม แต่ว่าทำไมเมืองไทยเรามีดิบุก ตอนผมเรียนหนังสือ ดิบุกส่งออกอันดับ 3 ของประเทศนะครับ ทุกวันนี้ก็ยังมีอยู่เลย แต่เพียงแต่ว่า มันถูกคอนโทรลในหลาย ๆ เรื่อง คืออย่างนี้ พูว่าดิบุกในเมืองไทยมันมี สมัยนั้นถ้าเพื่อผมเป็นสมัยนี้ผมก็ดูจากอาถู เปิดดูว่ามันทำมาจากอะไร มีอะไร หาง่ายมาก เพราะฉะนั้นผมต้อง เข้าห้องสมุดอย่างเดียว สิ่งทีเรียกว่าพิวเตอร์ก็คือ มีดิบุก มีพลวง มีทองแดง 3 อย่างผสมกัน ฝรั่งก็เรียกว่า พิวเตอร์ ไม่ใช่ดิบุกเพียว ๆ ดิบุกเพียว ๆ มันจะนิ่ม มันเป็นวัตถุอะไรไม่ได้ มันจะต้องผสมกันเพื่อให้ มันแกร่งขึ้นนิดนึง พิวเตอร์มาตรฐานจริง ๆ คือ ต้องมีทิน 97% ส่วนที่เหลือแล้วแต่เทคนิคของคน อีก 3% ที่นี้ จู ๆ ผมได้ยื่นข่าวมาว่า โรงงานไทยมีฝรั่งมาลงทุนทำโรงงานที่ภูเก็ต โรงงานถลุงแร่ เป็นแร่ก่อน เป็น ดิบุก เพราะฝรั่งมันรู้กับเมืองไทยเนี่ย ตอนนั้นมันขอ BOI เพราะว่าเป็นสายแร่เดียวกับมาเลเซีย พอมัน คินให้กับมาเลเซียมันก็มาทำที่ไทย จังหะนั่นแหละ ผมเลยเจตียวขึ้นมาเลย ถ้ามีแร่อยู่ตรงนี้แล้ว พิวเตอร์

นี้เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยไวคิง แม้กระทั่งในอียิปต์ หลุมศพโบราณ ก็ยังมีพวกงานชามทำด้วยดินบุก ดินบุกสมัยก่อนมันจะนิ่มกว่านี้ เพราะส่วนผสมมันผสมกันไม่เป็น แต่ดินบุกมีลักษณะเฉพาะ ทำให้มันแข็งใช้ กษัตริย์ราชวงศ์ถึงใช้ ในราชวงศ์ไม่มีเลย ดินบุกนี้ พอสมัยก่อนการวางยาพิษในอาหารดินบุกจะดำทันที จะรู้เลยเพราะในราชวงศ์ชั้นสูงจะมีตัวนี้ ในไวคิงชอบกินเบียร์กินเหล้า ทำกระบอกน้ำ แก้วน้ำ ใช้ดินบุก ขนาดประเทศมันเย็นแล้วนะ เวลามันกินเบียร์ พวกนี้คอแข็งมาก ถ้าเพื่อใส่เบียร์ในขวดพิวเตอร์ มันจะเย็นจนหยุดสุดท้ายเลยละ นี่ข้อดีของมัน แล้วในจีนก็เจออีก ที่จีน ที่ไต้หวัน ตอนเด็ก ๆ ผมยังเก็บของพ่อผมอยู่เลย แต่ตอนหลังมันหายไป ถ้าชาผมนี้ที่ทำด้วยตะกั่ว ที่จีนเนี่ย ไบชาที่แพงที่สุดหรือที่ดีที่สุดเนี่ยต้องใส่ด้วยถ้าชาที่ทำด้วยดินบุก ผมก็งงอยู่ ทำไมต้องทำด้วยดินบุก เพราะด้วยดินบุกก็คือผู้เย็นน้อย ๆ มันเย็นไง คอนโทรลไบชาอยู่ที่แห้ง 100% เพราะตัวพิวเตอร์มันเย็น มันไม่ร้อน ร้อนแล้วทำให้มันเสียคุณภาพ แต่ถ้าเย็นแล้วเก็บไว้เพราะฉะนั้นชาที่แพงจะถูกบรรจุด้วยตัวนี้ เพราะมันเป็นผู้เย็นน้อย ๆ ที่ไม่ต้องมีค่าไฟ แต่ถ้าเพื่อไปใส่ลูมิเนียม ใส่ขวดหินอ่อน หรืออะไรก็ตาม มันคนละเรื่องกันเลย เขาพิสูจน์มาแล้ว คนจีนถึงรู้ แล้วปรากฏว่าสมัยก่อนที่ลองสำภาษานี้ เขามาเอาแร่ดินบุก คนจีนมาขนเพราะไม่มีโรงถลุง ความจริงเขาเอาไปถ่วงทองเรือสำเภา เพราะหลังจากส่งสินค้าในเมืองไทย ไม่รู้จะเอาอะไรกลับไป เมืองไทยนี่ไม่มีอะไรเอากลับไปเลย เอาจากเขามาหมด ก็คนจีนจะอยู่ที่ภูเก็ต พังงา แคว้นนี้เยอะมาก ก็เอาแร่ดินบุกตัวนี้ไป ก็เอาไปทำถ้าชาซึ่งมันถูกกว่าที่เมืองจีนที่ระเบิดหรือไปขุดมา ปรากฏว่าคนมันใช้ของไทย มันเลยอิมเมจ เอ๊ย ดินบุกเมืองไทยดีมาก เขาเชื่ออย่างนั้นมาตั้งแต่เด็กค้าบรรพ์แล้วนะครับ มารุ่นผมนี้ถือว่ารุ่นลูกละ พ่อผมทำตัวนี้ขายเมืองจีน ขายได้ดี made in Thailand Bangkok puter นี่ยกตัวอย่าง มันโชคดีหลาย ๆ เรื่อง แต่เดี๋ยวนี้มันทั่วไปแล้ว จีนเปิดกว้าง ใช้นั่นก็เข้า ใช้นี้ก็เข้า นี่คือสิ่งที่เข้ามา แล้วผมก็มาทำที่นี่ ที่เกิดขึ้นได้อย่างนี้ ผมไม่มีโนฮาว ผมใช้วิธีการหล่อหลอมแบบหล่อหลอมพระ ความจริงประเทศไทยมีช่างสิบหมู่มานานแล้ว คนแกะแม่พิมพ์เนี่ย ก็คือแกะเหรียญพระ คุณสังกตมัยเวลาหล่อพระพุทธรูป หรือใหญ่ ๆ หรือพระพุทธรูปราช หรืออะไร มีแม่พิมพ์หรือหล่อเล็ก ๆ อันนั้นคือความสามารถของคนแกะแม่พิมพ์นะครับ หลวงปู่ทวด หลวงอะไรต่ออะไร เหรียญอะไรทุกอย่างเลย ไม่ได้ใช้คอมพิวเตอร์นี่ ช่างฝีมือเรามาก ครั้งแรกผมไม่รู้เรื่องหรอก เอาดินบุกมาผสมส่วนนั้น แล้วให้เขาเทหล่อในโมพระ มันหล่อเหมือนพระ เหมือนรูปทุกอย่าง มีหมดเลย แล้วมันไม่แข็งมาก มันอะไรพอดีหมดเลย ช่างคนหล่อเขายังชอบเลย นี่คือที่มา ผมก็เลยชักชวนคนทำแบบเนี่ย พวกนี้ดูเหมือนธรรมดา นะครับ คุณจะหล่อให้เป็นหน้าคุณ โมแม่พิมพ์จะต้องเนกกะทิฟ พอแกะออกมาถึงต้องอิมโพสซิฟ ช่างพวกนี้เก่งมาก ผมคุยกะเขาตั้งนาน เด็กพวกนี้หรือช่างพวกนี้ เฮ้ย ถ้าเผื่อคุณมัวแต่รอที่จะแกะเหรียญโน้นเหรียญนี้ แล้วบางทีแม่พิมพ์คุณก็มีแล้ว หลวงปู่ทวดมันก็ซ้า โอกาสที่คุณจะแกะพระดั่งๆใหม่ ๆ มันมีน้อย ทำไมไม่มาแกะช่าง แกะเสื่อ แกะอะไรให้ผมละลองดู ตอนแรก ๆ ช่างก็เหมือนหมา คือเขาไม่ชำนาญใจ ก็ค่อย ๆ สอนเขา นี่คือที่มาที่ไป

ผมมาเริ่มทำแรก ๆ ที่กรุงเทพฯ หลังจากทำนั้นเสร็จ เลิก ผมมาเช่าอยู่ที่ซอยทองหล่อ เอกมัย สมัยนั้นที่ยังไม่แพงยังไม่เจริญเท่านี้หรอก สมัยนั้นผมสามารถทำโรงงานในบ้านได้ เหมือนกับมันเป็นฟรีเมียตีฟ ไม่มีใครเขาว่าเขาได้เรา แต่พอหลัง ๆ ผมทำไปเรื่อย ๆ มันเหมือนมันกดคันเรา อุตสาหกรรมอยู่ในเมืองไม่ได้ ผมก็เลยหาซื้อที่ย้ายมา นี่คือที่มาที่ไป หลังจากนั้นพอปี 45-47 นี้ ผมมีความรู้สึก ผมอยากจะทำงานให้ตรงกับสิ่งแวดล้อม ใจมันเริ่มมีความรับผิดชอบต่อสังคม ถ้าผมอยู่อย่างนี้ อยู่ที่ทองหล่อมันได้

หมด แต่วามันไม่ใช่ระยะยืนยาว ผมก็เลยมาหาพื้นที่ในปทุมฯ ผมชอบปทุมฯ เพราะมันอยู่ใกล้ Servey ก่อน ฟังรังสิตกับฟังปทุมธานีมันแตกต่างกัน ผมมั่นใจเลยว่า ฟังปทุมธานีฟังนี้ ต่อไปความเป็นที่อยู่อาศัย จะสูง ฟังรังสิตจะต้องเป็นลักษณะพาณิชย์ ผมเห็นภาพ ผมก็เลยพูดกับภรรยาผมว่าหาซื้อที่ปลูกบ้านก่อน เพื่อมาหาทำเลมาทำอะไรต่ออะไร ผมก็มาได้ที่ซื้อบ้านเป็นหมู่บ้านจัดสรร มั่วแต่รอซื้อที่ดินปลูกบ้านเอง เราไปปรับปรุงดีเวลลอปบ้านจัดสรรเอา ชื่อของเขาที่หมู่บ้านที่อำเภอเมือง ได้บ้านแล้ว ผมชอบอากาศมัน นี่ความรู้สึกตอนนั้นอากาศดีมาก แล้วผมไปที่ทำงาน เผอิญตอนนั้นมีทางด่วนแล้ว ผมไปทางด่วนสะดวก ไปกลับ ไปถึงก็ลงเลย จากนั้นไปผมก็ลงพระรามเก้า อสมท. เข้าโรงงานได้ รถไม่ค่อยติดหรอก นี่คือบ้าน พอผมมันคงเรื่องบ้าน เรื่องอะไรเสร็จ ทีนี้ผมก็ต้องหาพื้นที่สีม่วง คือผมต้องดูก่อน เพราะผมเป็นสถาปนิก ผมต้องรู้ว่าสีม่วงก็คือพื้นที่ที่เขากันไว้ให้สำหรับอุตสาหกรรมได้ นี่แหละคือสิ่งที่ผม Servey ผมไปดูตั้งหลายแปลง หลายที่ มาได้ทีนี้ถูกใจที่สุด เงินไม่ได้เยอะ เพราะคิดว่าเดี๋ยวต้องทำโครงการอะไรต่ออะไร ภูธรอาคารมาสร้าง นี่ผมก็ออกแบบเอง ผมมาได้ทีนี้ห่างจากตรงนั้น เข้ามาไม่ถึง 100 เมตร ไม่จำเป็นต้องอยู่ริมถนน รถใหญ่วิ่ง อยู่ข้างในหลบ ก็เลยว่า ตรงนี้มันสร้างได้ พื้นที่สีม่วง ก็เลยตัดสินใจมาสร้าง ผมสนใจเรื่องนิเวศน์ใจ คุณเห็นมัย โรงงานผมไม่มีรั้วล้อมนะ ผมไม่ใช่รั้ว เพราะไม่จำเป็น ผมดีไซน์ให้เขาเหมือน office building อะ ทำไมต้องมีรั้วล้อม ผมว่าการที่มีรั้วล้อม ทำให้ขโมยอยากเข้า แต่ถ้ามันเปิดแล้ว ขโมยไม่กล้า ทั้งที่ทุกอย่างเป็นกระจก แม้กระทั่งเข้าไปถึงที่พักคนงาน ตั้งใจให้เขามีที่พักอยู่กับเรา สร้างเป็นแฟลตให้เขา แล้วก็สร้างโรงงาน บ้านผมมีอยู่แล้วที่อำเภอเมือง ทีนี้อำเภอลาดหลุมแก้ว แต่มันไม่ไกลไง เพราะทีนี้เป็นลาดหลุมแก้วที่ติดอำเภอเมือง นี่ให้รู้โอเคเดี๋ยวก่อนว่าผมสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อมด้วย

ผมย้ายมาอยู่ที่นี่ประมาณ 20 ปีแล้ว แต่ 20 ปีของผมเหมือนคนปทุมฯ แม้กระทั่งที่ผมมาอยู่บ้านจัดสรร ผมก็เริ่มให้คนในหมู่บ้านจัดสรรจัดตั้งนิติบุคคล ผมจะเข้าไปทุกเรื่องที่ผมพยายามจะนำสังคม พวกที่ผมสัมผัสด้วย ให้เห็นความสำคัญ ให้เห็นเป็นชุมชน ให้มีการบริหารงาน ผมเป็นคนรณรงค์ ทุกวันนี้ผมเป็นประธาน สมัยนี้เป็นสมัยที่ 3 แต่ไม่ได้ติดต่อกันนะครับ ครั้งแรกผมให้ผู้อาวุโสกว่าเป็นประธาน แล้วก็เปลี่ยนไป เขาก็เลือกเอาผม ผมทำอยู่ 2 สมัย ผมก็ไม่ไหวแล้ว เราก็เว้นให้คนอื่น นี่สมัยนี้สมัยที่ 3 เขาเชิญเราเข้าไปเลย เขาบอกไม่ได้ต้องมาช่วยหน่อย ไม่งั้นเดี๋ยวยุ่ง ก็เลยเข้าไปดูแลให้ นี่คือชีวิตผมผูกพันกับหมู่บ้าน พอผูกพันกับหมู่บ้าน มันก็ต้องไปผูกพันกับ อบต. อบจ. อะไรต่ออะไร เชื่อมทั้งหมด นี่คือส่วนหนึ่ง แล้วก็กิจกรรม ผมมีกิจกรรม ผมสร้างองค์กรขึ้นมาจากเพื่อน ๆ รวบรวมกัน ก่อนปีน้ำท่วม ผมก็อยู่กับองค์กรประชาสังคม ทำงาน ทำบุญ ลักษณะไปปลูกต้นไม้ ไปช่วยงานนี้งานนั้น น้ำท่วมเมื่อปี 54 ทำให้เราตั้งองค์กรเชื่อมระหว่างฝั่งตะวันออกกับฝั่งตะวันตกของตัวปทุมฯ ผมสามารถเชื่อมได้กับทางตะวันออก ก็คือฟังรังสิตกับคนในฝั่งอำเภอเมือง ผมก็เลยมีองค์กร เขาเรียกภาคีเครือข่ายประชาชนคนปทุมธานี เพราะน้ำท่วมทำให้เรามีโอกาสมาช่วยกัน ฟังพากัน อาศัยกัน เอาความเป็นความเดือดร้อนมาเป็นแรงบวกมาช่วยกัน ได้ ทำให้องค์กรนี้เกิดถึงวันนี้จากปี 54 มาถึงปี 60 แต่ความจริงผมมีเครือข่ายกับเพื่อน ๆ กับฝั่งโน้นอยู่แล้ว แต่ไม่ได้เป็นรูปองค์กร พอมาอยู่ตรงนี้แล้ว พอมารวมกันปั๊บ ถ้ามีอะไรเราก็จะคุยกัน เรื่องน้ำท่วมเรื่องอะไร อย่างที่ขี้มน้ำกำลังจะมา พายุก็จะเข้า ปทุมฯ เราเค้าเตรียมกันแค่นั้น ยังไง นี่งานภาคประชาสังคม ในขณะที่เดียวกัน สิ่งสำคัญที่มันเกิดขึ้นจนกระทั่งเห็นเมืองเราทั้งหมด เราถึงรู้เลยว่า นายกฯ ชาญ บริหารตอนที่มาเริ่มให้มีบริหารเป็น อบต. อบจ. เนี่ย กฎหมายเมื่อ 10 กว่าปีนี่เอง นายกฯ ชาญ คือ

ยุคๆ ปัจจุบัน ซึ่งเวลานี้โดนปลดไปแล้ว เขาบริหารตั้งแต่สมัยนั้น สมัยหนึ่ง 4 ปี ผมจำได้ว่าน่าจะเป็นปีที่ 12 ของเขาแล้ว ผมเองก็พยายามเชื่อมกับเขาด้วยความเป็นเพื่อน อยากจะเข้าไปอย่างนี้ แนะนำเขาอะไรต่ออะไร ให้ทำเมืองอะไรต่ออะไร ผมมีความรู้สึก ว่า นักการเมืองมันกิดกันพวกเรา พวกนักพัฒนา พวกจิตอาสา เหมือนกับว่า คุณอย่ามายุ่งเลย ผมทำของผม ซึ่งเขาไม่ได้ฟังเสียงกลุ่มอย่างเรา รู้เลย สัมผัสสัก ๆ แล้วเราจะรู้ ทำให้สิ่งที่เราฝันแล้วเราเสนอไปเนี่ย ดูแล้ว 12 ปีที่ผ่านมา ไม่มีอะไรเกิดขึ้น อบจ.มีเงินงบประมาณปีละพันกว่าล้าน ถ้าคุณ 12 ปี หมิ่นกว่าล้าน ปทุมธานีมีอะไรเกิดขึ้น เราประเมินเลยครับ ไม่มีอะไรเกิดขึ้น เกิดขึ้นก็เฉพาะถนนที่คุณคิดว่าตัดผ่านพื้นที่ที่คุณหว่านล้อมซื้อไว้แล้ว หรือไปปรับปรุง อบต. อบจ.ถนนที่คุณมี อย่างนายกฯชาญ มันมีบ่อดินบ่อทรายเลย สมัยก่อนยังไม่มีของเขาที่ลาดหลุมแก้ว นี้อย่างนี้ละ มันมีความเคลื่อนไหวอะไรบางอย่างทำให้เราเห็น แต่ในขณะที่เดียวกันเมืองไม่ได้เกิดขึ้น ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะอะไร รังสิตเกิดขึ้นเพราะคนนอกมาลงทุน ฟิวเจอร์พาร์ค อะไรต่ออะไร เพราะนักลงทุนเขาเห็นว่า มันจะต้องมีคนตรงนี้ รังสิตมันเชื่อมต่อระหว่างคนที่มาจากต่างจังหวัดกับคนทางด้านนี้ แม้กระทั่งตลาดไท ทุกวันนี้ที่ทุกอย่างเกิดขึ้นทั้งหมด เราไม่ได้ใช้งบประมาณของรัฐบาลมาพัฒนาเลย แม้กระทั่งเขาอยากได้สวนสาธารณะของเมือง ที่อื่นเขามีแทบหมดแล้ว ของเราไม่มี สวนสาธารณะประจำเมืองจังหวัด คนที่จะต้องทำไม่ใช่ผู้ว่าราชการจังหวัดทำ เพราะผู้ว่าต้องรองบประมาณต้องอะไรตั้งเยอะแยะ แต่มีเขาโยนงบประมาณมาให้ทุกปี ทำไม่ไม่จัดสรร มาแบ่งมาคิด ข้อแรก ข้อที่สองเงินบำรุงวัด เขามีแต่โยนให้เมื่อตอนหาเสียง วัดในปทุมธานี ไม่ได้รับการพัฒนา พัฒนาก็คือ ไม่ได้สร้างพระที่ดีขึ้นมา มีแต่พระที่ดีเหมือนกัน แต่อยู่ฝั่งรังสิต โดยที่มาจากที่อื่น มาสร้างสำนักอะไรอย่างนี้ เพราะเกิดจากเขาสร้างขึ้นมาจาก แต่คุณไม่ได้สนับสนุนเขา คุณไปสนับสนุนวัดท้องถิ่นของคุณ แต่ท้องถิ่นของคุณไม่ได้ยอมรับมันนี่ย นี่ย้อตั้งถนน 12 ปีที่เงินหมื่นกว่าล้านเข้าปทุมฯ สมัยนั้นก่อนที่นายกฯชาญมาเนี่ย เขาเรียกว่าบ้านใหญ่หาญสวัสดิ์ เขามีอิทธิพล ตรงนั้นผูกขาดรถเมลล์ รถเมลล์ปทุมธานีไม่มี นี่มันรถสัมปทาน แพงนะครับ 8 บาท 10 บาท แต่เริ่มต้นระยะใกล้ ๆ เราต้องมาต่อ ไปไหนต้องไปลงนนทบุรี แล้วไปต่อ โนน ลงตรงนี้ ต่อตรงนั้น เขาผูกขาดของเขาไป คนที่นั่นบ่นอุบเลยเรื่องค่ารถเมลล์ ยังไงมันก็ต้องไป มันก็ต้องเป็นอย่างนี้ แต่มันตรงข้ามเหมือนกันนะ มันก็คืออย่าง คนมีเงินขีบริด มีเงินมาซื้อบ้านจัดสรรไป เพราะไม่มันเดี่ยวคนนั่งรถเมลล์มาหาซื้อบ้าน ในความคิดของผมนะ มันก็ดีกว่า คนมีสตางค์จะได้มาอยู่แต่โอเค เชื่อมัยครับทุกวันนี้ สนามกีฬาจังหวัดยังไม่มีเลยครับ ปทุมธานีเหลืออีก 2 จังหวัดที่ไม่มีสนามกีฬาประจำจังหวัด หลายเรื่อง เพราะบ้านใหญ่กับบรรหารผูกกัน ฝั่งปทุมฯเนี่ย บ้านใหญ่กับบรรหารและกลุ่มเครือข่ายของชาติไทยเขาเนี่ย จะมีที่ดินอยู่ในปทุมฯ หลายแห่ง เราารู้เลย พอสัมผัสสัก ๆ ถึงเข้าใจ แต่ในขณะที่เดียวกัน โอกาสอย่างนี้ นายกฯ ชาญ ไม่ได้พัฒนาในสิ่งที่ควรทำ เขาอาจจะโง่ก็ได้เนาะ ไม่มีความรู้เรื่องพัฒนาบ้านเมือง จู๋ ๆ คุณโยนให้อบต. อบจ. บริหารเลย มันก็เลยงง เงินโยนมาเป็นพันล้าน อย่างนี้ใช้อะไร ไปทำถนนจะตัดถนนที่ไปซื้อที่ดินมันจะรู้ของมันเอง พวกนี้มันทำให้ เพราะเราไม่มีคนเก่ง คนดี คนเข้าใจเรื่องผังเมืองเรื่องออกแบบเรื่องวางเมืองเป็นอย่างไร นี่คือข้อเสียเบื้องต้น เพราะฉะนั้นทุกวันนี้ พื้นที่เกษตรของปทุมฯ ถูกรุกคืบไปตลอด แบ่งให้เป็นบ้านจัดสรรมั่ง แบ่งเป็นโรงงานอุตสาหกรรม แย่งกันไปหมด นี่คือตอนนี้น้ำมัน ๆ สมมุติว่าเมื่อก่อนนี้มีอยู่ซัก 80% 20% คือพาณิชย์บ้านพักอาศัย เดียวนี้ผมคิดว่าเหลือเกือบครึ่งต่อครึ่งแล้วนะ ทุกวันนี้ที่แถวบางเคือ บ้านผมอยู่ตรงนั้น ที่ดินไม่ได้เป็นของเกษตร ที่ดินมันเปลี่ยนมือไปแล้ว แล้วเกษตรเป็นคนเช่าแล้วทุกวันนี้เกษตรก็คืนที่ดินให้ เขาก็เอาไปขายสร้างอะไรเยอะแยะ เป็นบ้านจัดสรร บ้านจัดสรรยังพุดถึง

อีก ผมกระทู้หลายเรื่องนะ แม้กระทั่งในจังหวัด บ้านจัดสรรเนี่ยในปทุมธานี ควรจะมีลักษณะเฉพาะของ ปทุมฯ เพราะปทุมธานีเป็นที่ราบลุ่ม น้ำท่วมถึงท่วมเร็ว เป็นแอ่งน้ำเป็นกะทะรองรับน้ำ เพราะฉะนั้นการ ที่คุณเอาน้ำออกจากปทุมฯ ได้มันต้องบีบอย่างเดียวจึงจะทัน ก็เลยมีการสร้างตรงรังสิต มีบีบเขื่อนเรือท่อ เพราะฉะนั้นบ้านนี้ต้องเป็นบ้านเสาสูง สถาปนิกออกแบบได้สวย ๆ เยอะเลย แต่บ้านจัดสรรอย่างว่าแหละ นักลงทุนก็ยกบ้านในเมืองมาวางไว้ วิถีชีวิตในเมืองก็ทำมาวางในที่ราบลุ่ม เวลาน้ำท่วม 54 ถึงดูไม่จืด จริง ๆ แล้วบ้านที่นี้ต้องดิไซน์เป็นพื้นสูง แล้วข้างล่างต้องโล่ง แล้วใช้ชีวิตอยู่ด้านบน มันดิไซน์สวยจริง ๆ ถ้า เพื่อสามารถบังคับในเมืองนี้ผมก็คุยกับผู้ว่าฯ ในฐานะผู้ว่าฯ เป็นประธานนิติบุคคลบ้านจัดสรร เป็นเลขาคืออนุวัติ คนจะมาขอบ้านจัดสรร สุดท้ายผู้ว่าฯ เป็นคนอนุมัตินะ ไปยื่นที่กรมที่ดิน แต่ผู้ว่าฯ ต้องเป็นคนเซ็นต์ ที่ดินเป็นคนรับจดทะเบียนจัดตั้งหมดเลย ถ้าถูกเกณฑ์ปล่อยหมด ผมถามว่า ทำไม่ถึงไม่เอาพวกผู้รับเหมามาระดมกันก่อน ขอร้องเขาเราไม่ต้องออกกฎหมาย เขี่ย ปทุมธานีเป็นที่ราบต่ำ อย่างที่ ทุกวันนี้คุณถามที่ไปขวางทางน้ำหมดเลย ผมคุยมารวม 20 ปีแล้วนะเรื่องนี้ ต่างคนต่างถม ปทุมธานีถึงได้ยื่นข่าว ดินทรุด ถนนทรุด อะไรต่ออะไร เพราะปัญหาเรื่องบ่อดิน พอมันสร้างขึ้นมาจากที่สูงขึ้น ๆ คุณเอาที่ราบต่ำ แต่เอาดินเอาหินมาถมให้มันสูงขึ้น มันผิดธรรมชาตินะ ผมบอกเลยว่าถ้า น้ำท่วมอีกครั้งเดี๋ยวนะ ไม่ต้องถึงเท่าเก่าปี 54 แค่อครั้งเดียว น้ำก็ต้องท่วมปทุมฯ ผมไม่เชื่อหรือกว่าบีมน้ำจะสามารถดูดได้ทั้งหมดทีเดียว ทางน้ำถูกขวางหมดแล้ว ท่อระบายน้ำตามสเปคของกทม. คุณก็เอามาใช้เหมือนกันหมด กทม.ทำไมท่วมละ คุณบอกถนนที่เป็นบ่อลึกจะต้องเมตรกว่าท่อระบายน้ำ แล้วก็ช่วยกันหมด เพราะสเปคมันเป็นอย่างนั้น กรุงเทพฯ เมตรกว่ามันอยู่ใต้รัปล่าละ เพราะความจริงกรุงเทพฯมันต้องออกแบบเรื่องท่อเนี่ยต้องให้ใหญ่แล้ว ท่อบนฟุตบาทนะ ส่วนท่อเมนเล็ก ๆ ที่อยู่บนถนนนั้น แล้วแต่วิศวกรดิไซน์ น้ำที่อยู่บนท่อบนฟุตบาทนี้คือท่อที่รับน้ำฝนนะครับ ไม่ได้รับน้ำในบ้าน เราไม่เหมือนกับเมืองนอกที่เขาบังคับใช้ได้ คุณต้องบำบัดน้ำ ปล่อยน้ำเข้าสู่สาธารณะได้ต้องเป็นน้ำใสแล้ว ทุกวันนี้ น้ำดำปี๋เลย คือส้วมออกมาข้าง ฝั่งต่อมาเข้าเลย อันนี้ไม่ถูก มันยังพอควบคุมได้ก็คือคอน โด สถาปนิกเข้าไปตรวจ ผู้ควบคุมงานเข้าไปตรวจให้มีบ่อบำบัด มีถังอะไรครมมัยที่จะปล่อยน้ำออกมาได้ แต่อย่างนี้ก็ยังมือห่างดินห่างเลย ถ้าเพื่อเงินมันดิน ทุกวันนี้ระบบอย่างกรุงเทพฯไม่จืดแน่ข้างหน้า คุณจะทำยังไงก็ได้ แต่ทางระบายน้ำมันไม่พอหรือครับ ทุกคนต้องรู้แก่ใจ เมืองกรุงเทพฯต้องย้ายเมือง ไม่ใช่อย่างนี้ ผมจะดูผู้กล้าว่าใครจะย้ายเมืองมัย ศูนย์ราชการต่าง ๆ ที่เมื่อก่อนนี้พยายามแก้ด้วยการเอาออกมาอยู่แจ้งวัฒนะ คุณก็ได้เฉพาะศูนย์ราชการที่เป็นองค์กรทหารเท่านั้นเอง พื้นที่เราต้องใหญ่กว่านั้น เมืองหลวงนี้ เมืองจริง ๆ กรุงเทพฯอาจจะเป็นแค่ business town ก็ให้มันเป็นไปตามนี้ แต่อย่าโธ คุณต้องไปสร้างโตที่อื่น เป็นศูนย์กลาง อย่างที่ออสเตรเลีย แคมเบลล่า สถานทูตอยู่ทั้งเมืองเลย ศูนย์ราชการอยู่ได้อย่างนี้ แคมเบลล่าฉลาดมาก เอาสถานทูตทุกประเทศมาสร้างที่นี้ มันเลยกลายเป็นทุกประเทศมาประกวดวัฒนธรรมอาคาร โอ้โฮ สวยทุกอาคาร มันเป็นศูนย์รวม คุณเขาฉลาดขนาดไหน ของเราเหมือนกัน ต้องเตรียมแผนไว้ ลูกหลานของคุณไม่รู้พวกคุณจะดันได้รัปล่า

อันนี้เรามาถึงปทุมฯ จนกระทั่งทุกวันนี้ที่ปทุมฯ นี้ ผมมองเห็นวิถีชีวิตของปทุมฯ ผมคิดใจอย่างหนึ่งว่า รัฐบาลหรือประเทศไทยที่ตอนนี้ให้มีแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ถ้าอายุยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีอยู่ในกฎหมาย ไม่รู้ล่ะ ออกไปข้าง ฝั่งค่อยว่ากันแต่มันมีการทำงานใหม่แล้ว ยุทธศาสตร์ชาติจะไป force แต่ละจังหวัดเพื่อให้ตอบสนองเดินทางเดียวกัน เพราะฉะนั้นปทุมธานีควรมียุทธศาสตร์ของปทุมธานี แต่ต้อง

สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ผมจะได้เป็นส่วนหนึ่งที่มีความเห็น มาพูดว่าที่ปทุมธานีคืออะไร ผมให้ข้อคิดในฐานะคนที่อยู่ปทุมฯ ผมอาจจะอยู่แม้จะไม่ได้สักซึ่งเท่ากับคนที่เกิดในปทุม แต่ผมเรียนรู้วิถีชีวิตของปทุมฯ เยอะพอควรที่จะพูดให้เขารู้ว่า ปทุมธานีมีวัฒนธรรมตั้งเยอะแยะ ชุมชนมอญ ชุมชนมุสลิมที่มันมีในอดีต ชุมชนคนจีนที่มาอยู่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เอามาขุดคลองรังสิต เราจะสงวนไว้มัย หรือจะปล่อยให้วัฒนธรรมมันหายไปเลย แล้วปทุมฯ บอกเป็นนิโวลีฟ เป็นชีวิตใหม่ของคน ต้องคิด ต่อไปนี้วัยสูงอายุจะเพิ่มขึ้น เพราะอัตราการเกิดของประชากรไทยลดลง ความจริงสองคนผิวเมียจะต้องมีลูกสองคนมันถึงจะ balance คุณต้องตาย 2 คน ก็จะมีทดแทน 2 เหมือนกับเงินที่ถูกบังคับจนกระทั่งมี 2 คน แต่ให้เหลือ 1 คน ตามกฎหมาย ตอนนี้ต้องคลายแล้ว เพราะคนมันหายไปมาก เราต้องเข้าใจแล้วว่า ยุทธศาสตร์ชาติหรือแผนพัฒนาดังกล่าวปัจจุบันนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมใช้ฉบับที่ 12 แล้ว พวกเรายังไม่รู้เลยว่าแต่ละแผนที่มันมาทำเนี่ย นักการเมืองไม่เคยพูดให้เราเห็นว่าทำตามแผนนั้นรีเปลา อุตสาหกรรมทั้งคือเตอร์ทั้งคนแก่ ไปเรียนจบมาวิธีการวางเมือง เวลาอะไรต่ออะไรมาช่วยกันร่างเนี่ย พวกนี้เป็นแนวทางได้เพราะเราไม่ได้เก่งขนาดนั้น แต่นักการเมืองที่บริหารมาหลังจาก 2475 ทำอย่างนี้รีเปลา ทำให้ทั้งประเทศไทยมันมั่วไปหมดเลย เราก็มานั่งคิดว่า ปทุมธานีนี้คนที่ย้ายมาจากกรุงเทพฯ มาอยู่ปทุมฯ แล้วเกิดขึ้นมาใหม่ คนรุ่นนั้นตอนนี้เริ่มแก่แล้ว ผู้สูงอายุในปทุมธานีเพิ่มขึ้นแน่นอน คนรุ่นใหม่มีความคิดเหมือนผมเหมือนกันว่าเอาปทุมธานีเป็นเมืองนอน แล้วเอากรุงเทพฯ เป็นเมืองทำงาน คือเข้าซบเข้าเมือง เย็นออกมาเป็นเอบีล ซึ่งเหมือนต่างประเทศหลาย ๆ เมือง กลางวันนี่จู้จี้จ้านมาก พอกลางคืนเมืองนิ่งเลย เงียบ เพราะคนมานอนอีกเมืองนึง แผนอย่างนี้จะเอามัย แต่ในขณะที่เดียวกันถ้าจะเอา คุณก็ต้องคิดว่า จำเป็นมัยที่ราบลุ่มกรุงเทพมหานครต้องมีคอนโดมิเนียมเยอะๆ นี่มันตอบขัดกันไง คุณอยู่ในเมืองกรุงเทพฯ เนี่ย ซึ่งมันจะต้องจมน้ำแน่ๆ เลย แต่คนยังคิดว่ากูต้องอยู่คอนโด ใกล้ที่ทำงาน ประหยัดหมด ทุกเรื่อง ประหยัดหมดเลย แต่ถ้าเขาอยู่เป็นเมืองนอนที่ปทุมฯ เนี่ย อยู่รอบข้างเนี่ย แล้วเขาซบกลับเข้าไป ค่าใช้จ่ายเดินทาง ถ้าคุณจะเลือกเอาแบบเป็นเมืองนอน ให้กรุงเทพฯ มีหลังมั่ง ชีวิตตอนนี้ กรุงเทพฯ กำลังจะใช้ 24 ชม. เมืองควรจะมียักษ์ช่วยกันคิดสิ เมืองจะต้องมีพักผ่อนมัยเมือง อากาศมันก็จะเปลี่ยน พอเข้ามาก็คึกคัก ๆ แต่พอเป็นเมืองมันได้พัก มันสลัดกัน เราจะเลือกนี้มัย แต่ผมไม่รู้เลยว่า รัฐบาลหรือคนคิดจะเลือกนี้มัย เพราะอนุญาตให้สร้างทั่วเลย มันต้องมีเหตุผล วิธีคิดผังเมืองไง ตกกลางคืนทั้งประเทศก่อน ผมยังไม่รู้ว่ายุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี จะมาคุยกันถึงขนาดนี้มัย เฮ้ย จะเอาเมืองอะไร จะทำยังไง เพราะถ้าเพื่อคุณปล่อยให้เขาสร้างคอนโดตอนนี้กรุงเทพฯ เริ่มเปลี่ยนภูมิอากาศ เพราะไอ้ตึกที่คุณสร้างขึ้นมานั้น มันสูงขึ้นมาจนกระทั่งมันเหมือนภูเขาถูกล้อม ๆ นะ ลองย้อนไปคูมัย ภูมิอากาศเมื่อ 20 ปีที่แล้ว กรุงเทพฯ มีอย่างนี้รีเปลา กรุงเทพฯ เผลอบลือคอว่าไทย ลมมรสุมเข้า กรุงเทพฯ ทำไม่ถึงตกบ่อย ช่วงหลังนี้รู้สึกละ ผมมีความรู้สึกนะ ตอนที่ผมอยู่กรุงเทพฯ มันไม่อย่างนี้หว่า ตกบ่อย และแอ่งกะทะ และรับน้ำ ระบายน้ำไม่ทันกัน เพราะตอนที่ผมอยู่ที่นั่นคือตัวนี้ ทุกวันนี้มันก็ยังอันนี้อยู่ละ ผมเจอเพื่อนผมเองไปเรียนผังเมือง บอกอาจารย์สอนเด็กสอนอะไรอะนะ พอถึงนักการเมืองมันใช้ไม่ได้ สำนักของนักการเมือง ผมถึงดีใจว่า ถ้าเทวนี้ได้ปรับเอาคนแก่ ๆ คนสมัยโบราณ ความคิดไม่เป็น ให้มันเลิกเลย ให้มันไม่มีทางเข้ามาเลือกตั้งเลย เพราะพวกนี้ถ้าเพื่อเข้ามา มันก็มีความคิดเดิม ๆ ต้องให้คนรุ่นใหม่ เอาใครก็ได้ หรือแม้กระทั่งพรรคการเมือง พรรคเพื่อไทย พรรคประชาธิปัตย์ เอาคนรุ่นใหม่มาดี พวกนี้มันมีความคิด ไม่ใช่ตาสีตาสามาแล้วจับเขามาเป็นใหญ่ เราต้องการคนรุ่นใหม่มาวางผังเมือง ผมก็เลยคิดว่า ถ้าผมเลือกว่าปทุมธานีควรจะเป็นเมืองนอน แล้วเมือง

นอนของปทุมธานีของผมเนี่ย เวลาที่อยู่เนี่ย ฟังนี้เป็นเมืองนอนได้ แล้วแนวโน้มนั้นเป็นเองโดยธรรมชาติเวลานี้มีห้างใหญ่เข้ามาแล้ว แต่เป็นห้างใหญ่แบบทางราบไม่ได้ยิ่งใหญ่มาก เพื่อจะเอาสินค้าอุปโภคบริโภคมาบริการเลี้ยงดูประชาชน ผมมองฟังนี้ว่า ฟังอำเภอเมืองเนี่ย ลาดหลุมแก้ว ฟังสามโคก ฟังอะไรเนี่ย ในอนาคตเราควรต้องสงวนวัดวาอารามไว้ วัดไม่ต้องสร้างแล้ว ห้ามมีวัดเกิดใหม่ ปรับปรุงพระใหม่เลย เกณฑ์ใหม่ วิธีการเข้าของพระบวชใหม่ต้องมี ไม่ใช่อย่างนี้ สืบทอดศาสนาต้องให้มันคง เพื่อให้พุทธศาสนายืนอยู่ได้ ไม่ใช่ผมเป็นพระเพราะบัตรประชาชน ผมถามจริง ๆ คนที่เป็นพุทธ ถ้าเพื่อเรื่อฟั้นนะ คุณจะต้องเป็นพุทธมามะกะ ทุกคนจะต้องไปปฏิบัติตนที่วัด เหมือนกับโบสถ์ต้องไปอุทิศตนเป็นคริสต์ แต่ถ้าทุกคนรู้สึกว่ามันเป็นพุทธมามะกะ มันจะรักศาสนาพุทธเพิ่มขึ้น สมัยก่อน โรงเรียนวัดต่างหากคือปลูกฝังนิสัยคนรุ่นผมได้คืบขึ้น เพราะโรงเรียนวัดกับพระอยู่ใกล้กัน ก็เหมือนกับซึมซับเป็นพุทธมามะกะโดยที่ธรรมชาติเลย แต่พอถึงโรงเรียนออกจากวัดปั๊บ เด็กความลึกซึ้งความผูกพัน ไม่มี มันเลยเปลี่ยนหมดเลย ไม่ก็ปีนี่เองนะ ซึ่งระบบการเรียนการสอนจะต้องเปลี่ยนใหม่ทั้งหมด ซึ่งถ้าจะเอาอย่างนั้น ปทุมธานีจะต้องวางแผนใหม่ ถ้าจะเอาเป็นเมืองนอน เมืองอนาคตผู้สูงอายุจะมาอยู่เยอะขึ้น โรงพยาบาลก็ต้องเกิด สาธารณสุขต้องให้เขา เกษตรอินทรีย์ก็ต้องเกิด คือเรามีแผนแล้วไง ถ้าคิดอย่างนี้นะ มาช่วยกันทำ เกษตรอินทรีย์ก็ต้องเกิด ต้องทุ่มให้เต็มที่เลย ไม่ใช่ปล่อยให้เขาทำแบบงู ๆ ปลา ๆ นอกจากโรงพยาบาล สวนสาธารณะเกิด สโกลไฟท์เกิด เส้นทางจักรยานให้มันชัดลง คนที่ขี่จักรยานจะรักษาสุขภาพไปโดยปริยาย คุณไม่ต้องบอกเขาทุกคนได้ขี่จักรยาน คุณจะทำอย่างนั้นมัย ชีวิตแบบนี้ ผมถึงเห็นด้วยไง จักรยานไม่มีโพลูชั่นเลยนะ แล้วคนที่จักรยาน คนเสี่ยภานี่นะครับ ไม่ใช่คนขับรถเก๋งเสี่ยภานี่อย่างเดียวนะ เพราะฉะนั้นคนที่จักรยานเขามีสิทธิ์เรียกร้องขอลานจักรยาน ให้เขาขี่ เพราะเขาเสี่ยภานี่เท่ากับคุณนะ เพียงแต่เขาช่วยคุณด้วยเข้าไป ช่วยมากกว่าคนขับรถเก๋งอีก ช่วยรักษาคุณภาพชีวิต คุณภาพชีวิตเขา คุณภาพชีวิตของผู้อื่น เรื่องสิ่งแวดล้อมควันพิษไม่เกิดขึ้น คุณภาพชีวิตเขาดีขึ้น เขาอาศัยโรงพยาบาลน้อยลง มันตอบหมดเลย อย่างนี้เราจะสร้างยังไง นี่คือเมือง ส่วนค่าน้ำมันก็เชิงพาณิชย์ เป็นชุมชน เป็นอะไรคุณว่าไปเลย แล้วมหาลัยตั้งเยอะแยะ ปทุมฯ นี่เยอะมาก แต่ความเชื่อมโยงระหว่างเมืองกับมหาลัยไม่เกิด ผมเสียดายที่ว่าอบจ.มีงบประมาณเยอะ ไม่ให้มหาลัยวิจัย วางแผนเลย มอนี่เอาเรื่องนี้ไปทำ เก่งเรื่องอะไรเอาไปทำ วิจัยเมืองมาเลยว่ปทุมธานีจะเอาเมืองยังงี้ มีเงินนี้คุณต้องวิ่งลัดทางนี้ แต่คุณไม่ทำ เพราะผู้บริหารไม่เข้าใจว่าความจริงเขาต้องการข้อมูล ถ้ามีข้อมูลมาทำ เวลาเขาทำงานงบประมาณ แจ๋วเลย แล้วง่ายด้วย นี่คือนี่ที่เรามองเห็น แต่ก็พยายามขับเคลื่อนด้วยความเป็นประชาสังคม

คือเรามองเห็นเมืองเลยว่ เมืองนี้ผิด ทั้งที่มีโอกาสเคลียร์เมืองเลย ก่อนที่จะเป็นเมืองนนทบุรี จริง ๆ นนทบุรีมั่วแล้วนะ ดินค่าน้ำชุ่ม นนทบุรีดีที่สุดในยุคนี้ มันถูกทดแทนด้วยตึก อาคารบ้านช่องที่มาอยู่ ทรัพยากรเราเสียไป พื้นที่เกษตรเราเสียไป แหล่งอาหารของโลก แหล่งอาหารของประชาชนมันหายไป เราไม่รู้สึกระยะยังมีอะไรกินกันได้ อยู่แต่ความจริงเราต้องสร้างแล้ว อาหารที่มีคุณภาพให้กับคน ทุกวันนี้มันเลยเกิดเท่าไร พื้นที่เกษตรคุณหายไป มาใช้เคมีเยอะ เพื่อเร่งปลูก เพื่อป้อนให้พอกคนกิน คนเป็นมะเร็งเท่าไร ตอนนี้งามันชัดแล้วว่าประเทศไทยอันดับหนึ่งของโลก ทำไม่มันตื่นตัวละ เพราะอะไร มันต้องตื่นตัว มันงูๆกนกัน ต้องเปิดเผยความจริง คนเราเป็นมะเร็งเยอะนะ แม้กระทั่งอายุของผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นก็ตาม เพราะบางคนที่ได้ฟังพา หรือห่างสารเคมี ห่างการบริโภคคาร์บอนที่มันตายเร็วอะ บางคนมันห่างอยู่ แม้กระทั่งห่าง ๆ อยู่ ๆ บอกเป็นมะเร็งเลย

จุดเปลี่ยนจริง ๆ เมื่อรังสิตสร้าง เหยียดปทุมธานีเป็นเมืองเอกแตก มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน แต่ผู้
 บริหารบ้านเมืองไม่หยิบเอาแม่น้ำเจ้าพระยามาเป็นจุดเด่นของเมือง เจียบเลยเจ้าพระยา คุณอยู่ฝั่งนี้แทบ
 มองไม่เห็นแม่น้ำเจ้าพระยาเลย เราไม่มีโปรโมทริมน้ำ สภาพวิถีชุมชนริมน้ำเจ้าพระยาหายหมดแน่นอน
 เพราะผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญ นี่ข้อสำคัญเลยนะครับ ผมบอกตรง ๆ ว่าบ้านใหญ่ที่มาดูแลเรื่องคมนา
 คมนีย์ มันเลยถูกคุมกำเนิดเส้นทางสายน้ำ ความจริงมันจะต้องมีเรือขนส่งจากปทุมฯ ไปกรุงเทพ ทุกวัน
 นี้มีแค่นั้นนะ ปทุมฯจะไปไหนที่ต้องหาเรือต่อไปเลย ตรงนี้เลยไม่ได้รับการพัฒนา ริมน้ำปทุมฯ ถึงไม่ได้
 มีประโยชน์ใจ ความเชื่อมโยงของสายน้ำทำให้ถูกบล็อก ไอ้พวกนี้บาปจริง ๆ ทำให้เราไม่เจริญด้านนี้ ถ้า
 เพื่อมันเจริญ มีการขนส่ง มีท่าเรือใหม่ อะไรต่ออะไร ปทุมธานีจะสวยเลย แล้วคนลงทุนวิ่งจากกรุงเทพฯ
 ปทุมฯ มันจะคุ้มกว่า ถ้าคุณมามันจะต้องมีการสร้างริมคลองสายน้ำ แหล่งอาหาร แหล่งท่องเที่ยว แหล่ง
 หากิน วัดปทุมฯ มีเยอะ มีเยอะกว่านั้นอีก แล้วท่องเที่ยวก็จะตามมาฝรั่งมาล่องเรือได้ถึงด้วย ไม่ใช่แค
 นนท์แล้วกลับ มันล่องมาได้ถึงนี้ดูวิถีอะไร นี่มันเข้าไปนานแล้วแต่ตรงนี้มันต้องเริ่มฟื้น ถ้าเพื่อยุทธศาสตร์
 ชาติมีนะ ผมก็ฝากไว้คิดหนึ่งว่า ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ผมยังห่วงอยู่ว่า เขาจะเอาตัวตั้งมาไม่ตรงโจทย์ คือ
 กลัวว่าจะไปมุ่งแต่ละส่วน ไม่มีเป้าหมาย ผมพูดถึงเรื่องประชากรตอนนี้รัฐบาลต้องการคนแก่ไหน ตั้ง
 โจทย์ได้ ตอนนี้เรามี 66-67 ล้านคนอีก 20 ปีเท่านั้นมัยหรือจะเอาร้อยล้านคน ถ้าร้อยล้านคนคุณต้องสร้าง
 เมืองใหม่รองรับ แต่ถ้าคุณเอาเท่านี้ สาธารณสุขดูให้ดี คุณควบคุมกันแบบนี้แล้วไม่ต้องเร่งการกำเนิดลูก
 เอามัย ถ้าเอาตรงนี้ปี๊บ วางเลข คน 60 กว่าล้านคนแบ่งเป็นอะไร คนสูงอายุประมาณเท่านี้คน คนจนตอน
 นี้เราประเมินครั้งสุดท้ายที่ทำกันอยู่ 14 ล้านคนที่รัฐบาลได้จดทะเบียนคนจน จะเพิ่มขึ้นมัย ถ้าคนจนเพิ่ม
 ขึ้น แสดงว่า ผู้บริหารประเทศใช้ไม่ได้ 14 ล้านคนต้องน้อยลง ต่อไปนี้ประเทศไทยคนจนอย่างนี้ จะต้อง
 เหลือทะเบียนอาจจะ 5 ล้านใน 20 ปีข้างหน้า ไม่ใช่ 14 ล้านคน ในเมื่อโจทย์คุณมีอยู่แล้ว มีข้อมูลดิบแล้ว
 ต้องเอามาคุยกัน ถ้าอย่างนี้คุณก็มาแบ่ง คนเท่านี้ ้วยเรียนเท่าไหร ้วยเกษียณเท่าไหร คุณต้องส่งเสริม
 วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ แรงงานไม่มีแล้วครับ มันต้องไปให้ถึง ai หรือสมองประดิษฐ์แล้ว ทุกวันนี้คุณ
 ต้องอิมพอร์ตแรงงานเข้ามา มันผิดแล้ว ธุรกิจต้องเปลี่ยนครับ ในยุคลูกหลานผมต้องเปลี่ยน พวกเราจึงต้อง
 เปลี่ยนใหญ่ นี่คือ 20 ปี ถ้าเพื่อเรารู้ว่าต้องการ 67 ล้านคนเหมือนเดิมนะ ไอ้นี้ต้องทำอย่างนี้ ๆ ส่งเสริม
 เกษตรมัย ลูกหลานที่เป็นเกษตรกรให้มันเรียนฟรีเลย เรียนมหาลัย เรียนเกษตรฟรีด้วย พวกนี้เขามีภูมิเกษตร
 อยู่แล้ว พอได้ของใหม่ก็เอามาปรับปรุงมาพัฒนา ทุกวันนี้คนหนีออกจากเกษตร ลูกเกษตรกรไม่ยอมทำ
 เกษตร คุณต้องทำยังไงให้เขารัก คนเกษตรไม่มีดั่งค์ ให้เรียนฟรีหมดเลย แล้วเรียนเก่งให้ด็อกเตอร์ด้วย แต่
 ต้องแนวนั้นะ วิศวเกษตร อะไรเกษตรทั้งหมดเลย ทุกวันนี้มันทำ ฮอว์โมนเอนไซม์มาปลูกกันแล้ว ไปไกล
 แล้ว แต่คนที่รู้ ลูกหลานเกษตรกรนี้มาเรียนรู้ปรับปรุงช่วยกัน ตรงนี้ประเทศไทยสร้างรีเปลา คุณบอกอย่าง
 เดียวว่าเคมีไม่ดินนะ แต่คุณยังให้เขานำเข้าเคมีอะ ยาฆ่าแมลง ฯลฯ ทำไม่ไม่ให้เขาเลยละ ส่งเสริมอินทรีย์
 เลย ให้พวกเคมีรวยเลย ให้มันนำเข้าพวกอินทรีย์ ทำไม่ไม่ทำอะ นี่เกิดอะไรขึ้นตอนนี้ แล้วซีพีมันคุมเมล็ด
 พันธุ์พืช มันทำได้หมดแล้ว คนไปซื้อผัก ซื้อปลูกลงไปเพาะเม็ดต่อ ทำไม่ได้ อย่างนี้ เราเห็นอยู่ว่าเมืองต้อง
 ทำอะไร แล้วผมคิดว่า สิ่งที่ผมพูดกับอาจารย์วันนี้ว่า เขาคนเป็นตัวตั้งถูกที่สุด ประเทศไทยมีทรัพยากรชาติ
 อะไรบ้าง ป่าไม้ ก่อนที่ผมย้ายมาซัก 30 ปี ป่าไม้ในประเทศมีอยู่ประมาณ 60-70% ทุกวันนี้ไม่ถึง 50% แล้ว
 แสดงว่าเมื่อคุณบริหารบ้านเมืองระบบการเมืองอดีตที่ผ่านมาล้มเหลว คุมทรัพยากรชาติไม่ได้ ป่าไม้หาย
 ไป น้ำท่วมฝนตกเยอะก็ช่วยไม่ได้เพราะ ไม่มีที่จับน้ำ คุณจะเอาแค่นี้มัย รักษาไว้ 50% ตรงไว้เลย อันไหน

หาย เอาไปซ่อม ๆ ๆ เพื่อให้ลูกหลานได้ใช้ง่าย ๆ แค่นี้เอง ผมว่ารัฐต้องมองออกให้ชัดเจน ผมก็ไฟท์ที่ ปทุมฯ นี้แหละ จะคุยกับคนทั่วไปว่า 20 ปี ปทุมฯ เราจะเอาอะไร อยากจะเมืองสงบไหม เมืองเกษตรเรา ต้องพิทักษ์พื้นดิน ดินค่าน้ำชุ่มไว้ เพราะมันจะหายไป ต้องทำยังไง แล้วก็วิถีคนจะต้องเข้าวัด ต้องปรับปรุง คุณภาพวัด เพื่อให้คนสูงอายุได้ใช้ไง แล้วคนสูงอายุได้นั่งสมาธิก่อนตายเนี่ย เป็นสุขดีกว่าทรมานเหลือ เกิน ศูนย์เลี้ยงคุณแก่ต้องมีนะ ต้องมีอย่างจริงจัง ต้องทำรอไว้เลย มีคนเขามองเห็นว่า ปทุมฯ ผู้สูงอายุเป็น เมืองนอน รีบแก้กระทิงคนที่อยู่กรุงเทพฯ ก็มาอยู่ปทุมฯ ละ มันใกล้ ลูกมาดูแลได้ ปทุมฯ นี้เอื้อหมดทุกอย่าง

น่าจะเป็นเมืองอีกแบบหนึ่งเลย ไม่ต้องมองว่าจะศิริไลซ์ ไม่ต้องมีตึกสูง ถ้าคุณเอาคนเป็นตัวตั้ง ข้าง หน้าอีก 20 ปี แผนการศึกษามันจะชัด ไม่ใช่ทุกวันนี้ละ คนไม่รู้อะไร เรียนนิติศาสตร์เยอะนะ แล้วไป ทะเลาะกันในสภา เราก็ควบคุมสิทธิ นิติศาสตร์เอาแค่ 2 ล้านนะ งบประมาณไปแค่นั้น ถ้าคุณจะเรียนวิศวะเท่านั้นละ เรียนหมอเท่านั้นละ ได้ไปเท่านั้น ๆ ๆ คนนะ ทุกคนจะมีอาชีพครับ จบมามีอาชีพ 100% เลย ไม่ตกงานด้วย คนไหนเก่งมาก อยากเป็นอาจารย์ฝึกส่งไปเลย

เราก็ปกครองตัวเองไง มีอบจ. ใจ แต่อบจ. ถูกซื้อเสียงมาตั้งแต่แรก เพราะฉะนั้นเขาก็เลยสามารถ ทำอะไรได้หมด คือหน้าตาของการเมืองยุคต่อไปอาจจะเปลี่ยน คือผู้บริหารต้องฟังเสียงประชาชนเพิ่มขึ้น ตรงนี้จะช่วยได้ อย่างอบจ. ที่ผ่านมา ผมไปไฟท์เรื่องเส้นทางจักรยานมันยังไม่สนใจผมเลย

ในความคิดผมจะมองตัวอย่างนนทบุรี ทุกอย่างมันจะวุ่นวายไปหมดเลย ผังเมืองมั่วแล้ว แต่มัน จะหนักกว่านนทบุรี เพราะว่ามันมีอุตสาหกรรมแทรกเข้ามาเยอะ อุตสาหกรรมที่นั่นที่ยังไม่เท่าไหรันะ ทุกวันนี้พื้นที่ก็คือกรุงเทพฯ มันแน่นนอน ขับรถตอนเช้าก็ติดแล้ว ตอนนี่เริ่มมาปทุมฯ แล้ว แต่จะอันตราย ถ้าไม่วางแผน แต่ที่นี้ โคนควบคุมด้วยกฎหมาย ปทุมฯ คือต้องเป็นอุตสาหกรรมสีเขียว โรงงานถึงจะอนุญาต ได้ สีเขียวก็คือ ต้องถูกหรือมีมิตรกับสิ่งแวดล้อม ไม่มากก็น้อย ยังมีระบบ

ความจริงมันก็ผูกกัน แต่ว่าแหล่งเงินล่ะ แหล่งเงินทุกคนก็หวัง อบต. อบจ. เพราะคุณมาเก็บภาษี โรงเรือนผม ไม่ใช่โรงงานเก็บ โรงงานเก็บผมคือตอนผมขออนุญาต โรงงาน อบต. สิคุณเก็บภาษีผมตลอด ทุกปีเลย คนบริหารอบต. ไม่เข้าใจ เงินก็เอาไปทำอะไรก็ไม่รู้ เดี่ยวยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีก่อน เบื้องต้นมา แก้ปัญหา ก่อน ผมฝากอาจารย์ไว้เรื่องเดียว ให้แต่ละจังหวัดช่วยกันถ้าอาจารย์ลงไปได้คือ เอาประชากร เป็นตัวตั้ง จะเอาพันล้านคนมัย อย่างเงินเลยไว้ไป 20 ปีเลย คุณเลือกเอา (มันแปรผันตามจำนวนคน) ใช้อยู่ แค่นั้นเอง มันไม่มีอะไรกำหนดเลย มันต้องเอาพลเมืองเป็นตัวตั้ง เราอยากได้กี่คนดี ถาพนายๆ เลยเอามั ยกี้คน ในเมื่ออัตราการเจริญเติบโตทางลบนะ ไม่เกิน 67 ล้านคน ถ้าคุณปล่อยควบคุมกัน เอาอย่างนี้ละ มันก็จะกลายเป็นคนน้อยลง มันต้องวางแผนบริหารนะ คนน้อยลงทำยังไง แต่ในขณะที่เดียวกัน มีลูกก่อน ้วยเพิ่มขึ้น ระบบนี้คุณแยแล้วนะ ไม่รู้จะเลี้ยงลูกยังไงด้วยซ้ำ คุณอายุน้อย คุณ ได้ลูกมาแบบเสพสมจนเกิน ไป เพราะคนเป็นตัวทำให้มันเกิดทุกอย่างเลย คนเยอะทำให้มีการปกครอง มีรัฐบาลมันก็ต้องดูแลคน แต่ ทุกวันนี้พอคุณปกครอง คุณลืมดูแลคน คุณเอาเงิน คุณจะอยู่อย่างไรให้รวยให้มีเงิน ไม่ได้มองคน หรือ มองคนแบบคุณ

คุณพิเชฐ เพ็ญทองแดง

นายกเทศมนตรี ตำบลลำไทร

คุณกมล ศรีชมภู

ตัวแทนเจ้าอาวาสวัดพระสุทิววงศ์ ตำบลลำไทร

สัมภาษณ์วันที่ 10 สิงหาคม 2560

สถานที่สัมภาษณ์ วัดพระสุทิววงศ์ ตำบลลำไทร อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี

ทางกายภาพของจังหวัดปทุมธานีจะถูกแบ่งออกเป็น 2 ฟัง โดยแม่น้ำเจ้าพระยา มีฝั่งตะวันออก และฝั่งตะวันตก การปกครองของแต่ละท้องที่ก็แยกกันอย่างชัดเจน รังสิตนั้นจะมีศาลากลางจังหวัดอยู่อีก ฟัง ต้องข้ามแม่น้ำไปความเจริญของทั้งสองฝั่งจะต่างกันมากเพราะการวางตัวของถนน เพราะเส้นเอเชีย ผ่านแถวนี้ แถวนี้ก็จะเป็นตัวหลัก แต่ก่อนไม่มีถนนบุรี ปทุมธานีฝั่งศาลากลางความเจริญจะสู้รังสิต คลองหลวงไม่ได้ เพราะมีถนนตัดผ่าน มีนิคมเกิดขึ้นมากมาย พอสะพานปทุมธานี 1, 2 เสร็จ ถนนบุรีโต ความเจริญก็มาถึงลาดหลุมแก้วและสามโคก

ทำให้ปทุมธานีไม่เหมือนจังหวัดอื่น เพราะปทุมธานีโดนทั้งแม่น้ำและถนนตัดแบ่งเป็น 2 ส่วน ซึ่งกำหนดทิศทางของจังหวัดได้ยาก ว่าจะให้เป็นบ้าน หมู่บ้านจัดสรร เกษตรกรรม นิคมโรงงานหรือเป็นอะไร พื้นเพเดิมระบบการจัดการน้ำชลประทานทำไว้เพื่อการเกษตรแต่เพื่อปัจจุบันมีไว้ระบายน้ำเสีย ระบบการจัดการพื้นที่นั้นไม่ลงตัว ในชุมชนก็ตกลงกันไม่ได้ ปัจจุบันปัญหานี้ก็ยังแก้ไม่ได้

หลังน้ำท่วมปี 54 แถวนี้เจริญเร็วมากโดยเฉพาะหมู่บ้าน ไม่ใช่ที่เราไม่รู้ว่ามีปัญหาเรื่องคนขายที่ดินจนมีการเจริญไวมาก แต่ก็ต้องกำหนดผังเมืองให้ได้ก่อน ต้องประชุมร่วมกันหลายสิบองค์กรว่าจะให้ปทุมธานีไปทางไหน หมู่บ้านจัดสรรเข้มย เพราะแม่จะกำหนดพื้นที่สีเขียวและพื้นที่อยู่อาศัยแล้ว ยกตัวอย่างบึงยี่โถ ทางกายภาพไม่มีพื้นที่สีเขียวแล้ว โคนซื้อไปหมดแล้ว เหลืออยู่ 18 ไร่จากหมื่นไร่ ที่เหลือหมู่บ้านหมดแล้ว แค่ 5-6% แถมที่เหลือก็กำลังจะถูกซื้อ

การพัฒนาของรัฐตามไม่ทันกับความต้องการ ปัจจุบันแม้จะตื่นตัวขึ้นมาแล้วเพราะถูกกระตุ้น ผมจ้างคนให้มาสำรวจและกำหนดทิศทาง เมื่อก่อนเราไม่ได้ทำผังเมือง เราไม่ตื่นตัวเพราะไม่คิดว่ารถไฟฟ้ามันจะมา ความเจริญมันจะมาถึงลำลูกกาได้ ไม่มีใครคิดว่าจะได้นั่งรถไฟฟ้ามาถึงคูคต แต่ตอนนี้โลกเปลี่ยนไป รถไฟฟ้ามาแล้วแต่เราปรับตัวไม่ทัน นายทุนที่รู้จักวันซื้อที่ไปหมด หมู่บ้านเกิดเยอะ คนซื้อเยอะ ที่ถูก แถวลำลูกกานี้ก็ใกล้รถไฟฟ้าเราปรับตัวไม่ทัน สร้างสาธารณูปโภครองรับคนที่ย้ายเข้ามาไม่ทัน เกิดความแตกต่างของสังคมเดิมกับสังคมใหม่ ยังมีสไตล์แบบเก่าๆ จอดรถตรงไหนก็ได้สบายๆ แต่เดี๋ยวนี้คนเยอะแล้ว คนแถวนี้ก็ปรับตัวไม่ทัน ถนน 4 เลนก็เพิ่งทำมาได้ไม่นาน ซึ่งเป็นปัญหาของชาติเลยที่มีความเจริญกำลังเข้ามา

ผมถามนักศึกษาที่มาทำผังเมืองว่าเค้าเคยเจอแบบนี้มั๊ย ก่อนรถไฟฟ้ามา ถ้าผมจะลงคูคต แหล่ง 50

กิโลเมตรรอบนี้จะมีผลกระทบอะไรบ้าง ซึ่งมันมีผลกระทบมาก ทั้งสิ่งแวดล้อมและอะไรต่างๆ ทุกคนเห็นว่าดีหมด รถไฟฟ้ามันไม่ใช่เรื่องไม่ดี แต่ถนนพร้อมรับรถที่จะหลังไหลเข้ามามัย ถนนสัญญะเส้นเดียวรองรับรถจากหมู่บ้านเป็นพันโครงการ เอารถแต่ละบ้านมาจอดต่อกันก็ไปถึงองครักษ์แล้ว ยังไม่รวมรถจากที่อื่นที่จะเข้ามาอีก เวลาเร่งด่วนจะรองรับอย่างไร กรมทางหลวงต้องตอบ จะซื้อที่ขยายถนนก็เป็นไปไม่ได้ พยายามจะขยายฝั่งคลองก็ไม่สำเร็จ ก็เลยพยายามจะลดรถส่วนตัวลงด้วยการให้ใช้รถไฟฟ้าแทน การปกครอง สังคมเก่าบอกว่า จอดรถหน้าบ้านผมทำไมจะจอดไม่ได้ ซึ่งสังคมคนใหม่จะบอกว่ามันเป็นถนนหลวงมันจอดไม่ได้ แล้วพอทุกคนจอดมันก็จะติดยาวไปหมด เป็นเรื่องเล็ก ๆ ที่แก้ไม่ได้ โดยทางกฎหมายเราเอาผิดเค้าไม่ได้ แต่ทางรัฐศาสตร์มันสร้างปัญหาเยอะเพราะประชาชนไม่ยอมปรับตัว ให้รับการเปลี่ยนแปลง สังคมเก่า ๆ ปรับตัวไม่ทันกับความเจริญที่หลังไหลเข้ามา สังคมกำลังเจริญขึ้น แต่ก่อนเราอยู่ได้โดยไม่ต้องมีรั้ว ของไม่มีหาย ไม่ต้องล็อก 6-7 ปีที่แล้วคนในตลาดเดินเข้าไปคนพื้นที่รู้จักกันหมด ปัจจุบันจะเหลือคนเก่า ๆ ซัก 20% แล้วก็มีคนจากข้างนอกเข้ามาแทนที่ เด็ก ๆ ก็ออกไปที่อื่น คนเก่าไม่รู้ว่าต่อเติมบ้านไปรुकถ้าที่คนอื่นต้องรื้อ ต้องแจ้ง ต้องมีหนังสือ เป็นปัญหาจากคนเก่าทั้งนั้น เพราะเค้าอยู่แบบนี้มานานแล้ว กฎมันสร้างมาทีหลังเพราะคนมาอยู่เยอะขึ้น คนก็ปรับตัวไม่ทัน ต้องแก้เพื่ออยู่ด้วยกันให้ได้ทั้งคนใหม่คนเก่า เรื่องอาชีพเก่า ๆ ก็หายไป

เมื่อก่อน ผู้ใหญ่เดิมมีตลาด สร้างตลาด ไร่คลอง แต่อยู่ก็มีถนนเข้ามา เริ่มมีรถโดยสาร เจ้าของตลาดเลยคุยกันว่าคงไม่ทันกับโลกใหม่ ๆ อยู่ ๆ ก็มีตึกแถว คนมันเปลี่ยน ที่ของเดิมไปทำของใหม่ เราเลยต้องเปลี่ยนตามให้ทัน ภูมิศาสตร์ทางกายภาพจะเปลี่ยนไปหมด อีกหน่อยที่นี้ก็เปลี่ยน เราเลยไปสร้างตลาดใหม่ ปัญหาคือคนเดิม ๆ ไม่ออก แต่ลูกหลานที่เห็นความเปลี่ยนแปลง ก็กลับมาซื้อห้องทิ้งไว้ พอรอดเข้ามา ตึกแถวก็ใช้ได้ดีกว่าเรือ เหลือแค่ร้านกาแฟที่ยังอยู่ที่ตลาดเก่า แต่เจ้าของไม่เห็นค่าของของเดิม ๆ พยายามจะขายทิ้งตลอด และเกิดปัญหาเรื่องเจ้าของที่บางส่วนก็ไม่ยอมขาย

ที่นี้เป็นที่แปลงใหญ่ ตรงข้ามนี้เป็นที่ของเคหะ 3000 ไร่ เดิมที่เป็นที่ของวัด แต่ขายให้เคหะ สนามกอล์ฟ นายทุนซื้อไว้ เคหะทำโปรเจกต์ใหญ่เพื่อย้ายเมืองมาไว้ที่นี้ กว่า 3000 ไร่ จะเปลี่ยนมาเป็นเมือง แต่ก็เหมือนว่าจะล้มไปเพราะนโยบายของบอร์ดไม่ต่อเนื่อง แม้ว่าจะลงทุนไปเยอะแล้วก็ตาม อีก 5-6 ปีน่าจะมาดำเนินการต่อ เพราะเค้ามีทั้งสถานที่ราชการ โรงพยาบาล ตำรวจ โรงเรียน เค้าพร้อมแล้ว นายก๊กก็บอกว่าเขาคนที่รูกล้าลำน้าสาธารณะมาอยู่ที่นี่ เค้าทำโครงการเรียบร้อย แต่ผมไม่ยอมเรื่องสวนสาธารณะกับธาระบายน้ำเสีย เพราะทางระบายน้ำ 3000 ไร่เนี่ย ต้องมีเรื่องบำบัดน้ำเสียก่อน ไม่อย่างนั้นมันจะน่าเหมือนเดิม การเคหะต้องมีมาตรฐาน เอน้ำเน่าลงคลองไม่ได้ สร้างความเจริญแต่ทั้งปัญหาให้คนในท้องถิ่น ชาวไร่ชาวนายังต้องใช้น้ำรดน้ำต้นไม้อยู่ มีกระชังปลา มีวิถีชีวิตชายคลองอยู่ ที่รินน้ำติดคลองสวยๆ ไร่ก็ยังเป็นธุรกิจได้อีกอยู่ ผมเคยคิดว่าอีกนานกว่าน้ำจะดำแบบคลองแสนแสบ แต่นี่แควคลอง 1-4 ช่วงน้ำน้อยๆนี้เนี่ยน้ำเน่าหมดแล้ว เพราะได้มอเตอร์เวย์ไม่มีระบบหมุนถ่าย

เราควรใช้เรื่องโครงการในพระราชดำริมาช่วยในเรื่องน้ำในเรื่องบึง อาจจะเป็นบึงมกคะสันหรือบางกะปิ เอน้ำเสีย เข้าพื้นที่ซัก 50 ไร่เพื่อบำบัดแล้วค่อยปล่อยออก แล้วก็ทำสวนสาธารณะให้ด้วย ซึ่งเค้า

ก็ไปออกแบบใหม่ ซึ่งนักศึกษา คนรุ่นใหม่ที่ทำเค้าจะออกแบบใหม่เลย ให้มีพื้นที่สีเขียว มีการอนุรักษ์ระบบการศึกษารุ่นใหม่ปฎิมาให้ แต่พวกรุ่นใหม่อายุ 40-50 มักจะคำนึงถึงผลประโยชน์อย่างเดียว ทำยังไงก็ได้ให้ใหม่กับเก่าอยู่ด้วยกัน ได้อีกไม่นานานท้องมาก็จะเปลี่ยนไป ภาครัฐต้องปูพื้นฐานก่อนที่ความเจริญจะเข้ามา

ผมมองว่าผังเมืองเป็นเรื่องสำคัญ วัดกันที่ผู้มีอำนาจขณะนั้นมองเป็นยังไง ไม่ใช่มาสั่งหรือเรื่อยๆ ปัญหาหลังจากปี 54 ไม่ได้เกิดจากการขายตั้งแต่เกิดจากการ ท่วม/ไม่ท่วม มันเป็นเลเวลไปเลย พอเลยเราไปจะเป็นคลองส่งน้ำ คลอง 13 ซึ่งถูกกำหนดไว้ว่าเป็นแหล่งเกษตรกรรม เพราะคิดเขตชลประทาน ประชุมประจำปีของคณะกรรมการจัดการน้ำฝั่งตะวันออกจะพยายามไม่ให้ขึ้นสิ่งปลูกสร้างใหญ่ๆ พยายามทำพื้นที่เกษตรเป็นแบบรม เวลานั้นน้ำมากก็จะถูกกัน แบ่งไหลออกขอบๆ แบ่งคิดขอบคลองทั้งหมดเป็นพื้นที่เกษตรแล้วที่เหลือก็จะเป็นที่อยู่อาศัย

เลยจากคลอง 13 ไป 14-15 กลับเป็นแหล่งอุตสาหกรรมแทน ของฝั่งอรัญหรือบางน้ำเปรี้ยว ผมก็ไม่เข้าใจ ช่วง 4-5 ปีนี้คงยังก่อน แล้วค่อยแก้ผังเมือง มีมอเตอร์เวย์ทะลุไปแก่งคอย เชื่อมกับตรงคลองรัชที่คว้นอยู่ ในระยะใกล้ๆ นี้ มันเร็วมาก ชาวบ้านไม่ทันหรือ รู้ตัวอีกทีก็มาแล้ว เหมือนรถไฟฟ้า แต่รถไฟฟ้าอย่างมากก็มาถึงแค่คลอง 7

ผมบอกว่าให้ลองทำวิจัยดูว่าภายในรัศมี 50 กม. นี้มีอะไรเปลี่ยนไปบ้างแล้วค่อยมาคุยกัน ในฐานะนักการเมืองท้องถิ่นเราควรออกแบบที่ระบายน้ำ บ่อบำบัดน้ำเสียยังงัยบ้าง บ้านเราเมื่อก่อนฝนตก 60 ต่อชั่วโมง เดี่ยวนี้ร้อยละ ก็ยังมีที่ระบายน้ำไฮสดีม 120 ของเทศบาล ความหนาแน่นของคนที่จับของเสียออกมาก็เพิ่มขึ้น แบบนี้มันถูกหรือ? ปัญหาที่ท่วมปัจจุบันเป็นเพราะที่ระบายน้ำปัจจุบันไม่ทันกับปริมาณน้ำฝน ทำไมไม่ทำให้มันใหญ่ขึ้น? เราไม่ทันหรือเราไม่ทำกันแน่

ชาวบ้านก็ออกมาโวยเรื่อง โรงงานปล่อยน้ำเสีย แอบปล่อย เพราะไม่มีบ่อบำบัดหรือมีแต่ใช้ไม่ได้ เราเคยทำหนังสือคัดค้าน มันก็เป็นอำนาจของอุตสาหกรรมจังหวัด ให้โรงงานทำแผนมาใหม่ ยื่นใหม่ ไม่มีการทำประชาพิจารณ์อีกรอบ เค้าไม่ได้แก้ตลอด เค้าแก้แต่ที่เราท้วงติงไปแต่ก็แค่ตอนที่เรเข้าไปดู เราไม่ได้ไปดูทุกวัน

สำหรับผมเราคงปฏิเสธความเจริญไม่ได้ ที่นี้ ถ้าไม่มีโปรเจ็คใหญ่มาลงก็ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง แต่มันมีแผนอยู่แล้ว น่าจะมีการเปลี่ยนแปลงเยอะ คนพื้นที่จะเหลือ 20% อีก 80% จะเป็นคนนอกที่ทำยังไงก็ได้ให้อยู่ร่วมกัน ได้

วัฒนธรรมการใช้ชีวิตคงเปลี่ยน คนหน้าเดิมคงจะล้มหายตายจาก คนรุ่นใหม่ก็คงจะกลมกลืนกันแล้ว เราคงเหมือนความเจริญของกรุงเทพต่างๆ ไป กลายเป็นเหมือนกรุงเทพ ไม่แตกต่าง อาจจะวางผังเมืองให้มีสวนสาธารณะ แยกโซน ผมเชื่อว่าแถวนี้โชคดีที่สุด เพราะเรามีวัดที่มีอาณาบริเวณมาก มีพื้นที่ต่อรอง

ค่อนข้างมาก มีอารยธรรมเรื่องเครื่องปลูกฝังจิตใจค่อนข้างมาก มีความศรัทธาขึ้นไว้ คนรุ่นใหม่ต้องตามเรา มีความศรัทธา อยู่อย่างพี่น้อง เราแข็ง คำต้องตามเรา ที่นี้ไม่ค่อยมีปัญหาอาชญากรรม เราแข็ง เรามีวัด มีความสงบร่มเย็น แทบไม่มียาเสพติด มีการปลูกฝังในระบบ จะวางแผนที่ สถาบัน วัฒนธรรม ที่อื่นไม่สงบเหมือนที่นี้ ถึงจะเปลี่ยนแปลงไปเยอะ แต่ก็ยังเหมือนเดิม ไม่ค่อยมีคดี

ที่คลอง 11 - 12 จะติดเรื่องวัดเนี่ยแหละ อนาคตที่นี้จะเป็นชุมชนที่เราคิดสรรเอง ยังคุยยังสื่อสารกันได้ เชื่อมันว่าเรื่องวัดก็ยังใช้ได้อยู่

เอกลักษณ์หรือสัญลักษณ์ที่เราว่ามันดี เราก็จะรักษามันไว้ ความเจริญเราปฏิเสธมันไม่ได้ ต้องรับมา เราต้องเข้มแข็งอย่าให้มันละลายหายไป

เอฟเฟคของวัดมีอิทธิพลใน ตำบลลำไทรค่อนข้างมาก เพราะเมื่อก่อนเป็นคาทอลิกเกือบ 50-50 เลยเมื่อเทียบกับที่อื่น จะทำอะไรที่เสี่ยงค่อนข้างแข็ง จะทำอะไรแต่ละที่ก็ค่อนข้างมีอิทธิพลเพราะเป็นชุมชนเก่าแก่ ตั้งแต่เข้ามาทีจะไม่ค่อยมีอะไร เมื่อก่อนชาวบ้านจะอยู่ริมคลอง ที่นี้ก็จะเหมือนเป็นเมือง มีบ้าน มีโรงพยาบาล มีโรงเรียน เราจึงยังรักษาสภาพไว้ได้

คุณวันชัย ศรียุคธร

ผู้ก่อตั้งกลุ่มเยาวชน โรงเรียนร่วมใจประสิทธิ์ ตำบลบึงคอกไห

สัมภาษณ์วันที่ 7 พฤศจิกายน 2562

สถานที่สัมภาษณ์ โรงเรียนร่วมใจประสิทธิ์ คลอง 14 ตำบลบึงคอกไห อำเภอลำลูกกา
จังหวัดปทุมธานี

ผมเป็นข้าราชการบำนาญ เกษียณได้ปีกว่า ๆ รับราชการมา 40 กว่าปี ขึ้นแรกที่จังหวัดระยอง อยู่
ระยองมาปีครึ่ง แล้วย้ายมาที่นี่ตั้งแต่ปีพ.ศ.2521-2522 เมื่อก่อนที่นี้ทุรกันดาร ถนนก็ไม่มี จะไปเรียนก็
ต้องนั่งเรือออกไป เดิมผมเกิดที่กรุงเทพมหานคร แถวปทุมวัน ประวัติดั้งเดิมของปู่ย่าตายาย รกรากเป็น
คนเขมร ผมโตมาก็ยังพูดภาษาเขมรกัน ตั้งแต่สมัย ร.1 ที่ตีเขมรได้ แล้วยกกวาดต้อนมาตั้งรกรากกันที่นี่
สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 คุณย่าทวดก็มาซื้อที่ดินนี้ สมัย ร.5 ที่มีการขุดคลองต่าง ๆ ท่านก็เลยมาซื้อพื้นที่
80 ไร่ ส่วนตัวคุณพ่อผมเป็นคนจังหวัดนครปฐม แล้วคุณปู่เป็นมหาเถรอยู่ที่พระราชวังสนามจันทร์ ตั้งแต่
สมัย ร.6 ท่านก็พระราชทานนามสกุลให้ คุณพ่อก็มาเรียนอยู่ที่ปทุมฯ มาสอบครู ได้บรรจุแล้วมาอยู่คลอง
14 ก็มาเจอกับคุณแม่ แล้วก็แต่งงานกัน เดิมโรงเรียนนี้ไม่ได้มีอยู่ที่นี่ จะอยู่ที่มัสยิด แล้วย้ายเป็นอิสลาม
อิสลามจากนั้นก็มาจากบ้านครัว มาจากมินบุรี หนองจอก เวลาเค้ามามากัน ใครมีญาติพี่น้องเค้าก็จะชวนกันมา
ซื้อ เพราะที่เมื่อก่อนมันถูก พ่อดีพ่อผมก็มาได้กับคุณแม่ คุณย่าทวดก็เลยยกที่ดินตรงนี้ประมาณเกือบ 5 ไร่
ให้ ก็เลยย้ายโรงเรียนจากมัสยิดมาเป็นที่นี้ ผมเกิดที่บ้านครัว แต่มาโตที่นี่ พ่อเป็นครู แม่เป็นครู น้องสาว
เป็นครู ตอนนีโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนในพระราชดำริ สมเด็จพระเทพฯ เอกถลักษณ์คือเป็นโรงเรียนอิสลาม
ครึ่งหนึ่ง 50 กว่า% เอกถลักษณ์ก็คือเรื่องของศาสนา จะมีวิชาอิสลามศึกษาแทรก เราจะเน้นในเรื่องศาสนา
แต่ถ้าแถวคลอง 8 จะเป็นสังคมเมืองแล้ว เป็นหมู่บ้าน คลอง 13 ก็ยังเพี้ยนแล้ว เซเวนเกิด โลตัสเกิด โรงงาน
มี โรงเรียนเทพศิรินทร์ คลอง 13 นั่นก็เป็นโรงเรียนรกรากจากอิสลามที่เค้าให้พื้นที่มา แต่ตอนนี้มันชักจะ
เปลี่ยน คนในพื้นที่ยังต้องไปเรียนโรงเรียนที่มีการสอนศาสนาควบคู่ไปด้วย เพราะเค้าเป็นห่วงลูก สังคม
มันเปลี่ยน ถ้ายังมีหมู่บ้าน มีเซเวน มีร้านเกมส์ ของที่นี้คือยังรักษาเอกถลักษณ์อยู่ ส่วนตัวผมกับอบต.ก็
ประสานกันอยู่ ตั้งวัฒนธรรมไทยในชุมชน เราจะมีเรื่องประเพณี เรื่องการละเล่น รำมะนา ดัดแปลงเอามา
สอนเด็ก เอาท่าทางศิลปะของไต้มาใส่ เราจะเน้นฝึกอาชีพ เรื่องศาสนา แต่พอเวลาเค้าออกจากโรงเรียนไป
แล้ว เด็กดีก็มี ไม่ดีก็มี ไม่รู้ว่าอย่างไร สังคมมันเปลี่ยน สมเด็จพระเทพฯทำที่เสด็จมาติดตามผลงานตลอด
พอดีพื้นที่มันจำกัด ผมก็เลยเอาพื้นที่ตรงนี้มาจัดการ ท่านเสด็จมาดูการสอนศาสนา ศาสนาอิสลามมีการ
บังคับว่า จะต้องนมัสการ 5 เวลา เช้า 1 เวลาเที่ยง 1 เวลาบ่าย 2 เวลา ก่อนจะนอนอีก 1 เวลา เราก็แทนการ
นั่งสมาธิ แล้ววันศุกร์ก็จะพาไปมัสยิด เพราะมัสยิดนี้ชาวบ้านจะไปรวมตัวกันวันศุกร์ ตรงนั้นมีเทศนาด้วย
ผมก็จะให้เด็กสรุปเขียนมา 4-5 บรรทัดว่า ได้อะไรบ้าง พยายามทำให้อยู่ในร่องรอย โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียน
นำร่อง เพราะว่าทางสพท.เค้าไม่ได้บังคับ ให้อิสระ คุณจะมีอิสลาม 50% คุณก็สามารถทำได้ ศีลธรรมเรา
ก็เรียนนะ หน้าที่พลเมืองเราก็เรียนรู้หมด

ที่เห็นได้ชัดในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงก็คือความเชื่อ มายุคนี้เราก็ปรับไปบ้าง แต่ก็ไม่ถึงกับลืม
ในเรื่องประเพณี เรื่องวัฒนธรรม เรื่องศาสนา แต่บางเรื่องที่ชาวบ้าน คนเฒ่าคนแก่เค้าเป็นห่วงก็คือ ยุค

Social ให้ลูกเค้าเสียเยอะ ท้องก่อนแต่ง อะไรอย่างนี้ ผมนี่ไม่ได้เป็นแค่ครูนะ ในหมู่บ้านผมก็เป็นที่ปรึกษาของมัสยิด ทำหน้าที่เป็นส่วนร่วมดำเนินการ เวลาแต่งงาน แต่ง มีคนตาย ผมก็จะเข้าไปร่วมตรงนั้น ส่วนในเรื่องการเปลี่ยนแปลงจากเดิมสู่ปัจจุบัน ก็จะเห็นได้ว่า โรงงานเข้ามา ก็มีผล ธรรมด้ายานนี้ เป็นพื้นที่สีเขียว แต่ก็เห็นขึ้นกันอยู่เรื่อยๆ ในอนาคตทางก็จะเปลี่ยนแปลงอีก การเปลี่ยนแปลงหลักๆ ก็คือ เทคโนโลยี คนก็เปลี่ยนไป แต่ที่นี้เราก็คิดในเรื่องของศาสนา ถ้าคนที่อยู่ในร่องรอยของศาสนา ข้อดีมันก็ดี ทำให้สังคมเจริญขึ้น แต่ข้อเสียก็คือ พฤติกรรมของเด็กๆ ของเราเป็นห่วง ถึงต้องปลูกฝังให้อยู่ในร่องรอยของศาสนา เอาศาสนามายึดกันไว้ ตอนนี้ที่นี้ ประเพณีเราทั้งหมดไม่ได้เลย อย่างงานแต่งเค้าก็มี 2 วัน วันแรกวันศุกร์ก็ไปช่วยกัน กลางคืนก็มีการละเล่น มีวงดนตรี ร้องรำทำเพลง เป็นพิธีโบราณเลย อย่างการเกิดก็มีการ โคนผมไฟ มีแย่งเปล คือเราต้องบูรณาการศาสนา ประเพณี สังคมให้มันเข้ากันได้

ผมคิดว่าตรงนี้น่าจะเปลี่ยนแปลงไปได้ยากสักหน่อย ถ้าไม่มีสิ่งที่ว่า

ถ้าจะอยู่ให้ดีในสังคม เราต้องยึดหลักการของศาสนาไว้ แล้วก็ต้องดูว่า ความเปลี่ยนแปลงที่จะเข้ามาในบ้านเรา นี้ เรารับได้มั้ย แล้วที่สำคัญคือ ผู้นำในชุมชนก็สำคัญ ต้องฟังพาอาศัยกัน

คุณเพ็ญรุ่ง เสาะแสวง

สารวัตรกำนันตำบลคลอง 5 และเป็นผู้ประสานขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดปทุมธานี

สัมภาษณ์วันที่ 8 พฤศจิกายน 2562

สถานที่สัมภาษณ์ ศูนย์วัฒนธรรมสายใยชุมชน ตำบลคลอง 5 อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

พี่ชื่อน.ส.เพ็ญรุ่ง เสาะแสวง ตำแหน่งในตำบลก็คือ สารวัตรกำนันตำบลคลอง 5 ถ้าตำแหน่งของภาคประชาชนก็จะเป็นผู้ประสานขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดปทุมธานี แล้วก็ถ้าเป็นระดับภาคหรือระดับชาติก็จะเป็นตัวแทนของสภาองค์กรชุมชนระดับจังหวัด 2 คนเท่านั้นที่เป็นตัวแทนของทั่วประเทศ พี่ก็จะ เป็น 1 ใน 2 พี่ที่เป็น เพราะว่าสภาองค์กรชุมชนมีทั้งหมด 60 สภา สภาตำบลต้องมีตัวแทนระดับตำบลขึ้นไปเป็นผู้ในระดับจังหวัด เป็นที่ประชุมระดับจังหวัดนี้ 2 คน ตำบลละ 2 คนเท่านั้น แต่ใน 60 ตำบลเนี่ย ทั้งหมด 120 คนต้องไปคัดเลือกตัวแทนของตัวเอง 2 คน เพื่อที่จะไปเป็นตัวแทนของเราไปเป็นตัวแทนจังหวัด สภาองค์กรชุมชนมี พรบ. มีกฎหมายรับรอง แต่ไม่มีในระดับจังหวัด มีแค่ในระดับตำบล

ส่วนในพื้นที่สมัยก่อน ของพี่จะเป็นคลอง ไม่มีถนน เวลาสัญจรไปมา ไปไหนก็แล้วแต่ เดินทางทางเรือ ผ่านคลองนี้ คลองนี้มีตั้งแต่เกิดเลย พี่เกิดมาก็มีเลย ไปโผล่ทางธัญญะ บริบทของพื้นที่พี่คือ เป็นเส้นก่ายเดี่ยว เป็นเส้นตรงก็จะไปโผล่ที่ธัญญะ ธัญญะก็นั่งเรือ ไปยังรังสิต ก็จะไปวนตรงศาลเจ้าตรงรังสิต จะมีที่นอนอยู่ ก็จะไปอย่างนั้น ถ้าไปรังสิตก็จะไปแบบนั้น จะไปรังสิตก็คือวันนึง แต่จะมีเรือหางยาว สมัยก่อนจะมีเรือหางยาวรับจ้าง บ้านเราก็จะมีเรือแจวโดยสารไปโรงเรียน ตรงที่สามแยก พายเรือไปนะคะ รุ่นพี่ที่ทัน แล้วก็ยังมีโรงเรียนนั้น โรงเรียนเดียวทั้งตำบล โรงเรียนหัตถสารเกษตรจะมีที่นั่นทีเดียว ที่อื่นยังไม่มีของคลองนี้ทั้งหมด แล้วหลังจากนั้นก็จะมีโรงเรียนบางซวดอนุสรณ์ โรงเรียนวัดศิริจันทาราม แล้วก็จะมีโรงเรียนพฤษชฎาราชบุรีบ้าง ก็จะมีโรงเรียนขึ้นมา 3 ที่ ก็จะเป็นโรงเรียนประถมที่ตำบลคลองห้า ถนนก็ยังไม่มีนะ แต่มีเดินเลาะ เลาะคันคลอง เลาะนา เลาะๆไปโรงเรียนกัน อันนั้นวิถี หลังจากนั้นก็มีมีรถ มีถนน ส่วนใหญ่อาชีพก็คือทำนา ส่วนก็ยังไม่มีเท่าไร ถ้าขายของก็จะมีแม่ค้าขายในเรือ ขับเรือหางขาย แล้วเค้าก็จะเรียก เวลาที่แม่ค้ามา ไม่ได้มีรถเหมือนสมัยนี้นะ นี่ก็คือวิถีเล็กๆที่พี่เห็นมา แล้วก็ที่นี่ไม่มีโรงเรียนมัธยม มีแต่โรงเรียนมัธยมหัตถสารเกษตร แค่ม.1-ม.3 จะเรียนม.4-ม.6 ต้องไปเรียนที่ธรรมศาสตร์ รังสิตโน่น มันมีเส้นตัดแล้ว แต่สองข้างทางเป็นป่าห่มด ไม่มีบ้านอย่างที่อาจารย์เห็นนะ รถเมล์ 2 ชม. 1 คัน ในบ้านเราไม่รถโดยสาร ม.1-ม.3 จักรยานไป รถไม่มีรับส่งนะคะ พอเรียนม.4 ปูบ สมัยก่อนเค้าถึงมีแฟนกัน ไหวมัน ไกลไม่มีใครไปเรียน รุ่นพี่มีที่อยู่คนเดียวที่ไปเรียนม.4-ม.6 แถวนี่ไม่มีเลย เพราะผู้ปกครองสมัยก่อนยังเหมือนเดิม ไม่ต้องเรียน เรียนทำไม้ผู้หญิงเดียวก็มีสามี นี่คือคำโบราณที่สอนไว้ แต่เราอยากเรียนไง มีความฝันว่าเราต้องจบม.6 ให้ได้ พี่ก็ไป เอาจักรยานไปจอดไว้ที่ท่ารถ แล้วก็ขึ้นรถเมล์ไปลงบางชัน ตรงข้ามกับม.ธรรมศาสตร์ ขึ้นรถตรงนั้น วิ่งข้ามถนน นั่งรถสองแถวไปลงหน้าโรงเรียนธรรมศาสตร์ แล้วก็เดินเข้าไปอีก 1 กม.ไปโรงเรียนธรรมศาสตร์ นั่นคือวิถีเข้า-เย็น ก็จบ ม.6 จากที่นั่น เรียนป.ตรีไม่ได้เรียน พี่มีพี่น้องเป็นผู้ชายหมด พี่มีพี่น้อง 5 คน แต่ก่อนบ้านเราก็ทำนา ไม่ใช่ชาวนานะ เค้าเค้าทำ 50 ไร่ เข้าจะไปโรงเรียนต้องคานาก่อนถึงจะไปได้ นั่นคือวิถีของคนที่นี่ เข้าลูกต้องทำงานทุกคน ซึ่งไม่เหมือนรุ่น

นี้ รรรับส่งถึงหน้าบ้าน ซึ่งไม่ใช่วิถีเราเลย วิถีสมัยก่อนกับสมัยนี้แตกต่างกัน แต่ก่อนเราออกไปกลางทุ่ง ได้ผักแวงมา ได้ผักนี้มา ได้สายบัวมา เอามากินได้ ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย แต่ไม่ใช่ เราเดินมาเป็นค่าใช้จ่ายทั้งหมด ณ ปัจจุบันนี้นะ แต่ก่อนนี้มีเงิน 100 กินได้อาทิตย์หนึ่ง ตอนนี้มีเงินร้อยเดียวกินวันเดียวยังไม่พอเลย นี่คือวิถีที่แตกต่างแล้ว จากสมัยก่อนกับสมัยนี้ แล้วตัวที่เป็น อสม. เป็นมาตั้งแต่สมัยจอม.6 เป็นคนที่ชอบคุย ชอบคุยกับคนโน้น ชอบคุยกับคนนี่ เราเป็นคนที่เป็นคนแบบอยากรู้ อยากเห็น เป็นคนแบบนี้มาตั้งแต่สมัยเด็กๆ หมอก็เลยไปเป็น อสม. ตั้งแต่ 20 กว่าปีแล้ว ตอนนี้อยู่เป็นอยู่ เป็นประธานหมู่บ้าน เป็นประธานตำบล เคยเป็นประธานอำเภอ เป็นคณะทำงานจังหวัด แต่มันไปไม่ไหว เรารู้สึกสภาพเรา เราเป็นภาคประชาชน ณ ตอนนี เราทำงานภาคประชาชนก็ตั้ง 60 ตำบลแล้วทั้งจังหวัด แล้วไหนจะตำแหน่งสารวัตรกำนัน ไหนจะตำแหน่งโน้น นี่ นั่น อันนี้คนที่มีความรู้พอขึ้นมาแทนที่เราได้มัย คุณเล่ออำเภอเราหน้อยก็หาคนมาแทน อันไหนที่เราไม่ไหว เราก็ต้องหาแขนขามาช่วยเรา ที่นี้คณะทำงานของตำบลมีที่เป็นประธานก็จริง แต่ทุกหมู่บ้านต้องมีผู้ใหญ่เข้ามาช่วย ถ้าผู้ใหญ่คนนี้ไม่ทำ ส่งผู้ช่วยมา ส่ง อสม.มา หรือส่งใครมาก็แล้วแต่ คุณต้องมี 1 ในกรรมการเราทุกเรื่อง มันถึงจะไปได้ เพราะของที่มี 16 หมู่บ้าน ถ้าเป็นเรื่องของมหาดไทย กำนันต้องเป็นแกน แล้วหาผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ไม่มาก็ผู้ช่วย

วิถีเราหลังจากที่มันมีการเจริญเติบโตขึ้นเรื่อยๆ ที่พี่มาทำกลุ่ม มาอยู่ภาคประชาชน มองว่า แต่ก่อนนี้ สตรีตำบลคลองห้าดังมาก อยู่ๆมาก็หายไป เค้าให้งบมาโครงสร้างเหลือแต่เสา อะไรไม่มีเลย แต่เงินหายหมด ความที่เราเป็นคนอยากรู้ อยากเห็น พี่คนนึงก็เป็นสตรีระดับอำเภอ แล้วเค้าให้พัฒนาชุมชนมาชวน แยกบอกว่าให้เด็กคนนี้งานตรงนี้ แกมองว่าพี่ไปได้ พี่ก็บอกว่าเอาตรงไหนมาทำ แกก็บอกจากความรู้จากความจริงใจของเรา พอพี่ไปทำงานสตรีได้ไม่กี่ปี พี่ก็ถูกเชิญให้ไปเป็นสมาชิก อบต.ปีแรกที่แพ้ไป 4 คะแนน พี่ไม่ได้ทำอะไรเลย พอ 4 ปีหลังก็ได้เป็นเลขาสภาในปีนั้น ก็อยากเรียน ความรู้สึกเราอยากเรียนอยู่แล้ว สมัยจอม.6 เอกพละนี่เราเด่นที่สุด ก็ได้โควตาของมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ แต่ต้องไปเรียนที่ฉะเชิงเทรา สมัยก่อนนั่น แล้วกลับมาสอนใช้ที่มหาวิทยาลัยฯ โกลพ่อแม่ไม่ให้ไป ก็ไม่ได้ไป เราก็รู้สึก ทำไมไม่ให้เราเรียน พอได้มาเป็นสมาชิก เรามีเงินเดือนแล้ว พี่ทำงานในโรงงานเป็น 100 โรง ในนครพี่ทำเกือบหมดแล้ว แต่มันไม่ใช่พี่ไง ตั้งแต่ปี 48 พี่ก็ทำงานภาคประชาชนมาตลอด เค้ามีเรื่องพัฒนาสตรีในชนบท มึงบให้พี่สองหมื่น ไปเสนอเสร็จแล้วไม่รู้อะไรจะทำอะไร กลับมามีงานศพ เห็นพวกหรือคิดหรือ 50-60 พวง เป็นผู้นำทั้งนั้นเลยที่ต้องซื้อหรือคิด แล้วเป็นคนในตำบลเราทั้งนั้นเลย เป็นผู้ใหญ่บ้าน เป็นนักการเมือง ทำยังไงได้สัก 10 พวงต่องาน ก็เลยชวนมารวมกลุ่มกัน ตั้งแต่หมู่ 1 - 16 เลย ทำพวงหรือคิดที่บ้าน ทำวันแรก 5 พวง ขายได้หมดเลย มีคนตายพอดี สมาชิกดีใจ ก็เลยคุยกัน ไปนำเสนอเรื่องนี้เค้าก็มาอบรมให้ พอเดือนธันวาคมทำงานอยู่ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ช่วยหาวิทยากรที่เราจ่ายครั้งนึงมาทำเรื่องนี้ เราก็ได้มา 30 วัน งานฝีมือเกี่ยวกับเรื่องดอกไม้ทั้งหมด เราก็ได้มาหมด พอเราได้ตรงนี้มา เราก็เริ่มลงทุนพอรวมกลุ่มได้ ปีแรกผลกำไรของการขาย ได้ตั้งหลายแสน ต้องหาที่ทำกร ก็เลยมาเอาที่ตรงนี้ 10 ปียกให้เป็นที่สาธารณะ แต่หลังจากนั้นก็ต้องคืน ก็มาทำสัญญากัน ฐัมย์ กลุ่ม ทำไมถึงเกิดยาก ถ้าไม่รักแล้วไม่มีใจ ไปไม่ได้นะ เราใช้วิถีแบบเก่าๆมาใช้ บ้านนี้เอาเข้ามา บ้านนี้เอาแกลงมา เราเอาวิถีนี้มาใช้ในกลุ่มเรา เราอยู่ได้ 3 ปี 5 ปี เราไม่ได้ปันผลเลย ยันปี 51-52 เราหมดหนี้ หนี้ที่เราขี้มมา พอเราสร้างหนี้เสร็จ เงินหมดแล้ว ยังไม่ได้อะไรเลย ยืมตั้งค์พ่อกับแม่ แล้วผ่อน ก็ได้กลุ่มมา พอได้กลุ่มมา เริ่มรู้แล้ว ความแข็งแรงของ

การรวมกลุ่ม แต่ถ้าถามถึงวิถีชาวบ้าน ก็ยังไม่เห็นความสำคัญของกลุ่ม เขายังอยากอยู่อย่างใครอย่างมัน ขนาดเรารวมได้ขนาดนี้ แล้วรวมไม่ใช่แค่หมู่เดียว รวมถึงหมู่ 1 - หมู่ 16 เลยนะ แต่พอมาสมัยนี้ หมู่ใคร หมู่มัน รวมกันไม่ได้ แต่เงินเยอะกว่าที่พี่รวมกันสมัยแรก ๆ วิถีเปลี่ยนแล้ว สมัยก่อนมีสองหมื่น รวมได้ทั้งตำบล ตอนนี้มีหมู่บ้านละ สองสามแสน แล้วเงินที่ได้มาก็ยังไม่เคยปันผลนะ เอาไปทำโน่น ทำนี่ ทำนั่น โดยประธานลงมติที่ประชุม แล้วหลังจากนั้นมีการต่อยอด ภาครัฐเห็นความสำคัญ แข็งแรงแล้วนี่ ปี 52 เกิดโรงเรียนที่ปึงกรฯขึ้น ตอนนี้มีถึงม.6 มีโครงการทูบีนัมเบอร์วัน มีศูนย์เด็กเล็ก หมู่บ้านเกษตร บ้านครอบครัวอบอุ่น เกิดขึ้นที่เราหมดเลย เกิดกลุ่มออมทรัพย์ที่นี้เป็นภาคของตำบลจากเงิน สามพันตอนนี้มีล้านสอง แล้วยังเป็นอยู่ปัจจุบัน เราไม่ได้ให้รัฐมาดูแล แต่รัฐก็ยื่นมือมาอีก ไม่ได้ให้ตั้งคณะ ต้องทำหนึ่งครัวเรือนหนึ่งสัญญา ภาครัฐไม่ได้สนใจว่าชาวบ้านจะไปไม่ได้หรือไม่ได้ ไม่ได้ถามเราเลย หนึ่งครัวเรือนหนึ่งสัญญาต่อไปจะเป็นยังไง นี่คือการผิดพลาดของภาครัฐ เราก็มองว่า ถ้าเกิดอย่างนี้ เราไปไม่ได้ เราต้องทำยังไง เราแค่แก้หนี้นอกระบบได้มัย ก็มาคุยกัน หนี้นอกระบบถามว่าหมดเลยมัย ไม่ได้หมดเลยนะ ลดลง ชาวบ้านเราอยู่ดีกินดีขึ้น มันก็จะไปคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงร.9 สมัยก่อน ในหลวงให้เราออมก่อนใช้ ตรงประเด็นปะ เราไม่ได้ให้ออมเยอะ ถ้าทุกคนยังยึดถือเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่9 นะยังงี้ก็ไปได้ แต่ ณ เวลานี้ เทคโนโลยีมันเข้ามา ทุกคนโตไม่ทันใช้ ภาคประชาชนเราก็คิดไม่ทัน โตไม่ทัน มันก็เลยกลายเป็นดาบสองคมสำหรับชาวบ้านเรา

ตอนนี้ตำบลคลองห้าเรามีปัญหามากเรื่องของความเจริญเข้ามา การขายที่ เปลี่ยนมือ ที่พี่เดือดร้อนมากที่สุดคือสนามรถแข่ง ถามว่าทำอะไรได้มัย ไม่ได้ เพราะความเจริญ และสิ่งที่เราไม่รู้ไม่เท่าทันมันมาแล้ว ไข่เขว่นก็เหมือนกัน แต่ก่อนนี้ร้านโชห่วยเราอยู่ได้ เดียวนี้เขว่นขึ้นพรีบๆๆ แต่ก่อนเป็นชาวบ้านที่ไม่แออัด อยู่กันสบายๆตอนนี้หมู่บ้านขึ้นเยอะแยะเลย เอื้ออาทรมีอยู่ 3 แห่งแล้วคลองที่นี้มันเป็นคลองที่เชื่อมต่อ ผังโน้นเป็นอยุธยา แถบโน้นเป็นหนองเสือ แถบนี้เป็นคลองหลวง สุดจากอยุธยาไปก็เป็นสระบุรี เรื่องของยาเสพติด มันผ่าน ใจ แล้วตลาดไทเป็นที่พักยา เป็นศูนย์กลางเลยนะ เรื่องความปลอดภัยของทรัพย์สิน แถบเรายังไม่มัยเท่าไร เรื่องอุบัติเหตุเป็นเรื่องสำคัญ ถนนเรามันเจริญไว มี 4 เลน แต่ไม่มีเกาะกลาง เกิดอุบัติเหตุบ่อยมาก สุดท้ายเราก็ต้องดูแลพื้นที่ของตัวเอง เรื่องของเรื่องอะไรที่มา ถ้าไม่คอยบอกเรื่องจริงกับชาวบ้าน หลบๆหลิกๆเพื่อจะทำ สมัยก่อนไม่มีท้องถิ่น ไม่มีอบต.ทำไมเราอยู่ได้ มีแค่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แต่ตอนนี้ เรามี อบต. เดือดร้อนมาเรื่องของการพัฒนา ต้องเป็นเรื่องของ อบต.ทั้งหมด การบริหารจัดการ ถ้าผู้นำไม่มีวิสัยทัศน์ ไม่มีอุดมการณ์เป็นของตนเอง ตำบลนั้นไปไม่รอดนะ ถ้าคนในตำบลเรามีคุณภาพ เรามีงานทำ เงินก็จะมาเอง วิถีมันเปลี่ยนไปเยอะ เราสบายเกินไปด้วยมัย มันมีเทคโนโลยีเข้ามาช่วย แม้แต่ภูมิदानทานของเด็กสมัยก่อนกับเด็กสมัยนี้ยังไม่เหมือนกัน อันนี้คือเรื่องของคน แล้วค่าของเงิน เด็กสมัยนี้ไม่รู้จักค่าของเงินนะ ให้ร้อยใช้ร้อย สมัยก่อนต้องทำงานก่อน สมัยนี้ไม่ใช่ เข้ามาไปโรงเรียน เย็นเรียนพิเศษอีก กว่าถึงบ้านกินข้าวนอน เช้าตื่นมาไปเรียนแล้ว ของคลองห้าประชาชนแฝงน้อย แต่ส่วนใหญ่ก็จะอยู่ในเอื้ออาทร อยู่ในกลุ่มของเค้า

อนาคตสำหรับตำบลที่ เรายังติดชนบท ถ้าผู้นำดี มีวิสัยทัศน์ มีอุดมการณ์ ไปได้ ถามว่าประชาชนไม่ได้เชื่อผู้นำ 100% แต่เค้าก็เชื่อ ยังเชื่ออยู่ ผู้นำที่นี้ต้องเก่ง พูดอย่างเดียวไม่ได้ ต้องทำให้เห็น เพราะฉะนั้น

การที่จะเป็นผู้นำแล้วจะให้วิถีของเราอยู่ได้ ต้องมีความเชื่อ คำต้องเชื่อว่าทำอย่างนี้แล้วไปได้ พอมีความเชื่อ ความนับถือแล้วมันก็จะมีความศรัทธา พอความศรัทธามาทุกอย่างได้หมด ทีนี้เค้ายังมีความสามัคคี เค้ายังรวมตัวกันอยู่ เพราะยังมีเรื่องของศาสนามาเป็นเรื่องของการยึดเหนี่ยว อย่างประเพณีทอดกฐิน ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ก็ยังมีวิถีที่นับถือผู้สูงอายุอยู่ ก็ยังมีรดน้ำดำหัวอยู่ มันก็ยังไปได้ มันไม่ได้หายไปเลยแต่ถ้ากิจกรรมพวกนี้หายไป มันจบ สำหรับการเจริญเติบโตในอนาคต แล้วทีนี้ยังมีความเอื้ออารีต่อกัน แล้วการที่เราโตขึ้น ทำยังไงให้ลูกหลานเห็นภาพแล้วลูกหลานเดินตามเรา ก่อนที่จะทำให้อื่นเห็น ต้องทำให้คนในครอบครัวเห็นก่อน เรื่องใหญ่เลย แล้วนั่นเลย เรื่องของเศรษฐกิจพอเพียง ของในหลวงรัชกาลที่9 ทำให้ชาวบ้านเราอยู่ได้ ถ้าคนเรามีแนวคิดที่ดี เราก็ไปได้ แต่ถ้าคนเรายังยึดติด มันก็ไปไม่ได้

คุณประสิทธิ์ สนิท

ประธานเคหะชุมชนคลองหลวง

สัมภาษณ์วันที่ 18 พฤศจิกายน 2562

สถานที่สัมภาษณ์ เคหะชุมชนคลองหลวง ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

ผมสังกัดเทศบาลเมืองท่าโขลง ถนนสีขาว เทศบาลเมืองท่าโขลงมีพื้นที่ทั้งหมดโดยรวม 63 ตร.กม. มีเนื้อที่ 2 คลอง คลอง1กับคลอง2 ระหว่างคลอง1กับคลอง2 จะมีคลองส่งน้ำ เพื่อให้เอาน้ำไปเลี้ยง การเกษตร 2 ฟัง คลอง1-30 นั้นเป็นคลองระบายน้ำ รับน้ำจากคลองระพีพัฒน์ แล้วคลองทั้งหมดจะไปออก คลองรังสิต เพื่อเอาน้ำที่ระบายจากคลอง L อย่างนี้ คลอง1-2 จะมีคลองส่งน้ำเพื่อ ไปแจกจ่ายให้เกษตรกร ทำการเกษตร เสร็จแล้วก็ระบายคลอง1 คลอง2 เป็นคลองระบายน้ำทิ้งออกไปคลองรังสิต

ผมเป็นคนต่างจังหวัด อายุ 78 ปี 10 เดือน เกษียณราชการ รับราชการมาเมื่อปี 2502 จากภูมิลำเนา สระบุรี ที่โน้นเราไม่มีพื้นที่เป็นของตัวเอง เพราะว่าบรรพบุรุษ ก็เป็นคนที่ย้ายจากภูมิลำเนาอื่นไปทำมาหากินอยู่ที่จังหวัดนั้น คุณพ่อคุณแม่ก็ไปเจอกันที่นั่น ก็เกิดเป็นครอบครัวขึ้นมา แต่ไม่มีที่ดินเป็นของตัวเอง ก็เลยทำให้ย้ายถิ่น ไปหาที่อยู่ใหม่ เมื่อปี 2502 ก็เดินทางเข้ามากรุงเทพฯ หวังจะมาศึกษาต่อเพราะญาติพี่น้องก็มาศึกษาที่อยู่ในกรุงเทพฯพอสมควร ก็มีญาติมาพักอยู่ที่กรุงเทพฯ ผมก็มุ่งหวังว่า จะยึดแนวตามพี่ตามน้อง ความหวังที่ตั้งใจไว้ ผมจบมศ.3 ก็เลยตกกระไดพลอยโจน ก็หันเหไปเมื่อเข้าสถาบันอันที่เราตั้งใจสูงสุดไม่ได้ ก็ลดระดับลงมาเข้ารับราชการเป็นข้าราชการทหารระดับรองลงมา อยู่ไปอยู่มาจนเกษียณอายุราชการ ตอนนั้นเราก็ไม่มีทรัพย์สิน หรือสถานะที่เจริญเติบโตในแง่ของราชการ เงินได้เงินเดือนไม่ได้สูงมาก ไม่เหมือนภาคเอกชนที่เขาไปประกอบอาชีพเหมือนเพื่อนๆที่เขาเข้ามาหาวิทยาลัยได้ จบเขาไปประกอบอาชีพพลเรือน รายได้เขาสูงกว่าระดับราชการ ผมมาอยู่ที่นี่เมื่อปี 2546 ตอนเกษียณอายุแล้ว เมื่อเข้ามาพักอาศัย เทศบาลเมืองท่าโขลง เดิมเป็นองค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การปกครองท้องถิ่น มันจะประกอบด้วย อบต.เทศบาล ก่อนที่เป็นเทศบาลก็ปกครองด้วยระบบกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แต่เมื่อแปลงสถานะมาเป็นเทศบาลแล้ว คำว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ก็ตัดออกไป เหลือแต่สมาชิกสภาเทศบาล แล้วเทศบาลก็จัดตั้งองค์กรเป็นชุมชน เดิมแรกก็มี 31 ชุมชน ในเทศบาลเมืองท่าโขลง ระยะเวลาหลัง ประชาชน บ้าน มันเพิ่มจำนวนมากขึ้น ปัจจุบันเทศบาลเมืองท่าโขลง ประกอบด้วย ชุมชน 36 ชุมชน มีตำแหน่งกรรมการบริหารชุมชน มีประธาน รองประธาน ฝ่ายการศึกษา ฝ่ายการกลาง ฝ่ายพัฒนา ฝ่ายรักษาความปลอดภัย อะไรอย่างนั้น ก็มีอยู่ 9 ตำแหน่ง หน้าที่ของกรรมการชุมชน ก็คือมีหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างประชาชนในพื้นที่ในชุมชนของตัวเอง รับทราบอุปสรรคปัญหาอะไรก็ ถึงเดือนเขาจะเรียกประชุมประจำเดือนของกรรมการชุมชน เราก็ไปถ่ายทอดอุปสรรคปัญหาเทศบาลจะมีตำแหน่งผู้บริหาร นายกเทศมนตรี รองนายกฯ เราเป็นตัวกลางเสนอปัญหาให้กับเทศบาลฝ่ายบริหาร เทศบาลเขามี 2 ฝ่าย ฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหาร ฝ่ายบริหารก็ควบคุมดูแลเจ้าหน้าที่พนักงานประจำ มีปลัดเทศบาลเป็นหัวหน้า สมาชิกสภาเทศบาลเขาก็มีหน้าที่พิจารณางบประมาณรายจ่ายที่ฝ่ายบริหารเขาเสนอขึ้นไปว่าควรที่จะสร้างโน่นนี่ อย่างที่ผมดูแลอยู่ ชุมชนเคหะคลองหลวง ขอเล่าประวัติหน่อย เดิมเป็นหมู่บ้านก่อนที่จะตั้งเป็นชุมชน เขาเรียกหมู่บ้าน เคหะชุมชนคลองหลวง ตอนนั้นเรายังไม่ได้ก่อตั้งเป็นชุมชน ผมเรียนให้ทราบก่อน ถนนสายนี้มันเป็น โครงการของ

เคหะชุมชนคลองหลวงที่ตลอดแนวถนนหัวซอยไปท้ายซอย มันจะมี 13 อาคารชุด มันเป็นโครงการของเอกชน ไม่ใช่เคหะนะ มันเป็นบริษัทของโครงการบ้านจัดสรรของเอกชน แต่เอาชื่อไปคล้องกับของรัฐบาลของการเคหะแห่งชาติ แล้วก็เอารูปแบบการก่อสร้างมาคล้ายๆกัน เขาเรียกอาคารชุด คอนโดมิเนียม โครงการนี้เดิมที่เขาให้สวัสดิการให้กับพนักงานลูกจ้างของกองทัพอากาศมาเช่าชื่อ โดยกรมสวัสดิการกองทัพอากาศเป็นผู้การันตี

สมัยก่อนที่ดินส่วนนี้เป็นที่ดินส่วนบุคคล ถนนก็ส่วนบุคคล การเข้าออกก็จะอยู่ในส่วนจำกัดของส่วนบุคคล ทีนี้ กรณีที่มันต้องมีบทบาทเชิงเศรษฐกิจทางการค้า บริษัทบ้านจัดสรรทั้งหัวและท้ายก็บอกว่าเขาไปซื้อที่ดินจากเจ้าของเดิม คือแม่จันทร์ฟาร์ม เขาจะต้องดูสภาพสิ่งแวดล้อม ความเป็นไปได้ น่าเชื่อถือ แล้วการจราจรที่เขาสามารถค้าขายได้ เพราะเป็นอาคารพาณิชย์ คุณจะมาเป็นที่ดินส่วนบุคคลไม่ให้คนผ่านไม่ได้ ทีนี้ธนาคารที่ปล่อยกู้เขาก็ต้องมาดูผลประกอบการ ความเป็นไปได้ จนเป็นเหตุให้ถนนสายนี้กลายเป็นถนนสาธารณะโดยต้องยกให้กับเทศบาลเมืองท่าโขลง ที่เขาดูแลพื้นที่ในเทศบาลก็กลายเป็นถนนออกแดง จึงเป็นเหตุผลให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นมา ที่ผมบอกว่า อาคารชุดเป็นอาคารเช่าชื่อเต็มที่มีเจ้าของทั้งหมด 1,328 ยูนิต 7 ตึก ราคาขึ้นอยู่กับพื้นที่ใช้สอยและชั้น ประเภทที่ 1 ต้องการเป็นที่อยู่อาศัยอยู่เอง ประเภทที่ 2 ซื้อได้แก่งกำไร การย้ายที่อยู่ ผู้ที่พักอาศัยในนี้ โดยมากอยู่เองประมาณ 50 % ผู้เช่าก็ประมาณ 50% โดยมากอาชีพส่วนใหญ่ก็ข้าราชการ พ่อค้าแม่ค้า พนักงานโรงงานอุตสาหกรรมนวนคร บางปะอิน ไรจนะๆ ทำให้การเคลื่อนไหวของประชากร เคลื่อนไหวเยอะ จะเห็นว่าตอนสิ้นเดือนจะมีการย้ายเข้าย้ายออก ทำให้ประชากรที่อยู่ด้วยกันนี้มันไม่หนักแน่น เดี่ยวคนหน้าใหม่เข้ามาแล้วอีกอันนึง ชีวิตของสังคมป่าคอนกรีต มันจะขาดความเอื้ออาทรต่อกัน เพราะสาเหตุมันเป็นรังนกกระจอก มันกลายเป็นสังคมที่ต่างคนต่างอยู่

แรกๆก็ไม่ค่อยมีคนอยู่อาศัยนะ คนน้อย รถราก็ไม่ค่อยมี แต่ปัญหาอุทกภัย 2554 ทำให้ชีวิตคนเปลี่ยนแปลงหลายร้อยหลายพันชีวิต สภาพภูมิประเทศอะไรก็เปลี่ยนแปลง แรกๆที่ผมมาอยู่ก็ไม่ค่อยมีคนพอมีโรงงานอุตสาหกรรม สาว ต่างจังหวัดก็มาเช่ามาอยู่ เกิดเป็นปัญหาหนึ่ง ความแออัด ปัญหาสังคม ปัญหาจราจร ปัญหามลพิษ ที่เพิ่มตามจำนวนประชากรที่มาอาศัยจากเดิม มันโหลงหล่ง เมื่ออัดแน่นเข้าไป คุณดูต่างๆปัญหาจราจร มองคูสิ แข่งที่จอดรถกัน ปัญหาที่จอดรถกับจำนวนห้องมันไม่สมดุลกัน ปัญหาสังคม จิตวิทยา ใครที่อยากมีรถ เห็นเพื่อนมีรถก็อยากจะมีบ้าง สังคมเลียนแบบ เป็นสาเหตุให้รถติด เส้นทางตะวันออกเฉียงเหนือ เห็นมัย เส้นทางที่สะดวกที่สุดนอกเหนือจากเส้นทางถนนสี่ขาที่ถนนสายนี้ทำให้เกิดปัญหารถติด ผลพวงฝุ่นละออง ท่อระบายน้ำอุดตันจากดินลึบล้อ มลพิษทางเสียง มีมอเตอร์ไซด์ มั้ง มีปิ๊กอัพ 18 ล้า โพงมั้ง มีคาราโอเกะ ใช้อาคารพาณิชย์เป็นแหล่งสถานบันเทิง นี้ เขาเรียกมลพิษทางสังคม ศิลธรรมประเพณี ยาเสพติด

เอาของผมนะ เรามีกิจกรรมที่ดี ส่งเสริมคุณภาพชีวิต เราจัดวันพ่อ วันแม่ วันเด็ก วันสงกรานต์ในชุมชนเรา ในวันที่ 5 เราก็จะจัดวันพ่อ มีตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง มีจัดการทำความสะอาดน้อมรำลึกถึงรัชกาลที่ 9 วันแม่ก็เหมือนกัน 12 ส.ค.ก็ทำ แล้ววันเด็ก วันสงกรานต์ เราก็ทำเพื่อเด็กๆของเรา จัดวันเด็ก

วันเด็กที่วันเสาร์ที่ 2 ของเดือนมกราคม แต่ผมจะออกไปอีกวันหนึ่ง ให้เด็กเขาไปเที่ยวที่อื่น แล้วเราก็จัดของเราเฉพาะ มีกิจกรรมทางศาสนา ก็เลี้ยงพระเพล ให้เด็กมามีส่วนร่วมว่าเราเห็นความสำคัญของเขา แล้วก็จะมีแจกทุนการศึกษา แต่ละตึกเขามีทุนให้ แล้วก็จัดของขวัญมาจับสลากกัน มีเอ็นเตอร์เทน มีการแสดงของเด็กๆบนเวที แล้วก็กิจกรรมกีฬาบ่อย ๆ แก้อีคนตรี ชักเย่อ พอเลี้ยงพระเสร็จ เราก็รับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน เป็นบุฟเฟต์ อาหารที่แต่ละตึกเขาลงขันกัน แล้วหลังจากนั้นก็กิจกรรมของเด็กๆ ไปแล้ว พอเย็นๆเราก็จะมีชุมนุมอาหาร นั่นก็คือกิจกรรมวันเด็ก นี่คือชุมชนนี้ ความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี ทำทุกปีมา 20 กว่าปีแล้ว คนส่วนใหญ่เขามาจากภูมิลำเนาต่างจังหวัด พื้นเพเขาก็ชอบทำบุญอยู่แล้ว เวลาทำบุญตักบาตร เขาจะมาล้อมกัน หมูบ้านข้างเคียงด้วย เราก็ประชาสัมพันธ์อยู่ใกล้บ้าน ใครก็อยากทำ แม้แต่พนักงานเลิกกะเช้ามา ยังไม่ถึงเวลา 8 โมงครึ่ง เขาก็แวะซื้อ โลตัส เซเว่น ข้าวสารอาหารแห้งมันง่าย แต่ถ้าเลี้ยงเพลก็ต้องมาปรุงหน่อย แล้วในสงกรานต์อีก ก็จัดประเพณีของไทยเรา สร้างเสริมความกตัญญูทศกวีที่ต่อผู้สูงอายุ เรามีพอมิแม่ ผู้เฒ่าผู้แก่ เราก็จะเชิญเขามา อันนี้เป็นเครื่องเชื่อมโยงจิตใจให้ชุมชนเกิดความสามัคคีในส่วนหนึ่ง เอาหลักการศาสนา แล้วก็ประเพณีของเรามายึดเหนี่ยวกันไว้ สงกรานต์ก็เหมือนกัน มีรดน้ำดำหัว มีแจกของขวัญ ผู้สูงอายุ 55-60 ปีขึ้นไปมานั่งเรียงแถว ลูกหลานก็เอาน้ำมารด แล้วก็ให้ของขวัญ ให้เป็นผ้าถุงบ้าง ผ้าขนหนูบ้าง หมุนเวียนกันไป คือเรายึดถือความดีไว้แล้วอีกอันหนึ่ง ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา อันนี้ถือเป็นประเพณีในด้านศีลธรรมก็ได้ เราจัดให้มีการสวดมนต์ ทำวัตรเย็นทุกวันพระ 8 และ 15 คำ ในห้วงเทศกาลวันเข้าพรรษา 3 เดือน ผมมีข้อคิดอยู่อย่างหนึ่ง การอยู่คนส่วนมากร่วมกัน โดยต่างคนต่างอยู่อย่างกิจกรรมบางคนก็ออกไปทำงานไม่ตรงกัน มันไม่รวมกัน 100% หรือก สมมติว่า 1,328 ยูนิท มันก็มารวมกันทำบุญตักบาตรสัก 100 กว่า 200 คน หนึ่งไม่สนใจ สองไปทำงาน ก็อย่างที่ว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาจราจร ปัญหาหลักขโมย ยาเสพติด มีบ้าง แต่ไม่ถึงกับเปิดเผย เพราะเราเป็นชุมชนทางผ่านของเหนือกับปทุมธานี ปทุมธานีขึ้นชื่อในด้านที่พัก หรือที่ผ่านยาเสพติด เมื่อก่อนขึ้นชื่อ แต่เดี๋ยวนี้ตำรวจเขารู้ได้ ปัญหาอย่างหนึ่งก็คือ ประชากรแฝง ปัญหาแรงงานต่างด้าว โดยเฉพาะตลาดไท ประชากรแฝงในเทศบาลท่าโขลงนี้หลายแสนนะ ทำให้มาแย่งทำมาหากิน ถูกกฎหมายบ้างไม่ถูกกฎหมายบ้าง แต่ทำให้ประชาชนมีสิทธิมีเสียงก็ได้รับการรบกวน ไม่สุขสบายเหมือนเช่นเดิม ปัญหาอาชญากรรมก็มี ยาเสพติดก็มี

คุณอย่าลืมนะว่าสิ่งก่อสร้างมันมีอายุ ตามกฎหมายอาคารชุดมีอายุ 30 ปีใช้มัย นี้มัน 22 ปีแล้ว อีก 8 ปีมันจะอยู่ถึงมัย ผมขอพูดอีกอย่าง ริมคลอง 1 เมื่อก่อนมาใหม่ๆคนที่ย้ายถิ่นฐานจากต่างจังหวัดมา มาจับจองริมคลองปลูกกระต๊อบ ปลูกเรือนชั่วคราวเต็มไปหมด เป็นคลองของชลประทาน สมัยก่อนขี้เยาะเป็นสลัมทั้งหมด แต่ตอนหลังมีการเปลี่ยนแปลงโดยเทศบาลฯ เขาจัดระเบียบให้เคลื่อนย้ายชุมชน หมูบ้านริมคลองขึ้นไปอยู่อาคารที่เขาจัดที่ดินให้ เขามีพระราชบัญญัติออกมา จัดสรรที่อยู่ให้คนไม่มีแหล่งพักพิงแน่นอน สิ่งนี้มันก็ดีขึ้นเรื่อยๆ พอเปลี่ยนจากชุมชนพื้นราบขึ้นไปอยู่อาคารสูง ชีวิตมันต้องเปลี่ยนไป ผมมาอยู่ที่นี้ 10 กว่าปี ก็มองเห็นอาคารชุมชนทั่วเมือง ด้านหลังก็มีพื้นที่เกษตรกรรมอยู่หน่อยหนึ่ง

การอยู่ร่วมกัน มนุษย์เดี๋ยวนี้มันเห็นแก่ตัวเยอะ ต่างคนต่างอยู่ ทำใจให้กลับมามีสมัยเดิม ย้อนไป 20 ปีหรือ 25 ปี ต่างคนต่างเอื้ออาทรกัน ผมว่าจะมีความสุขมาก เนื่องด้วยเทคโนโลยีมันสูงขึ้น ความ

ต้องการมนุษย์ กิเลสเยอะ เทคโนโลยีมันล้าหน้า แต่จิตใจมันตามหลัง ลองเอาจิตใจคนมาประดับประดาเทคโนโลยีได้บ้าง มันเหมือนดาบสองคม บางคนรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แล้วก็ใช้เทคโนโลยีไปในทางที่ผิด แล้วก็โรงงานอุตสาหกรรมเดี๋ยวนี้ เขาก็เอาเครื่องอัตโนมัติ ออโตโมชัน มาใช้แทนแรงงานคน คนก็จะตกงาน เขาก็เลิกจ้างกันเยอะ ตอนนี้ปัญหาเศรษฐกิจ เราก็คงไม่ได้กล่าวล่วงไปถึงการบริหารของรัฐบาล เศรษฐกิจทำให้ปิดโรงงานไปเยอะแล้ว ปัญหาหลายอย่าง บริหารถูกต้องไม่ถูกต้อง เราไม่กล่าวล่วง ให้พิจารณากันเอง อันนี้เป็นมุมมอง พัฒนาจิตใจควบคู่ไปกับเทคโนโลยีมันดี แต่คุณเห็นมัย วัน ๆ หนึ่งสังคมก็มหน้าไม่ต้องสนใจอะไรแล้ว ไม่สนใจในหน้าที่ บางคนเดินถนน ข้ามถนน รถจะชนตาย ในศูนย์การค้า คนไปนั่งศูนย์อาหารทุกคนกินไปคุยไป มันเหมาะมันควรไหม ควรจะพัฒนาในเรื่องการใช้เทคโนโลยี พัฒนาจิตใจ เราอยู่ใกล้กันแต่ห่างกัน แม้แต่บ้านที่อยู่ลักษณะนี้ ห้องติดกันแต่ไม่รู้จักกัน

ประวัติผู้วิจัย

นายธิติพงษ์ เนื่องพิมพ์

โทร. 0-8919-23976

E-mail: THITIPONG.NU@RSU.AC.TH

การศึกษา

- พ.ศ. 2555 ศิลปมหาบัณฑิต สาขาประติมากรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร
พ.ศ. 2546 ศิลปบัณฑิต สาขาประติมากรรม คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
พ.ศ. 2542 ปวส. สาขาหัตถศิลป์ คณะศิลปประจำชาติ โรงเรียนเพาะช่าง

เกียรติประวัติ

- พ.ศ. 2546 รางวัลสนับสนุน การแสดงศิลปกรรมร่วมสมัยของศิลปินรุ่นใหม่ ครั้งที่ 20

การทำงาน

- พ.ศ. 2556 - ปัจจุบัน อาจารย์ประจำ สาขาวิชาวิชาพลเอกเฟลค คณะดิจิทัลอาร์ต มหาวิทยาลัยรังสิต
พ.ศ. 2554 - 2555 อาจารย์พิเศษ สาขาวิชาออกแบบเซรามิกส์ ภาควิชาเทคโนโลยีศิลป
อุตสาหกรรม คณะสถาปัตยกรรมและการออกแบบ
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
พ.ศ. 2548 - 2555 อาจารย์พิเศษ สาขาวิชาประติมากรรม คณะศิลปวิจิตร
สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ประสบการณ์

- พ.ศ. 2555 ร่วมโครงการความร่วมมือประติมากรรมกับชุมชน 9 สถาบัน ณ คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- พ.ศ. 2552 - ร่วมโครงการความร่วมมือประติมากรรมกับชุมชน 7 สถาบัน
ณ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ร่วมขยายผลงานและติดตั้งในนิทรรศการ “ความบรรดาลใจในพุทธศาสนา” ของ
ศาสตราจารย์วิโชค มุกดามณี
- ร่วมปั้นขยายผลงานชื่อ “ตระกร้อ” ของศาสตราจารย์เขียน ยิ้มศิริ ติดตั้ง ณ
ศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานคร (ไทย-ญี่ปุ่น) เขตดินแดง ในโครงการติดตั้ง
ประติมากรรมระหว่างกรุงเทพมหานครและมหาวิทยาลัยศิลปากร
- พ.ศ. 2548 ผู้ช่วยศิลปิน Miguel Hernandez Urban ขยายผลงานประติมากรรมติดตั้ง
ณ สวนประติมากรรมเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี ณ หาดสมิหลา จ.สงขลา